

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI**

**POLİTİK PARA ARZI DALGALANMALARI:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

(DOKTORA TEZİ)

Ahmet Emrah TAYYAR

BURSA - 2017

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI**

**POLİTİK PARA ARZI DALGALANMALARI:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

(DOKTORA TEZİ)

Ahmet Emrah TAYYAR

**Danışman:
Prof. Dr. Hülya Kanalcı AKAY**

BURSA - 2017

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... İKTİSAT Anabilim/Anasanat Dalı,
..... İKTİSAT POLİTİKASI Bilim Dalı'nda 71111001 numaralı
..... AHMET EMRAH TAYYAR 'nın hazırladığı
"..... POLİTİK PARA ARZI DALGALANMALARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ " konulu
..... DOKTORA (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik Tezi/Çalışması) ile ilgili tez
savunma sınavı, 20/10/2017 günü - saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan
cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının BAŞARILI (başarılı/başarısız)
olduğuna OYBİRLİĞİ (oybirliği/oy çokuğu) ile karar verilmiştir.

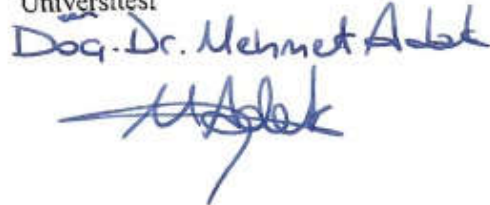
Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Hülya AKAY

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail KüçükAKSOY

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet ADEK

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Filiz GıRAY

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Feride YILMAZ

20/10/2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 25/9/2017

Tez Başlığı / Konusu: POLİTİK PARA AKIZI DALGALANMALARI; TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 231 sayfalık kısmına ilişkin,/...../..... tarihinde şahsım tarafından TURNİTIN adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 3'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

25/09/2017
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: AHMET EMRAH TAYYAR
Öğrenci No: 71111001
Anabilim Dalı: İKTİSAT
Programı: İKTİSAT POLİTİKASI
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Prof. Dr. Hülya Kanalıcı Aray

25/09/2017

Danışman

(Adı, Soyad, Tarih)

* Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans/ Doktora tezi olarak sunduğum
“.....POLİTİK PARA ARZI DALGALANMALARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ.”
Başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan
yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak
gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim
üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza
25/09/2017

Adı Soyadı: AHMET EMRAH TAYYAR
Öğrenci No: 71111001
Anabilim Dalı: İKTİSAT
Programı: İKTİSAT POLİTİKASI
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora X

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Ahmet Emrah TAYYAR
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : İktisat
Bilim Dalı : İktisat Politikası
Tezin Niteliği : Doktora Tezi
Sayfa Sayısı : XIII+231
Mezuniyet Tarihi : / / 20.....
Tez Danışman(lar)ı : Prof. Dr. Hülya Kanalcı AKAY

POLİTİK PARA ARZI DALGALANMALARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

“*Politik Konjonktür Teorileri*”, seçim dönemlerinde iktidarın yeniden seçilebilmek amacıyla iktisat politikası araçlarını kullanması yoluyla ortaya çıkan ekonomik dalgalanmaları ifade etmektedir. Seçimlerle birlikte hükümetin, para ve maliye politikalarını değiştirme gücüne sahip olması “*devletin hayırsever diktatör olma konumunun*” kötüye kullanılmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle kamu tercihi okulu, “*devletin başarısızlığı*” kavramını öne sürüp politik konjonktür teorileri yardımıyla bu kavramı açıklamaya çalışmaktadır. Politik konjonktür teorileri, “*Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorisi*”, “*Geleneksel Partizan Politik Konjonktür Teorisi*”, “*Rasyonel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorisi*” ve “*Rasyonel Partizan Politik Konjonktür Teorisi*” olmak üzere dört modelden oluşmaktadır. Türk seçmenin yapısı daha çok “*Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorisi*”ne uygun düştüğünden bu tezde söz konusu teori temelinde analiz yapılmıştır. Çalışmada 1987 – 2016 yılları arasında Türkiye’de yapılan sekiz genel seçimin toplu etkisi ele alınarak dolaşımdaki para (M0), M1 para arzı, M2 para arzı, M3 para arzı, yurt içi krediler ve bankalararası faiz oranı (interbank) aylık serilerinin “*Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorisi*” varsayımları açısından geçerli olup olmadığı incelenmiştir. Serilerin incelenmesinde “*Mevsimsel Box-Jenkins Modelleri*” kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre dolaşımdaki para (M0), M1 para arzı, M2 para arzı, M3 para arzı ve yurt içi krediler aylık serileri üzerinde politik konjonktürün varlığı tespit edilmiştir. Ancak bankalararası faiz oranı (interbank) aylık serisinde politik konjonktürün varlığına rastlanılmamıştır. *Buna göre 1987-2016 yılları arasında seçimlerin toplu etkilerine göre para politikası göstergeleri üzerinde genel olarak politik konjonktürün olduğu sonucuna ulaşılabilir.*

Anahtar Sözcükler: Politik Konjonktür Teorisi, Politik Parasal Dalgalanmalar Teorisi, Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorileri, Mevsimsel Box-Jenkins Modelleri, Türkiye

ABSTRACT

Name and Surname : Ahmet Emrah TAYYAR
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Economics
Branch : Economic Policy
Degree Awarded : PhD
Page Number : XIII + 231
Degree Date : / / 20.....
Supervisor (s) : Prof. Dr. Hülya Kanalıcı AKAY

POLITICAL MONETARY CYCLES: THE CASE OF TURKEY

"Political Business Cycle Theories" refers to the economic fluctuations that arose in order to be able to reelect the party in power throughout the election period by means of the use of economic policy instruments. With the elections, the government's power to change its monetary and fiscal policies can lead to the abuse of the *"state's benevolent dictator position"*. For this reason, the school of public choice is trying to explain this concept with the help of political business cycles theories in order to prevent the *"failure of the state"* concept. PBC theories consist of four models, *"The Traditional Opportunist PBC Theory"*, *"The Traditional Partisan PBC Theory"*, *"The Rational Opportunist PBC Theory"* and *"The Rational Partisan PBC Theory"*. Since the structure of the Turkish electorate is more in line with the *"Traditional Opportunist PBC Theory"*, this thesis has been analyzed on the basis of theory. The study examined the collective effect of the eight general elections held in Turkey between 1987 and 2016 and examined money in circulation (M0), M1 money supply, M2 money supply, M3 money supply, domestic credits and interbank interest rate monthly series whether it is valid in terms of the assumptions of *"Traditional Opportunist PBC Theory"*. *"Seasonal Box-Jenkins Models"* were used in the analysis of the series. According to the result of the study, there is a political business cycles on circulation money (M0), M1 money supply, M2 money supply, M3 money supply and monthly series of domestic credits. However, in the monthly series of interbank interest rates, no political business cycles exists. *According to this, between 1987-2016, elections are generally political conjunctions over monetary policy indicators according to the collective effects.*

Keywords: Political Business Cycles, Political Monetary Cycles, Traditional Opportunist Political Business Cycles, Seasonal Box-Jenkins Models, Turkey.

ÖNSÖZ

Devletlerin ekonomideki konumunun içsel olmasına bağlı olarak seçim dönemlerinde iktidarın para ve maliye politikası araçlarını kendi çıkarı için kullanması ekonomide yaşanan istikrarsızlıkları arttırmaktadır. Politik konjonktür teorileri, iktidarın fırsatçı veya partizan amaçlara bağlı olarak iktisat politikası araçlarını seçimden önce ve sonra nasıl değiştirdiklerini ve bu durumun ekonomide yarattığı etkileri incelemektedir. Bu tez çalışmasında Türkiye’de 1987 – 2016 yılları arasında 8 genel seçimin toplu etkilerine bakılarak para politikası faktörleri üzerinde politik konjonktür teorisinin geçerli olup olmadığı araştırılmaktadır.

Tezin her aşamasına katkı sağlayan, yardımını ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Hülya Kanalıcı AKAY’a saygılarımı sunarım ve teşekkürü borç bilirim. Tezin geliştirilmesinde ve araştırma kısmında her türlü sorularıma cevap veren değerli hocam Prof. Dr. Feridun YILMAZ’a çok teşekkür ederim. Çalışmamı değerli görüşleriyle şekillendiren ve desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Filiz GİRAY’a teşekkür ederim. Tezin ekonometrik kısmıyla ilgili bana sonsuz katkı sağlayan ve mesai saatleri dışında da gereken zamanı fazlasıyla ayıran Yard. Doç. Dr. Filiz ERYILMAZ’a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak tez ile ilgili çalışmalarım boyunca benden manevi desteğini esirgemeyen ve sabırla çalışmalarımın tamamlanmasını bekleyen sevgili eşim Burcu TAYYAR’a teşekkür ederim. Ayrıca şuan hayatta olmasa da başarılarımla her zaman övünmüş olan ve eğitim hayatıma önem veren sevgili babama ve anneme sonsuz şükranlarımı sunarım.

Ahmet Emrah TAYYAR

2017-Yalova

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	ix
TABLolar.....	xi
ŞEKİLLER	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

POLİTİKA - İKTİSAT İLİŞKİSİ VE POLİTİKANIN PİYASASI

1.1. Politik İktisat.....	7
1.2. Politik İktisadın Tarihsel Gelişimi.....	11
1.3. Yeni Politik İktisat ve Özellikleri	15
1.4. Politikanın Piyasası ve Piyasadaki Etkileşimler	19
1.4.1. Siyasal karar alma süreci	23
1.4.2. Politik iktisatta başlıca popülizm araçları.....	26
1.5. Politik Konjonktür Teorisi ve Temelleri.....	28
1.5.1. İlk dönem çalışmalar.....	31
1.5.2. Geleneksel modeller	32
1.5.2.1. Geleneksel fırsatçı model	32
1.5.2.2. Geleneksel partizan model	41
1.5.3. Modern modeller	47
1.5.3.1. Rasyonel fırsatçı model	48
1.5.3.2. Rasyonel partizan model	53
1.5.4. Fırsatçı ve partizan teorilerin sentezi: Zayıf partizan model	60
1.6. Politik Konjonktür Teorisiyle İlgili Diğer Çalışmalar.....	62
1.6.1. Tek parti ve koalisyon dönemlerinde politik konjonktür	62
1.6.2. İçsel seçim teorileri.....	63

1.7. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Politik Konjonktürle İlgili Ampirik Çalışmalar	64
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

POLİTİK PARASAL DALGALANMALAR TEORİSİ

2.1. Politik Parasal Dalgalanmalar Teorisinin Gelişimi	68
2.2. Politik Parasal Dalgalanmaların Ekonomiyi Etkileme Biçimi	72
2.3. Politik Parasal Dalgalanmaları Etkileyen Unsurlar	76
2.3.1. Merkez bankası bağımsızlığı	76
2.3.2. Ekonominin dışa kapalı ve açık olması	82
2.3.3. Para politikasının endojenliği	86
2.3.4. Uluslararası kurumların etkisi.....	90
2.3.5. Uyumcu para politikası.....	92
2.4. Politik Parasal Dalgalanmaların Araçları	94
2.5. Politik Parasal Dalgalanma Modelleri	99
2.5.1. Parasal fırsatçı dalgalanmalar	100
2.5.2. Parasal partizan dalgalanmalar	111
2.6. Politik Parasal Dalgalanmalar Teorisiyle İlgili Olarak Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yapılan Ampirik Çalışmalar	120

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE POLİTİK PARA ARZI DALGALANMALARINA İLİŞKİN EKONOMETRİK BİR UYGULAMA

3.1. Türkiye’de 1987-2016 Döneminde Siyasi ve Ekonomik Genel Perspektif.....	124
3.1.1. 1980-1990 Dönemi	124
3.1.2. 1990-2000 Dönemi	127
3.1.3. 2000-2010 Dönemi	131
3.1.4. 2010-2016 Dönemi	133
3.2. Türkiye’de Politik Para Arzı Dalgalanmalarına İlişkin Bir Uygulama	139
3.2.1. Box-Jenkins modelleri	147
3.2.1.1. Mevsimsel olmayan Box-Jenkins modelleri	149

3.2.1.1.1. Otoregresif süreç [AR(p)]	149
3.2.1.1.2. Hareketli ortalama süreci [MA(q)].....	150
3.2.1.1.3. Otoregresif hareketli ortalama süreci [ARMA(p,q)].....	151
3.2.1.1.4. Durağan olmayan otoregresif hareketli ortalama süreci [ARIMA(p,d,q)]	152
3.2.1.2. Mevsimsel Box-Jenkins modelleri	155
3.2.1.2.1. Mevsimsel otoregresif hareketli ortalama süreci [ARIMA(p,d,q)(P, D, Q)m].....	155
3.2.2. Box-Jenkins modelinin belirlenmesi	156
3.3. Verilerin Derlenmesi	160
3.4. Durağanlık Analizleri	161
3.4.1. Birim kök testlerinin yapısı	161
3.4.2. Birim kök testlerinin serilere uygulanması.....	165
3.5. Seçim Dönemlerine İlişkin Kukla Değişkenler	183
3.6. Analiz Sonuçları ve Genel Değerlendirme	184
SONUÇ	201
KAYNAKÇA.....	207
ÖZGEÇMİŞ	228

KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
ACF	:	Otokorelasyon Fonksiyonu
AD-AS	:	Toplam Talep – Toplam Arz Modeli
ADA	:	Amerika Demokratik Eylemler Organizasyonu
ADF	:	Geliştirilmiş Dickey Fuller
AFPM	:	Aktif Maliye Pasif Para
AIC	:	Akaike Bilgi Kriteri
AKP	:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	:	Anavatan Partisi
ARMA	:	Otoregresif Hareketli Ortalama Süreci
BEAC	:	Afrika Ülkeleri Merkez Bankası
BIC	:	Bayesyen Bilgi Kriteri
BİST	:	Borsa İstanbul
BUMKO	:	Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü
DSP	:	Demokratik Sol Parti
DYP	:	Doğru Yol Partisi
ECB	:	Avrupa Merkez Bankası
EKK	:	En Küçük Kareler
FED	:	Amerika Merkez Bankası
FOMC	:	Federal Rezerv Açık Piyasa İşlemleri Komitesi
GEGP	:	Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IBRD	:	Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
IFS	:	Uluslararası Finansal İstatistik
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
KİT	:	Kamu İktisadi Teşebbüsü
LM	:	Lagrange Çarpanı
LRPC	:	Kısa Dönem Phillips Eğrisi
MA	:	Hareketli Ortalama Süreci
MHP	:	Milliyetçi Hareket Partisi

OECD	:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PACF	:	Kısmi Otokorelasyon Fonksiyonu
PC	:	Phillips Eğrisi
PPK	:	Para Politikası Kurulu
ROK	:	Rezerv Opsiyon Katsayısı
ROM	:	Rezerv Opsiyon Mekanizması
SHP	:	Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SIC	:	Schwarz Bilgi Kriteri
SRPC	:	Uzun Dönem Phillips Eğrisi
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
VIX	:	Volatilite Endeksi

TABLolar

	Sayfa
Tablo 1. Siyaset ve Ekonominin Araç-Konu Matrisi	8
Tablo 2. Politika ve Ekonomi Etkileşimi	20
Tablo 3. Tahmin Modeli.....	21
Tablo 4. Politikanın Piyasası	22
Tablo 5. Politik Konjonktür Teorisi Ayrımı.....	30
Tablo 6. Partilerin Politika Hedefleri	43
Tablo 7. Sosyal Grupların Önem Sıralaması	44
Tablo 8. 1948-2001 yılları arasında ABD’de Partizan Uygulamaların Etkisi.....	46
Tablo 9. Olayların Zamanlaması	51
Tablo 10. 1949-1984 Döneminde ABD’de Reel GSYİH Artış Oranları	58
Tablo 11. Makro Ekonomik Politikaların Politik Faktörler Açısından Temel Tipolojisi ...	70
Tablo 12. Mali ve Parasal Yönlü Politik Konjonktürün Geçerlilik Matrisi	83
Tablo 13. Paranın Endojenliği Açısından Yaklaşımlar	87
Tablo 14. Para Politikaları Açısından Yetenek Sinyali	107
Tablo 15. Sinyal Oyunu Teorisi	110
Tablo 16. Partizan Para Politikalarında Süreç Aktarımı.....	112
Tablo 17. 2008 Krizinden Sonra Türkiye’de Para Politikası Amaç ve Araçlarının Zamana Göre Değişimi	137
Tablo 18. Parasal Faktörlerin Politik Parasal Konjonktür Teorisine Göre Beklenen Değişimi.....	144
Tablo 19. AR, MA ve ARMA Süreçlerinin Otokorelasyon ve Kısmi Otokorelasyon Yapısı İle Belirlenimi.....	154
Tablo 20. Box-Jenkins Model Kurma İşlerliği.....	157
Tablo 21. LM0 Düzey Değeri Birim Kök Test Sonuçları	166
Tablo 22. LM0 Düzey Değerinin İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları	167
Tablo 23. LM0 Birinci Farkının Birim Kök Test Sonuçları.....	168
Tablo 24. LM0 Birinci Farkının İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları	168
Tablo 25. LM1 Düzey Değeri Birim Kök Test Sonuçları	170

Tablo 26. LM1 Düzey Değerinin İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi	
Sonuçları	170
Tablo 27. LM1 Birinci Farkının Birim Kök Testi Sonuçları.....	171
Tablo 28. LM1 Birinci Farkının İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi	
Sonuçları	171
Tablo 29. LM2 Düzey Değeri Birim Kök Testi Sonuçları	173
Tablo 30. LM2 Düzey Değerinin İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi	
Sonuçları	173
Tablo 31. LM2 Birinci Farkının Birim Kök Testi Sonuçları.....	174
Tablo 32. LM2 Birinci Farkının İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi	
Sonuçları	174
Tablo 33. LM3 Düzey Değeri Birim Kök Testi Sonuçları	176
Tablo 34. LM3 Düzey Değerinin İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi	
Sonuçları	176
Tablo 35. LM3 Birinci Farkının Birim Kök Testi Sonuçları.....	177
Tablo 36. LM3 Birinci Farkının İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi	
Sonuçları	177
Tablo 37. LKREDİ Düzey Değeri Birim Kök Testi Sonuçları	179
Tablo 38. LKREDİ Düzey Değerinin İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi	
Sonuçları	179
Tablo 39. LKREDİ Birinci Farkının Birim Kök Testi Sonuçları	180
Tablo 40. LKREDİ Birinci Farkının İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi	
Sonuçları	180
Tablo 41. REELFAİZ Düzey Değeri Birim Kök Testi Sonuçları	182
Tablo 42. REELFAİZ Düzey Değerinin İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök	
Testi Sonuçları	183
Tablo 43. Dolaşımdaki Para (M0) Serisi İçin Mevsimsel ARIMA Analiz Sonuçları.....	185
Tablo 44. M1 Para Arzı Serisi İçin Mevsimsel ARIMA Analiz Sonuçları.....	187
Tablo 45. M2 Para Arzı Serisi İçin Mevsimsel ARIMA Analiz Sonuçları.....	189
Tablo 46. M3 Para Arzı Serisi İçin Mevsimsel ARIMA Analiz Sonuçları.....	191
Tablo 47. Yurt İçi Kredi Miktarı Serisi İçin Mevsimsel ARIMA Analiz Sonuçları.....	193
Tablo 48. Bankalararası Faiz Serisi İçin Mevsimsel ARIMA Analiz Sonuçları.....	195

ŞEKİLLER

Şekil 1. Nordhausyen Fırsatçı Dalgalanmaların Kısr Döngüsü	36
Şekil 2. Geleneksel Fırsatçı Modelde İşsizlik-Enflasyon Değişimi	37
Şekil 3. Nordhausyen Politik Konjontür Teorisi	39
Şekil 4. Phillips Eğrisinde Stabilize-Stabilize Olmayan Noktalar	40
Şekil 5. Sağ ve Sol Partinin Optimal Enflasyon-İşsizlik Bileşimleri	45
Şekil 6. Partizan Teoride Kısa ve Uzun Dönem Phillips Eğrisi	54
Şekil 7. Rasyonel Partizan Modelde Beklenen Enflasyonun Değişimi.....	57
Şekil 8. Schultz Hipotezinin Ampirik Sonuçları	61
Şekil 9. Politik Kararların Para Politikası Üzerine Etkisi.....	71
Şekil 10. Politik Parasal Dalgalanmaların Çalışma Mekanizması	73
Şekil 11. Politik Parasal Konjontürün Ekonomik Faktörlerle Etkileşimi.....	74
Şekil 12. Merkez Bankası Başkanının Devir Hızı ve Para Arzı Artış Oranı İlişkisi.....	79
Şekil 13. Seçim Belirsizliği Temelinde Fırsatçı Parasal Dalgalanmalar	103
Şekil 14. LM0 Serisinin Zamana Göre Değişimi	166
Şekil 15. LM1 Serisinin Zamana Göre Değişimi	169
Şekil 16. LM2 Serisinin Zamana Göre Değişimi	172
Şekil 17. LM3 Serisinin Zamana Göre Değişimi	175
Şekil 18. LKREDİ Serisinin Zamana Göre Değişimi	178
Şekil 19. REELFAİZ Serisinin Zamana Göre Değişimi	181

GİRİŞ

Politik iktisat literatürü, siyasetin iktisat ile olan ilişkisini konu edinmektedir. İki bilim arasındaki etkileşim arada bir zayıflasa da 1970’li yıllardan itibaren tekrardan hız kazanmıştır. Politik iktisadın ilk kısmını oluşturan siyaset bilimi güç ve otorite kullanımını *devlet-hükümet özelinde* analiz etmektedir. İkinci kısım olan iktisat bilimi ise normatif ve pozitif anlayış temelinde yapılan politikaların fayda-maliyet analizlerini, dağılım etkilerini de hesaba katarak incelemektedir. Dolayısıyla esas gücün sahibi olan devlet ile seçimlerle bu gücün hükümetin eline geçmesi ve alınan kararların iktisat araçları kullanılarak analiz edilmesi politik iktisat çerçevesinde ele alınmaktadır.

Neo Klasik iktisat ekolü, piyasa mekanizmasının ekonomide yaşanan aksaklıkları düzelterceğini savunsa da söz konusu mekanizmanın yeterli olmadığı durumlarda ekonominin devlete sınırlı bir şekilde ihtiyacı olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada devlet, piyasanın aksaklıklarını düzeltmeye yardımcı olduğundan “*hayırsever diktatör*” olma konumuyla ekonomide söz sahibi olduğu belirtilebilir. *Ancak seçimlerle birlikte devlet gücünü kullanma yetkisinin hükümete geçmesi ve hükümetin para ve maliye politikalarını değiştirme gücüne sahip olması hayırsever diktatörlük konumunun kötüye kullanılmasına yol açabilmektedir.* Örneğin hükümet, ülkede yaşanan krizi önlemek adına istikrar sağlayan iktisat politikası araçlarını kullanarak sorunları çözebilir. Ancak seçim dönemlerinde iktidar kendi çıkarlarını maksimize etmek için seçmen ve baskı grupları gibi iktisadi aktörlerin isteklerini de göz önünde bulundurarak politika araçlarını manipüle edebilir. Politika araçlarının bu şekilde kullanımı ülkeyi ekonomik istikrarsızlığa itebilir. Bu nedenle piyasa dışındaki aktörlerin aldığı kararların ekonomide sorunlara yol açmasından dolayı söz konusu kararların incelenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla kamu tercihi teorisi, “*piyasa başarısızlığına*” karşıt olarak “*devletin başarısızlığı teorisini*” ortaya atmıştır. Bu görüşlerden hareketle 1970’li

yıllardan sonra kamu tercihi teorisinin yardımıyla devletin konumu içsel olarak ele alınmış ve bunun bir sonucu olarak “*Politik Konjonktür Teorileri*” ortaya çıkmıştır.

Politik Konjonktür Teorileri, ekonomide oluşan dalgalanmaların nedenlerini seçim dönemleri açısından ele almaktadır. Devletin içsel konumuna dayanılarak iktidarın seçim dönemlerinde iktisat politikası araçları yardımıyla ekonomiyi manipüle etmesi ve bu durumun ortaya çıkardığı istikrarsızlıklar “*Politik Konjonktür Teorileri*” yardımıyla incelenmektedir. En temelde iktidar, “*hayırsever diktatör kimliğini bir yana bırakıp*” yeniden göreve gelebilmek için seçimden önce maliye ve para politikalarını genişletici yönde kullanmaktadır. Söz konusu araçların bu yönde kullanımı, seçimden önce toplam talepteki iyileşmelere bağlı olarak büyümenin artmasına ve işsizliğin azalmasına yol açmaktadır. Seçimden hemen sonra ekonomide genişletici politikaların yarattığı istikrarsızlıkların ve hedeflerden sapmaların önüne geçmek amacıyla iktisat politikası araçları daraltıcı yönde kullanılmaktadır. *İktidarın seçim öncesi ve sonrası dönemlerde politika araçlarını kendi arzusuna göre değiştirmesi ekonomide dalgalanmalara yol açmaktadır. Politik Konjonktür Teorileri*, iktidar partisinin seçmenleri ve politikacıları kategorize etmesine bağlı olarak *fırsatçı ve partizan* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre “*Fırsatçı Politik Konjonktür Teorilerinde*”, seçmen ve politikacılar arasında ideolojik farklılıklar bulunmamaktadır. İdeolojinin homojen yapıda olmasından dolayı iktidarın tek hedefi yeniden seçilme arzusudur. Bu nedenle iktidar yeniden seçilebilmek amacıyla iktisat politikası araçlarını kullanmaktadır. “*Partizan Politik Konjonktür Teorilerinde*” ise iktidar ve seçmen ideolojik olarak farklı yapıya sahiptir. Bu teoride ise partilerin amaç fonksiyonları farklı olup her parti grubu kendi seçmeninin beklentilerine göre politikalar yapmaktadır. Sağ parti grupları enflasyonun azaltılması yönünde politikalar yaparken sol parti grupları ise işsizliği önlemek için politika araçlarını kullanmaktadırlar.

“Fırsatçı ve Partizan Politik Konjonktür Teorileri” bekleyiş yapılarına göre *geleneksel ve modern modeller* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Geleneksel modeller alt yapı olarak *adaptif bekleyişleri* kullanmaktadır. Adaptif bekleyişler altında sınıflandırılan geleneksel teoriler, “*Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorisi*” ve “*Geleneksel Partizan Politik Konjonktür Teorisi*” olmak üzere çeşitlenmiştir. Rasyonel bekleyişler teorisiyle geliştirilen modern teoriler ise “*Modern Fırsatçı Politik Konjonktür Teorileri*” ve “*Modern Partizan Politik Konjonktür Teorileri*” olarak iki grupta incelenmektedir.

Geleneksel Politik Konjonktür Teorilerinin temelinde adaptif bekleyişler bulunmaktadır. Ekonomiyle ilgili olarak geçmişe yönelik değerlendirmeler mevcutken gelecekle ilgili yorumlamalar yapılamamaktadır. Seçmenlerin miyopik olması ve uzun vadeli değerlendirmelerde bulunamamaları politikacıların seçimlere yakın politika yapmalarına yol açar. Ayrıca kısa dönemde enflasyon ve işsizlik ödüneşmesini gösteren *beklentileri içeren Phillips eğrisi*, modellerin yorumlanmalarında kullanılmaktadır. Bu doğrultuda “*Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorisi*” iktidarın, seçimlerden hemen önce yeniden seçilebilmek amacıyla para ve maliye politikalarını *beklentileri içeren Phillips eğrisini* kullanarak manipüle etmelerine yol açacaktır. “*Geleneksel Partizan Politik Konjonktür Teorisinde*” ise parti grupları ve seçmenlerin ideolojik farklılıklara sahip olması amaç fonksiyonlarını birbirinden farklılaştırmaktadır. Parti grupları, politikalarını kendi tabanının isteklerine göre dizayn etmektedirler. Geleneksel modellerin doğasına uygun olarak söz konusu modelde beklentileri içeren Phillips eğrisi kullanılır ve parti grupları bu eğrinin farklı yerlerinde konumlanırlar. *Sağ partiler enflasyonu düşük tutma arzusunda olup Phillips eğrisinin sağ alt kısmına, sol partiler işsizliği düşük tutma isteğiyle eğrinin sol üst kısmına yakın olarak para ve maliye politikalarını ayarlamaktadırlar.*

Rasyonel bekleyişler ve oyun teorilerinin modellerde kullanılmasıyla politik konjonktür teorilerinin alt modelleri olan “*Modern Fırsatçı Politik Konjonktür Teorileri*” ile

“*Modern Partizan Politik Konjonktür Teorileri*” ortaya çıkmıştır. Her iki teoride seçmenlerin sistematik hata yapmadıkları ve enflasyon bekleyişlerinin rasyonel olduğu varsayılır. Dolayısıyla rasyonel seçmenin seçim döneminde yapılan politikalarla kandırılması mümkün olmamaktadır. Buna ilave olarak iktidarın seçim döneminde yaptığı politikaların *politika etkinsizliği temelinde* ekonomi üzerinde etkisinin olmayacağı vurgulanmaktadır. Ancak *her ne kadar ekonomide politika etkinsizliği geçerli olsa da seçmen ve politikacılar arasında oluşan asimetric enformasyonun oluşması, seçimlerin kazananı bakımından belirsizliklerin olması kısa vadeli olarak ekonomide dalgalanmaların oluşmasına yol açmaktadır*. Bu varsayımlar altında *Rasyonel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorilerine* göre gelecekle ilgili öngörülerini olan seçmenler, iktidarın yetenek seviyesine göre oylama davranışında bulunur. Ancak seçmenler rasyonel olsa da iktidar ile seçmen arasında yeteneklilik konusunda asimetric enformasyon mevcuttur. Seçimden önce iktidar, yeniden seçilebilmek için yaptığı politikalarla yetenekli olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Bunun bir sonucu olarak seçmenler, yetenek konusunda yanıldığından ekonomi kısa vadede dalgalanacaktır. *Rasyonel Partizan Politik Konjonktür Teorilerinin* oluşumunda *seçim belirsizliği ve nominal ücretlerin katı olması* varsayımları bulunmaktadır. Bu varsayımlara göre seçimlerden önce sağ veya sol parti grubunun hangisinin iktidarı elde edeceği belirsizdir. Seçim öncesi piyasa tarafından enflasyon bekleyişleri oluşturulurken, seçimlerden sonra gelen partinin anlayışına göre enflasyon belirlenir. Bu durum gerçekleşen ve beklenen enflasyon arasındaki farkın oluşmasına yol açar. *Seçim öncesinde sağ partinin iktidara geleceği bekleniyorsa ücret sözleşmeleri düşük enflasyon bekleyişleri altında yapılır. Ancak seçimi sol partinin kazanması, gerçekleşen enflasyonun, beklenen enflasyondan büyük olmasına yol açacaktır. Bu durumda ücret sözleşmeleri ayarlanana kadar ekonomide kısa vadeli dalgalanmalar olacaktır.* Dalgalanmaların büyüklüğü iki enflasyon arasındaki farka ve uyarlanma sürecine bağlıdır.

Farkın büyük ve uyarlanmanın yavaş olması kısa vadeli olarak ekonomik dalgalanmaların daha büyük olmasına yol açacaktır.

Bu tezin temel amacı Türkiye’de yapılan genel seçimlerin para politikası araçları üzerinde yarattığı etkiler bakımından Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorisinin geçerliliğini incelemektir. Çalışmada politik konjonktür teorilerinden partizan modellerin kullanılmamasının nedeni, Türkiye açısından partilerin yaptıkları politikaların ideolojik olarak sınıflandırılmasının mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır. Rasyonel beklentileri içeren modern modellerin ele alınmamasının nedeni olarak da Türkiye’de bulunan seçmenlerin miyopik ve naif beklentilere sahip olması gösterilebilir.

Söz konusu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde politika-iktisat ilişkisinden yola çıkılarak politikanın piyasası konuları incelenecektir. Bu doğrultuda ilk bölüm içerisinde yeni politik iktisadın ayırt edici özelliklerine ve analiz araçlarına değinilecektir. Ardından devlet kanadında siyasal karar alma süreci incelenerek politika araçlarının kullanımı izah edilecektir. İlk bölümün son kısmında ise politik konjonktür teorisi tanımlanarak modelleriyle birlikte ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde politik parasal dalgalanmalar teorisi incelenecektir. Buna dayanılarak politik parasal dalgalanmalarının ekonomide yarattığı etkilerin ve politik parasal dalgalanmalarını etkileyen unsurların sistemli bir şekilde incelenmesi uygun görülmüştür. Ardından politik parasal dalgalanmaların ekonomide hangi araçlar tarafından oluşturulduğuna değinilecektir. *Parasal Fırsatçı Dalgalanmalar ve Parasal Partizan Dalgalanmalar Teorilerinin* ayrıntılı olarak incelenmesi ikinci bölümde mümkün olmuştur. Son aşamada konuyla ilgili olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yapılan ampirik çalışmalara yer verilecektir.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde ise politik parasal dalgalanmalarla ilgili varsayımların Türkiye açısından analizi için ekonometrik çalışmanın yapılması uygun

görülmüştür. Buna göre 1987 – 2016 yılları arasında Türkiye’de yapılan sekiz genel seçim ele alınarak para politikası göstergeleri bakımından “Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Dalgalanmalarının” geçerli olup olmadığı analiz edilecektir. İlk olarak ilgili yıllar arasında siyasi ve para politikası özelindeki ekonomik gelişmeler açıklanacaktır. Ardından Türkiye’ye ait olan dolaşımdaki para (M0), M1 para arzı, M2 para arzı, M3 para arzı, yurt içi krediler ve bankalararası faiz oranı (interbank) serilerinin durağanlık analizleri yapılacaktır. Durağanlık süreçlerinden sonra “Mevsimsel Box-Jenkins Modeli” doğrultusunda serilerin seçim öncesi ve sonrası durumları kukla değişkenlerin aldığı değerler açısından incelenecektir. Üçüncü bölümün son kısmında ise Türkiye ile ilgili yapılan çalışma sonuçlarının analizi ve genel değerlendirmesi yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

POLİTİKA - İKTİSAT İLİŞKİSİ VE POLİTİKANIN PİYASASI

1.1. Politik İktisat

Politik iktisat, basit anlamda siyaset ile iktisat bilimlerinin yakınlaşmasıyla ortaya çıkan ve temelleri oldukça eskiye dayanan bir inceleme alanıdır. Söz konusu inceleme alanı temel olarak siyaset kanadında ayrı ilişkilere tabi olan politikacıların aldıkları kararların iktisat üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Politik iktisat her ne kadar iktisat ve siyaset bilimlerinin birlikteliği ile ortaya çıkmış olsa da aslında iki farklı alanı ifade eder. Bu yüzden politik iktisadın doğasını anlayabilmek için iktisat ve siyasetin hangi kavramlara karşılık geldiğini bilmek gerekir¹.

Politik kararların çıktığı arenada siyaset bilimi, belli bir grubun elindeki güç avantajının otoritenin yardımıyla kullanımını ve bu kullanımların nasıl farklılaşacağını analiz eder. Siyaset arenasında, güç ve otoritenin farklılaştığı devlet ve hükümet olmak üzere iki kesim vardır. Devlet, anayasa ve kanunlarla ilişkilendirilmiş esas gücün sahibidir. Hükümet, bu gücü millet adına kullanıp karar alan kesimdir. Uygulanacak politikaların sonucunda ortaya çıkacak etkilerden hükümet sorumludur (Caporaso ve Levine, 1992: 5-6). Buradaki en önemli noktalardan biri, başkaları için alınacak kararların gücü elinde bulunduran bir başkası eliyle olmasıdır (Lindbloom, 1977: 17). Tarafların farklı olması sebebiyle gruplar arasında ortaya çıkan çıkar farklılaşmaları siyaset bilimi aracılığıyla analiz edilmektedir (Drazen, 2000: 6).

¹ İktisat ile siyaset bilimi arasındaki tartışmalar günümüzde Yeni Politik İktisat ekolü tarafından incelenmektedir. Bu ilişki İktisat bilimi + Siyaset bilimi = Yeni Politik İktisat olarak formüleleştirilebilir (Telatar, 2004: 180).

Politik iktisadın diğ er bir kanadı olan iktisat ilmi, bireylerin temel olarak fayda maliyet analizi yaptıkları alanı ifade eder. Basit anlamda iktisat kıt kaynaklardan hareketle üretim, tüketim ve dağılım ilişkilerini inceler. Buna göre politik amaçları gerçekleştirebilmek için yapılan politik eylemlerin fayda-maliyet analizini ve politik araçların piyasadaki iktisadi aktörlere olan dağılım mekanizmasını iktisat bilimi incelemektedir (Caporaso ve Levine, 1992: 7). Alınan politik kararların ekonomiyi nasıl etkilediğinin pozitif yönden yorumlanması iktisadın bu alan içerisindeki katkısını göstermektedir. Ayrıca normatif yönden bu politikaların birey ve sosyal kesim üzerindeki refah etkileri iktisat temelinde araştırılmaktadır (Drazen, 2000: 20-21).

Toplumda iktidar gücüne sahip olanların, toplumun kaynaklarını dağıtmada iktisada ihtiyaç duyması politik iktisat kavramını siyaset bilimi açısından ters düşürmemektedir (Drazen, 2000). Bu yüzden siyaset ve iktisat bilimlerinin birbirine ihtiyaç duyması sonucunda siyaset bilimi yöntem ve teknik olarak iktisadın araçlarını kullanmıştır. Bu karşılıklı etkileşim sonucunda çalışma dalları çoğalarak siyaset ve iktisat bilimlerinin birbirleri içerisinde gelişimi daha da hız kazanmıştır. Siyaset ve ekonominin birbirini araç ve konu olarak kullanmaları sonucunda ortaya çıkan çalışma dalları Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Siyaset ve Ekonominin Araç-Konu Matrisi

Konu Araç	Ekonomi	Siyaset
Ekonomi	P�r Ekonomik Teori: Piyasa içi etkinlik, fayda ve kar maksimizasyonu, fiyat oluşum süreci	Ekonomik araçların siyasete uygulanması: Kamu tercihi teorisi
Siyaset	Politika araçlarının ekonomiye uygulanması: Ekonomik piyasa içerisinde g� analizi	P�r Siyaset Teorisi: Yönetim gücü analizi

Kaynak: Caporaso ve Levine, 1992: 127

Tablo 1 incelendiğinde, ekonomi ve siyaset bilimlerinin birbirleriyle ilgilenmeleri sonucunda konu ve araçlarına göre farklı inceleme alanları ortaya çıkmıştır. Ekonomi biliminin açıklanmasında kendi araçlarının kullanılması pür ekonomik teoriyi ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu teori dalında fiyat oluşum süreci, üretici ve tüketiciler için fayda ve kâr maksimizasyonları incelenmektedir. Siyaset bilimi için ekonomik araçların kullanımı kamu tercihi teorisini oluşturmaktadır. Ekonomi için siyasetin araçlarının kullanımı ekonomik piyasanın aktörleri arasındaki güç ilişkilerini konu edinmektedir. Siyasetin siyaseti açıklamak için kullanılması, yönetim gücü analizi çerçevesinde pür siyaset teorisini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca politik iktisadın açıklanması çeşitli yardımcı kavramlara dayandırılır. Bu kavramlar *aktif-pasif rasyonalite*, *asil-vekil problemi* ve *çıkâr heterojenliği* kavramları olup politika ekonomi ilişkisi bu kavramlarca temellendirilmeye çalışılmıştır.

Aktif ve pasif rasyonalite, iktisadın temel prensiplerinden rasyonalitenin politik arenada karşılık bulmasıdır. Buna göre, politik sistemde bulunan politikacıların rasyonel davranarak aldığı kararlar bir ülkenin ekonomik düzeyi için önem teşkil eder. Politikacılar, normal düzene uymaları gerekirken pasif kalmak yerine çeşitli duygu ve dürtülerini kullanmalarıyla kendi faydalarını maksimize eden sonuçları almaya çalışırlar. Fayda maksimizasyonu çerçevesindeki tercihlerin yanı sıra ekonomik göstergeleri de kendi lehlerine çevirme uğraşındadırlar. Bu nedenle rant arayışı, bireysel fayda maksimizasyonunun politika karşılığındaki görüntüsünü oluşturur (Telatar, 2004). Bu yüzden seçmenler politik kararlara tepkisiz kalmayarak politik kararların ekonomiyi etkilemesine yardımcı olurlar.

*Asil-Vekil problemi*² özelinde, politikanın piyasasında asiller seçmeni, vekiller seçmenin seçtiği iktidardaki politikacıların yerini tutmaktadır. Politikacılar, asil olan seçmenin çıkarına yönelik politikalar yaparken sıklıkla kendi çıkarının peşinde koşma gayretinde bulunur. Bu nedenle seçim dönemlerinde çıkar çatışmalarının yoğun yaşanması politik

² Asil-Vekil problemi, taraflar arasındaki eksik bilgiye bağlı olarak piyasanın kendi dengesini sağlamadaki başarısızlığını ifade eder. Buna göre tam bilgiyi elde etmek için tarafların gözlem maliyetini fark etmeleri, taraflardan birinin bu durumu kendi lehine kullanmasına yol açar (Grossman ve Hart, 1983: 7).

konjonktür teorisinin temelini oluşturur. Seçmen kendi refahı peşinde koşarken yeniden seçilme telaşında olan politikacıların yaptıkları politikanın ekonomi üzerinde etkisi oluşmaya başlar (Telatar, 2004: 195). *Asil vekil sorunu* da bu bağlamda asimetrik enformasyon temelinde iki tarafın kendi çıkarlarına hizmet eden kararlar almalarına yol açmaktadır. Ayrıca tarafların asimetrik enformasyondan yararlanması bilgi farklılığının azaltılması çabası bakımından işlem maliyetlerinin artmasıyla sonuçlanacaktır (Oğuz, 2003: 41). Öte yandan politik tarafların aralarında bilgi farkının azalması, politik kararların ekonomiyi etkileme derecesinin azalması anlamına gelmektedir.

Çıkar heterojenliği, politik ekonominin temelini oluştursa da ekonomi temelinde daha yoğun bulunur. Örneğin piyasalarda en azından bekleyişlerde, zevk ve tercihlerde her türlü heterojenite tipi mevcuttur. Bu nedenle tercih farklılıkları çözümlenebilirse politik iktisat daha iyi bir şekilde açıklanabilir (Drazen, 2000: 10). Kamu tercihi teorisindeyse tıpkı iktisadi piyasa modelinde olduğu gibi politika aktörlerinin maksimizasyon davranışları birbirinden farklı olmaktadır. Seçmenler fayda maksimizasyonu peşinde hareket ederken siyasi partiler oylarını maksimize etmeye çalışır. Bürokratlar kamu hizmetini daha iyi sunabilmek için bütçe maksimizasyonu peşinde koşarlar. Baskı grupları belli bir amaç etrafında toplanan bireylerin çıkarlarını maksimize etmeyi hedefler. Bu grupların kuvvetli olup olmamalarına bağlı olarak alınan politikaların dizaynında ve yönlendirilmesinde etkisi olduğu söylenebilir. Örneğin çıkar farklılıklarını gözetten politikacılar çeşitli gelir dağılımına sahip bireyleri kazanabilmek için vergileme ve transfer harcaması politikalarını politik nedenlerle uygulayabilir. Kısacası politika piyasasının çalışabilmesi için çıkar farklılıkları önem arz etmekte olup belli bir çıkar etrafında kümelenmiş grupların olması gerekmektedir (Mueller, 1976: 395-433; Persson ve Tabellini, 1990).

Politik iktisatta çıkar farklılıklarının sınıflandırılması ve bu farklılıkların ekonomiye olan etkisi şu şekilde özetlenebilir (Drazen, 2000: 10-11);

- a. Çıkar heterojenliğine sahip politik aktörlerin piyasaya girmesiyle değişik politika tercihleri ortaya çıkmaktadır.
- b. Kararlaştırılan politikaların uygulanması sonucunda politikaların dağılım etkileri oluşmaktadır. Bu noktada *ex-ante* ve *ex-post* heterojeniteyi incelemek gerekmektedir.

Belli bir çıkar farklılığına sahip bireyler arasında asimetrik enformasyonun var olması kamu kaynaklarının kullanımı konusunda *exante heterojeniteyi* ortaya çıkarmaktadır. Kamu mallarının arzında diğer mal harcamalarına nazaran bu malları piyasaya sürmek için çatışma mevcutsa bu noktada *exante heterojenite* vardır. Kamu mallarının piyasaya sürülmesiyle birlikte kamu mallarının maliyetine katlananlar arasında ortaya çıkan heterojenite tipi ise *expost heterojenite*dir. *Expost heterojenite* sadece gelirin yeniden dağılımında önemli olmayıp aynı zamanda asil vekil teoreminin politik yönünü anlamada yararlıdır. Buna göre iyiliksever devletin *exante heterojeniteye* sahip bireylerin çıkarlarını farklılaştırmasında aldığı kararların bir bakıma değişmesi *expost heterojenitenin* oluşması anlamına gelir (Drazen, 2000: 11).

Asil – vekil problemi, çıkar heterojenitesi ve aktif-pasif rasyonalite politik iktisadın ortaya çıkmasında gerekli olan etmenlerdir. Ayrıca bu etmenler birbirine bağlı olup birbirlerinin etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır.

1.2. Politik İktisadın Tarihsel Gelişimi

Siyaset biliminin iktisat bilimine etkileri ile ilgili tartışmalar çok eskilere dayanmaktadır. İktisat okullarının devlet müdahalesi konusundaki tavırları ekonomi ile politikanın sınırlarını oluşturmaktadır. Politik iktisadın tarihsel gelişimi altında iktisat okullarının devlete atfettiği roller önemli yer tutar. Smith'in 1776 yılında yazdığı "*Ulusların Zenginliği*" adlı kitabından Mill'in 1848 yılında tamamladığı "*Politik İktisadın Prensipleri*"

kitabına kadar iktisat, klasik ekol çerçevesinde politik iktisat olarak adlandırılmıştır. İktisat ile politik kısmının ayrımı söz konusu değildir (Drazen, 2000: 3).

Klasiklerde devlet anlayışı koruyucu ve kollayıcı özelliklere sahiptir. Devlet, iktisadi aktörleri korumak adına mülkiyet haklarını belirleyerek iktisadi ilişkilerin daha doğru bir şekilde yürütülmesini sağlamayı hedefler (Telatar, 2004: 15). Ayrıca iktisadi sistem içerisinde piyasanın başarılı olmasının altında iktisadi anlamda otomatik dengenin varlığı bulunmaktadır. Piyasa, kendi içerisinde tutarlı olduğu için devletin piyasaya müdahale etmesine gerek yoktur. Klasik yaklaşıma göre piyasa başarısızlığı daha çok içsel nedenler dışında dışsal şoklarla gerçekleşir. Bu nedenle devlet müdahalesinden uzak duran Klasik iktisatçılar politikanın iktisat içerisindeki önemine dikkat çekerek ekonomi politik ifadesi yerine *politik iktisat* terminolojisini kullanmışlardır (Caporaso ve Levine, 1992: 12). Ancak klasik ekolde piyasa işlerliğinin yükselen trendi ve kapitalizmin etkinliği nedeniyle politik iktisatta yer alan “*politik*” kavramının zamanla öneminin azalacağı savunulmaktadır. Ayrıca her ne kadar heterojen tercihlere sahip iktisadi aktörlerin tercih sorunu politikanın yürüttüğü sistemle çözülsede, politik eylemlerin üretimi ve dağıtımı iktisatla mümkün olmaktadır. Bu durum politik iktisat biliminde iktisadın daha baskın olmasına yol açmaktadır.

Klasik iktisadın modifiye edilmesiyle birlikte 19. yüzyılın sonuna doğru Neoklasik iktisat etkili olmuştur. Jevons’un “*Politik Ekonomi Teorisi*” (1871) adlı eseriyle birlikte iktisatta marjinal devrimin iktisadi matematikselliğe sürüklediği söylenebilir. Subjektif fayda ayrımıyla temelinde üretici ve tüketici davranışlarının maksimizasyon kalıpları içerisinde iktisadın pozitif bilim olma kısmı ağır basmıştır (Buchholz, 1999: 147-148). Bu nedenle Neoklasik iktisatta iktisat bilimi pür teori olarak devletin dolayısıyla siyasetin odağından ayrılmıştır (Eren ve Bildirici, 2001: 28). Klasik ekolde piyasada yaşanan sorunların kendiliğinden çözüleceği vurgulanırken, Neoklasik yaklaşımda *piyasa başarısızlıklarına* vurgu yapılır. Buna göre tam bilginin olmadığı, kamusal malların varlığı ve işlem

maliyetlerinin sıfırdan fazla olduğu ekonomide piyasa başarısızlığı mevcuttur. Tüm bunların mevcudiyeti sonucunda piyasa işlerliği azalacaktır (Caporaso ve Levine, 1992: 85).

Neoklasik ekolün temel analiz aracı olan *metodolojik bireycilik*³ kavramı, bireyin davranışlarından hareketle toplum davranışlarını tümevarımcı bir metotla analiz edilmesini ifade etmektedir. Ancak iktisadi analizlerde fayda ve kâr maksimizasyonu temelinde dayanılarak kamu - özel otoritelerde amaç ayırımına gidilmesi, çalışmalara değişik boyutlar kazandırmıştır (Telatar, 2004: 13). Örneğin maksimizasyon temelinde politikanın piyasasında, seçmen ve politikacılar baz alındığında politikacıların oy maksimizasyonu seçmenlerin ise fayda maksimizasyonu hedefleri bulunmaktadır.

Politik iktisadın önemi Neoklasik anlayışla azalsa da Keynesyen anlayışın 1929 buhranından sonra etkili olması devlet ve ekonomi ilişkilerini yoğun hale getirmiştir. Piyasa düzeninin kendi istikrarını sağlamada yetersiz kalması devletin yeniden ekonomiye müdahale etmesine yol açmıştır. Keynesyen politikaların iradi olarak uygulanması ve piyasa başarısızlıkların giderilebileceği fikri 1950’li yıllarla birlikte tırmanışa geçmiştir (Snowdon ve Vane, 2012: 463). Ekonomi sürecinde devletin politikalarla müdahale etmesi çarpan mekanizmasıyla yapılan harcamaların gelir üzerine etkisini göstermektedir. Bu nedenle Keynesyen anlayışta devletin uyguladığı politikaların ekonomiden bağımsız olarak düşünülmesi zordur (Buchholz, 1999: 212; Ergun, 2000: 4).

Keynesyen ekolde, devlet kademesinin ekonomik sürece katılmasıyla siyaset ile iktisat arasındaki ilişki yeniden sağlanmıştır (Caporaso ve Levine, 1992: 100). Dolayısıyla ekonomik süreçten öte siyaset ve iktisat ikilisini anlamak önem kazanmıştır. Ayrıca bu noktada Keynesyen anlayışın tercihlerle ilgili görüşlerinin analiz edilmesi gerekir. Buna göre Keynesyen metodolojide tercih farklılıklarının varlığından dolayı toplumsal davranışın

³ Metodolojik bireycilik kavramı, bireylerin rasyonel davranışa uygun hareket etmesi sonucunda toplumun davranışlarının ortaya konulma çabasını ifade eder. Söz konusu kavram rasyonaliteyi temel almaktadır (Yay, 2004: 10).

değişeceği vurgulanmaktadır. Bu görüşe ilave olarak Keynes, bireyin doğası gereği ekonomi politikalarının herkesten öte aydın kişilerce oluşturulması gerektiğini vurgular. Çünkü yapılan politikaların yegâne amacı kamu faydasını maksimize etmektir. Ancak her ne kadar kamu faydasını politika ile maksimize etme görüşü olsa da seçim dönemlerinde politikacıların oy çıkarından dolayı bu idealizmden vazgeçebilmektedirler (Snowdon ve Vane, 2012: 459-460). Tüm bunların sonucunda *Arrow (1951)*, *Samuelson (1954)*, *Downs (1957)*, *Black (1958)* ve *Olson (1965)*'ın yaptığı çalışmalarla Keynesyen ekolün geçerli olduğu yıllarda iktisat ile siyaset bilimi arasındaki farkın 1970'li yıllara kadar azaldığı söylenebilir⁴.

1970'li yıllarla beraber küresel anlamda istikrarsızlıkların yaşanması ekonomide devletin büyüklüğünün yeniden sorgulanmasına yol açmıştır (Snowdon ve Vane, 2012: 463; Leijonhufvud, 1988: 15). Petrol krizinin peşi sıra yarattığı Bretton Woods sisteminin sona ermesi, her ülkenin gelişigüzel para politikalarını uygulaması ve stagflasyonun ortaya çıkardığı sorunlar Monetarist ekole güç kazandırmıştır. Ayrıca Keynesyen modellerin mikro iktisadi temelden yoksun oluşu ve devlet müdahalesine karşı eleştiri Monetarist okulun ilgi görmesinde oldukça etkilidir. Monetarist ekol ve bu ekolün etkilediği Yeni Klasik anlayış, bekleyişlerin etkisiyle analizlerini genişletmişlerdir. Duruma bağlı olarak yapılan politikaların yarattığı istikrarsızlıklar eleştirilerek kurala bağlı politikalar savunulur. Ekonomiye devletin müdahalesi konusunda Klasiklerle aynı görüşte olan bu ekoller, politikacıların yaptıkları politikalar sonucunda ekonominin istikrarsız olacağını öngörmektedirler. Yeni Klasik anlayışın temel varsayımlarından *rasyonel bekleyişler teorisinin* katkısıyla öngörülen ve öngörülme politikaların olması, uygulanacak politikalarda iktisadi aktörlerin tavır değişikliklerini ifade etmektedir. İktisadi aktörlerin yanılması ve politikaların bekleyişler

⁴ Ayrıntılı bilgi için Arrow (1951) "*Toplumsal Tercih ve Bireysel Değerler*", Samuelson (1954) "*Kamu Harcamalarının Saf Teorisi*", Downs (1957) "*Demokrasinin Ekonomik Teorisi*", Black (1958) "*Komiteler ve Seçimler Teorisi*", Olson (1965) "*Kollektif Faaliyetin Mantığı*" adlı eserleri incelenebilir.

konusunda farklılaşması varsayımı altında ekonomide dalgalanmaların yaşanması muhtemeldir (Telatar, 2004: 82).

1970’li yıllardan önce politik iktisat kavramının iktisat kısmı daha baskın gelmektedir. İşin siyaset konusu her ne kadar 1950’li yıllarda yapılan çalışmalarla filizlense de politika kısmı ikinci planda kalmaktadır. Ancak 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik istikrarsızlıklar, politikacıların duruma göre uyguladıkları politikalara bağlanmıştır. Bu yüzden alınan politik kararların tekrardan incelenmesi politikanın yeniden gündeme gelmesine yol açmış olup bu sayede iktisatçılar, politikacıları fayda maksimizasyonu temelinde analiz etmişlerdir (Kuzu, 2001: 17). 1970’li yıllarla birlikte farklı analiz araçları ve varsayımlarıyla siyaset ve iktisat ilişkisi yeni politik iktisat ekolüyle analiz edilmiştir.

1.3. Yeni Politik İktisat ve Özellikleri

1970’li yıllarla beraber etkin hale gelen yeni politik iktisat ekolünün temelleri kamu tercihi okuluna dayanmaktadır (Aktan, 2002: 3). Ancak her ne kadar kamu tercihi özellikleri taşısa da çıkar heterojenitesi temelinde yapılan analizler bu ekolü *kamu tercihi teorisinden*⁵ ayırmıştır. Downs’un (1957) yılında yazdığı “*Demokrasinin Ekonomik Teorisi*” adlı çalışması bu ayrılmanın en güzel örneğini teşkil eder. Bireysel ve toplumsal kararların aynı olmaması yanında Marksçı sınıf çatışmaları ve Keynesyen iktisadın politik araçlarıyla ekonomiye müdahalesi siyaset ve iktisat bilimlerinin harmanlanması hakkında fikir vermektedir (Olters, 2001: 10).

Klasiklerin tam bilgi görüşü eleştirilerek *asimetrik enformasyonun* var olması taraflar arasındaki çıkar ilişkilerini daha da farklılaştırmıştır. Ayrıca eksik bilgi temelinde *asil – vekil teoreminin* kullanılması, politik alanda alınan kararların ekonomiyi etkilemesini

⁵ Kamu tercihi teorisinin temelleri Virginia ve Chicago okullarının etkisi altında oluşmuştur. Söz konusu teori “*piyasa başarısızlığına*” karşın “*devletin başarısızlığı teorisini*” ortaya atarak piyasa dışındaki karar mekanizmalarının ekonomik yöntemlerle analizini yapmaktadır (Akçagündüz, 2010: 30).

incelemektedir. Söz konusu toplumsal ve politik cephedeki kararların ekonomik araçlarla analiz edilmesi Neoklasik iktisadın araçlarıyla mümkün olmaktadır (Frey, 1976: 2). Modern ekonominin formel ve teknik araçları kullanılarak politikanın ekonomi üzerindeki etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca matematiksel yaklaşımlardan ziyade politik olguları açıklayabilmek adına optimizasyon, teşvik ve kısıtlarla ilgilenilmiştir. İktisadi kavramların yanında ayrıca tamamlayıcı olarak politik kavramlardan da yararlanılması, yeni politik iktisada özgüdür (Drazen, 2000: 4; Sayer, 2001).

John Muth'un 1961 yılında oluşturduğu "*Rasyonel Bekleyişler ve Fiyat Hareketleri Teorisi*" adlı eseriyle ekonomide bekleyişler yönünden farklılaşmalar olmuştur. 1970'li yıllardan sonra rasyonel bekleyişler hipotezinin yardımıyla Klasik ve Keynesyen ekollerin Yeni Klasik ve Yeni Keynesyen çeşitleri ortaya çıkmıştır. Politik iktisat ekolü de bu durumdan etkilenerek rasyonel bekleyişlerle çeşitlenmiş ve ortaya yeni politik iktisat çıkmıştır. Tüm bu özellik ve farklar politik iktisada yeni özelliği kazandırmıştır. Yeni politik iktisadın temelleri aşağıdaki maddelerle özetlenebilir (Drazen, 2000);

1. Politik kararların açıklanmasında ekonomik araçların kullanılması
2. Siyaset alanında oylama teorileri, bireysel kararların toplumsal kararda yarattığı karmaşa ve çıkar heterojenliği
3. Rasyonel bekleyişler altında politik alanda alınan kararların güvenilir ve zaman tutarlı olması

Sosyal bilim dallarından iktisat, siyaset üzerinde en fazla etkiye sahip olan bilimdir (Miller, 1998). Bu dayanağa bağlı olarak çıkar heterojenliğinin varlığı yanında rasyonel bekleyişler ve makro iktisadın temel analiz araçlarının kullanılması, yeni politik iktisadın çalışma dallarını çeşitlendirmiştir. Rasyonel bekleyişlerin ön plana çıktığı yeni politik iktisatta

öngörülen ve öngörülmeven politikaların ekonomiye etkileri farklı olacaktır. Ayrıca bu noktada *zaman tutarsızlığı*⁶ önem kazanmaktadır.

Öte yandan iktisadi aktörlerin ve politikacıların çıkar ilişkileri rant arama ve rant kollama faaliyetlerini derinleştirir. İki kesim arasındaki çıkar heterojenliği temelinde yeni politik iktisat, aktüel politika uygulamalarının optimal olandan farkı ile başlamaktadır (Drazen, 2000: 4-7). Politikacıların çıkarı, fırsatçı ve partizan amaçlarla iktisadi araçları kullanmaktır. Yeni politik iktisadın üzerinde durduğu konular aşağıdaki gibi özetlenebilir (Sayer, 2001: 2);

1. Politik konjonktür teorisi özelinde fırsatçı ve partizan amaçlar, bu amaçların ekonomiye etkisi
2. Zaman tutarsızlığı
3. Para politikasının uluslararası düzeyde organizasyonu ve etkileri
4. Rant arama ve rant kollama

Yeni politik iktisadın temelinde eski ekollerin etkisi bulunur. Bunlardan birisi de temelinde yer alan kamu tercihi teorisidir. Yeni politik iktisadı daha iyi anlayabilmek adına kamu tercihi teorisi analiz edilmelidir. Buna göre siyaset ve iktisat bilimlerini birleştiren *kamu tercihi teorisi* çalışmalarında ağırlıklı politikacılar tarafından alınan siyasi kararlar iktisadın araç ve teknikleriyle incelenmiştir (Mueller, 1989). Toplumun temeli olan bireyin çıkarıcı ve tercihlerinde rasyonel olduğu varsayımı altında *kamu tercihi teorisi* iki temel etkenle açıklanabilir. Bunlar (Van den Hauwe, 1999: 610);

1. Tüketici optimizasyonunun temeli olan fayda maksimizasyonunun politik tercihlerde kullanılması,
2. Diğeri de politika değışikliklerinin ekonomi üzerinde yarattığı etkidir.

⁶ Eğer politika yapıcılar önceden öngörülen politikalar yaparlarsa ekonomide gelir üzerinde bir değışme olmayacaktır. Rasyonel bekleyişlerin varlığı bireylerin hamle yapmalarını kolaylaştıracaktır. Ancak politikacılar önceden ilan edilen politikalardan cayarlarsa politika, ekonomideki gelir seviyesini etkileyebilir. Önceden ilan edilen politikayla uygulanacak politika arasındaki zaman farkı zaman tutarsızlığı (Time inconsistency) olarak adlandırılır (Eijffinger ve De Haan, 1996).

Kamu tercihi teorisinde esas olarak politikacıların oy maksimizasyonunu hedeflemesi sonucunda seçmenlerin çıkarına uygun politikalar oluşturulması, ekonomide politik nedenli dalgalanmalara neden olmaktadır. Bir diğer deyişle sosyal fayda maksimizasyonunun yerini kişisel fayda maksimizasyonu olarak *iyiliksever devlet* tanımı ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle politik iktisatta devletin dışsal konumu içsel hale gelmektedir.

Neoklasik yaklaşımın piyasa başarısızlığı teorisinin karşısında kamu tercihi, *devletin başarısızlığı teorisini* ortaya atmıştır. Devletçe yapılan politikaların etkinlik düzeyi kamu tercihi teorisi ile sorgulanmaktadır. Politik konjonktür teorisi kaynak dağılımında etkinlik düzeyinin yorumlanması bakımından örnek gösterilebilir (Buchanan, 1979).

Seçim kavramlarının incelemesiyle birlikte kamu tercihi teorisi pozitif ve normatif olarak çeşitlenmiştir. Kamu tercihinin pozitif ayrımında, politik aktörlerin amaçları değerlendirilerek ekonomiye olan etkisi *metodolojik bireysellik, rasyonalite, politik mübadele* ilkeleriyle incelenmektedir. Kamu tercihi teorisinin normatif kısmı, ekonomideki politik kurumların ideal olarak etkin çalışmalarını inceler. Bir nevi olması gerekenin tartışıldığı yapı üzerinde durulur. Farklı amaçların olduğu politik süreçte idealize durumları anayasal kurallar garanti altına alır. Anayasada belirtilen kural ve düzene göre seçmenlerin oylamada bulunmaları toplumsal sözleşmeleri oluşturur. Normatif teorinin kökeninde ise devletin piyasada olması gereken konumu sorgulanmıştır (Telatar, 2004: 3-5).

Sonuç olarak siyaset ve iktisat bilimleri kapsamında politikacı-seçmen-bürokrat-baskı gruplarının davranışları ile alınan kararların ekonomiye etkisini inceleyen kamu tercihi teorisinin tamamlayıcısı olan yeni politik iktisat teorisi ortaya çıkmıştır. Ancak kamu tercih teorisi ile yeni politik iktisat teorisinin girift yapısı ikisi arasındaki farkı açıkça ortaya koymamaktadır. Esas olarak politikanın ekonomi üzerinde incelemelerde bulunması yeni politik iktisatı kamu tercihi teorisinden ayırmaktadır (Drazen, 2000).

1.4. Politikanın Piyasası ve Piyasadaki Etkileşimler

Neoklasik modelde yer alan piyasa sistemi ile politikanın piyasası birbirinden farklıdır. Ekonomik piyasa sistemi içerisinde alınan kararlar bireyi ilgilendirirken politikanın piyasasında seçmenlerin tercih toplamları toplumu ilgilendirmektedir. Bu durumu Buchanan şu şekilde ifade etmektedir (Buchanan, 1987: 308);

“Politika mübadelesi ile piyasa mübadelesi birbirinden farklı kavramlardır. Piyasa mübadelesinde bireyler şahsi kararlara dayanarak mal-hizmet ile bedelleri değiştirmektedir. Politika mübadelesinde ise seçmenler en fazla fayda sağlayan kolektif kararla ve bu karar için katlanılan maliyetlerin değişimini esas almaktadır.”

Neoliberal anlayışın temelinde, her şeyden bağımsız piyasa kurgulaması yatar. Yoğun formel setlerin ve matematiğin bulunduğu bu kurgulamada piyasa en verimli dağıtım mercii olup piyasaya müdahalenin olmaması gerekir. Ancak Neo-Klasik iktisat her ne kadar piyasa taraftarı olsa da mülkiyet hakları, işlem maliyeti gibi özel konular piyasa dışında bir güce ihtiyaç duyulmasına yol açar. Bu yüzden devlet müdahaleden öte düzenleyici olmalıdır (Przeworski, 2014: 34). Aslında bu noktada devlet, piyasa aksaklıklarını düzelterek piyasa işleyişine yardımcı olduğundan “hayırsever diktatör” olma konumundadır (Akçoroğlu ve Yurdakul, 2004: 3). Bu nedenlerden dolayı devletin ekonomide söz sahibi olması kaçınılmazdır.

Devletin gerekliliğinin kaçınılmaz olması politika piyasasının olduğunu ifade eder. Piyasanın yapıtaşı olan üretici - tüketici ilişkisine benzer şekilde politikanın arz ve talep yapısı bulunmaktadır. Seçmenler, iktidar partisinin ekonomik çıktılarına bakarak piyasanın talep yönünü oluştururlar (Telatar, 2000: 136). Piyasanın arz kısmında, hükümetin eylemleri yer alır. Bireyin ve bireylerin oluşturduğu topluluk olan partiler, doğası gereği birçok çıkarı içinden en güçlü olarak seçilme arzusunu taşır. Bu yüzden rasyonellik gereği yöneticiler doğal

bir şekilde kendi çıkarını en çoklama eğilimindedir (Rousseau, 2008: 135). Hükümetin duruma uygun olarak belli bir dönemde birey kararlarının oluşturduğu toplumsal kararlara uygun eylem ve icraatlarda bulunması gerekmektedir. Yapılan çalışmalarda seçime yakın dönemde iktidar partisinin ekonomiye dair iyi haberleri partinin seçilmesinde temel etken olduğu belirtilmiştir (Price, 1997: 409). Ancak bireysel çıkarla toplum çıkarı birbirine ters düşerse idareciler kendi çıkarlarına uygun karar verecektir. Bu durum politik eylemlerden ötürü ekonominin etkinlikten uzaklaşmasına yol açacaktır (Rousseau, 2008: 43-60).

Tablo 2. Politika ve Ekonomi Etkileşimi

POLİTİKALARIN ARZ YANI	POLİTİKALARIN TALEP YANI
- Politik Konjonktür Dalgalanmaları	- Oy Fonksiyonları
- Tepki Fonksiyonları	- Popülarite Fonksiyonları

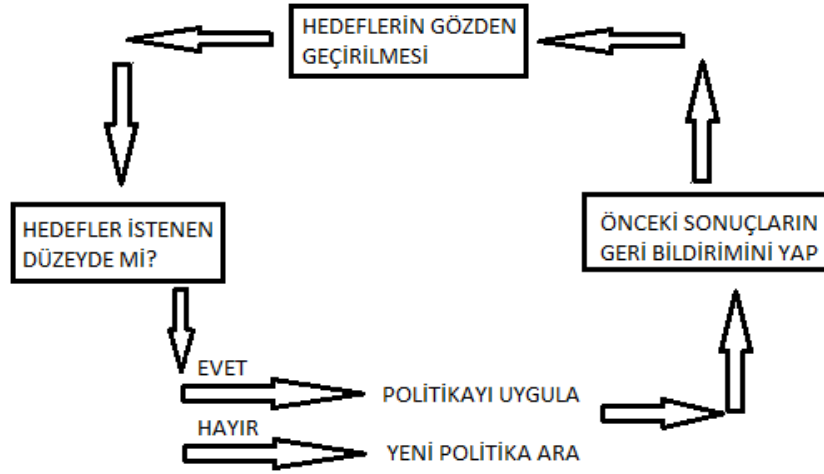
Kaynak: Sezgin, 2005: 10

Yukarıda yer alan Tablo 2'ye göre politikaların arz yanında politik konjonktür dalgalanmaları ve tepki fonksiyonları bulunmaktadır. Politikaların talep yanında oy ve popülarite fonksiyonları yer almaktadır. Oy fonksiyonu, seçim döneminde kullanılan oylarla ekonomik performans arasındaki ilişkiyi kurmaya çalışır. Popülarite fonksiyonu ise seçim dönemlerinden önce parti grupları için anketler yoluyla seçmenin fikirlerini elde edebilmeyi amaçlar. Oy fonksiyonu ile popülarite fonksiyonu arasındaki zaman farkı öngörülenle gerçekleşen bilgi seviyesi ilişkilerini ifade eder. Ayrıca bu fonksiyonların toplamı seçmenlerin ekonomik oy verme teorisini açıklamaktadır (Sezgin, 2007: 23).

Politikaların arz kısmında bulunan *tepki veya reaksiyon fonksiyonları* olarak adlandırılan kısım, politikacıları ve parti kesimini ilgilendirir. Burada seçmenleri kazanabilmek adına yapılan politikaların hedeflenene yakın olup olmadığı tepki

fonksiyonlarıyla incelenmektedir. Bu ilişki temelinde politik ve iktisadi sürecin birbirini nasıl etkilediği Mosley (1976) *tahmin modeliyle* açıklanabilir. Bu modelde alınan politika kararlarının ekonomiye olan etkisi değerlendirilerek politikaların tekrar yapılandırılması, politika ve iktisadi alanların birbirlerinin nedeni ve sonucu olabileceğini göstermektedir. Ayrıca politik iktisadın inceleme dalı olan politik konjonktür teorisi bu modelle temellendirilebilir.

Tablo 3. Tahmin Modeli

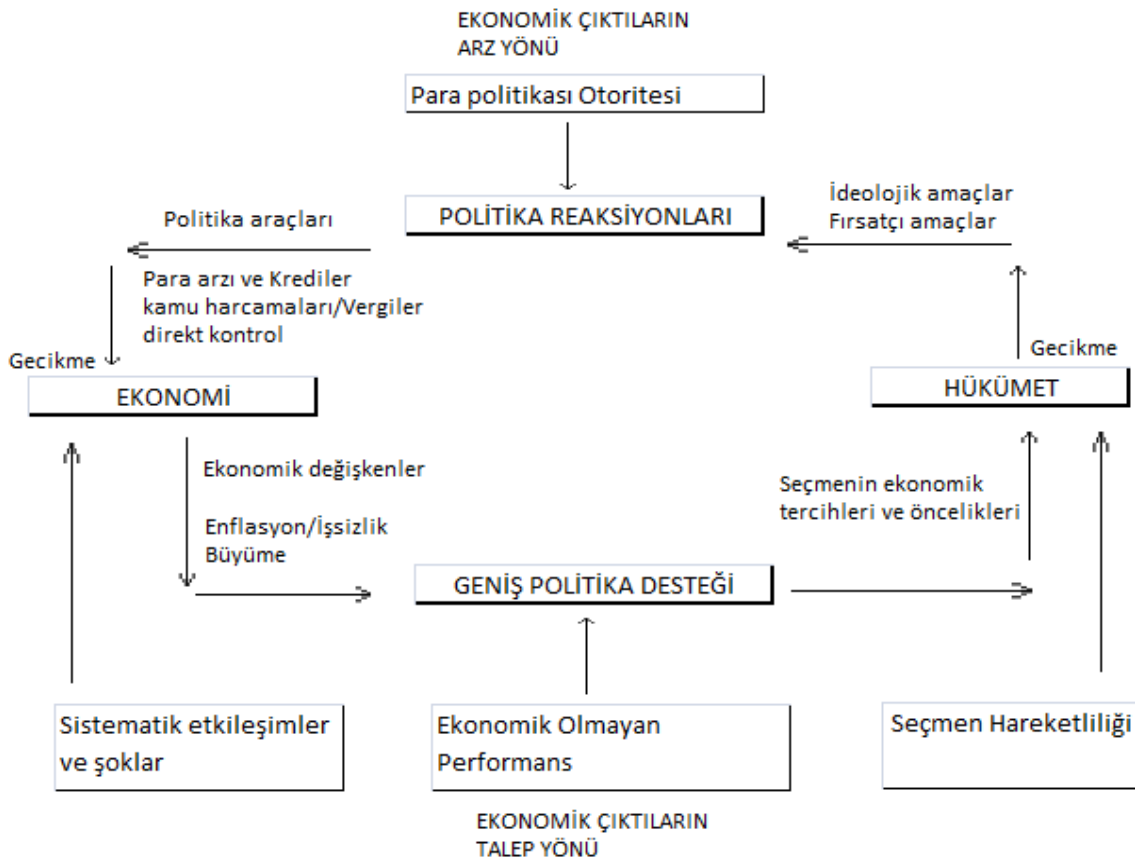
Kaynak: Mosley, 1976: 59-72'den uyarlanmıştır.

Yukarıdaki tabloda politik partilerin yeniden seçilebilmek amacıyla makro ekonomik faktörleri kendi çıkarı için kullanma döngüsü gösterilmektedir. Buna göre partiler seçmenlerin dikkate aldığı belli faktörleri dikkate alırlar. Hedeflerin istenen düzeyde olup olmamasına göre politika uygulamaları farklılaşır. Ardından yapılan politikaların geri bildirim yapılarak hedefler tekrardan gözden geçirilir. Politik partilerin bu yönde politika araçlarını kullanmaları Neoklasik iktisadın dışsal konumdaki devlet anlayışına uymamaktadır. Alınan kararların çıkarları yansıtmasından dolayı devletin uygulanan politikalar vasıtasıyla içsel bir konumda olduğundan bahsedilebilir. Ayrıca hükümetin seçim dönemlerinde kendi çıkarını düşünerek

seçim çevrimi yaratması *hayırsever diktatör* olma konumunun eleştirilere maruz kalmasına yol açmıştır (Erdoğan, 2004).

Politikacıların fırsatçı amaçlarla makro ekonomik faktörleri kullanmaları sonucu oluşan döngüden başka seçmen ve politikacı arasında diğer sistematik döngüler de mevcuttur. Aşağıda yer alan Tablo 4'te politika ve ekonomi sistemi ekonomik sonuçlara göre nihai olarak arz ve talep yönlü olarak incelenebilir. Seçmenler ile politikacılar arasındaki ilişkinin sistematik olarak çevrimi tabloda açıkça görülmektedir.

Tablo 4. Politikanın Piyasası

Kaynak: Hibbs, 1981: 4

Bu bilgiler ışığında Tablo 4'e göre politik piyasada temel birimler olarak ekonomi, hükümet, politika yapıcılar ve seçmenler bulunmaktadır. Piyasanın arz yönünde politika reaksiyonuna sahip parti grupları yer alırken talep yönünde ise bu politikalara rağbet eden

seçmenler bulunmaktadır. Bu süreçte hükümet, geniş politika desteği sağlamak için seçmenin ekonomik tercihlerini dikkate alır. Hükümet, gecikmelerle seçmenleri etkileyebilmek için fırsatçı ve ideolojik amaçların etkisiyle iktisat politikası araçlarını faaliyete geçirir. Bu noktada kamu harcamaları ve vergi politikalarındaki değişiklik direkt kontrol edilebilirken para politikası araçlarının değiştirilmesi para politikası otoritelerine bağlıdır. Politika araçlarının değiştirilmesi sonucunda ise makro ekonomik faktörler olan enflasyon, işsizlik ve büyüme oranları dalgalanmaktadır. Bunun yanında devlet elektrik, su, doğalgaz, kamu personeli istihdamı konularında oy maksimizasyonu elde etme amacıyla değişiklik yapabilir (Eğilmez ve Kumcu, 2004: 43). Seçmenler, bu değişkenlerin seviyesine göre tercih ve önceliklerini oluştururlar. Bu noktada politika piyasası, dışında seçmen tercihleri ekonomik olmayan performanslardan ve dışsal şoklardan etkilenmektedir.

Politik sistemde seçmenler partileri, ekonomideki değişiklikleri temel alarak inceler. Seçmenlerin parti değerlendirmeleri çok yönlü olsa da bireyin refahını yakından ilgilendiren ekonomi değişiklikleri değerlendirmelerin en temelini oluşturmaktadır (Duch ve Stevenson, 2005: 387). Bu yüzden politika ve ekonomi sistemi politikacılar ve seçmenler arasında sistematik döngülere tabidir. Bu döngüler ekonomi aracılığıyla gerçekleştirilir.

1.4.1. Siyasal Karar Alma Süreci

Toplumunu yönetmek adına devletin karar alması ve bu kararları uygulaması öncelikli olarak siyaset bilimi içerisinde takip edilebilir. Toplumun gereksinimlerini yerine getirmek siyasal karar alma mekanizmasına bağlıdır. Bu nedenle toplumdaki bireylerin tamamı yönetimde bulunamayacağı için temsilciler oylama ile seçilir (Aleskerov, Ersel ve Sabuncu, 2010: 3-10). Siyasal karar almada bireylerin tek yönde tercihte bulunabilecekleri gibi her bir

grup farklı tercihlerde bulunabilir. *Arrow teoremine*⁷ paralel şekilde farklı tercih kümelerinin olması siyasal karar alma sürecini zorlaştırır. Toplumda tercih farklılıklarının bulunması durumunda içlerinden en fazla kümelenmenin olduğu alanlara doğru partiler kaymalıdır. İktidarda kalma veya yeniden seçilme amacı olan partiler bu tercihleri göz ardı etmemelidir (Przeworski, 2014: 17-20).

Neo-Klasik piyasa modeli yapısından farklı olarak heterojen çıkara sahip seçmenlerin, politika piyasasında oy kullanmaları *demokrasinin başarısızlığını* ortaya çıkarır. Demokrasinin, kararları yansıtmada başarısız olması yanında oy verme kararından önce politikalarla ilgili seçmenin bilgisiz ve ilgisiz oluşu etkin olmayan sonuçların ortaya çıkmasına yol açar (Frey ve Schneider, 1981: 11-17). Politika ve ekonomi arasındaki ilişkileri pekiştiren toplumsal aktörler bulunmaktadır. Bunlar bireyler, karar alıcılar, bürokratlar ve medyadır. Bireyler politik arenada seçmen olarak sahne alırlar. Bu aktörler karşılıklı etkileşim halindedir. Bunlardan ilki olan seçmen yakın geçmişteki ekonomik göstergeleri temel alarak oylama davranışında bulunur (Riker ve Ordeshook, 1968; Downs, 1957). Oylama çerçevesinde seçmen davranışları *sorumluluk, müvekkil ve temel hedef hipotezleriyle* incelenebilir.

Sorumluluk hipotezi dikkate alındığında seçmen, ekonomik performansından dolayı iktidarı sorumlu tutar. Ekonomik performans, seçmenlerce değerlendirilirken farklı süreçler dikkate alınır. Bunlar içerisinde seçmenin objektif ve subjektif kararları, geçmiş ve geleceğe yönelik beklentiler, birey ve toplum temelli değerlendirmelerdir. Tüm bunların sonucunda seçmenler, iktidarın başarılı olup olmama durumunu yorumlamak için kolaylıkla gözlemlenen enflasyon ve işsizlik seviyesine bakarlar. Eğer enflasyon ve işsizlik oranları düşükse iktidar oy kazanır veya söz konusu oranlar yüksekse iktidar oy kaybeder (Sezgin, 2007: 23-26).

Müvekkil hipotezi temelinde, iki ideolojiye sahip parti grubu ve iki ideolojiye sahip seçmen

⁷ Metodolojik bireyciliğe karşı olarak bireylerin eylemlerinden hareketle sosyal tercihlerin tutarlı olmadığını ifade etmektedir. Bu nedenle sosyal refah fonksiyonunu maksimize etmek için merkezi otoritenin kararına ihtiyaç duyulmaktadır (Sezgin, 2005: 143-144).

gruplarını bulundurmaktadır. Temel olarak sağ parti grubu enflasyonun azaltılmasını, sol parti grubu ise işsizliğin azaltılmasını sağlamak için politikalar yaparlar (Hibbs, 1987). Buna göre müvekkili olan seçmenler ekonomideki gidişata göre oylamada bulunurlar. Bu hipoteze göre parti grubu ister iktidar ister muhalefet olsun enflasyonist zamanlarda sağ parti grubuna, yüksek işsizliğin olduğu zamanlarda sol parti grubuna seçmenlerce rağbetin artacağı belirtilmiştir. İdeoloji ve ekonomik performans düzeyinin değerlendirilmesinden ayrı olarak *temel hedef hipotezinde*, partinin seçim öncesi verdiği sözleri tutması partiye olan desteğin devam etmesi anlamına gelmektedir (Sezgin, 2007).

Partilerin temel amacı, çeşitli iktisat politikalarıyla popülaritesini maksimize ederek seçimi kazanmaktır (Downs, 1957). Bunun için politikacılar elindeki araçlarla miyopik görüş varsayımı altında dinamik enflasyon ve işsizlik ilişkisinde oy kaybetmeyi en aza indirgeyerek seçim döneminde seçmeni etkilemeye çalışır (MacRae, 1977: 239). Ekonomik faktörler dışında zihinsel olarak seçmenleri etkileme, çeşitli baskı gruplarının hoşuna giden kararların alınması ve ikna politikacıların etkili silahlarından birkaçıdır (Whiteley, 1986: 166). Partiler yeniden seçilebilmek adına seçmenlerin yanısıra çıkar ve baskı gruplarını da dikkate almaktadır. Buna göre çıkar ve baskı grubu, belli seçmen kitlesini ortak amaç için bir araya getirmektedir. Çıkar ve baskı gruplarının büyüklüğü, partiler tarafından bu gruplara yönelik politikaların yapılma ihtimalini artırır (Mueller, 1976: 399-402). Buna ilave olarak partilerin kendi ideolojilerini seçmenlere ve baskı gruplarına aşılacağı bilinmektedir. Yani politika seçmenler için yapılırsa da politikacıların seçmenlere benimsettiği politikalar da bulunmaktadır (Przeworski, 2014: 57).

Politik sistemde bürokrasi cephesinde amaç kamusal eylemleri gerçekleştirmektir. Bürokrasi gereken eylemleri yerine getirmek için bütçeye ihtiyaç duyar. Her ne kadar bürokratlar bütçe maksimizasyonu peşinde koşsalar da kişisel fayda fonksiyonlarını artırma çabası içindedirler. Ayrıca bürokratların daha fazla bütçe isteği, partilerin oy çoklaması

amaçlarına denk gelmektedir. Bürokratlar, kamusal eylemleri topluma aktararak şeffaflık gözetirler. Ancak bürokratik eylemlerin siyasallaşması ve yozlaşması seçmenle politikacılar arasında asil vekil problemini ortaya çıkarır. Medya faktörünün mevcut olması asimetrik enformasyonu ve asil-vekil teoremindeki bilgi farklılığını azaltmada etkilidir. Ancak medyanın yanlı tutumu, sosyal medyada bilgi kirliliğinin bulunması seçmenlerin karar almasını güçleştirir (Erdoğan, 2004).

1.4.2. Politik İktisatta Başlıca Popülizm Araçları

Partilerle seçmenlerin karşılıklı etkileşiminin varlığı altında siyasi partilerin yeniden seçilebilmesi için ekonominin makro ekonomik performansı önem taşır. Partiler ekonomik faktörlerin seviyesini etkileyebilmek adına iktisat politikası araçlarını kullanırlar. Söz konusu iktisat politikası araçlarının başlıcaları *para, maliye ve döviz kurudur*. Seçim dönemlerinde partiler, bu araçlarla ekonominin seviyesini suni olarak değiştirmektedirler (Erdoğan, 2004: 31). Ancak politikaların duruma veya kurala bağlı olup olmaması, politikaların manipülasyonu için önem taşımaktadır. Kurala bağlı politikalarda politika araçlarını etkilemek zorken ihtiyari politika uygulamalarında iktisat politikası araçları politik çıkar uğruna kullanılabilir.

Maliye politikası araçları olarak politik çıkar doğrultusunda seçimden önce kamu harcamalarının arttırılması, vergilerin azaltılması, transfer harcamalarının arttırılması ve dolayısıyla açık finansman politikaları uygulanabilir. Ayrıca seçim döneminde bireyin kullanılabilir gelirini arttıran politikalar diğer politikalardan daha etkilidir. Kamu harcamaları klasik anlamda cari, yatırım ve transfer harcaması olmak üzere üçe ayrılır. Cari harcamalar, bir bütçe döneminde yapılan ve etkisi bir yıla sınırlı olan harcamalardır. En başta kamu personeli harcamaları bu gruba girer (Akdoğan, 2006: 86). Buna göre seçim öncesinde geniş seçmen tabanını etkilemek için kamu istihdamı arttırılabilir. İsveç ve Finlandiya için yapılan

çalışmalarda seçimden önce belediyelerin kamu istihdamını arttırdığı görülmüştür (Dahlberg ve Mörk, 2011: 1-15). Yatırım harcamaları ise etkisi bakımından bir yıldan uzun süren harcamalardır. Hükümet, daha çok ön planda olan kara yolu, baraj, köprü yatırım harcamalarına önem vermektedir. Daha çok az gelişmiş ülkelerde alt yapı yatırımlarının az oluşu, hükümetin seçim zamanlarında bu yatırımların popülizm aracı olarak kullanılmasına yol açabilir. Transfer harcamaları ise birey ve sosyal gruplara karşılıksız bir şekilde gelir aktarımı olarak bilinir. Öğrenci bursları, emekli ve dul-yetim aylıkları ve iç borç faiz ödemeleri bu harcamaların kapsamındadır (Edizdoğan, 2004: 92-94). Transfer harcamalarının çok geniş bir alana nüfus etmesinin yanında satın alma gücünü doğrudan etkileyebilmesi politik çıkar uğruna kullanılmalara yol açmıştır. Genel olarak maliye politikası uygulamaları gecikme etkileri bakımından para politikasına göre daha zor uygulanmaktadır (Aktan et al. 2010: 3). Ancak maliye politikası araçlarının, seçimle başa gelen politik otoritenin elinde olması ve bu araçlara doğrudan müdahale edilebilmesi politik yönlü dalgalanmaların ortaya çıkmasında temel etkindir.

Hükümetin kullandığı bir diğer populist araç para politikasıdır. Merkez bankası doğrudan ve dolaylı araçları kullanarak para politikasını seçim uğruna manipüle edebilir. Buna göre kredi seviyesinin yükseltilmesi, reeskont oranının azaltılması, açık piyasa işlemlerinde alım yapılması şeklindeki doğrudan politikalarla seçimden önce ekonominin likitide ihtiyacı karşılanarak ekonomik istikrar sağlanmaktadır. Dolaylı araçlar olarak bankacılık sistemi açısından farklılaştırılmış iskonto oranı ile düzenlemeler yapılabilir (Mishkin, 2000: 65-82). Para politikalarının uygulanması daha hızlı olmasına rağmen politika araçlarının kullanılmasında merkez bankası bağımsızlığı ve ekonomide geçerli olan kur sistemi önemlidir. Seçim döneminde hükümetin maliye politikalarını kullanmasının yanında parasal yönden finansmanı için merkez bankasına başvurulur. Ancak bu noktada merkez bankasının bağımsızlığı önem teşkil eder. Merkez bankası ne kadar bağımsızsa hükümetle

olan ilişkileri o kadar azalarak hükümetin merkez bankasını politik çıkar uğruna kullanılması ihtimalini azaltır (Eijffinger ve De Haan, 1996; Sturm ve De Haan, 2001). Merkez bankası bağımsızlığından öte para ve maliye politikalarından hangilerinin uygulanacağı Mundell-Fleming modelinin çıktılarına bağlıdır. Tam sermaye hareketliliğinde esnek kurda para politikası kullanımı gelir üzerinde dalgalanmalara yol açarken sabit kurda maliye politikasının etkinliğinden bahsedilebilir. Bu yüzden döviz kuruna göre politikacılar politika araçlarını seçmektedirler (Hiroi, 2009; Clark ve Hallerberg, 2000).

Politik konjonktür teorisini etkileyen diğer politika aracı döviz kuru politikalarıdır⁸. Döviz kuru sistemleri esnek ve sabit kur sistemi olarak ikiye ayrılmakta olup hangi kur sisteminin uygulanacağı ekonomik konjonktüre bağlı olarak değişmektedir. Her iki kur sisteminde temel hedef kur değişimleri yoluyla satın alma gücünde artışlar sağlamaktır. Bu nedenle seçim öncesinde döviz kurunun azalması ve seçimlerden hemen sonra kurun artması beklenebilir (Dornbush, 1986; Stein ve Streb, 2004; Ghezzi et al. 2000).

1.5. Politik Konjonktür Teorisi ve Temelleri

Yeni politik iktisadın başlıca inceleme alanlarından biri politik konjonktür teorisidir. Politik konjonktür teorisi, ekonomideki dalgalanmaların nedenlerini hakim iktisat görüşlerine bir alternatif olarak seçimlerin etkisiyle açıklamaktadır (Erdoğan, 2004: 1). Genel olarak söz konusu teori, politikanın makro ekonomik faktörler üzerindeki etkisini temel olarak incelese de ekonominin istikrarının sağlanması konusunda farklı alt dallarıyla analizlerde bulunmaktadır (Snowdon ve Vane, 1999: 19).

Klasik makro ekonomik çalışmalarda politik kavramlar dışsal olarak ele alınmasına karşın, politik konjonktür teorisinde, politika ve ekonomi ilişkisi içsel olarak incelenmektedir.

⁸ Politik döviz kuru dalgalanmaları literatürü için *Stein ve Streb (2004), Stein et al. (2005), Mussa (1986), Lobo ve Tufte (1998), Ghezzi et al. (2000), Goldfajn ve Valdes (1999), Garfinkel et al. (1999), Gamez (2012), Dornbusch (1987), Bonomo ve Terra (1998, 1999 ve 2005)* 'e bakılabilir.

Seçmenlerin görüş yapısı, parti gruplarının ideolojik veya fırsatçı davranışları, şokların içsel veya dışsal olup olmaması, ekonomik yapının yönetimi ve partilerin yetenekleri politika ekonomi etkileşiminin *içsel* yapısını ortaya koymaktadır (Nordhaus, 1989: 2). Politik konjonktür teorisinde devletin ekonomi yönetiminde aktif olması politik konjonktürün görülme sıklığını göstermektedir. Buna göre müdahale yanlı tutumu savunan okullarda ekonomi ile devletin karışım oranı yüksek olduğu için politik konjonktürün görülmesi daha barizdir. Bu doğrultuda politikacılar, seçmen tabanını etkileyebilmek için seçim öncesi dönemde toplam talebi iktisat politikalarıyla uyardırlar (Andrikopoulos et al. 2004: 126). Ayrıca politikacılar, para ve maliye politikaları yanında sanayileşme stratejisi gibi büyük ölçekli değişkenlerle geniş kesimin desteğini elde edebilir. Tüm politikaların rantı seçmenler arasında parti popülerliğinin artması içindir (Downs, 1957).

Politik konjonktür teorisinin alt modellerinde temel alınan bazı varsayımlar bulunmaktadır. Politikaları uygulama bakımından devletin içsel konumda olması dışında politikacılar ile seçmenler döngüsel olarak birbirini etkilemektedirler. *Bu döngüler, oy verme davranışının iktisadi politikalarla yönlendirilmesi, seçmenin dikkate aldığı makro iktisadi göstergeler ve politikalarda değişiklik yapılması ve sonuç olarak iktisadi göstergelerdeki tepkisel değişimler şeklindedir* (Erdoğan, 2004: 49-50). Söz konusu etkileşim ve döngüler temeli altında politik konjonktür teorisinin birçok çalışma alanı bulunur. Bu çalışma dalları şu şekilde özetlenebilir (Snowdon ve Vane, 2012: 465);

- a. Seçmenlerin ekonomik faktörleri dikkate almaları
- b. Fırsatçı ve partizan amaçlar durumunda politika araçlarının kullanımı
- c. Heterojen amaçlar altında partilerin tercih öncelikleri
- d. Rasyonel bekleyişler altında politik konjonktürün varlığı sorularına cevaplar aranmaktadır.

Bu çalışma dallarının sonucunda politik konjonktür teorisi ayrımları ortaya çıkmıştır. Buna göre seçmen ve politikacıların beklenti yapılarına göre *adaptif ve rasyonel* olarak sınıflandırmanın yanı sıra yapılan politikaların eğilimine göre fırsatçı ve partizan amaçlarla politik konjonktür teorisi çeşitlilik göstermektedir. Literatürde politik konjonktür modellerinin farklı kullanımları da mevcuttur. Lohmann (1998) politikanın eğilimini fırsatçı yerine *seçim politikası hipotezi*, partizan yerine *parti politikası hipotezi* olarak değişik isimlerle kullanmıştır (Lohmann, 1998: 401-446). Aşağıda yer alan Tablo 5 yardımıyla politik konjonktür teorisinin ayrımı takip edilebilir.

Tablo 5. Politik Konjonktür Teorisi Ayrımı

	Fırsatçı	Partizan
Geleneksel Modeller	Nordhaus (1975) Lindbeck (1976)	Hibbs (1977)
Modern Modeller	Cukierman-Meltzer (1986) Rogoff ve Sibert (1988) Rogoff (1990) Persson-Tabellini (1990)	Alesina (1987)

Kaynak: Alesina, 1988: 16

Tablo 5'e göre modeller temel olarak *geleneksel ve modern* olarak ikiye ayrılmaktadır. *Geleneksel modeller* adaptif bekleyişlerle seçmenleri temellendirirken Muth'un (1961) rasyonel bekleyiş teorisini ortaya atması politika ekonomi ilişkisine adapte edilerek 1980'li yılların ortalarından sonra hali hazırdaki teorilerin *modern hali* ortaya çıkmıştır. Nordhaus (1975) ve Lindbeck (1976) geleneksel fırsatçı, Hibbs (1977) geleneksel partizan modellerin öncüsü olarak değerlendirilmektedir. Cukierman-Meltzer (1986), Rogoff ve Sibert (1988), Persson-Tabellini (1990) ve Rogoff (1990) modern fırsatçı teorilerle ilgili çalışmalarda bulunurken Alesina (1987) modern partizan teorisinin atılımını yapmıştır.

1.5.1. İlk Dönem Çalışmalar

Politika ekonomi arasındaki ilişki ara sıra ekonomik problemlerden dolayı kesilse de politik konjonktür teorisinin öncüsü sayılabilecek birkaç çalışma bulunmaktadır. Bunlar *Kalecki (1943)*, *Akerman (1947)*, *Frey ve Lau (1968)*, *Kramer (1971)*, *Schumpeter (1975)*'in yaptıkları çalışmalar olup politik konjonktür teorisinde ilk dönem olarak sayılabilecek çalışmalardır.

Politik konjonktür teorisi literatüründe göze çarpan makalelerden ilki Kalecki (1943)'ye aittir. Söz konusu makalede devletle özel kesim arasındaki etkileşim, Marksist açıdan sınıf çatışması temelinde incelenmiştir. Buna göre özellikle seçim zamanlarında devletin genişletici politikaları, girişimcilerin ve özel sektörün iş gücü piyasasında kontrol kayıplarına yol açmaktadır. Genişletici politikalar ücretleri yükselterek firma kesiminin kâr marjlarının düşmesine yol açtığından devletle özel kesim sürekli çatışma halindedir (Paldam, 1997: 343). İlave olarak bürokratların dışında özel kesimin ihtiyacı olan politikaların yapılması devletin özel kesim tarafından yönetildiğini göstermektedir (Kalecki, 1943). Bu nedenle iktisat politikalarının bireylerin çıkarı temel alınarak yapılması durumunda söz konusu politikaların iktisadi dalgalanmalara neden olacağı açıktır.

Politik konjonktürün ampirik yanı Kramer (1971)'in çalışmasıyla başlar (Drazen, 2000). Buna göre hükümetin yeniden seçilebilmek için seçmeni kişisel gelir değişiklikleriyle etkilemesi gerekmektedir (Kramer, 1971: 131-143). Bir nevi partilerin seçim zamanında seçmenleri dikkate alarak politika yapmaları, politikaların olması gereken seviyesinden sapmasıyla sonuçlanmaktadır. Yine aynı düşüncede Schumpeter (1975) seçmen iradeleri toplamının politik sürecin bir ürünü olduğunu belirtip politikacıların seçimi kazanmak için seçmen iradelerine önem vermesi gerektiği vurgulamaktadır (Schumpeter, 1975: 263).

Akerman (1947)'a göre ekonominin nüfuz ettiği bölgelerin büyük olması politika kavramının ekonominin alanına girmesine yol açmaktadır. Bu nedenle politika ve ekonomi ilişkisinin birbirinden ayrı kavramlar olarak değerlendirilmesi düşünülemez. Politika kaynaklı amaçlar ve istikrar ekonomi yardımıyla sağlanır (Akerman, 1947: 107). Ayrıca ekonomik dalgalanmaların nedeni partilerin popülariteyi arttırması için seçim döneminde iktisat politikalarını etkilemelerinden kaynaklanmaktadır.

Frey ve Lau (1968)'nin oluşturduğu *hükümet davranışları modeli* çerçevesinde, hükümetin politik nedenlerden dolayı ekonomi üzerine dalgalanmalar yaratması matematiksel araç ve tekniklerle analiz edilmiştir. Buna göre hükümet için ekonomi faydalı bir araçtır. Seçmenlerin hükümetten memnun kalabilmeleri hükümetlerin ister istemez iktisat politikalarıyla ekonomiye müdahale etmesine yol açar. Dolayısıyla hükümet kararlarının ekonomik dalgalanma yaratması kaçınılmazdır (Frey ve Lau, 1968: 377).

1.5.2. Geleneksel Modeller

Temelinde adaptif bekleyişler yer alan geleneksel modeller iki kısımda incelenebilir. İlk kısımda seçmen ve parti homojenitesine önem veren fırsatçı teoriler, *Nordhaus (1975)* ve *Lindbeck (1976)*'in çalışmaları ile önem kazanmıştır. Diğer kısımda ideoloji farklılıklarının hakim olduğu partizan teoriler *Hibbs (1977)*'in çalışmalarıyla şekillenmiştir.

1.5.2.1. Geleneksel Fırsatçı Model

Politik konjonktür teorisinin temeli sayılabilecek Kalecki (1943)'nin çalışmasından sonra geleneksel fırsatçı teorinin formel kısmını *Nordhaus (1975)* ve *MacRae (1977)*'nin çalışmaları oluşturmaktadır (Paldam, 1979: 323). Söz konusu çalışmalar demokratik sistemlerdeki döngüleri temel aldığından Marksist sınıf çatışmasından doğan konjonktürel dalgalanmalardan ayrılmaktadır. Buna göre demokratik sistemlerde fırsatçı politikaların

temelinde politikacıların yeniden seçilme arzusu bulunur. Seçim öncesinde makro ekonomik faktörlerin iktisat politikalarıyla iyileştirilmesi iktidarda bulunan partinin yeniden seçilmesini sağlar (Frey ve Schneider, 1978; Alesina et al. 1993). *İktidardaki partinin yeniden seçilebilmesi için politikacıların seçmen ve çıkar gruplarını genişletici para ve maliye politikalarıyla etkilemesi iktisadi dalgalanmalara yol açmaktadır.* Seçimden önce ve sonra yapılan politikalar en temelde enflasyon ve işsizlik seviyelerinde değişiklik oluşturmaktadır. Geleneksel fırsatçı dalgalanmalara en bariz örnek ABD’de Nixon’un başkanlık dönemi verilebilir. Buna göre seçim öncesi sosyal güvenlik kazançlarını %20 arttıran bir politika açıkça Nixon’un fırsatçı politikalar yaptığını gösterdiğinden Nixon politik konjonktür teorisinin kahramanı olarak nitelendirilmiştir (Snowdon ve Vane, 2012: 471).

Politikacıların tercih fonksiyonları, politik konjonktür teorisinde amaçların belirlenmesinde önem taşımaktadır. Partilerin tercih fonksiyonu aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Nordhaus, 1975: 7);

$$W_i = \{E [U_i(x)], p_i\} \quad (1.1)$$

Yukarıda yer alan (1.1) numaralı formel eşitliğe göre partinin çizgisine uygun olarak yaptığı politikaların beklenen faydası U , partinin seçilme olasılığı p_i terimiyle gösterilmektedir. $E [U_i(x)]$ terimine ağırlık veriliyorsa ideoloji, ağırlık p_i terimindeyse fırsatçı güdüleri ifade eder (Nordhaus, 1989: 8-9). Buna göre partiler geleneksel fırsatçı modelde p_i terimine ağırlık verirler. Geleneksel fırsatçı modelin varsayımları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Nordhaus, 1975: 169-189);

1. *Partiler homojen yapıda olup tek amaçları fırsatçı olarak yeniden seçilmektir.* Downs (1957)'ın medyan seçmen teorisinde, partiler arasında politika farklılıkları bulunmamaktadır. Politikacılar için önemli olan partizan uygulamalardan öte seçimi kazanmaktır.
2. *Seçmenler homojenliğin yanında uzun vadeli değerlendirme yapamazlar.* Seçmenlerin miyopik oluşu politikacıların seçime az kala politikalar üretmelerine yol açar. Ayrıca seçmenlerin tercih fonksiyonlarında, düşük enflasyon ve düşük işsizlik oranı bulunmaktadır. Seçmenlerin belirli bir enflasyon, işsizlik tercihleri bulunmamaktadır.
3. *Seçim zamanı dışsaldır.* Anayasal kurullarla seçim zamanları belirlenmiş olup politikacıların seçim zamanlamalarına ilişkin insiyatifleri bulunmamaktadır.
4. *İktisat politikaları, politikacıların elinde olduğu için maliye ve para politikası çıkar amaçlı kullanılabilir. Beklentileri içeren Phillips eğrisi geçerli olup kısa dönem enflasyon ve işsizlik ödünleşmeleri bulunmaktadır.* Bu ödünleşme aşağıdaki denklemle açıklanabilir.

$$Y_t = Y^* + \alpha (P_t - P_t^e) ; \alpha > 0 \quad (1.2)$$

(1.2) numaralı denkleme göre Y_t t dönemindeki gelir seviyesini, Y^* tam istihdam gelir seviyesini $P_t - P_t^e$ terimi ise sırasıyla gerçekleşen ve beklenen fiyat düzeylerini ifade eder. α terimi, gerçekleşen ile beklenen fiyat arası farkın üretim üzerine etkisini göstermektedir. $P_t - P_t^e$ terimi büyüdükçe t dönemindeki gelir seviyesi azalacağından işsizlik seviyesinde azalışlar görülecektir.

5. *Adaptif enflasyon beklentileri geçerlidir.* Geçmişe yönelik değerlendirmeler mevcutken ileriye yönelik enflasyon beklentileri modele dâhil değildir. Adaptif enflasyon beklentilerini içeren denklem seti aşağıdaki gibidir.

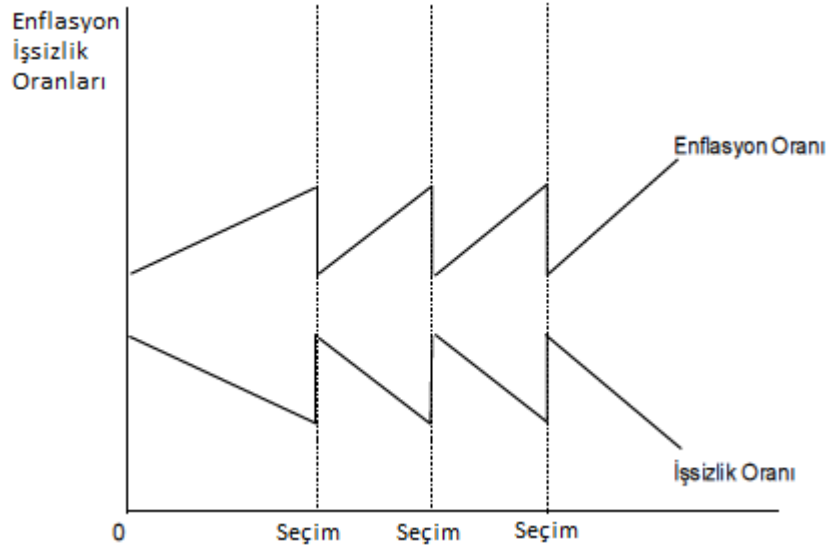
$$\pi^e = \pi_{t-1} + \beta(\pi_{t-1}^e - \pi_{t-1}) ; 0 < \beta < 1 \quad (1.3)$$

Yukarıda yer alan (1.3) numaralı denklem setine göre π^e beklenen enflasyonu, π_{t-1} bir dönem önceki gerçekleşen enflasyonu, $\pi_{t-1}^e - \pi_{t-1}$ bir dönem önceki beklenen ile gerçekleşen enflasyon arasındaki farkı ifade etmektedir. β parametresi ise geçmiş dönemdeki beklenen ile gerçekleşen enflasyon arasındaki farkın cari dönemdeki enflasyon üzerindeki ağırlığını göstermektedir. Buna göre β katsayısı sıfıra yaklaştıkça cari dönem beklenen enflasyon üzerinde geçmiş dönemdeki enflasyonun ağırlığı artmaktadır.

Tüm bu varsayımlar altında politikacıların yeniden seçilebilmek için tabanın benimsediği politikaları yapması gerekmektedir. Bu nedenle seçmenler tarafından açık bir şekilde takip edilen enflasyon ve işsizlik seviyeleri politika tarafından etki altına alınmaya çalışılır (Alesina ve Cukierman, 1990: 829). Seçim öncesi dönemde genişletici politika ile işsizlik azalır. Enflasyon oranı beklentilerin etkisiyle gecikmeli olarak artış gösterir. Aslında seçmenler kendi refahını maksimize eden politikacılara aldansalar da rasyonelliğin ötesinde miyopikliğin zararını görürler. Politikacıların seçimden sonra daraltıcı politikaları uygulaması resesyona ihtimalini ortaya çıkarırken, bu durum kısa vadeli refah artırma pahasına uzun vadeli refahtan vazgeçilmesine yol açar (Alesina et al. 1997: 119). Partiler yeniden seçilebilmek için oy maksimizasyonu dışında oy kaybını minimize eden politikalar da yapmaktadır. İşsizliğin düşürülmesi için yapılan genişletici politikalar enflasyon seviyesini yükselteceği için oy kaybını önleme amacıyla seçimden hemen sonra daraltıcı politika

politikaların yapılması ekonomiyi başlangıç noktası olan D noktasına doğru dengeye getirecektir (Erdoğan, 2004).

Kısrır döngülerin yarattığı enflasyon ve işsizlik değişimleri aşağıda yer alan Şekil 2’de görülebilir. Şekil 2’de yatay eksen seçim dönemleri, dikey eksen enflasyon ve işsizlik oranlarının değişimi gösterilmektedir. Buna göre seçim dönemlerinden önce genişletici politikaların etkisiyle işsizlik azalırken enflasyon artış göstermektedir. Seçimden sonra daraltıcı politikalarla enflasyon kontrol altına alınmaya çalışırken işsizlik artış trendine girer.

Şekil 2. Geleneksel Fırsatçı Modelde İşsizlik-Enflasyon Değişimi

Kaynak: Nordhaus, 1975: 185

Seçimlere bağlı olarak seçimden önce yapılan genişletici politikaların yarattığı enflasyonu düzeltmek için seçimden sonra daraltıcı politikaların yapılması ekonomide durgunluk yaratır. Ekonominin girdiği bu süreçte ortaya çıkan refah kayıpları *demokrasinin maliyeti* olarak açıklanabilir (Cukierman ve Meltzer, 1986: 368). Ekonomide daraltıcı politikaların sonucunda işçi kesiminin yanında işverenlerin durumu da kötüleşir. Bu durumu

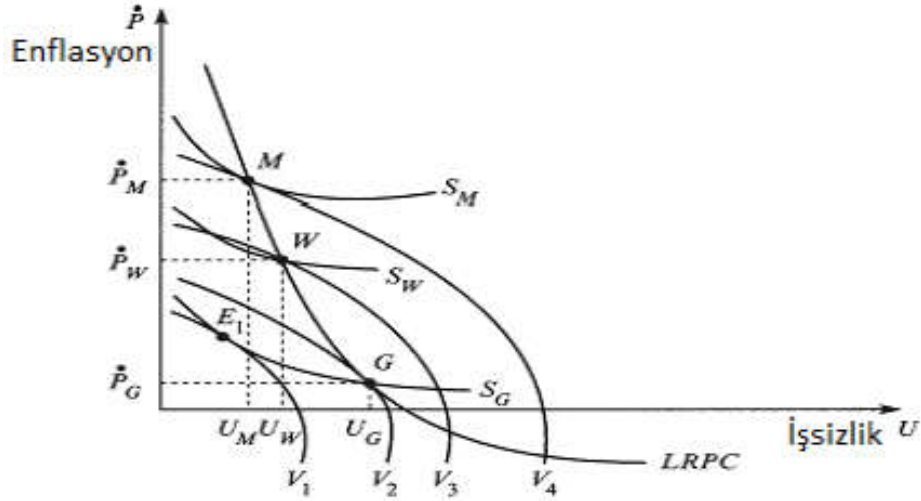
kârlılık oranları açısından Nordhaus (1975) çalışmasında şu şekilde ifade etmiştir; (Nordhaus, 1975: 171-172)

“İşsizlik oranının yükselmesi bazı hane halkının işlerini kaybetmeleri dolayısıyla ciddi sorun yaşamalarına yol açar. İşe sahip olan kesimdeyse mesai saatlerindeki azalış kâr oranlarında düşüşü beraberinde getirir.”

Tinbergen (1952) ve *Theil (1956)*'a göre politikacıların tek görevi sosyal refahı maksimize etmektir. Ancak çıkarların heterojenliği, sosyal refahın maksimizasyonunu seçim dönemlerinde ikinci plana atar. Aşağıda yer alan (1.4) numaralı refah fonksiyonunda seçim dönemlerinin sonsuz olması varsayımı altında işsizlik ve enflasyon oranlarının gelecek ve şimdiki nesil arasındaki farklılaşması gösterilmektedir (Nordhaus, 1975: 175).

$$W = \int_0^{\infty} g(U_t, P_t)^{-rt} dt \quad (1.4)$$

Politikacılar, beklentileri içeren Phillips eğrisi ve adaptif bekleyişler denklem setiyle yukarıda yer alan sosyal refah fonksiyonunu maksimize etmeye çalışırlar. Denklem setinde U_t, P_t sırasıyla enflasyon ve işsizlik seviyelerini göstermekte olup $-rt$ ise t zamanında gelecek ve şimdiki neslin iskonto oranını ifade eder. Buna göre gelecek nesille şimdiki nesil arasındaki refah değişimleri, politikacıların kendi çıkarını gözeterek yaptıkları şimdiki politikalara bağlıdır. Eğer politikacılar gelecek nesille şimdiki nesil arasında fark gözetmezlerse r katsayısı sıfır olur. Bu durumda ekonomi g noktasında dengeye gelerek enflasyon ve işsizlik açısından en optimal koşulu verir. Enflasyon ve işsizlik oranının düşük olması politikacı ve seçmenlerin istediği bir koşul olduğundan *altın kural* olarak adlandırılır. Gelecek ve şimdiki nesil arasındaki optimal refah dağılımı Şekil 3 yardımıyla izah edilebilir.

Şekil 3. Nordhausyen Politik Konjonktür Teorisi

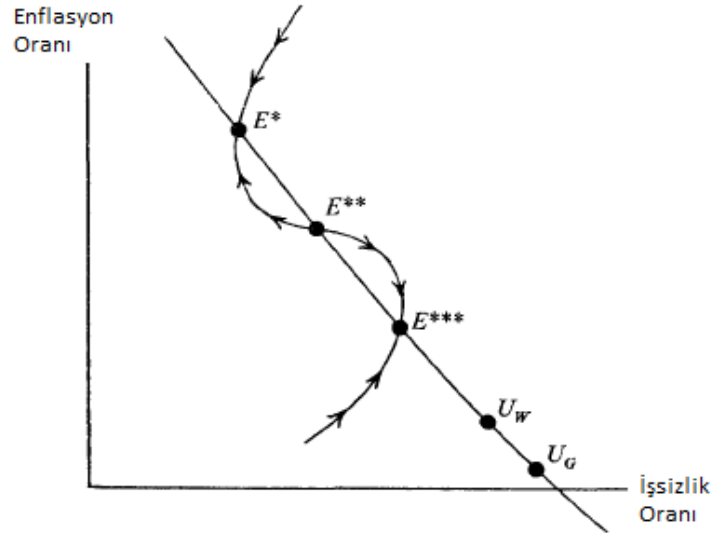
Kaynak: Nordhaus, 1975: 177

Şekil 3'te dikey ekseninde enflasyon yatay ekseninde işsizlik olmak üzere V1-V2-V3-V4 orijine içbükey olan eğriler eş oy eğrilerini ifade etmektedir. Eş oy eğrileri, aynı oyu veren farklı enflasyon ve işsizlik birleşimlerini ifade etmektedir. Dış bükey olan LRPC eğrisi, uzun dönem Phillips eğrisidir. Eş oy eğrisiyle uzun dönem Phillips eğrisinin teğet olduğu nokta optimal noktaları ifade edecektir. Bugünkü nesli gelecek nesile tercih eden politikacılar yaptıkları politikalarla miyopik seçmen varsayımı altında M noktasında daha yüksek enflasyon ve daha düşük işsizliğe yol açmaktadırlar. Her iki dönemde bulunan neslin refahını maksimize eden denge noktası M ve G noktaları arasında yer alan W noktasıdır. Bu nokta *optimal genel refah* olarak adlandırılır (Nordhaus, 1975).

$$V = \int_0^T g(U_t, P_t)^{zt} dt \quad (1.5)$$

Kısa dönemde seçmenlerin zayıf hafızaya sahip olmasıyla yukarıda yer alan (1.5) numaralı denklem elde edilir. T seçim dönemi uzunluğunu, z seçmen hafızasının zayıflığını göstermektedir. Şekil 3'te G noktasında denge olduğunu temel alarak hükümet, genişletici

politikalarla E_1 noktasına gelir. Bunun bir maliyeti olarak enflasyon gecikmeli şekilde artışa geçer. Seçimden hemen sonra yapılan daraltıcı politikalar ile enflasyon beklentileri azaltılmaya çalışılır (Nordhaus, 1975: 182).

Şekil 4. Phillips Eğrisinde Stabilize-Stabilize Olmayan Noktalar

Kaynak: Nordhaus, 1975: 181

Şekil 1.4'te uzun dönem denge çözümünde, Phillips eğrisi üzerinde E^* ve E^{***} noktaları stabil noktaları ifade etmektedir. E^{**} noktası stabil olmayan noktayı göstermektedir. *Stabil nokta* istikrarlı dengeyi ifade ederken, *stabil olmayan nokta* yapılan politikalarla istikrarsız dengeyi ifade etmektedir. Seçimden önce genişletici politikalarla ekonomi E^* noktasına hareket eder. E^{***} noktası daraltıcı politikalarla gelinen noktayı göstermektedir. Yapılan politikalardan sonra ekonomi tekrardan E^{**} seviyesine dönmemektedir. Fırsatçı amaçlarla yapılan politikalar *optimal altı (sub-optimal) sonuçlar* ortaya çıkarıp ekonomide istikrarı bozacaktır (Nordhaus, 1975: 181).

Ekonomiyi politikalarla uyarmak fırsatçı amaçlar taşısa da iktidarın sürekliliği hükümetin popülerliğine bağlıdır. Popüler olan hükümet seçim döneminde manipülasyonu az veya hiç yapmazken popülerliği eksik olan hükümet bu açığı kapatma adına *politika karmasına* başvurur (Frey ve Schneider, 1978: 250). Ayrıca politikacılar seçim öncesinde para, maliye, döviz kuru politika karmaları dışında özellikle işsizliğin sorun olduğu ülkelerde kamu sektörüne personel alımı yaparak fırsatçı amaçlarla seçmeni etkileyebilir (Schuknecht, 1996: 159-160). Ayrıca politikacıların fırsatçı amaç çerçevesinde maliye politikalarının manipülasyonu eski demokrasilere oranla yeni demokrasilerde fazla olur. Eski demokrasi ülkelerinde seçimler uzun yıllardan bu yana yapılıyor olduğundan seçmenler seçim konusunda oldukça tecrübelidir. Yeni demokrasi ülkelerinde medyanın daha az gelişmesi, ayrıca şeffaflıktan yoksun politikacıların iktisat politikası araçlarını kendi lehlerinde seçim zamanında kullanmaları sonucunda yeni demokrasi ülkelerinde daha sık politik konjonktür dalgalanmaları ile karşılaşılır (Brender ve Drazen, 2013: 19).

1.5.2.2. Geleneksel Partizan Model

Geleneksel partizan modelin temelinde seçmen ve parti gruplarının ideoloji farklılıkları bulunmaktadır. Bu nedenle partilerin seçimlerle ilgili amaç fonksiyonu birbirinden farklıdır. Tüm partiler için yeniden başa gelme amacı mevcutken bazı partilerin ideolojilerini seçmenle hayata geçirme amacıyla olmaları teoriyi homojen düşünceye sahip olan Nordhausyen fırsatçı modelden ayırır. *Wittman (1973)* seçimi kazanmayı hedefleyen parti amaç fonksiyonunu değiştirerek her partinin fayda fonksiyonlarının farklı olduğunu belirtmiştir. Buna göre her parti kendi ideolojisini hayata geçirdiği müddetçe faydasını maksimize etmektedir (Aleskerov, Ersel ve Sabuncu, 2010: 217-219).

İdeoloji insan davranışlarına yön veren içsel tutumlar olarak bilinir (Hinich ve Munger, 1994: 11). Bu bilginin ışığında toplumdaki bireylerin farklı içsel tutumları bireyleri kümelenendirerek partizanı olduğu partiye oy atmalarını sağlar. Parti grupları da kendi tabanını koruyabilmek adına onlara özgü yani partizan politikalar yapar. *Hibbs (1987, 1994)*'e göre sağ ve sol görüşte olan partilerin kendilerine has seçmen kitlesinin bulunması teorinin en önemli yanını oluşturmaktadır. Geleneksel partizan teorinin temel dayanakları aşağıdaki gibi sıralandırılabilir (Hibbs, 1977: 1467-1487);

1. *Politikacıların hitap ettiği gruplar heterojen olup her parti kümesi kendi tabanına yönelik politikalar yapar.* Sol parti grupları işsizlik konusuna önem verip bu sorunu çözmek için politika uygulamasında bulunurlar. Sağ parti grupları ise enflasyonu azaltmak için kendi seçmen grubu için idealize olan politikaları uygularlar.
2. *Beklentileri içeren Phillips eğrisi geçerli olup sağ ve sol partiler Phillips eğrisinin değişik yerlerinde konumlanırlar.*
3. *Seçmenler miyopik olup beklentiler geçmişe dönüktür.* Sistemik olarak hataya tabi seçmenler ileriye yönelik tahminlerde bulunamazlar. Ayrıca Phillips eğrisi üzerinde seçmenler enflasyon ve işsizlik noktalarından biri için farklı tercih kalıpları oluşturmaktadırlar.
4. *Seçim zamanı dışsal olup enflasyon bekleyişleri adaptif yapı göstermektedir.*

Hibbs, geleneksel partizan model ile ilgili yaptığı çalışmalarında heterojen düşüncelere sahip seçmenleri tabakalaştırarak parti ideolojilerine uygun hale getirmiştir. Bu görüş

farklılıklarının olması, partilerin hedeflerini seçmen hedeflerine göre belirlediğini ortaya çıkarır. Partilerin politika hedefleri aşağıdaki gibidir (Hibbs, 1987: 1471)

Tablo 6. Partilerin Politika Hedefleri

ÖNEM SIRASI	SOL PARTİ	MERKEZ	MUHAFAZAKÂR (SAĞ PARTİ)
Çok Önemli ↓ Az Önemli	Tam İstihdam	Fiyat istikrarı	Fiyat istikrarı
	Gelir dağılımında adalet	Ekonomik büyüme	Ödemeler dengesi
	Ekonomik büyüme	Tam istihdam	Ekonomik büyüme
	Fiyat istikrarı	Gelir dağılımında adalet	Tam istihdam
	Ödemeler dengesi	Ödemeler dengesi	Gelir dağılımında adalet

Kaynak: Hibbs, 1987: 1471

Tablo 6'ya göre partilerin politika hedefleri doğrultusunda ekonomi ile ilgili tercihlerinin farklı olduğu görülmektedir. Buna göre sol parti grubu devlet müdahalesi anlayışında olup sağ grup ise piyasa sistemi düzeninin müdahaleden uzak olmasını savunur. Tam istihdama ve işsizliğin azaltılmasına öncelikli olarak sol parti önem verirken, sağ ve merkez parti grupları fiyat istikrarını dikkate alarak enflasyonu çözmeye çalışır. Buna ilave olarak gelir dağılımı açısından alt ve üst grupların ekonomiyle ilgili beklentilerine göre enflasyon ve işsizlik oranlarının farklı olması *sağ ve sol partilerin dikotomisi* olarak bilinmektedir (Mevorach, 1989: 178). Bu durum partilerin ekonomik performanslarına göre Phillips eğrisi üzerindeki konumlarını farklılaştırır. Sol parti daha düşük işsizliği amaçladığı için Phillips eğrisinin üst kısmında, sağ parti daha düşük enflasyonu amaçladığı için eğrinin alt kısmında yer alır (Hibbs, 1994: 2).

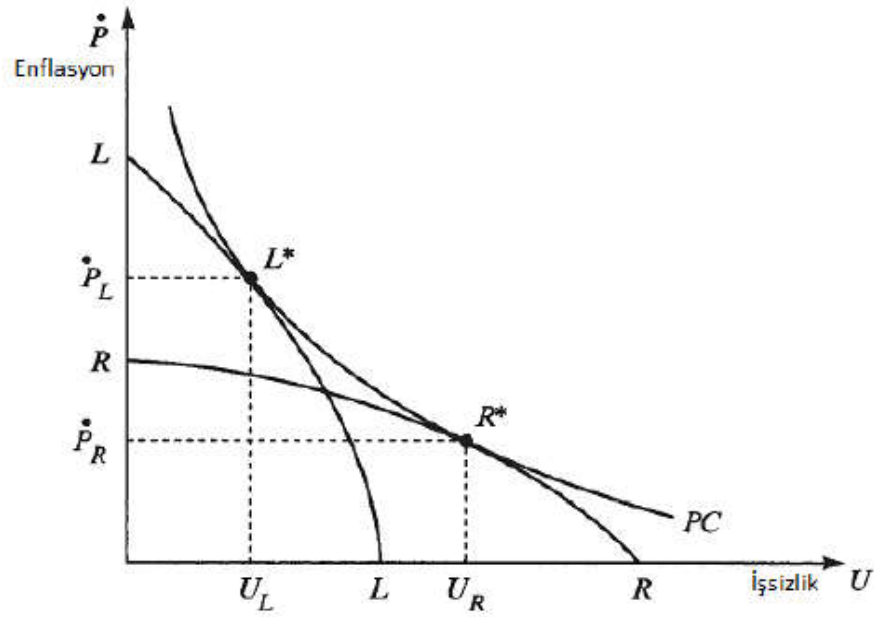
Tablo 7. Sosyal Grupların Önem Sıralaması

ÖNEM AĞIRLIĞI	GİRİŞİMCİ	İŞÇİ	DEVLET MEMURU
Birinci Dereceden	Büyüme	Adil Gelir Dağılımı	Para İstikrarı
İkinci Dereceden	Para İstikrarı	Büyüme	Adil Gelir Dağılımı
Üçüncü Dereceden	Adil Gelir Dağılımı	Para İstikrarı	Büyüme

Kaynak: Hibbs, 1977: 1471

Parti ve seçmen ideolojisinin farklı olduğu ortamda, partilerin sosyal grupların önem sıralamasına dikkat etmesi gerekmektedir. Sağ ve sol grupların önemlerine göre partiler politikalarını biçimlendirerek kendi tabanına yönelik politika yapma gayretinde bulunurlar. Tablo 7'ye göre işçi kesimi adil gelir dağılımına yönelirken bu kesime yönelik politikalar yapan sol parti grupları adil gelir dağılımı ve işsizliğin azaltılabilmesi için çalışırlar. Girişimci grubu için adil gelir dağılımının önemi en son sırada olup bu kesim daha çok ekonomik istikrar ve büyümeden yanadır. Bu yüzden sağ parti grupları enflasyonu kontrol ederek ekonomideki belirsizliğin önüne geçmeye çalışırlar. Sağ ve sol partilerin bu uğraşları kendi tabanının desteğini toplamak içindir.

İdeoloji farklılıklarının dışında bir de teoride üst gelir ve alt gelir gruplarının ekonomik durumla ilgili beklentileri önemli yer tutar. Buna göre üst gelir gruplarının kazançları finansal alandaki birikimleridir. Enflasyon, beklentileri bozarak belirsizliği arttırdığı için üst gelir grupları enflasyonu önleyen politikalara rağbet ederler. Düşük gelir gruplarının ise temel kazancı emek geliri olup işsizlik konusu üzerinde yoğunlaşırlar (Carlsen, 1997: 145). Grupların farklı çıkarlarının bulunması, parti gruplarının seçmenleri kendine çekip seçim belirsizliğini azaltabilme adına ideolojilerini geniş seçmen kitlesine uygun olarak şekillendirirler (Downs, 1957: 97).

Şekil 5. Sağ ve Sol Partinin Optimal Enflasyon-İşsizlik Bileşimleri

Kaynak: Snowdon ve Vane, 2012: 473

Şekil 5'te dikey ekseninde enflasyon yatay ekseninde işsizlik olmak üzere iki farklı partinin eş oy ve Phillips eğrisi bulunmaktadır. L sol partiyi, R sağ partiyi göstermek üzere partizan çıkarılardan ötürü iki partinin ekonomik değişkenlerle ilgili tercihleri farklıdır. LL eş oy eğrisinde, sol partinin öncelikli hedefi işsizliği azaltmak olduğu için sağ partiye göre işsizlik oranı düşüktür. RR eş oy eğrisinin gösterdiği üzere sağ parti daraltıcı politikalarla enflasyonu birincil öncelikli olarak düşürmek istediğinden sol partiye nazaran enflasyon oranı düşüktür. Phillips eğrisinin eş oy eğrisiyle teğet olduğu yerde sol ve sağ partiler için optimal enflasyon ve işsizlik oranları ortaya çıkacaktır. Optimal enflasyon ve işsizlik birleşimlerini gösteren L^* noktasında, sol parti döneminde sağ partiye kıyasla enflasyon yüksek işsizlik düşüktür. R^* noktasında ise sağ parti döneminde sol partiye nazaran enflasyon düşük, işsizlik yüksektir. Partizan teoride, sağ ve sol partilerin politikalara verdikleri önem dereceleri kayıp fonksiyonu incelenerek anlaşılabilir. Aşağıda yer alan (1.6) ve (1.7) numaralı denklemler yardımıyla sırasıyla C_R sağ ve C_L sol parti gruplarının kayıp fonksiyonları gösterilmektedir (Snowdon ve Vane, 2012: 472);

$$C_R = \frac{(U_R - U_R^*)^2}{2} + \vartheta_R \frac{(P_t - P_R^*)^2}{2} \quad (1.6)$$

$$C_L = \frac{(U_L - U_L^*)^2}{2} + \vartheta_L \frac{(P_t - P_L^*)^2}{2} \quad (1.7)$$

R sağ ve L sol partiyi göstermek üzere parti gruplarının kayıp fonksiyonları işsizlik ve enflasyon oranlarından sapmaların ağırlıklı ortalaması şeklindedir. ϑ_R , ϑ_L sırasıyla sol ve sağ partinin hedef sapmaya verdikleri önemi ifade etmektedir. Politika çıktılarına göre sağ partinin işsizlik oranı sol partiye göre yüksektir ($U_L^* \leq U_R^*$). Sağ partide enflasyon sol partiye göre düşük $P_L^* \geq P_R^*$ olduğundan sağ parti fiyat istikrarına daha fazla önem vermektedir ($\vartheta_L \leq \vartheta_R$). Partizan uygulamalar sonucunda enflasyon ve işsizlik değişiminin en net örneği aşağıda yer alan Tablo 8’de görülebilir.

Tablo 8. 1948-2001 yılları arasında ABD’de Partizan Uygulamaların Etkisi

Değişken Çeşitleri	Cumhuriyetçi Yönetim	Demokrat Yönetim	İki Yönetim Arası Fark
Ortalama İşsizlik(%)	6,35	4,84	1,51
Ortalama Enflasyon (%)	3,95	3,97	-0,02
Ortalama Yıllık GSYİH artışı(%)	2,86	4,08	-1,22

Kaynak: Bartels ve Brady (2003)’den aktaran Snowdon ve Vane, 2012: 473

Tablo 8’e göre ABD’de, Cumhuriyetçi ve Demokrat yönetimlerin 1948-2001 döneminde ortalama işsizlik ve enflasyon seviyeleri görülmektedir. ABD’de *demokrat parti sol görüşü*, *cumhuriyetçi yönetim sağ görüşü* temsil etmektedir. Parti heterojenliği dikkate alınarak savaş sonrası ABD ve İngiltere’de yapılan analizlerde tam istihdamın sağlanması için demokratik yönetimin cumhuriyetçi yönetimden daha genişletici politikalar yaptığı tespit

edilmiştir. Bunun bir sonucu olarak demokratik partilerin iktidara gelmesiyle birlikte işsizliğin azalması enflasyonun yükselmesi görülmektedir. Cumhuriyetçi yönetimin başa gelmesiyle durum demokrat iktidardaki makroekonomik göstergelerin tam tersi olacaktır (Hibbs, 1994: 16). Kısacası demokratik iktidarın enflasyon, cumhuriyetçi iktidarın işsizlik performansları kötüdür. Bunun yanı sıra sol parti genişletici politikalarla işsizliği azaltarak alt gelir grubundaki seçmenleri kendine çekerken enflasyonun artmasıyla üst gelir seçmen grubunu kaybeder. Her iki kesimi de kazanma adına politikacılar *ideoloji karmasına* başvurabilirler. Özellikle seçimi kazanma kaygısının yoğun olduğu dönemlerde partiler birbirine yakın politikalar uygulayarak *politika yakınsaması* yaparlar. Politika yakınsamasında partiler ideolojilerinin yakınsanmasıyla oy kazancı ve oy kaybını hesaba katarak parti içinde politika heterojenliği yaratabilmektedir (Alesina, Roubini ve Cohen, 1997: 49).

Partizan teori için önemli bir problem alt ve üst gelir grubunun enflasyon karşısındaki konumlarıdır. Partizan teorinin temel yapıtaşı, enflasyonun fakirlerden daha çok zenginlerle ilgili olduğudur. Ancak ekonomik açıdan enflasyonun partilere göre olan seyri yoksul kesimi yakından ilgilendirir. Genişletici politikalarla oluşan enflasyon, yoksullarla zenginler arası farkın açılmasına yol açarak yoksulların enflasyondan kaçınamamasına yol açar. *Easterly ve Fischer (2001)* 38 ülkede yaptığı anketlerde yoksulların zenginlere göre enflasyon konusunda daha tepkili davrandığını tespit etmişlerdir (Easterly ve Fischer, 2001). Bu durumda Hibbs'in standart partizan teorisindeki varsayımların aksi geçerli olmaktadır.

1.5.3. Modern Modeller

Rasyonel beklentiler ve oyun teorilerinin alt yapı olarak kullanılması politik konjonktürün modern kısmını ortaya çıkarmıştır. Rasyonel beklentiler teorisi, politika etkisizliği ve iktisadi ajanların rasyonel olması konularıyla politik konjonktür teorilerini etkilemiştir. *Politika etkisizliğine* göre yapılan politikalar sonucu ekonomik değişkenler ne

kısa ne de uzun dönemde etkilenir. Politika etkinsizliği AD-AS modeliyle açıklanabilir. Buna göre AD-AS modelinde yapılan genişletici politikalar sonucu enflasyon beklentilerinin artması negatif arz şoku yaratarak toplam hasılanın aynı kalmasına yol açar. *Politika etkinsizliğinin* mevcut olması politikadan kaynaklanan dalgalanmaların geçersiz olmasını ifade eder. Ancak politika etkinsizliği geçerli olsa bile seçmen ve politikacılar arasında bilgi asimetrisi ve tüm bunların yanında seçimlerin kazananı bakımından belirsizliğin olması kısa vadede politik konjonktürün çalışmasına yol açar (Alesina et al. 1989).

Asimetrik enformasyon özelinde rasyonel fırsatçı, seçim belirsizliği ve partilerin farklı görüşleri dayanağı altında rasyonel partizan modelleri politika ekonomi ilişkisinin modern teorilerini oluşturmaktadır (Alesina et al. 1991).

1.5.3.1. Rasyonel Fırsatçı Model

Rasyonel fırsatçı modellerin temelinde rasyonel beklentilere sahip seçmen kitlesi vardır. Hatalarından ders çıkaran bu seçmen kitlesini, yeniden göreve seçilmek isteyen politikacılar yaptıkları politikalar ile yanıltamazlar. Ancak politikacı ile seçmen arası *asimetrik enformasyon, seçmen tercihlerinde kutuplaşma ve rasyonel ihmalkârlık teorileriyle* rasyonel fırsatçı model geliştirilmiştir (Baleiras ve Santos, 2000: 121-147). *Cukierman ve Meltzer (1986), Rogoff ve Sibert (1988), Rogoff (1990), Persson ve Tabellini (1990)* rasyonel fırsatçı modellerin temel çalışmalarını oluşturmaktadır. Modelin varsayımları aşağıda yer almaktadır (Alesina, Cohen ve Roubini, 1993: 5-6);

1. *İktidar partisinin yeteneklerinin gözlemlendiği ε_t katsayısı ile geliştirilmiş Phillips eğrisi geçerlidir.* Rasyonel beklentilerin bulunduğu fırsatçı modelde Phillips eğrisinin fonksiyonu aşağıdaki gibidir (Persson ve Tabellini, 1990);

$$Y_t = Y^* + (P_t - P_t^e) + \varepsilon_t \quad (1.8)$$

(1.8)'de yer alan formüle göre enflasyondaki sapmalar ve şoklar, gelir seviyesindeki dalgalanmaların temelini oluşturmaktadır. Fonksiyona göre fiili gelir seviyesini Y_t , tam istihdam gelir seviyesi Y^* ve gerçekleşen ve beklenen enflasyon arasındaki fark $(P_t - P_t^e)$ oluşturmaktadır. Formülde yer alan ε_t katsayısı içsel ve dışsal şokları ifade ederek içerisinde iktidarın yetenek seviyesi, teknoloji ve petrol şoklarını bulundurmaktadır. Bu durum politik konjonktür teorisi özelinde iç koşulların dışında dış koşulların da etkili olduğunu ifade etmektedir.

2. *Sistematik hata yapmayan seçmenler rasyonel olup enflasyon açısından beklentileri rasyonel yapıdadır.* Enflasyon beklentilerinin rasyonel olması aşağıdaki denklemlerle ifade edilebilir (Alesina et al. 1993: 6);

$$\pi_t^e = E(\pi_t | I_{t-1}) \quad (1.9)$$

(1.9) numaralı denklem setine göre fonksiyon içerisinde I_{t-1} terimi, seçmenin t-1 zamanındaki bilgisinin t zamanındaki enflasyon beklentilerine etki edeceğini göstermektedir. Ancak seçmenle politikacılar arasında asimetric enformasyonun bulunması I_{t-1} terimini politikacının bilgisinden farklılaştırır.

3. *Nordhaus modelindeki fırsatçı varsayımdan farklı olarak söz konusu modelde politikacıların tek hedefi fırsatçı amaçlarla seçilmek değildir.* Toplumsal refahı sağlamanın yanında politikacılar homojen tercihlere sahiptir.

4. Seçim zamanları dışsal yapıdadır.

5. Seçmenler, beklenen faydalarını maksimize eden partiyi yeteneklerine göre ödüllendireceklerdir. İki partinin rekabeti mevcut olup enflasyonun kontrolü politikacıların yetenek seviyelerine göre değişmektedir. Ekonomik büyümesi fazla, beklenmeyen enflasyonu az yaratan politikacıların yetenek seviyeleri yüksek olur. Aşağıda seçmenlerin beklenen fayda fonksiyonları yer almaktadır (Alesina ve Sachs, 1986: 25);

$$U = E \left\{ \sum_{t=0}^{\infty} \beta^t u(\pi_t, Y_t) \right\} ; 0 < \beta < 1 \quad (1.10)$$

$$U(\pi_t, Y_t) = - \frac{1}{2} (\pi_t^2) + bY_t ; b > 0 \quad (1.11)$$

(1.10) numaralı denklem setinde yer alan (π_t, Y_t) faktörleri sırasıyla seçmenlerin dikkate aldığı enflasyon ve gelir düzeyini göstermektedir. Buna göre politikacıların seçilmesi için düşük enflasyon ve düşük işsizlik seviyeleri gerekmektedir. Ancak seçmenin hangi faktöre daha fazla ağırlık vereceği ikinci denklemde izlenebilir. Buna göre b katsayısı sıfırdan büyük olmak üzere b katsayısının artması, gelir artışına daha fazla önem verildiğini ifade eder. Tüm bunların yanında iç ve dış şoklar parti yeteneklerini şekillendirerek seçmene göre politika yapılmasına yol açar (Cukierman ve Meltzer, 1986; Persson ve Tabellini, 1990).

Bu varsayımlar ışığında rasyonel bekleyişlere sahip seçmenler ekonomik istikrarsızlığa yol açan politikaları değerlendirerek ve geleceği de hesaba katarak oylama davranışında bulunurlar. Ancak her ne kadar sistematik hata yapılmassa da seçmen ve politikacılar arasında politikacıların yetenekleri konusunda asimetrik enformasyon bulunur. Buna göre politikacılar kendi politika ve yetenekleri konusunda seçmenlerden daha fazla bilgi

sahibidir. Bu yüzden seçime yakın dönemde politikacılar, fırsatçı amaçlarla tüm hünerlerini sergilerler. Bu durum kısa dönemde ekonomik dalgalanma yaratsa da seçmenleri uzun vadede yanıltmak mümkün olmayacağından uzun vadeli dalgalanma oluşmayacaktır (Alesina, 1988: 35-36). Ayrıca teoremin temelinde yer alan *rasyonel ihmalkârlık* nosyonuna göre bir seçmenin seçimlerin sonuçlarına etki edebilmesi zordur. Seçmen bu durumu bildiğinden seçim zamanı partilerle ilgili bilgi arayışına girmemektedir. Sadece kolay yoldan ve gözlemlenen değişiklikleri takip ederek sonuca gider. Bu durum politika ile seçmen arası asimetrik enflasyonu daha da körüklemektedir (Heidhues ve Lagerlöf, 2003: 48).

Tablo 9. Olayların Zamanlaması

İktidar partisi kendi yeteneklerini ifade eden şok seviyesini β olarak gözlemler. Hükümet vergi oranlarını t dönemine göre ayarlar.	Tüm iktisadi ajanlar bu şoku seçmen tercihi olarak gözlemler. Seçim yapılır.	Piyasa seçimden sonra temizlenir. Seçmenler β değişikliğini direkt olarak gözlemlerler.	t döneminin kazanımı 2 periyot süresince görevde kalır. Olayların zamanlaması t periyodu gibidir. Sadece seçim yoktur. Diğer seçim $t+2$ döneminde yapılacaktır.
Periyot t			Periyot $t+1$

Kaynak: Rogoff ve Sibert, 1988: 4

Bir seçim dönemi boyunca yeteneklerin gözlemlenmesi ve seçimlere olan etkisi yukarıdaki tabloyla açıklanabilir. Tabloya göre, seçim zamanı olarak periyot t ve seçim zamanı dışında kalan periyot $t+1$ olmak üzere iki dönem bulunmaktadır. t döneminde iktidar partisi yeniden seçilebilmek için vergi oranlarını kullanarak yetenekleri hakkında seçmenlere *sinyal gönderir*. Seçimden önce bu sinyaller vasıtasıyla partinin yeteneği değerlendirilir. Seçimler sonucunda daha yetenekli olan parti seçilir. Seçimlerden sonra etkiler, rasyonel olan seçmenler aracılığıyla daha net bir şekilde gözlemlendiğinden makro ekonomik faktörlerdeki dalgalanmalar daha kısa vadeli oluşur.

Yetenek sinyalleri; bütçe yönetimi, döviz kuru politikaları, kamu harcamaları ve vergi yönetimi ile ilişkilidir. *Rogoff'a (1990)* göre politikacıların yetenekleri, bütçe bileşenlerini seçmene göre ayarlamakla ortaya çıkmaktadır. Politikacılar, bütçeye seçmenlerden daha fazla hâkim olduğundan seçmenlere yeterlilikleri konusunda sinyal verirler. Bu sinyallerden biri seçime yakın dönemde seçmenlerce daha iyi gözlemlenen yatırım harcaması yerine tüketim harcaması yapılmasıdır (Rogoff, 1990: 21). Kamu harcamalarının yanında kamu gelirlerinin yönetimi ayrı bir yetenek sinyalidir. Aynı düzeydeki kamu harcamasını düşük vergilerle gerçekleştirmek seçmenler tarafından politikacıların yeniden seçilme ihtimalini artırır (Rogoff ve Sibert, 1988: 2).

Döviz kuru politikaları, para ve maliye politikalarının yanında dışa bağımlı ülkelerde seçmeni etkilemenin bir yolu olarak kullanılabilir. Esnek kurun geçerli olduğu ekonomilerde seçimden önce tüketicilerin satın alma gücünde artış yaratmak için döviz kurunda düşüşler yapılabilir. TL'nin değer kazanması, ithalata konu olan malların fiyatlarını düşürerek tüketicilerin refahını arttırmaktadır. Sabit döviz kuru uygulanan ülkelerde devalüasyonun seçimlerden sonraya bırakılması döviz kurunun seçim kaynaklı yönetildiğinin güçlü bir göstergesidir. Devalüasyon, ithal malların fiyatını arttırarak enflasyon seviyesini yükselterek seçmenlerin satın alma gücünü azaltmaktadır. Bu nedenle enflasyona karşı tepkisi olan ülkelerde döviz kuru yönetimi aynı zamanda politikacıların yeteneklerini ifade eder (Stein ve Streb, 2004: 119-145; Dornbusch, 1987: 1-18). Politikacıların yetenekleriyle seçmene hoş gözükmeye çalışması ve bilgi farklılığından yararlanılması yapılan genişletici politikalarla kısa vadede enflasyon ve işsizlik oranlarının doğal seviyesinden sapmasıyla sonuçlanacaktır. Ancak uzun vadede beklenen göstergelerin gerçekleşene eşit olmasıyla birlikte ekonomi doğal seviyesine geri dönecektir (Rogoff ve Sibert, 1988; Persson ve Tabellini, 1990).

Rasyonel fırsatçı teorinin geleneksel fırsatçı teoriden en belirgin farkı, geleneksel modelin aksine rasyonel modelde toplam hasıla ve işsizlikte düzenli dalgalanmalar

öngörülmemesidir. Bir diğer deyişle rasyonel fırsatçı modelde politik konjonktür dalgaları, geleneksel fırsatçı modelin öngördüğü politik konjonktür dalgalarına göre daha küçük boyutta ve daha düzensiz olarak meydana gelecektir. Çünkü seçmenler rasyonel olup bu durum politika yapıcıların seçim öncesi dönemde bu tür dalgalanmalar oluşturma olasılıklarını engellemektedir. Bu nedenle rasyonel fırsatçı modelde politik konjonktür dalgalanmaları makroekonomik büyüklüklerin değil iktisat politikalarının kısa dönemli manipülasyonları şeklinde oluşacaktır.

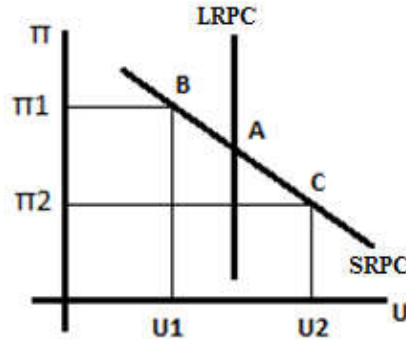
1.5.3.2. Rasyonel Partizan Model

Rasyonel bekleyişler altyapısı kullanılarak geliştirilen politik konjonktür teorisinin fırsatçı modeli olduğu gibi *partizan modeli* de bulunmaktadır. Rasyonel partizan modellerini yaptığı teorik çalışmalarla *Alesina (1987, 1988)* geliştirmiştir. Modelin temelini oluşturan varsayımlar aşağıda yer almaktadır (Drazen, 2000: 89-91);

1. *Rasyonel bekleyişler temelinde şekillenen Phillips eğrisi ekonomide geçerlidir. Politikacılar, ekonomiyi kontrol ederken negatif eğimli kısa dönem Phillips eğrisinden yararlanırlar.*
2. *Enflasyon bekleyişleri rasyonel yapıya tabidir. Politika farklılıklarını önceden tahmin edebilen rasyonel seçmenler, seçim sonuçlarının önceden bilinmemesi nedeniyle yanılğıya düşerler.*
3. *Politikacılar ve seçmenler farklı ideolojiye sahiptir. Sol parti grupları işsizliğin politikalarla eritilmesine çaba harcarken, sağ partiler enflasyonun azaltılabilmesi için iktisat politikalarına başvururlar. Seçimlerde sadece iki farklı ideolojiye ait parti grubu rekabet halindedir. Seçmenler beklenen faydayı maksimize eden partiye oylarını verirler.*

4. Politikacılar, iktisat politikaları yardımıyla enflasyonu doğrudan kontrol ederler ve seçim zamanlaması dışsal olarak önceden belirlenmiştir.

Modelin temeli farklı ideolojik yapıdaki iki partiye dayanır. L sol, R sağ ideolojideki parti grubunu ifade ederken L partisi döneminde enflasyon, R partisi döneminde ise işsizlik yüksektir. Aşağıda yer alan Şekil 6’da kısa ve uzun dönem Phillips eğrisine göre parti gruplarının enflasyon ve işsizlik seviyeleri görülmektedir.

Şekil 6. Partizan Teoride Kısa ve Uzun Dönem Phillips Eğrisi

Kaynak: Alesina et al. 1997: 50

Şekil 6’ya göre A noktasında ekonomi dengedeysen sol parti seçilirse sol parti yaptığı genişletici politikalarla ekonomiyi B noktasına getirir. B noktasında sol partinin politikalarla verdiği önemden dolayı enflasyon yüksek, işsizlik düşüktür. Ekonomi B noktasındayken sağ parti göreve gelirse daraltıcı politikalarla ötürü ekonomi C noktasına doğru hareket eder. Bu noktada enflasyon düşük, işsizlik yüksektir (Alesina et al. 1997: 50). Sol hükümetle birlikte genişletici politikaların yapılması enflasyonun doğal seviyesinin üzerine çıkmasına yol açar. Bu durum beklentilerin değişmesiyle beraber enflasyonu yukarıya taşımış olur (Alesina et al. 1989: 62). Buna göre sol ve sağ ideolojideki partilerin sırasıyla fayda fonksiyonu (1.12) ve (1.13) numaralı denklemler yardımıyla aşağıda yer almaktadır (Alesina, Londregan ve Rosenthal, 1993: 167).

$$U^L = -(\pi_t - \pi_L^*)^2 + b_L . Yt \quad (1.12)$$

$$\pi_t > 0 ; b_L > 0$$

$$U^R = -(\pi_t - \pi_R^*)^2 + b_R . Yt \quad (1.13)$$

$$\pi_L > \pi_R > 0 ; b_L > b_R > 0$$

L ve R partileri için fayda fonksiyonu, gerçekleşen enflasyonun beklenen enflasyondan sapması ($\pi_t - \pi_L^*$) ve büyüme oranları Yt toplamından oluşmaktadır. Sürpriz bir enflasyon artışından fayda sağlama amacı mevcuttur. Buna göre genişletici politikalar sonucunda L partisi zamanında enflasyon oranı R partisine göre yüksektir. Ayrıca genişletici politikalarla birlikte büyüme katsayıları R partisine göre L partisinde daha yüksektir (Alesina, Londregan ve Rosenthal, 1993: 167). Tüm bunların yanında rasyonel partizan teorisinin esas itici gücü aşağıdaki etmenlere bağlıdır. Bunlar (Snowdon ve Vane, 2012: 477);

1. Seçmenler seçim sonuçlarını önceden bilememektedir. Yani seçim sonuçları belirsizdir.
2. Belirli dönemlerde ücret sözleşmeleri koşulsuz olarak imzalanarak seçimden sonra değişimin olmayacağı beklenmelidir. Ayrıca seçmenlerin sözleşme konusunda bilgisizliği de asimetrik enformasyon temelini rasyonel partizan teori içinde barındırır.

Alesina (1987, 1988)'nin *oyun teorisini* temel alarak geliştirdiği yaklaşımlar, rasyonel partizan modeli için oldukça önem taşımaktadır. Buna göre seçimlerde hangi görüşe mensup

partinin geleceği meçhuldür. Seçim öncesi dönemde enflasyon beklentileri piyasa tarafından tahmin edilirken seçimlerle birlikte gelen partiye göre enflasyon belirlenmiş olur (Alesina, 1987: 77-98). Seçim belirsizliği rasyonel olan seçmeni enflasyon konusunda yanıltarak Phillips eğrisini dik olmak yerine kısa vadede negatif eğimli yapar. Dolayısıyla seçim belirsizliğinin mevcudiyeti aynı zamanda partilere sürpriz politikaları uygulama imkânı tanır. Buna göre (1.14) numaralı denklemde seçim belirsizliğine bağlı olarak enflasyon beklentisi, iki partinin uyguladığı politikaların ortalamasını ifade etmektedir (Alesina, Roubini ve Cohen, 1997: 55).

$$\pi_t^e = P \pi^R + (1 - P)\pi^L \quad (1.14)$$

Olasılıksal olarak L ve R partisinin yaptığı politikalar beklenen enflasyonu oluştururken, enflasyon oranlarının gerçekleşen enflasyon oranlarından farklılığı ekonomideki gelir seviyesinin seyrini göstermektedir. Yukarıdaki denklemden yararlanarak L ve R partisinin ekonomik çıktı seviyeleri aşağıdaki şekliyle sırasıyla (1.15) ve (1.16) denklem setiyle ifade edilebilir (Alesina, Roubini ve Cohen, 1997: 55-56). Sol ve sağ partinin ekonomik çıktı seviyeleri;

$$\text{Birinci dönem} \begin{cases} Y_t^L = Y_n + P (\pi^L - \pi^R) \\ Y_t^R = Y_n - (1 - P) (\pi^L - \pi^R) \end{cases} \quad (1.15)$$

$$\text{İkinci dönem} \quad \{Y_{t+1}^L = Y_{t+1}^R = Y_n \quad (1.16)$$

Birinci dönemin ilk denkleminde sol partide büyüme oranı doğal büyümenin üzerinde olup ikinci denklemde olasılıksal olarak sağ partide büyüme oranı doğal büyümenin altındadır. İkinci dönemde enflasyon beklentilerinin gerçekleşen enflasyona intibakıyla

ekonomik büyüme doğal seviyesine ulaşmıştır. Ancak sol partide ikinci dönem büyüme oranı doğal oranına meylederken enflasyon hala yüksek seviyededir. Sağ partide ikinci dönemde enflasyon oranı sol partiye nazaran azdır (Yıldırım, 2011: 108).

Şekil 7. Rasyonel Partizan Modelde Beklenen Enflasyonun Değişimi

Kaynak: Shelton, 2005: 7

Yukarıda teorilerle ortaya koyulan enflasyon değişimi şekillerle ifade edilebilir. Buna göre ilk şekilde sol partiden sonra yine sol partinin iktidara gelmesiyle beklenen enflasyon, yapılacak genişletici politikalarla birlikte az bir yükseliş yaratır. Sol partiden sonra sağ partinin başa gelmesiyle daraltıcı politikaların yapılması sonucunda beklenen enflasyon oranında düşüş büyük olacaktır. İkinci şekilde seçimden sonra başa gelen sağ ve sol partilerin beklenen enflasyon oranlarında yarattığı değişimler görülmektedir (Shelton, 2005).

Seçim belirsizliği yanında ücret ayarlanma sürecinin rasyonel partizan dalgalanmalara işlerlik kazandırdığı söylenebilir. Buna göre yeni klasik yaklaşımda rasyonel bekleyişler varsayımı temel alınarak fiyatların anında ücretlerle ayarlanması sonucunda piyasa temizlenmektedir. Politika etkinsizliği olarak anılan bu duruma karşın rasyonel partizan teoride enflasyonla ücretler arasındaki uyumsuzluk temelinde teori gelişmiştir (Snowdon ve Vane, 2012: 478). Buna göre;

$$Y_t = \beta [P_t - W_t] + Y_n ; \quad W_t = P_t^e \quad (1.17)$$

$$Y_t = \beta [P_t - W_t] + Y_n ; \quad \beta > 0$$

(1.17) numaralı denklem setinde Y_t cari gelir seviyesini, $P_t - W_t$ enflasyonun nominal ücret artışından farkını, Y_n tam istihdamdaki gelir seviyesini göstermektedir. Ücretlerin beklenen enflasyon temelinde şekillendiği varsayılırsa $W_t = P_t^e$ geçerli olur. Fiyat bekleyişlerinin oluşması rasyonel bekleyişler varsayımlarına uygun düşmektedir. Yeni Keynesyen ücret katılığı teorileri temel alınarak seçim dönemi öncesi yapılan sözleşmeler bulunur. Seçimden önce sağ partinin geleceği düşünülüyorsa ücret sözleşmeleri buna göre yapılır. Ancak sürpriz olarak sol partinin seçilmesi sözleşmeler ayarlanana kadar ekonomiyi genişletecektir. Çünkü sol partinin gelmesiyle gerçekleşen enflasyon, beklenen enflasyonu aşacaktır. Ekonomik dalgalanmaların boyutu beklenen enflasyon ile gerçekleşen enflasyon arasındaki farka bağlıdır. İki enflasyon arasındaki uyarlanma ne kadar yavaşsa ekonomideki dalgalanmalar o kadar fazla olur. Ayarlanma sürecine kadar ekonomik dalgalanma olurken beklenen enflasyon gerçekleşen enflasyona eşit olunca ekonomi doğal seviyesine geri çekilecektir. Sonuç olarak ekonomide üretim ve istihdam dalgalanmaları kısa vadeli olacaktır (Alesina ve Rosenthal, 1989: 375).

Tablo 10. 1949-1984 Döneminde ABD’de Reel GSYİH Artış Oranları

Parti Yönetimleri	İlk Yarı Ortalamaları	İkinci Yarı Ortalamaları
Demokrat Parti Yönetimleri	5,0%	3,9%
Cumhuriyetçi Parti Yönetimleri	1,2%	4,0%

Kaynak: Alesina ve Sachs, 1988: 72

Ampirik bir çalışma olarak Tablo 10 incelendiğinde, ABD’de 1949-1984 yılları arasında reel GSYİH artış oranları modelle ilgili bilgi vermektedir. Demokrat partinin seçim döneminde genişletici politikalarla birlikte ilk yarı reel GSYİH artış ortalaması %5 olarak elde edilmektedir. Ardından enflasyonun kontrolü için yapılan daraltıcı politikalarla oran %3,9’a gerilemektedir. Bu gerilemenin altında enflasyon bekleyişlerinin, uzun dönemde rasyonel birimler tarafından ayarlanması yatmaktadır. Cumhuriyetçi partinin enflasyonu kontrol altına almak amacıyla uyguladığı daraltıcı politikalar nedeniyle, ekonominin ilk dönem büyüme ortalaması ikinci döneme nazaran daha düşük seyretmektedir. Ayrıca tüm bunların sonucunda geleneksel ve modern partizan modelin gelir seviyesindeki dalgalanmalar bakımından farklılıklar taşıdığı anlaşılmaktadır. Hibbs modelinde, dalgalanmalar seçim dönemi boyunca devam ederken Alesina modelinde seçimin diğer yarısında gelir seviyesi normale dönmektedir (Alesina, Roubini ve Cohen, 1997: 51).

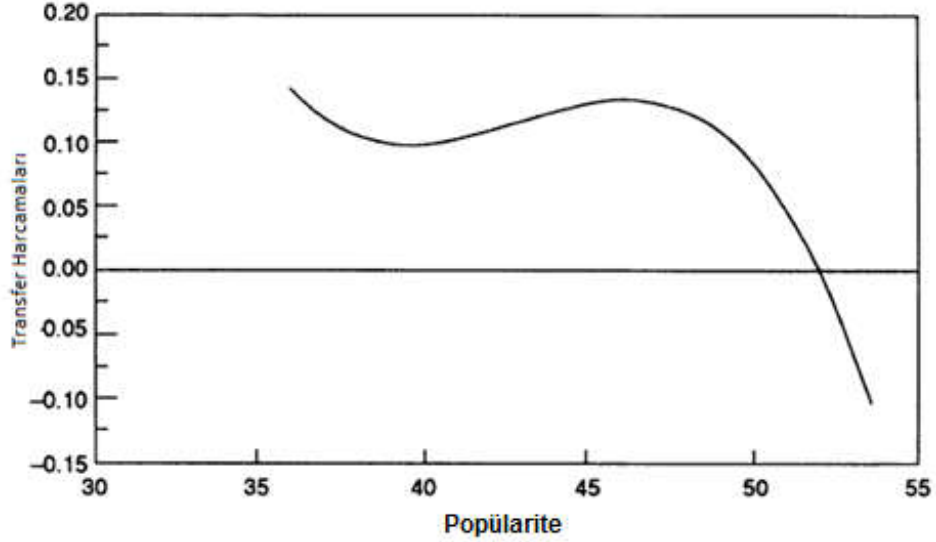
Rasyonel partizan teoriye birkaç noktada eleştiri yapılmaktadır. Bunlardan ilki, partizan dalgalanmaların olabilmesi için ülkelerde iki görüşe sahip parti arasında rekabetin olması gerekir. Buna uygun ülkeler ABD, İngiltere, Yeni Zelanda, Avustralya, Fransa, Almanya ve İsveç sayılabilir (Alesina ve Roubini, 1990: 99-134). Parti bloklarının olmadığı diğer ülkelerde, partizan dalgalanmaları tespit etmek oldukça zordur. Diğer bir eleştiri, seçmenlerin seçimden sonra sözleşme yapma ihtimalidir. Dolayısıyla rasyonel seçmenler, seçimdeki belirsizlikleri azaltma adına seçim sonrası gelecek partiye göre hareket eder (Garfinkel ve Glazer, 1994: 169-173). Bir başka eleştiri sol partinin genişletici politikalarını finanse etme yoluyla ilgilidir. Buna göre sol partilerin kamu harcamalarını vergiyle finanse etmeleri durumunda firmaların yapacakları yatırımlar azalır. Çarpan ilişkisinden hareketle kamu harcamaları ve yatırımların gelire etkileri aynı olduğundan kamu harcamalarıyla artan gelir, azalan yatırımlarla eski seviyesine döner (Özkan, 1998: 191).

1.5.4. Fırsatçı ve Partizan Teorilerin Sentezi: Zayıf Partizan Model

Geleneksel fırsatçı teoride, partilerin benzer politikalar uyguladıkları vurgulanmıştır. Partizan modeldeyse partilerin öncelikleri olduğu ve bu önceliklerine göre politikaları kullandıkları modelin temel varsayımını oluşturmaktadır. Yine aynı modelde, parti politikalarının birbirinden etkilenmeden yapıldığı varsayılarak politika yakınsaması reddedilmektedir (Snowdon ve Vane, 2012: 482). İşsizlik ve enflasyonun aynı anda azaltılamaması, uygulanacak politikalara duyarlı seçmen kitlesini beraberinde getirir. Ayrıca seçmenlerin tercihleri, ekonomik çıktılardaki değişikliğe göre değişebilir. Yüksek enflasyonun toplumda yol açtığı enflasyon nefreti, seçmenleri ileride sağ hükümeti seçmeye zorlayabilir (Alesina et al. 1989: 63). Bu durumdan kaçınabilmek ve seçimi kazanabilmek amacıyla partilerin çizgilerinden taviz vermeleri gerekmektedir. Partizan etkilerin altında olan politik parti, politika karmasının marjinal faydasını ve marjinal maliyetini hesaplar. Marjinal fayda, partizan politikalar bırakılarak fırsatçı politika uygulamasının oy kazandırmasıdır. Marjinal maliyet ise partizan seçmenlerin, partiye olan desteklerini bırakmalarınıdır.

Partiler, her ne kadar partizan politikalar uygulasa da seçilme olasılığının düşük olmasıyla birlikte fırsatçı uygulamaların ağırlık kazanacağı vurgulanmaktadır. Bu durum bir nevi politika yakınsamasına örnek teşkil etmektedir. *Schultz (1995)*'a göre partizan partilerin politika yakınsamalarına başvurması, seçim zamanında yapılan popülarite anketiyle yakından ilgilidir. Seçimden önce yapılan nabız yoklamaları, iktidarın manipülasyon derecesini ayarlamaktadır. Yapılan nabız yoklamalarına göre iktidarın tekrardan seçilme ihtimali az ise yapılan manipülasyon miktarı artacaktır. Partiler manipülasyon derecesine bağlı olarak yapılan politikanın faydasıyla oluşan maliyetleri karşılaştırırlar. Kazanma ihtimali yüksek olan parti için yapılan politikaların faydası düşük olup maliyetler nispeten yüksek kalır. Bu nedenle iktidar yeniden seçilebilmek için politika uygulamalarında bulunmaz (Schultz, 1995: 79-81). Sonuç olarak partiler partizan hedeflerden saparak duruma göre fırsatçı politikalar

yapabilir. Bu duruma *zayıf partizan model* adı verilir. Zayıf partizan model Hibbs'in güçlü partizan modeline bir alternatif olarak sunulabilmektedir (Snowdon ve Vane, 2012: 485).

Şekil 8. Schultz Hipotezinin Ampirik Sonuçları

Kaynak: Price, 1998: 208

Şekilde eksenlerde popülerite ve transfer harcamaları ilişkisi görülmektedir. İngiltere'deki verilerden yola çıkılarak yapılan analizlerde, iktidar popülerite seviyesine göre transfer harcaması seviyesini ayarlamaktadır. Hükümetin popüleritesi düşükse transfer harcamaları seviyesi arttırılmakta, popülerlik yüksekse transfer harcaması düşmektedir. Bu durumda transfer harcamasıyla popülerlik arasındaki ilişki ters yönlüdür. Şekildeki ilişkide, doğrusal ilişkiden öte lineer olmayan ilişki söz konusudur. Ayrıca iktidar partisi transfer harcaması dışında popülerlik seviyesini yükseltebilme adına başka politikalar da yapabilmektedir.

Politikacılar yeniden seçilebilmek amacıyla hem fırsatçı hem de partizan metodu aynı anda kullanabilir. Bu amaç karmaşasını politika karmaşası takip edebilir. Drazen (2000) politik konjonktür dalgalanmaları için maliye politikasının daha bariz kullanılıp bu politikaları

desteklemede pasif para politikası yapıldığını öne sürmektedir. Literatürde bu durum *aktif maliye pasif para politikası modeli* olarak geçer (Drazen, 2000: 4).

1.6. Politik Konjonktür Teorisiyle İlgili Diğer Çalışmalar

Politik konjonktür literatüründe standart modellerin dışında diğer tartışma alanları da mevcuttur. Yapılan çalışmalarla birlikte verilerin test edilmesi literatürün gelişmesini sağlamıştır. Bu başlık altında *tek parti ve koalisyon dönemlerinde politik konjonktür ve içsel seçim teorileri* incelenecektir.

1.6.1. Tek Parti ve Koalisyon Dönemlerinde Politik Konjonktür

Politik konjonktür modellerinin tamamında, iktidar ve muhalefet partisi olarak iki partinin rekabet halinde olduğu varsayılmıştır. Yine modellerde varsayım olarak seçimle tek partinin yönetime geldikten sonraki tutum ve politikaları değerlendirilmektedir. Ancak tek iktidar partisi yerine koalisyonların göreve gelmesiyle koalisyonu oluşturan grupların kendi aralarında farklı çıkarı takip etmeleri ve diğer seçimlerde tek parti olarak iktidara gelme hedefleri, politika araçlarının daha yoğun kullanılmasına yol açacaktır.

Çok partili sistemlerde koalisyonun iktidarda olması, koalisyonu oluşturan gruplar arasında çıkar çatışmalarına yol açar. Bu çatışmalar sonucunda toplumun refahını arttıran eylemlerde gecikmeler görülür. Proje uygulamalarının askıya alınması, süreçlerin uzaması gruplar arasında *yıpratma savaşlarına (war of attrition)* yol açar (Alesina ve Drazen, 1991: 1170-1188). Bunun dışında yeni demokrasilerde tek partili ekonomilere göre koalisyonların çok ve kısa ömürlü olması bütçe açıklarında artış yaratmaktadır (Roubini ve Sachs, 1989: 102). Bu durumun temel nedeni olarak ekonomilerde anayasal sınırlamaların olmaması veya olsa bile kontrolünün karışık olması durumu koalisyonların bütçe açığını yaratma potansiyelini arttırdığı söylenebilir (Akçoraoğlu ve Yurdakul, 2004: 5).

Aslan ve Bilge (2009), 1950-2006 döneminde Türkiye için yaptıkları çalışmada tek partili döneme nazaran koalisyon dönemlerinde bütçe giderlerinin daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir (Aslan ve Bilge, 2009: 265-288). *Volkering ve De Haan (2001)*, *Bussiere ve Mulder (2000)*, *Roubini ve Sachs (1989a, 1989b)*, *Alesina ve Drazen (1991)*, *De Haan ve Sturm (1994)*, *Karaca (2003)* ve *Kuştepe ve Önel (2006)* yaptıkları analizlerde hem ülke içinde hem de ülke dışında koalisyon ve bütçe açıkları arasında anlamlı ilişkiler saptamıştır.

1.6.2. İçsel Seçim Teorileri

Politik konjonktür teorilerinin tamamında, seçimlerin zamanı dışsal olarak varsayılmıştır. Seçim zamanının dışsallığı periyodik zamanlarda anayasalarla belirlenir. Ancak bazı ülkelerde erken seçime gidilerek seçimler belli faktörlere bağlı olarak içselleştirilebilir. Faktörlerin bir kısmı politik nedenlerle olsa da ekonomik nedenlerle olanı politik konjonktür teorisiyle ilintilidir. Buna göre politikacılar yeniden seçilme amacıyla fırsatçı amaçlarla genişletici politikalar yaptığından iktidar partisi seçim zamanlarını ayarlayabilmek için makro ekonomik faktörlerin iyileştiği dönemi beklemektedir. Ekonomik faktörlerin durumuna göre seçim zamanının ayarlanması girişimi *Inoguchi (1981)* tarafından *siyasi sörf*, *Ito ve Park (1988)* tarafından *manipülatif kabine hipotezi* olarak adlandırılır. Erken seçim talebi, seçmen tarafından kolaylıkla takip edilen değişkenlerin en iyi olduğu seviyeye bağlıdır. Seviyenin en iyi olduğu zaman genelde partinin iktidar süresinin sonuna doğrudur (Chowdhury, 1993: 1107).

Erken seçim ihtimalinin ekonomik belirleyicileri aşağıda yer alan (1.18) numaralı regresyon denklemiyle açıklanabilir (Ito, 1990: 135-146).

$$Q_t = \beta_0 + \beta_1 (t - x) + \beta_2 Y_t - \beta_3 \pi_t \quad (1.18)$$

$$x < t < x + n$$

Q_t faktörü t zamanında erken seçim olasılığını göstermektedir. Denklemdaki x değişkeni yapılan seçim zamanını, n değişkeni n zamanlarında tekrarlanan seçim zamanını ifade eder. Regresyonda iki temel değişken olan Y_t faktörü büyüme oranı, π_t enflasyon oranı erken seçimin belirleyicilerindedir. Buna göre büyümenin artması ve enflasyonun azalması ekonomik açıdan gidişatın iyi olarak değerlendirilmesini sağlayarak bunun sonucunda erken seçim ihtimali artmaktadır (Alesina et al. 1993: 8).

Siyasi sörf kavramına ilave olarak yolsuzluk ve hükümet skandallarının olduğu durumlarda iktidarın kontrolü zayıflar. Partinin popülerliğini kaybettiği zamanlarda yapılan para ve maliye politikaları Nordhausyen politik dalgalanmalardan farklıdır. Partinin durumu kurtarma adına yaptığı bir dizi eylemler *manipülatif hipotez* olarak adlandırılır (Ito, 1990). Seçim zamanını içsel hale getirmek için devlet kurumlarının bağımsızlık yapıları önem taşır. Politika karmaları yaparak ekonomiyi etkileyen kurumlar, politika otoritelerine ne kadar bağımlıysa makroekonomik değişkenler üzerinde o kadar fazla etkili olarak doğru anda erken seçime gidilmesine sebep olabilirler (Telatar, 2004: 475). Politikacıların iktidara yeniden seçilebilmek için seçim zamanlarını içsel olarak belirlemeleri parlamenter sistemlerde yapılan çalışmalarla desteklenmiştir (Chowdhury, 1993: 1101).

1.7. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Politik Konjonktürle İlgili Ampirik Çalışmalar

Politik konjonktür teorilerinin araştırılması bakımından gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde birçok ampirik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların bazılarında politika nedenli konjonktür kanıtlanırken bazı çalışmalarda politik konjonktüre rastlanmamıştır.

Gelişmiş ülkelerde politik konjonktür teorisiyle ilgili yapılan bazı ampirik çalışmalar bu paragraf altında özetlenebilir. 1973-1992 yılları arasında 24 gelişmiş ülke için yapılan

testte, seçim zamanı genişletici maliye politikası bileşenlerinden kamu harcaması artışı vergi indirimine göre oldukça belirgindir (Schuknecht, 2000: 115). Kamu harcaması artışı olarak kamu yatırımları ön plana çıkmaktadır. Bu yüzden seçimsel olarak kamu yatırımı dalgalanmalara yol açmaktadır. 1975 yılında Nordhaus 9 gelişmiş ülke için yaptığı çalışmada seçimden sonra ilk yarı dönemde işsizlik oranının arttığını seçime yakın son yarı dönemde işsizlik oranının azaldığını tespit etmiştir (Nordhaus, 1975: 185). Breuss (1980) Avusturya için yaptığı analizde uzun dönemli işsizlik ve enflasyon oranlarının politik konjunktüre uygun şekilde değiştiğini görmüştür (Breuss, 1980: 234-246). Ayrıca küçük ve dışa bağımlı ülkelerin dış şoklara açık olması ve dış ticaret yoğunluklu olması politik konjunktür dalgalanmaların payının diğer konjunktür dalgalanmalarına nazaran az olarak gözlenmesine yol açar. Richards (1986) 1960-1984 dönemi ABD için yaptığı çalışmasında, para politikalarına odaklanarak para arzı artışının 1960-1974 dönemi için net olarak politik konjunktürü bulgulamıştır (Richards, 1986: 447). Beck 1961-1984 arası dönemde ABD için yaptığı çalışmada, para politikası değişikliklerinin otonom olarak FED'in politikaları sonucu değil içsel olarak para talebine uyarlanan para arzıyla ilgili olduğunu tespit etmiştir (Beck, 1987: 196). Grier (1989), Beck (1987)'in aksine para politikasını yaratmada iktidarın potansiyelinin olduğunu belirtir. Hükümet tarafından etkilenen M1 para arzındaki artışlar konjunktürün enflasyon ve işsizlik çıktılarıyla örtüşmektedir (Grier, 1989: 376-380). Bu çalışmaların dışında ABD için Tufte (1978) ve Alesina (1988) transfer harcamalarının, Klein (1996) gelir düzeyinin, Sheffrin (1989) para politikasının politik konjunktür dalgalanmalarına uygun olduğunu tespit etmişlerdir. Alesina (1989), Alesina ve Sachs (1988), Alesina ve Roubini (1992), Alesina ve Rosenthal (1995) ABD için yaptığı çalışmalarında enflasyon ve işsizlik ile ilgili partizan etkileri bulmuşlardır. Golden ve Poterba (1980) ABD için yaptıkları çalışmalarda popülaritenin bedelini hesaplamaya çalışmışlardır. İktidarın popülaritesini 1 puan arttırmanın 8 milyar dolarlık bütçe açığına yol açtığını tespit etmişlerdir. Grier (1989) ABD için politik

konjonktürün parasal etkilerini inceleyerek M1 para arzının politik konjonktürle uyumlu çalıştığını tespit etmiştir.

Bazı çalışmalarda politik konjonktürle ilgili ize rastlanılmamıştır. Bunlardan bir kaçı şu şekildedir. McCallum (1978), ABD ve diğer ülkeler için enflasyon ve işsizlik değişkenleri üzerine yaptığı ekonometrik çalışmasında Nordhaus'un fırsatçı dalgalanmalarına rastlamamıştır (McCallum, 1978: 504-515). Yine aynı şekilde Lewis ve Beck (1988) yaptığı çalışmada geleneksel fırsatçı modellerle ilgili kanıt bulamamıştır (Lewis ve Beck, 1988: 86-95).

Gelişmekte olan ülkeler açısından politik konjonktürün ampirik analizi verilerin eksik olmasından dolayı azdır. Ülkelerdeki kurumsal ve ekonomik farklılıklar, petrol şokunun ülkelerde yarattığı farklılıklar, merkez bankasının bağımsızlık derecesi politikanın ekonomideki yansımalarını farklılaştırır (Alesina et al. 1989: 78). Gelişmekte olan ülkelerde kurumların bağımsızlığı az olduğu için politik konjonktür dalgalanmalara gelişmiş ülkelere göre daha sık rastlanılabilmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler açısından yapılan çalışmalara bakıldığında Pakistan'da 1973-2009 yılları arasında yapılan çalışmaya göre işsizliğin seçimden hemen önce ve 1 yıl önceki dönem arasında azaldığı görülmüştür (Batoool ve Sieg, 2009: 12). Ben-Porath (1975) İsrail için vergideki değişiklikleri, Krueger ve Turan (1993) Türkiye için maliye politikalarını, Fouda (1997) Kamerun için para arzı artışlarını, Brender (1998) İsrail için maliye politikalarını, Gonzales (1999) Meksika için toplam kamu harcamalarını, Block (2002) Sahraaltı Afrika ülkeleri için maliye ve para politikalarını yaptıkları ampirik çalışmalarla politik konjonktüre uygun bulmuştur (Block ve Vaaler, 2004: 922-923). Haggard ve Kaufmann (1990) Şili ekonomisi için, Whitehead (1990) Meksika'da politik konjonktürle ilgili bulgulara rastlamışlardır.

Türkiye için son dönemlerde politik konjonktürle ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Koalisyonların geniş dönemlerde iktidarda kalması ve siyasi istikrarsızlıkların yoğunluğu Türkiye için yapılan politik konjonktür çalışmalarını zorlaştırmaktadır. Ayrıca daha çok sağ parti yapılanmalarının yönetimde bulunması, partilerin ideolojik programları uygulamalarının rafa kaldırılmasına yol açmıştır (Yıldırım, 2011: 218-219). Türkiye açısından politik konjonktürle ilgili yapılan başlıca çalışmalar bu paragrafta özetlenebilir. Akçoraoğlu ve Yurdakul (2004) Türkiye ile ilgili çalışmalarında seçimsel etkileri bütçe açısından inceleyerek bütçe açıklarının seçimle birlikte arttığını gözlemlemişlerdir (Akçoraoğlu ve Yurdakul, 2004: 1-25). Asutay (2004) Türkiye'deki para ve maliye politikalarını inceleyerek Nordhausyen dalgalanmaların varlığına işaret etmiştir (Asutay, 2004: 1-37). Tutar ve Tansel (2000) Türkiye için yaptıkları analizlerde, bütçenin alt kalemleri olan personel giderleri, transfer harcamaları değişkenlerinde çeyrek dönem için politik konjonktür dalgalanmalarını tespit etmişlerdir (Tutar ve Tansel, 2000: 1-26). Ergun (2000) 1985-1999 dönemi için Türkiye'de maliye ve para politikalarında seçimsel etkileri gözlemlemiştir. Çalışmaya göre seçimden önce kamu harcamalarında artış, vergilerde düşüş ve para arzında artışların politik konjonktürle uyumlu olduğunu tespit etmiştir (Ergun, 2000: 6-32). Yine Kuzu (2001) seçimlerden önce genişletici para politikasının yanı sıra kamu bankalarının tarımsal destekleme kredilerinde de artışların olduğunu belirtmiştir (Kuzu, 2001: 1-31).

İKİNCİ BÖLÜM

POLİTİK PARASAL DALGALANMALAR TEORİSİ

2.1. Politik Parasal Dalgalanmalar Teorisinin Gelişimi

Politik dalgalanmalar, iktidar partisi tarafından seçime yakın dönemlerde para ve maliye politikaları kullanılarak yapılır. Seçimden önce fırsatçı amaçlarla para politikasının genişletilmesi sonucunda ekonomik faktörlerde iyileşmeler görülür. Bu doğrultuda iktisat politikası araçlarından para politikasına başvurulması politik konjonktürün bir alt dalı olan politik parasal dalgalanmaları ortaya çıkarır. Para politikaları reel ekonomide yarattığı etkileri bakımından politik ve politik olmayan şekilde çeşitlenmektedir. Para politikalarının politik olmayan kısmında para arzı artışı ekonomide faiz oranlarını azaltarak yatırımda artış, işsizlik oranlarında azalış ve tüketim artışı durumlarını beraberinde getirir. Para politikası iktisadi amaçların yanı sıra politik amaçlar için de kullanılabilir. Makro ekonomik faktörlerdeki iyileşme miyopik seçmen varsayımı altında politikacılar tarafından yeniden seçilme amacıyla kullanılabilir (Brownstone, 1980: 116). Fırsatçı amaçlardan dolayı politikacıların merkez bankasına baskı yapmaları sonucunda genişletici para politikalarının yapılması politik yönlü para arzı dalgalanmalarını oluşturur (Grier, 1987: 476; Asutay, 2005: 3).

Para politikasının politik kaygılardan dolayı yapılması sonucunda ekonomiyi etkilemesi temel olarak iki yolla olmaktadır (Alpanda ve Honig, 2009:3);

1. *İlk kanal* para politikası üzerine yapılan manipölasyonlar, seçim öncesi dönemde Phillips eğrisi⁹ yoluyla olmaktadır.
2. *İkinci kanal* olarak politik para arzı dalgalanmaları seçim döneminde yapılan genişletici maliye politikasının bütçe açığı yaratmasıyla ortaya çıkabilir.

Fırsatçı amaçlarla para politikası üzerine yapılan genişletici politikalar kısa dönemli *Phillips eğrisi* yoluyla ekonomide yapay iyileşmeler ortaya çıkarmaktadır. Genişletici para politikası sonucunda *Phillips eğrisi* üzerinde enflasyon artarken işsizlik azalmaktadır. Ayrıca seçim öncesi yapılan genişletici maliye politikasını telafi etmek için yapılan para politikası uyumcu etkiler taşır. Bütçe açığının artmasına bağlı olarak ülkede borçlanma sınırına ulaşılması monetizasyon yolunun kullanılmasına imkan tanır. Sonuç olarak ülkelerde maliye politikasının etkin şekilde kullanılması sonucunda bu durum ekonomide para politikasının *pasif olarak*¹⁰ eyleme geçirilmesine yol açar (Leeper ve Walker, 2011: 27).

Bekleyişlerin adaptif ve rasyonel olması bakımından yapılan para politikalarının etkisi iktisadi ekollerin teorileri gereği birbirinden farklı olmaktadır. Yeni klasik ekolün temsilcileri olan *Lucas (1972)*, *Sargent (1973)*, *Sargent ve Wallace (1975)*, *McCallum (1978)* rasyonel bekleyişler altında para politikasının nötrlüğünü savunmaktadırlar. Bu ekole göre para politikası hem kısa hem de uzun dönemde reel ekonomi üzerine etkide bulunmayacaktır. Ancak *asimetrik enformasyon* (Cukierman ve Meltzer, 1986) ve *nominal rijidite*¹¹ (Fischer, 1977; Phelps ve Taylor, 1977) taşıyan modellerde para politikasının kısa vadeli olarak reel

⁹ Phillips, Birleşik Krallık için 1861-1957 yılları arasında enflasyon ve işsizlik verileri arasında ters yönlü ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Bu ilişki kısa dönemli Phillips eğrisi olarak adlandırılır. Uzun dönemli Phillips eğrisi ise doğal işsizlik seviyesinde dik yapıdadır (Gordon, 2013: 1-57).

¹⁰ Seçim dönemlerinde politik konjonktür yaratılabilmesi için doğrudan kullanılan maliye politikasına, para politikasının uyumcu olarak cevap vermesi durumuna “*Aktif Maliye Pasif Para Politikası (AFPM)*” adı verilir (Drazen, 2001: 77).

¹¹ Makro iktisadi mikro temelle açıklayan Yeni Keynesyen okula göre ücret ve fiyat seviyelerinde nominal rijidite mevcuttur. Fiyat rijiditesinin nedeni “*Menü/ Liste maliyetleri*” kapsamında incelenmektedir. Ücret rijiditeleri ise uzun dönemli iş sözleşmeleri, sendikalar, etkin ücret hipotezi bağlamında analiz edilmektedir. Nominal katılıklar yanında reel katılıklar, reel ücretlerle nominal ücretlerin uyum sürecindeki aksaklıklardan kaynaklanmaktadır (Snowdon ve Vane, 2006: 365).

ekonomiye etkisi bulunmaktadır. Bu yüzden politik kaygılardan dolayı yapılan politikalar rasyonel bekleşler altında olsa bile politik manipölasyonun ekonomi üzerindeki etkisi görölabilir (Alesina, 1988).

Makro ekonomik politikaların oluşmasında hükümet ve merkez bankası gibi diğer kurumların etkisi bulunmaktadır. Hükümetin olup olmamasına bağlı olarak yapısal ve değişken faktörler politikalarda belirleyici olmaktadır. Aşağıda yer alan matriste dört durum yardımıyla alınan kararların hangi süreçlerden geçtiği analiz edilebilir.

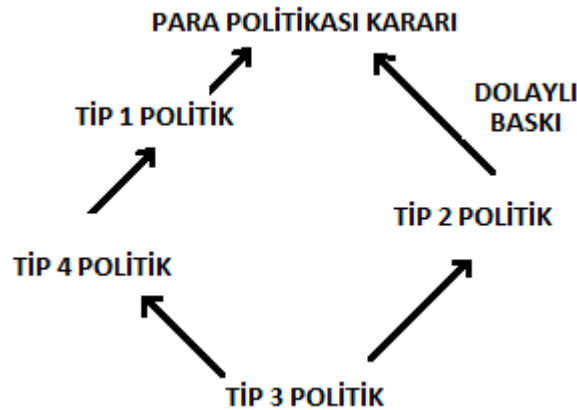
Tablo 11. Makro Ekonomik Politikaların Politik Faktörler Açısından Temel Tipolojisi

	HÜKÜMET VARKEN	HÜKÜMET YOKKEN
DEĞİŞKEN	<p>TİP 1 Seçim rekabeti Kamu görüşü dinamiği Yasama politiği Bürokrasi politiği Çıkar gruplarının politiği</p>	<p>TİP 2 Ücret sözleşmeleri Grev davranışı İş motivasyonu</p>
YAPISAL	<p>TİP 4 Yürütme ve yasama güçlerinin ayrılığı Kamu bürokrasisi kontrolü ve yapısı Merkez Bankası Bağımsızlığı</p>	<p>TİP 3 Sendikalaőma derecesi Parti sendika bağlantısı İş sektörü organizasyonu Finans yapısı Enflasyon ve İşsizlik Ulusal tercihler</p>

Kaynak: Woolley, 1983:178.

Ekonomide yapılan politikalarla bunların politik arenadaki etkileşimi dört temel tipolojide toplanabilir. *Tip 1* ve *Tip 4* matrislerinde politik faktörlerin gruplar üzerinde etkisi görölmektedir. Hükümetin doğrudan etkilediği toplumda bazı grupların makro ekonomik beklentileri mevcuttur. Özellikle üretici kesimin politik eylemlerden dolayı yüksek faizden zararlı çıktığı açıktır. Bu gruplar para politikaları uygulamalarını baskı altına almaya çalışarak

politikacıları yönlendirirler. Yapısal olarak politikaların oluşarak ekonomiye etkide bulunması ve makro ekonomik sonuçlarla ilişkisi *Tip 4* matrisinde takip edilebilir. Bürokrasinin kontrolü yanında ekonomide disiplin yaratılması adına merkez bankasının bağımsızlığına önem verilmesi hükümetin yapılanmasına bağlıdır. Merkez bankasının hükümetle olan yakınlığının yüksek olması, seçim dönemlerinde hükümetin çıkarsal amaçlı merkez bankası kaynaklarını kullanma ihtimalini artırır. Dolayısıyla merkez bankasının bağımsızlığının az olduğu ekonomilerde politik parasal dalgalanmalar daha rahat gözlemlenirken, bağımsızlık konusuna ağırlık veren ülkelerde bu tür dalgalanmaların ortaya çıkması daha zor olmaktadır (Asutay, 2005:2). Ayrıca kısa vadeli manipülasyonlardan vazgeçilerek uzun vadeli istikrara yoğunlaşılması, *demokrasinin maliyetini* azaltabilir. Bu nedenle merkez bankasının bağımsızlığına önem verilmesi, merkez bankasını seçimlerin kısa dönemli etkilerinden ayırarak ona ayrı bir otorite kazandırmıştır. Bunun yanı sıra *Tip 2* ve *Tip 3* matrislerinde hükümetin etkisi olmadan sosyal grupların politikayla ilişkili olduğu görülmektedir. Piyasada sosyal grupların tercihinin yanında özel sektörün yapılanma derecesi ve ayrıca piyasa yenilikleri merkez bankasının alacağı kararlarda baskı yaratmaktadır (Woolley, 1983: 179). Dolayısıyla aşağıdaki şekilde politik kararların para politikası üzerindeki etkisi alınan kararların izlediği yol bakımından fikir vermektedir.

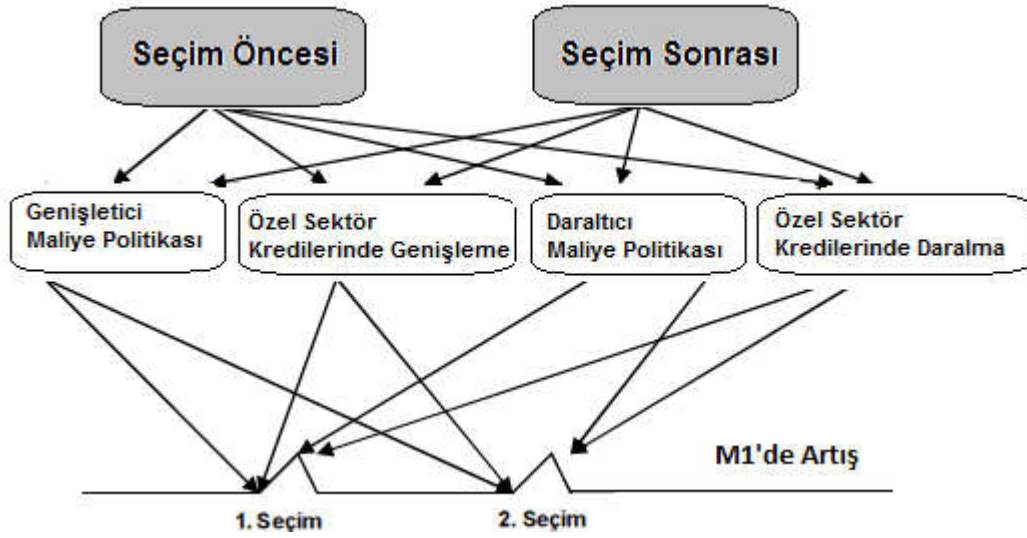
Şekil 9. Politik Kararların Para Politikası Üzerine Etkisi

Kaynak: Woolley, 1983: 180

Tip 3 matrisinde, toplum genelinin karar alma süreçlerinde ekonomiyle ilgili beklentileri bulunmaktadır. *Tip 3* matrisi, *Tip 2* matrisi üzerinde etkili olarak hükümet olmayan alanda para politikası kararları üzerinde dolaylı baskı yaratmaktadır. Aynı şekilde *Tip 3* matrisi hükümetin olduğu alanda politikalara etki ederek *Tip 4* ve *Tip 1* matrisi yardımıyla para politikası kararlarını doğrudan etkilemektedir (Woolley, 1983: 181-183). Para politikalarında baskı gruplarının etkisi olduğundan politik yönden hükümetin yeniden seçilebilmesi için toplumun tercihlerine uygun para politikalarının yapılması gerekmektedir. Bu nedenle seçim öncesinde merkez bankasının iktidarı korumak adına öncelik sırasının değişeceği söylenebilir.

2.2. Politik Parasal Dalgalanmaların Ekonomiye Etkileme Biçimi

Politik parasal dalgalanmalar toplumun tercihlerine uygun politika yapılarını taşır. Ancak burada temel etken, politika uygulayıcıların yeniden görevde kalma isteğidir. Bu isteğe paralel olarak politikacılar, seçimden önce genişletici para politikaları, seçimden sonra daraltıcı para politikaları uygulamalarını tercih etmektedir (Grier, 1987; Haynes ve Stone, 1989; Asutay, 2005). Para politikaları uygulamaları direkt veya dolaylı olarak uygulanabilir. Direkt uygulamada, politikacılar para politikasını amaçlarına göre değiştirirken, dolaylı uygulamada politik kaygılarla yapılan maliye politikalarını karşılamak amacıyla genişletici para politikası uygulanmaktadır (Beck, 1987). Bu uygulamalar sonucunda makro ekonomik faktörler değişikliğe uğramaktadır.

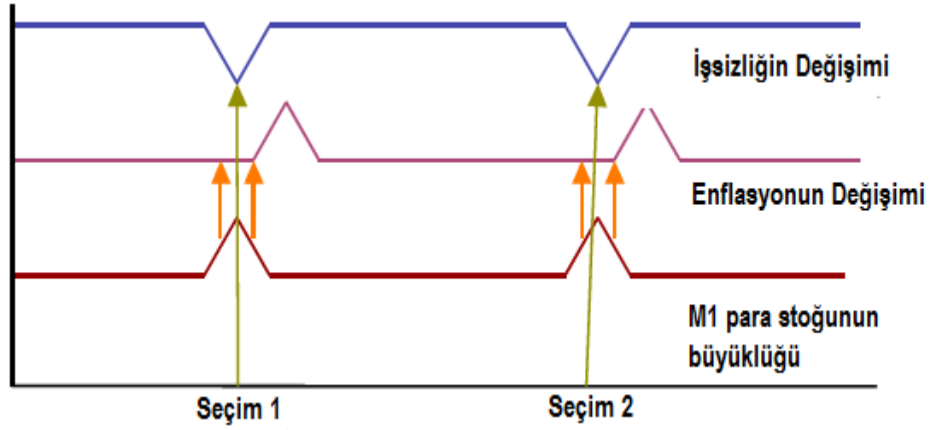

Şekil 10. Politik Parasal Dalgalanmaların Çalışma Mekanizması

Kaynak: Asutay, 2005: 5

Şekil 10'da seçim öncesi ve sonrası dönemlerde yapılan politikaların ekonomi üzerindeki etkileri görülmektedir. Seçim öncesi dönemde, ekonomide genişletici maliye politikasının uygulanmasıyla birlikte özel sektöre verilen kredilerde artışa gidilmiştir. Bunun sonucunda genişletici politikalara uygun olarak M1 para arzı uyumcu bir şekilde artış göstermiştir. Seçim sonrası dönemde, genişletici politikaların ekonomi üzerindeki etkilerini telafi etmek amacıyla daraltıcı maliye politikası uygulamaları ve özel sektör kredilerinde azalış yönlü politikalar uygulanmıştır. Daraltıcı politikaların uygulanmasıyla birlikte para talebinin azalması seçimden hemen sonra M1 para stoğunun azalmasıyla sonuçlanmaktadır (Asutay, 2005: 4-5).

Seçimden önce yapılan genişletici para politikaları sonucunda makro ekonomik faktörlerde değişimler olmaktadır. Bu durum, M1 para stoğu artışının parasal aktarma mekanizmasıyla ekonomiyi etkilemesini göstermektedir. Para stoğu artışı, ekonomide genişletici etkiler yaratarak işsizlikte azalış ve enflasyonda artış oluşturmaktadır. Bu durum politikacıların kısa dönemli Phillips eğrisi yoluyla ekonomiyi etkilediğini göstermektedir.

Şekil 11. Politik Parasal Konjonktürün Ekonomik Faktörlerle Etkileşimi

Kaynak: Asutay, 2005: 4.

Şekil 11’de seçim öncesi yapılan genişletici para politikalarına bağlı olarak M1 para stoğunun artmasıyla birlikte işsizlik oranı azalırken, enflasyon oranı gecikmelerle artış göstermektedir. Enflasyon oranının gecikmeli olarak tepki vermesinin nedeni seçim kaygısıyla artan para arzının ilk etapta üretim üzerine olumlu etkilerinin görülmesinden kaynaklanmaktadır. Para arzı artışı, üretim üzerine kısa vadeli etkide bulunduktan sonra enflasyon seviyesini 12-18 ay gecikmeyle etkilemektedir (Friedman ve Goodhart, 2002: 85). Seçim sonrası dönemde enflasyonu kontrol altına almak amacıyla yapılan daraltıcı para politikası girişimleri sonucunda işsizlik oranında artış, enflasyon oranında yine gecikmelerle azalış görülmektedir (Asutay, 2005:4).

Merkez bankasının, hükümetin yeniden seçilme gayretlerine uygun olarak genişletici para politikası ile destek sağlaması enflasyon oranlarını arttırmaktadır. Ancak bu enflasyon fırsatçı kaygılardan dolayı oluştuğu için *üretilmiş enflasyondur* (Dornbusch ve Fischer, 1987: 15). Politikacıların yeniden atanması için merkez bankasının politika değişikliğine gitmesi ve bunun sonucunda enflasyon oranı artış beklentilerini güncellemektedir. Bu durum zaman

tutarsızlığı özelinde merkez bankasını sosyal refahı azaltan kurum haline dönüştürerek *demokrasinin maliyetini* ifade eder (Gersbach ve Hahn, 2005: 2-3).

Politikacılar, kurala bağlı ve duruma bağlı olmak üzere iki politika alternatifini dikkate alarak iktisat politikası araçlarını kullanırlar. Kurala bağlı politikalar, zaman tutarsızlığını önleyerek rasyonel birimleri yaptıkları politikalarla düşük enflasyona inandırırılar. Ancak duruma bağlı politika uygulamaları sonucunda politikacılar rasyonel birimleri düşük enflasyon seviyesine ikna edemezler. Bu durum *zaman tutarsızlığı* yaratmaktadır. Bu tür duruma bağlı politikaların *kredibiliteleri* oldukça azdır (Drazen, 2000: 127). Bu bağlamda seçim döneminde hükümet ile merkez bankasının politikalara müdahalesi, önceden ilan edilmeyen politikaları ortaya çıkararak *zaman tutarsızlığı* sorununu derinleştirmektedir. Haliyle rasyonel bekleşlere sahip bireyin adaptasyon sorunu merkez bankasının *kredibilitesine* zarar vererek ekonomide dalgalanmalar yaratmaktadır (Snowdon ve Vane, 2012: 484). Ayrıca seçmenler politikacıların enflasyona eğilimli veya enflasyon karşıtı olma durumlarını net olarak değerlendiremeyeceği için bu durum seçmenlere bir maliyet yüklemektedir (Backus ve Driffill, 1985: 536-537).

Seçim dönemlerinde merkez bankasının kurala bağlı politikalarından uzaklaşarak duruma bağlı politikalarda bulunması, politik parasal dalgalanmaların temel nedenini oluşturmaktadır. Bunu engelleyebilmek için yasal düzen ve kısıtlamalarda bulunmak gerekir. Dolayısıyla para politikasının başı olan merkez bankası *Walsh tipi sözleşmelerle* kontrol altına alınarak politik parasal dalgalanmalar engellenebilir. Bu sözleşmelerin içeriğinde merkez bankasının araç bağımsızlığı, belli araç kısıtı altında enflasyon hedeflemesi uygulaması ve merkez bankasının kendi performansıyla ilgili bilgileri kamuyla paylaşması bulunmaktadır (Walsh, 1995: 164).

2.3. Politik Parasal Dalgalanmaları Etkileyen Unsurlar

Para politikası temel olarak merkez bankası bağımsızlığından, ulusal ve uluslararası kurumsal düzenlemelere bağlı olarak alınan kararlardan, dışa açık ve dışa kapalı ekonomideki döviz kurlarının yönetiminden ve içsel para arzı süreçlerinden etkilenmektedir. Bu faktörlerin ekonomiyle etkileşimi para politikalarının gücünü belirlemektedir. Dolayısıyla politik parasal dalgalanmaların varlığının araştırılmasında bu politikaların sorgulanması gerekmektedir.

2.3.1. Merkez Bankası Bağımsızlığı

Merkez bankası, ekonomideki istikrarı sağlamak için gerekli bir kurumdur. Ancak hükümetle merkez bankasının arasındaki ilişki düzeyi, her iki kurumun amaçlarının çatışmasına neden olmaktadır. Hükümet, seçim dönemlerinde yeniden seçilme gayretinde olduğundan merkez bankasının öncelikleri farklılaşmaktadır. Bu durum ekonomide istikrarsızlığı arttıracığından merkez bankasının bağımsızlığına önem vermek gerekmektedir (Eijffinger ve De Haan, 1996: 44). Ekonomi için hayati rol oynayan merkez bankasının bağımsızlığı basit anlamda hükümetin merkez bankası eylemlerine karışmamasını ifade eder. Bu yüzden merkez bankasının bağımsızlığı konusu politik parasal dalgalanmalar için oldukça önemli bir yere sahiptir (Alesina ve Summers, 1993: 152; Hayo ve Hefeker, 2001: 5; Maloney et al. 2003: 19).

Merkez bankası bağımsızlığı geçerli değilken hükümetin seçimsel amaçlı olarak maliye politikalarını kullanma sıklığı daha fazladır. Ancak iktidar yönetiminin, maliye politikası yanında para politikalarını da seçim amaçlı kullanabilmesi hükümetin, merkez bankasıyla yakın ilişkisine bağlıdır. Ayrıca merkez bankası bağımsızlığının az olması özellikle gelişmekte olan ülkelerde politik kırılma arttırarak özel yatırımlar üzerinde negatif etki yaratmaktadır (Cukierman, 1994: 1439-1440). Bu nedenle merkez bankası

bağımsızlığına önem verilmesi, merkez bankasını seçimlerin kısa dönemli etkilerinden arındırarak ayrı bir otorite kazandırmıştır (Hayo ve Hefeker, 2001: 5).

Merkez bankası bağımsızlığının ülkelerde popüler olmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunlardan biri, hükümete göre daha ölçülü olan merkez bankasının enflasyon eğilimini azaltmasıdır. Diğer neden olarak, bağımsız olan merkez bankasının seçim zamanlarında hükümetle ortak bir çalışma yapmamasıdır (Muscatelli, 1998). Buna göre, merkez bankasının bağımsız olması sayesinde bütçenin daha disiplinli olarak uygulanması bütçenin açık verme ihtimalini azaltmaktadır (Alesina ve Perotti, 1995). Dolayısıyla ülkede bütçe açık vermediği için uyumcu para politikaları çerçevesinde merkez bankası kaynaklarına daha az başvurulacaktır. 1972-1989 yılları arasında OECD ülkeleri için yapılan çalışmada merkez bankası bağımsızlığı ile senyorej geliri arasında negatif ilişki tespit edilmiştir (Berument, 1998: 133-151).

Ülkelerde yüksek merkez bankası bağımsızlığının varlığında politik parasal dalgalanmalar zayıflamaktadır. *Maloney, Pickering ve Hadri (2003)* 20 OECD ülkesi için yaptığı çalışmada merkez bankası bağımsızlığının ekonomik dalgalanmaları azalttığını tespit etmişlerdir (Maloney et al. 2003: 176). Yine *Kohno ve Nishizawa (1990)* Japonya için, *Li (1988)* Tayvan için merkez bankası bağımsızlığının politik parasal dalgalanmaların önünde engel olduğunu belirtmişlerdir (Asutay, 2005: 6). Ayrıca ülkelerin yüksek borçlanma kapasitesine sahip olması, para politikasına politik yönden daha az başvurulmasına yol açar. Bu durumda politika kaynaklı para arzı dalgalanmaları zayıflamaktadır (Alphanda ve Honig, 2009).

Yönetimler, endojen faktörlere bağlı olarak merkez bankası bağımsızlığını uygulamaya geçirebilirler. Söz konusu endojen faktörlerden biri enflasyondur. Çünkü enflasyon oranlarının seviyesi ekonomide tüm iktisadi aktörleri yakından ilgilendirirken ayrıca sosyal gruplar tarafından daha rahat gözlemlenmektedir. Bunun sonucunda yönetimler

tabanın memnuniyeti için fiyat istikrarı uygulamasını merkez bankasının bağımsızlığı yoluyla sağlamaya çalışabilirler (Alesina ve Summers, 1993: 159). Ancak her ne kadar merkez bankası bağımsız olsa da hükümet tarafından partizan ve fırsatçı amaçlarla merkez bankası kontrol altına alınabilir. Bağımsızlığın zedelenmesi olarak görülen bu ilişkide, merkez bankası başkanı ve yönetim kurulu üyelerinin atamasında hükümetin etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca merkez bankası ile hükümet arasında sözleşme olmasa da örtük anlaşmalar, statü kaybı korkuları ve hükümetin devamlılığı için yapılan ortak maliye ve para politikaları hükümet ile merkez bankası ilişkisini derinleştirmektedir (Alesina et al. 1997: 211).

Merkez bankası bağımsızlığı ülke ekonomilerinin istikrarı için önemli olup dört temel göstereyle açıklanabilir. Bunlar, merkez bankasının yasal dayanakları, bankanın politik kırılganlığı, merkez bankası başkanının değişim hızı ve *anket temelli göstergelerdir*¹². Ancak yine de bu göstergelere bağlı olarak uygulamada merkez bankasının bağımsızlığını kontrol edebilmek oldukça zordur. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde yasal ve kurumsal düzenlemelerin pratikte uygulanmasının zor olmasından dolayı merkez bankası bağımsızlığı ölçülse bile söz konusu bağımsızlık ölçütü hükümet ile merkez bankası ilişkisini gerçek olarak yansıtmayacaktır (Walsh, 2005). Bu yüzden gelişmekte olan ülkelerde merkez bankası başkanının ortalama olarak görevde kalış süresi merkez bankası bağımsızlığı için iyi bir gösterge olmaktadır (Sturm ve De Haan, 2001: 2). *Cukierman (1992) ve Cukierman et al. (1992)* merkez bankası başkanının görevde kalma süresini gelişmekte olan ülkeler için merkez bankası bağımsızlığı ile ilişkilendirerek başkanın devir hızının yüksek olması bağımsızlığın az, düşük olması bağımsızlığın fazla olduğunu gösterir. Merkez bankası başkanının görevde kalış süresi istikrarın ve bağımsızlığın göstergesi olup eğer merkez bankası başkanının

¹² Merkez bankası bağımsızlığının ölçümü her ne kadar zor olsa da ülkelerde en çok kullanılan bağımsızlık endeksi Cukierman, Webb ve Neyaptı (CWN) tarafından geliştirilen *CWN endeksidir*. *CWN endeksinin* temel kriterlerinde başkanın görevleri, merkez bankası para politikaları, bankanın iktidarla olan ilişkisi ve banka amaçları bulunmaktadır. Kriterlerle ilgili olan anket soruları için 0-1 arasında puanlama yapılmaktadır (**Cukierman et al. 1992: 353-398**). *CWN endeksi* dışında *Bade ve Parkin (1988)*, *Grilli et al. (1992)*, *Eijffinger ve Schaling (1993) endeksleri* de bulunmaktadır.

görevde kalış süresi azsa merkez bankasının politika kanadına bağımlılığı yüksektir (De Haan ve Kooi, 2000: 646). Aşağıda yer alan Şekil 12’de merkez bankası bağımsızlığı ilişkisi, başkanın devir hızı ve ortalama olarak değişen para arzı artışı ile ifade edilebilir.

Şekil 12. Merkez Bankası Başkanının Devir Hızı ve Para Arzı Artış Oranı İlişkisi

Kaynak: Alpanda ve Honig, 2009: 34

Şekil 12’de merkez bankası başkanının devir hızı ile ortalama para arzı artış oranı arasındaki ilişki görülmektedir. Buna göre başkanın görevde kalış süresi azaldıkça devir hızı artmakta olup buna bağlı olarak para arzı artışı yükselmektedir. *Alpanda ve Honig (2009)* devir hızının yüksek olduğu ülkelerde, seçim döneminde seçim olmayan döneme göre yaklaşık %3.56 daha fazla para arzı artışı olduğunu tespit etmiştir (Alpanda ve Honig, 2009: 1-37).

Öte yandan kamu tercihi perspektifinde, bağımsız merkez bankası kontrolsüz bürokrasinin uç örneğini oluşturmaktadır (Vaubel, 1997: 202). Bağımsız olan merkez bankası, hükümetten ayrılarak iktidarın fırsatçı politikalarıyla karşı karşıya gelmemektedir. Ancak bağımsız kuruluş olan merkez bankası, diğer iktisadi kurum ve ajanlara göre duruma göre politika uygulamaya daha eğilimlidir (Arnone et al. 2007: 5). Bu durumda, bağımsız merkez

bankası tarafından fırsatçı amaçlarla olmasa da ideolojik yönde ve tercih ettiği partilerin seçimsel gayretlerine katkıda bulunabilir. Bu nedenle partizan amaçlı parasal baskıları önleyebilmek adına bağımsız olan para politikaları üyelerinin, hükümet kanadından uzak tutulması gerekmektedir (Hayo ve Hefeker, 2001: 5-6).

Merkez bankası bağımsızlığının kuvvetli olup olmaması ülkelerdeki spesifik şartlar olan yasal, politik ve ekonomik sistemlere bağlıdır. Bu etkiler altında merkez bankasının bağımsızlığını oluşturan bağımsızlık çeşitleri vardır. Bunlar *kurumsal bağımsızlık*, *finansal bağımsızlık*, *araç ve amaç bağımsızlığı* olarak sayılabilir. Sözü edilen bağımsızlık çeşitleri her ülkenin merkez bankasında farklı olarak yorumlansa da literatürde yer alan çeşitler aşağıdaki gibi açıklanabilir (TCMB, 2012: 2-3);

1. *Araç Bağımsızlığı*: Merkez bankasının yasayla belirlenmiş amaçlarına ulaşabilmek için hiçbir kurum baskısı olmadan para politikası araçlarını seçebilme serbestliğini ifade eder. Para politikası kararlarını alan merkez bankası, enflasyon ve üretim düzeyini belirlerken kısa vadeli faiz oranlarını temel alır. Kısa vadeli faiz oranlarının belirlenmesinde hükümetin etkisinin olması araç bağımsızlığının olmadığını gösterir.
2. *Amaç Bağımsızlığı*: Merkez bankasının öncelikli olarak benimsediği amaç ve hedefleri seçmede özgürlüğünü belirtmektedir. Ancak çoğu merkez bankasında yasal olarak *fiyat istikrarı* belirlendiği için araç bağımsızlığı oluşmamaktadır.
3. *Finansal Bağımsızlık*: Merkez bankasının görevlerini yerine getirebilmek için ayrı bir bütçeye sahip olmasını ve bu bütçeyi belirleme yetkisinin olmasını ifade etmektedir.

4. *Kurumsal Bağımsızlık*: Merkez bankasının yönetim yapısının bağımsız olarak belirlenebilmesini ifade eder. Merkez başkanının görev süresi, istihdam şartları, yönetim kurulunun yapısının yasalarla net bir şekilde ortaya koyulmasıdır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, ülkelerde merkez bankası bağımsızlığı olsa da kurumsal ve amaç bağımsızlığının politik baskılara oldukça açık olduğu görülmektedir. Örneğin kurumsal bağımsızlık açısından *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)* başkanı 5 yıllığına bakanlar kurulu kararıyla atanmaktadır¹³ (TCMB, 2012: 18). Merkez bankası başkanının ve kurul üyelerinin atanmasında hükümetin etkisinin olması, atanan üyelere politik mirasın aktarılması anlamına gelmektedir. Bu nedenle, merkez bankası yönetiminin atama şartlarının politik müdahaleye tabi olması tam anlamıyla bağımsızlığı engeller (Arnone et al. 2007: 6). Dolayısıyla her ne kadar merkez bankası bağımsız olsa da atama şartlarının yürütme kanadına bağlı olması yürütme kararlarının politikalarda görülme ihtimalini arttırmaktadır. Bu nedenle birçok yükselen piyasaya sahip ülkede araç otonomisi kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yasal olarak bağımsızlık olsa da uygulamada ne kadarının gerçekleştirildiği ayrı bir konudur (Asutay, 2006: 27).

Bağımsızlığın gerçekleştirilebilmesinin zor olması, merkez bankası bağımsızlığını sağlayan modellerin kullanılmasını gerektirmektedir. Bunlar;

1. *Muhafazakar merkez bankası modeli*: Rogoff'un (1985) çalışmasına dayandırılan modele göre, seçimsel nedenlerden dolayı farklılaşan enflasyon oranında istikrarı daha çok önemseyen merkez bankası, kurala bağlı politika ile enflasyon

¹³ TCMB kanununda 1211 sayılı yasanın 29. maddesi 25 Nisan 2001 tarihinde 4651 sayılı yasayla değiştirilmiştir. Buna göre başkan (Governör)a yardımcı olmak üzere dört Başkan (Governör) Yardımcısı atanır. Başkan (Governör) Yardımcıları hukuk, maliye, ekonomi, işletme, bankacılık ve finans alanlarından birinde lisans veya lisansüstü öğrenim görmüş, yeterli bilgi ve deneyime sahip ve meslekleri ile ilgili olarak en az on yıl çalışmış kişiler arasından Başkan (Governör)ın önerisi üzerine müşterek kararlar beş yıl süre ile atanırlar. Başkan (Governör) Yardımcıları bu sürenin sonunda yeniden atanabilirler. Başkan (Governör) Yardımcıları hakkında da 27'nci maddenin birinci fıkrası ve 28'inci maddenin ikinci fıkrası uygulanır (**TCMB Kanunu, 4651: Madde 5**).

bekleyişlerini belirler. Bunun sonucunda zaman tutarsızlığı sorunu çözümlenerek ekonomide politik nedenlerden dolayı oluşan sorunlar çözülmüş olur (Rogoff, 1985: 1169).

2. *Sözleşme modeli*: Hükümet ile merkez bankası arasında para politikası konusundaki bilgi farklılıklarını gideren sözleşme uygulaması yapılabilir. Sözleşmenin amacı iki taraf arasındaki taahhüdü sağlamaktır. Buna göre enflasyon oranlarının, beklenen enflasyon oranı üzerinde olması cezaya tabi olduğundan merkez bankası, para politikalarının uygulanmasını kontrollü şekilde sağlayabilir (Eijffinger ve De Haan, 1996: 10-11). Bu modeldeki amaç, merkez bankasının hesap verebilirliğini arttırmaktır (Walsh, 1995).

2.3.2. Ekonominin Dışa Kapalı ve Açık Olması

Politik parasal dalgalanmaların varlığını sorgulamak için ekonominin *dışa kapalı ve dışa açık olup olmaması* ve *ulusal – uluslararası kuruluşların yaptırımları* önem taşımaktadır. Buna göre ekonomide dışa açıklığa bağlı olarak para politikasının seçim amaçlı olarak kullanılmasının sınırı bulunmaktadır. Örneğin, sabit kurun geçerli olduğu ülkelerde, esnek kuru uygulayan ülkelere göre daha az fırsatçı para politikası uygulanmaktadır (Leertouwer ve Maier, 2001: 35-36).

Ülkede sermaye hareketliliğinin olup olmaması ve döviz kuru uygulamalarının çeşitliliği altında para ve maliye politikalarının politik konjonktür üzerindeki etkisi *Mundell-Fleming modeli* yardımıyla incelenebilir. Buna göre *Mundell-Fleming modeli* geçerliyse, tam sermaye hareketliliği varsayımı altında ülkede esnek kur varsa para politikası, sabit kur varsa maliye politikası manipülasyon aracı olarak kullanılmaktadır (Hiroi, 2009: 5; Hallerberg ve De Souza, 2000: 4-5). Ülkede sermaye hareketliliği yoksa hem para hem de maliye politikası etkindir. Sermaye hareketliliğinin olmadığı ülkede, seçimlere yakın dönemde iktidar

genişletici maliye politikasına başvurur. Eğer merkez bankası bağımlıysa mali anlamda yapılan genişletici politikalar para politikasıyla desteklenir. Eğer merkez bankası bağımsızsa maliye politikasının para politikalarıyla desteklenmesi parasal kontratlara bağlı olmaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 12'ye göre ülkelerde sermaye hareketliliğinin varlığı söz konusuysa merkez bankasının bağımlı olup olmaması ve sabit-esnek kur bağlantısı altında politik konjonktürle ilgili dört matris ortaya çıkmaktadır.

Tablo 12. Mali ve Parasal Yönlü Politik Konjonktürün Geçerlilik Matrisi

	Merkez Bankası Bağımlı	Merkez Bankası Bağımsız
Sermaye Hareketliliği ve Sabit Kur	Mali dalgalanma var. Parasal dalgalanma yok.	Mali dalgalanma var. Parasal dalgalanma yok.
Sermaye Hareketliliği ve Esnek Kur	Mali dalgalanma yok. Parasal dalgalanma var.	Mali ve Parasal dalgalanmalar yok.

Kaynak: Hallerberg ve De Souza, 2000: 5

Yukarıdaki tabloya göre ülkelerde, sabit kurun olması varsayımı altında merkez bankasının bağımsızlığının anlamı kalmamaktadır. Sabit kurda para politikasının etkisizliği söz konusu olduğundan parasal temelli politik konjonktür dalgalanmalar ortaya çıkmamaktadır. Maliye politikalarının etkinliğinden ötürü mali temelli politik konjonktür dalgalanmaları oluşmaktadır. Esnek kurun ülkelerde geçerli olmasıyla merkez bankasının bağımlı olması sonucunda para politikaları etkin olduğu için politik parasal dalgalanmalar ortaya çıkmaktadır. Maliye politikalarının etkisizliğinden dolayı merkez bankası bağımlı veya bağımsız olsa da mali yönlü politik konjonktür oluşmayacaktır. Ancak ülkelerde esnek

kurun ve merkez bankasının bağımsızlığının olması sonucunda hem mali hem de parasal yönlü politik dalgalanmalar meydana gelmeyecektir.

Uygulanacak döviz kuru politikalarının para politikası üzerindeki etkileşimi sonucunda politik konjonktürün seyri farklılaşabilir. Sabit kurun mevcut olması, iktidarın para politikası üzerindeki etkisinin kaybolmasına yol açmaktadır. Seçim zamanlarında iktidarın, seçmenlere kendini yeterli gösterebilmesi için *yetenek sinyaline* başvurması durumunda, sabit kurda para politikası etkin olmadığından *politik bütçe dalgalanmaları*¹⁴ yapılabilir (Bernard ve Leblang, 1999). Ayrıca para politikası araçlarından açık piyasa işlemleri esnek kurda reel ekonomiyi etkilese de, sabit kur şartları altında açık piyasa işlemleri sadece merkez bankasının varlık portföyü yapısını değiştirmektedir (Belke ve Potrafke, 2012: 1133).

Ekonominin dışa açıklık derecesi ile para ve maliye politikalarının politik konjonktürle olan ilişkisi dışında döviz kuru değişimlerini incelemek gerekmektedir. Hükümet, yeniden seçilebilmek amacıyla para ve maliye politikalarının yanında döviz kurunu değiştirmeyi hedef olarak benimseyebilir. Çünkü seçmenler, döviz kurlarıyla ilgili değişiklikleri kolayca takip etmektedirler (Walter, 2006: 2). Bu nedenle politikacıların seçimsel etkilerden dolayı döviz kurunu etkilemesi *politik döviz kuru dalgalanmalarını* oluşturmaktadır.

İktidar, seçimden önce yetenek sinyalinin döviz kuru değişimlerinin yarattığı etkilerle seçmenlere yollamak ister. Buna göre iktidar, kur değişimi yoluyla satın alma gücünde artışlar yaratma amacıyla seçimden önce döviz kurunu azaltırken seçimden hemen sonra arttırmaktadır (Stein ve Streb, 2004: 120). Seçimlerden önce döviz kurunun düşürülmesi ithal mallarını ucuz hale getirmektedir. Bu durum politik bütçe döngülerine benzer şekilde hükümetin seçim öncesinde yapmış olduğu vergi indirimlerine benzetilebilir. Hem vergi indirimleriyle hem de döviz kurundaki azalışlarla politik kaygılardan dolayı bireylere refah transferi yapılmaktadır (Tufte, 1978). Ayrıca esnek kur sistemindeki değişimlerin yanında

¹⁴ İktidarın, seçim dönemlerinde maliye politikası araçlarından yararlanarak seçim öncesinde bütçe açığı, seçim sonrasında ise bütçe fazlası vermesi olayına "*Politik Bütçe Dalgalanmaları*" adı verilir. Ayrıntılı bilgi için Rogoff ve Sibert (1988, 1990), Shi ve Svensson (2006)'a bakılabilir.

sabit kur sistemi geçerliken devalüasyon ve revalüasyon uygulamaları söz konusu olmaktadır. Sabit döviz kuru sisteminde, politik çıkar hedefiyle paralel olarak devalüasyon hükümetin başarısızlığını gösterip ithal mallarını pahalı hale getirdiğinden, devalüasyon uygulaması seçimden sonraya bırakılmaktadır (Ghezzi, Stein ve Streb, 2000: 21).

Politik nedenlerle döviz kurunun kullanılması, dolaylı olarak para politikasının idaresi anlamına gelmektedir. Her ne kadar Tablo 12’de yer alan *Mundell-Fleming modeli* çerçevesinde geçerli olan bilgiler, politik para ve maliye politikaları için geçerli olsa da döviz kuru değişimlerinin değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu yüzden döviz kuru ve para politikalarının koordinasyonuna bakmak gerekmektedir. Döviz kurundan farklı olarak seçimden önce para politikalarının kullanılması, *politik parasal dalgalanmalarını* ifade etmektedir. İktidar, fırsatçı amaçlarla para arzını çeşitli para politikası araçlarıyla arttırmaktadır (Asutay, 2005: 4). Ancak para arzının artması sonucunda esnek kurun geçerli olduğu ekonomilerde yerli para değersiz hale gelerek döviz kuru artmaktadır. Döviz kurunun artması seçmenlerin gözünde yeteneksizlik sinyali olacağından kurun düşürülmesi için merkez bankasının piyasaya döviz sürmesi gerekmektedir. Döviz kuruna müdahale edilmesi sonucunda azalan rezervler seçmenlerce tam olarak fark edilememektedir. Bu yüzden rezerv değişiminin *politik maliyeti* yok denecek kadar azdır (Dreher ve Vaubel, 2009: 756). Dreher ve Vaubel (2009) politik dalgalanmaların ülkenin uluslararası rezervler üzerindeki etkisini araştırmıştır. 149 ülke için 1975-2000 yılları arasında yapılan araştırmada, seçim öncesi dönemde merkez bankasının döviz kurunu düşürebilmek için piyasaya döviz satması sonucu parasal taban ile ilişkili olarak uluslararası rezervlerin azaldığı tespit edilmiştir (Dreher ve Vaubel, 2009: 755-775). Ayrıca döviz kurunu düşürebilmek için rezervlerin kullanılması, rezervlerin arttırılması konusunu gündeme getirmektedir. Dış ticaret açığı olan ülkelerin merkez bankaları, faizlerin arttırılması ile kısa vadeli yabancı sermaye yoluyla rezerv artışına gidebilir. Ayrıca döviz kurunun düşmesi için yapılan döviz satışı karşılığında yerli paranın

piyasadan çekilmesi seçim öncesi politik olarak yapılan genişletici parasal dalgalanmaları zora sokar. Döviz kuru müdahalelerin, politik parasal dalgalanmaları engellememesi adına açık piyasa işlemleri etrafında sterilizasyona başvurmak gerekmektedir (Dreher ve Vaubel, 2009: 756).

Politik döviz kuru dalgalanmaları açısından yapılan birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalar genellikle seçim döneminde döviz kurunun seviyesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. *Ben-Porath'ın (1975)* İsrail üzerine yaptığı çalışmasında seçimlerden önce devalüasyon uygulamasından kaçınıldığı görülmüştür (Stein ve Streb, 2004: 120). *Obstfeld ve Rogoff (1995)*, *Goldfajn ve Valdes (1999)* Meksika için, *Bonomo ve Terra (1980)* Brezilya için, *Bonomo ve Terra (2005)* Latin Amerika için yaptıkları çalışmalarda döviz kurunun seçimlerden önce düştüğünü seçimlerden hemen sonra döviz kurunun arttığını görmüşlerdir. Sonuç olarak döviz kuru müdahaleleri açısından seçim dönemine uygun hareket edildiği anlaşılmaktadır.

2.3.3. Para Politikasının Endojenliği

Politik parasal dalgalanmalar teorisinde, para arzının hangi etmenler tarafından etkilendiği önemlidir. Bu noktada para arzının dışsallığı ve içselliğini incelemek gerekir. Para arzının politik süreçlerden etkilenmesi, dışsal olarak merkez bankasına bağlı olabilmektedir. Ayrıca para arzı, merkez bankasının eylemleri yanında diğer iktisadi aktörlerin bekleyişlerine bağlı bir şekilde içsel olarak da etkilenebilmektedir. Bu yüzden *paranın endojenliği* konusu politik parasal dalgalanmaların analizi bakımından önem taşımaktadır. Paranın endojenliği literatürü Post-Keynesyenlerin iktisada yaptığı önemli katkılardan biridir. Özellikle Ortodoks iktisat okulları para arzının merkez bankası tarafından egzojen olarak yaratıldığını savunurken Post Keynesyenler merkez bankası dışındaki finansal aktörlerin de paranın yaratılmasında etkili olduğunu savunmaktadırlar. Buna göre söz konusu ekol, yatırımcıların hayvani

içgüdülerinden dolayı yaptıkları üretim ile onu nakde dönüştürme süreci arasındaki zaman farkını gideren kredi para üzerinde durarak paranın endojenliğini sorgulamaktadırlar (Lavoie, 1984: 791).

Post Keynesyen iktisatçılardan önce, Keynes (1930, 1936)'in yanı sıra *Real Bills doktrini*¹⁵ ve *Radcliffe komitesi raporunda*¹⁶, para arzının doğrudan merkez bankası tarafından kontrolünün zor olduğu ve para arzının piyasanın ihtiyacına göre belirlenmesi gerekliliği paranın endojen olduğunun güçlü bir göstergesidir (Rousseas, 1986). Paranın endojenliği açısından yaklaşımlar Tablo 13'te özetlenebilir.

Tablo 13. Paranın Endojenliği Açısından Yaklaşımlar

Uyumcu görüş	Yapısalcı görüş	Likidite tercihi görüşü
(Moore, 1989)	(Palley, 1994)	(Howells, 1995)
Kredi → M3, B	Kredi ↔ m3, B	(Howells ve Hussein, 1998)
Nominal Gelir ↔ M3	m3 ↔ M3	Kredi ↔ M3
	Nominal Gelir ↔ M3	

Değişkenlerin açıklamaları: M3=M3 para arzı. B=Parasal taban. m3=M3 para çarpanı

Kaynak: Nell, 2000: 314

Paranın endojenliği uyumcu, yapısalcı ve likidite tercihi görüşleri olmak üzere üç grup olarak Tablo 13'te incelenebilir. *Üç yaklaşımın ortak yanı endojenliğin kredilerden para arzına doğru olmasıdır.* Uyumcu görüşe göre, merkez bankasının faizleri oluşturması dışında paranın belirlenmesinde hiçbir etkisi yoktur. Ekonomide yatırım miktarına bağlı olarak artan para talebi, bankaların verdikleri kredi miktarının artmasına yol açar. Ardından bankalar bu

¹⁵ *Real Bills doktrini*, merkez bankalarının ekonomik eylemlerin temeli olan ticari alacaklara kredi sağlaması gerekliliğini vurgular. Dolayısıyla artan para arzı üretime yöneldiği için enflasyon tehlikesi ortadan kalkacaktır. Real Bills doktrini *John Law* tarafından ortaya atılmıştır (**Özdemir, 2010: 11**).

¹⁶ *Radcliffe komitesi raporu*, 2. Dünya savaşı sonrası İngiltere'de artan para arzının dengelenmesini incelemek için 1959 yılında oluşturulan "*Parasal Sistemin İşleyişi*" adlı makaleye dayanmaktadır. Ekonomide finansal yeniliklerin çeşitlenmesi nedeniyle para dışında başka araçların da para olarak kullanılmasına yol açmıştır. Geleneksel para politikasının aksine para arzının yerine ekonomideki likiditenin kontrolünün sağlanması gerekmektedir. Kısacası para arzı ekonomide dışsal olarak değil, içsel olarak belirlenmektedir (**Rousseas, 1986: 165**).

kredi miktarı için rezerv arayışına girerler. Merkez bankası ise bu rezerv arayışını belirlediği faiz oranından piyasaya enjekte eder (Moore, 1986: 15). Finansal sistemde bulunan bankaların rezerv artışı yanında varlıklarının da artması borç verme durumunu olumsuz etkilemeyecektir (Kaldor, 1989). Öte yandan yatırımcıların üretim ile satış arasında zaman farkını borç alarak kapatmak istemeleri, merkez bankasını piyasaya mecburi bir şekilde fon sağlamaya iter. Bu durumda merkez bankası piyasaya gerekli fonları sağlayamazsa likidite krizi oluşabilir (Arestis, 1992: 178). Söz konusu likidite sorununun çözümü için Keynes “*Treatise on Money*” (1930) adlı eserinde, merkez bankası gerekli fonu sağlamasa bile bankaların açık hesaplar üzerinden finansal yeniliklerle para miktarını ayarladığını belirtmiştir (Işık, 2003: 83).

Yapısal endojenlik görüşüne göre piyasadaki para miktarı, merkez bankası ve piyasanın etkileşimiyle gerçekleşmektedir. Uyumcu modeldeki gibi merkez bankasının tamamen piyasanın dışına itilmesi söz konusu değildir. Finansal yapı içerisinde merkez bankası politikalarının yanında bankaların bireylere benzer likidite tercihinde bulunmalarının paranın endojen olmasına yol açtığı vurgulanmaktadır (Işık, 2003: 88). Piyasanın anında ihtiyaç duyduğu fonların hepsi merkez bankası olmadan piyasa tarafından yaratılamamaktadır. Bankalar, para yaratılması sürecinde tipik kâr maksimizasyonunu hedefleyen firmalar gibidir. Bankaların verdikleri kredilerin zaman içerisinde artması, Minsky’nin ünlü “*Finansal Kırılganlık Hipotezi*”ne göre bankaların borç/özsermaye rasyosunu arttırmaktadır. Bu rasyodaki artış kredi risklerinin ve dolayısıyla faiz oranlarının artmasıyla sonuçlanacaktır (Minsky, 1992).

Likidite tercihi yaklaşımına göre, para arzının kredi talebine göre yaratılarak uyumcu endojenliğin aksine kredi talebinden daha fazla kredi paranın oluşturulamayacağı belirtilmektedir (Moore, 1989: 481). Yaratılan kredi miktarı ve mevduat arasındaki eşitlik ekonomide faiz farklılıklarını dengeleyecektir (Arestis ve Howells, 1996: 539).

Ülke dışında ve içinde paranın endojenliğinin varlığı ampirik yönden test edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu çalışmaların miktarı sayıca sınırlıdır. *Moore (1988), Moore (1989), Moore ve Stutman (1984) ve Palley (1994)* Amerika ekonomisi üzerine yaptıkları çalışmalarda para arzının endojen olduğunu tespit etmişlerdir. *Nell (2000)* Güney Afrika, *Howells ve Hussein (1998)* gelişmiş yedi ülke, *Vera (2001)* İspanya için yaptığı çalışmasında endojen para arzı bulgularına ulaşmışlardır. Ülkemiz için yapılan çalışmalar oldukça az sayıdadır. *Işık (2000)*, çalışmasında para arzının yapısal anlamda endojen olduğuna ulaşmıştır. Çalışmaya göre, banka kredileri ile para çarpanı arasında ve rezerv para arasında iki yönlü ilişkinin varlığı, ekonomide paranın hem merkez bankası hem de bankalar yoluyla yaratıldığını desteklemektedir. *Işık ve Kahyaoğlu (2009)* makalelerinde ülkemizde uyumcu anlamda endojenliğin varlığını tespit etmişlerdir. Makalede, kredi miktarındaki artışların merkez bankası tarafından içsel olarak para stoğu artışıyla desteklendiği ve hatta kredi stoğunda %1'lik artışın parasal tabanda %0.24 oranında artışa yol açtığı bulunmuştur.

Politik parasal dalgalanmaları, genel olarak iktidarın seçimsel baskılarıyla merkez bankasının yaptığı politikalar belirler. Ancak her ne kadar para arzını merkez bankası belirlese de finansal piyasa aktörlerinin para arzının yaratılmasında etkisi vardır. M1 para arzı, doğrudan merkez bankalarının kontrolü altında olmayıp merkez bankaları çeşitli yollarla ticari bankaların rezervlerini etkileyerek para miktarının bankalarca belirlenmesine yol açmaktadır (*Grier, 1989: 377*). Ayrıca politik partilerin farklı enflasyon tercihleri ve seçimlerin belirsizliği, yatırımcının seçim öncesi dönemde uzun dönemli finansal sözleşmelerden uzaklaşmasına yol açacaktır. Bunun sonucunda ise piyasadaki para talebi yapısı seçim öncesi değişecektir (*Alesina ve Rosenthal, 1995*). Para talebinin değişmesi, bankaların endojen yolla piyasanın talebine uygun bir şekilde para yaratmasına neden olacaktır. Ancak paranın endojenliği konusunun birçok faktöre bağlı olması, politik parasal dalgalanmaları yaratan tarafların araştırılmasını zorlaştırmaktadır (*Grier, 1989*).

2.3.4. Uluslararası Kurumların Etkisi

Politik konjonktür dalgalanmalarının oluşmasında rol oynayan araçlar, *iç ve dış etmenli* olmasına göre ayrıma tabi tutulabilir. Politik konjonktür, iç politikalara bağlı olarak maliye ve parasal otoritelerinin sahip olduğu araçları kullanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Özellikle dış etmenli politik parasal dalgalanmaların oluşturulma sürecinde uluslararası kurumlar ve parasal birlikler etkili olmaktadır.

Politika uygulayıcılar, seçim zamanı genişletici politikalarla düşük olan popülerliğin artırılması için yerli politik dalgalanmalar yaratırlar. Buna ilave olarak ülkelerde, seçim zamanında ekonomik sorunların bertaraf edilmesi ve makro ekonomik göstergelerde iyileşmeler sağlayabilmek adına “*Uluslararası Para Fonu*” (IMF) ve “*Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası*” (IBRD) yürüttüğü politikalar çerçevesinde hükümete uygun krediler vererek seçimsel politikaları sübvansedebilir (Dreher ve Vaubel, 2004; Bastoni, 2006: 38-39). Vreeland (1999), Przeworski ve Vreeland (2000) yaptığı çalışmalarda, IMF politikalarına bağlı olarak verilen fonların politik konjonktüre uygun olduğunu gözlemlemişlerdir. Yine aynı şekilde Dreher ve Vaubel (2004) yapmış olduğu çalışmada, seçimden 18 ay önce verilen kredi ödöncünün politik konjonktürle anlamlı ilişkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca seçim sonrası dönemde ilgili kuruluşların ülkelerle ilgili kısıtlayıcı düzenlemelere gidildiği görölmektedir (Dreher ve Vaubel, 2004: 16).

Ahlaki riziko varsayımı altında, uluslararası kuruluşlar tarafından verilen kredilerin hangi alanlarda kullanacağı gözlem ve araştırma maliyeti yarattığından verilen bu kredilerin politik dalgalanmalar yaratması yüksek ihtimaldir. Ayrıca bu tür kuruluşlarca verilen fonların borç yükleri bulunmaktadır. *Asil-vekil teorisi temelinde* hükümetin seçmenlere göre daha fazla enformasyona sahip olması nedeniyle kullanılan fonların borç yüklerinin fazlalığı hükümet tarafından *IMF ve IBRD* kuruluşlarının suçlanılmasına yol açar. Bu nedenle hükümet için *IMF ve IBRD* iyi bir günah keçisidir (Vaubel, 1991:213).

Uluslararası kuruluşlar tarafından verilen fonların seçim amaçlı kullanımı demokratik ve demokratik olmayan ülkelerde farklılık göstermektedir. Söz konusu kuruluşlarca verilen fonların demokratik olmayan rejimlerde kullanımı daha yaygın olmaktadır. Daha demokratik ülkeler az kredi almaya meyilli olup fonların kullanımında daha dikkatli davranmaktadır (Dreher ve Vaubel, 2004: 12-14). Dolayısıyla politik yönlü dalgalanmaların, demokratik olmayan rejimlerde demokratik rejimlere göre daha fazla olacağı sonucuna ulaşılabilir.

Uluslararası kuruluşlar, ülkelere doğrudan fon aktararak seçim öncesi dönemde ekonomiyi manipüle etmelerinin yanında dolaylı yollarla da politikalar uygulayabilmektedirler. Dolaylı politikalar yardımıyla politika uygulayıcılar, seçim zamanlarında kaynakları kendi amaçları için kullanabilirler. Ülkelerde sabit kur politikasının varlığında söz konusu kaynakların yardımıyla maliye politikaları vasıtasıyla seçim öncesi dönemde genişletici olarak kullanılabilir. Ayrıca portföy dengesi teorisi dikkate alındığında para arzı artışı döviz kurunu arttırır. Buna göre merkez bankası rezervlerini kullanarak yabancı varlıkların satışına gider. Döviz kurlarına müdahale, uluslararası organların yardımıyla mümkün olmaktadır (Vaubel, 1991). Ancak seçim amacıyla yapılan uygunsuz para arzı ve döviz kuru politikaları, ülkelerde ödemeler bilançosu krizlerine yol açabilir (Niehans, 1985: 67).

Gelişen dünyada entegrasyonların artmasıyla birlikte ülkelerin bağımsız şekilde para politikaları yapmaları kısıtlanmaktadır. Ülkelerin parasal birliklerle tek para politikası uygulamaları, seçim döneminde politik parasal dalgalanmalarını sınırlamaktadır. Ancak ülkelerin içsel koşulları ve parasal birliğin sınırları politik konjonktürün oluşmasına yol açabilir. “*Afrika Ülkeleri Merkez Bankası Birliği*” (BEAC) sistemine bağlı Kamerun’un durumu iyi bir örnektir. Magloire (1997)’in Kamerun için yaptığı çalışmasında, 1960-1992 döneminde para politikaları incelenerek M1 para arzı artışlarının seyrine bakılmıştır. Seçimlerden 6 veya 8 ay önce para arzı artmakta, seçimle birlikte azalış göstermektedir.

Kamerun'da parasal birlik olmasına rağmen politik nedenlerden ötürü para arzı artışının olması iki nedenle açıklanabilir. Bunlardan biri, parasal birlikte her hükümet yönetiminin kredi tavanı olup seçim zamanında bunların aşırı kullanımı söz konusu olabilir. Diğer ise ülkedeki içsel koşullara bağlı olarak petrol satışından elde edilen gelirin seçim amacıyla kullanılmasıdır (Magloire, 1997: 117-128).

2.3.5. Uyumcu Para Politikası

Politik konjonktür dalgalanmalarının oluşmasında etkili olan maliye politikalarına seçim döneminde yoğun olarak başvurulması likidite ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Likidite ihtiyacına karşılık vermek amacıyla para politikasının uygulanmasını zorunlu kılar. Buna bağlı olarak iktidara sahip politika uygulayıcılarının maliye politikalarını kullanmaları, para politikalarıyla yönlendirmelerine bağlıdır. Ancak para otoritesinin bağımsız oluşu iktidar partisinin politik amaçlarla para politikası kullanımını engeller (Drazen, 2001: 1-2). Ayrıca politik süreçte kullanılan para ve maliye politikalarının yönetimi oldukça önemlidir. Çoğu ülkede maliye politikaları maliye bakanlığı tarafından, para politikaları bu kurumlardan bağımsız merkez bankası tarafından yerine getirilir. Otoritelerin ayrılığı, politik kanadın maliye politikasını daha etkin kullanmasına yol açarken para politikasının etkin olamamasına yol açar. Bu durum para ve maliye politikalarının zamanlamalarında sorun oluşturmaktadır (Beck, 1987: 198). Bu yüzden ABD, Almanya, İsviçre ve Kanada gibi bazı ülkelerde her iki politika otoritesi birleştirilmiştir.

Seçim döneminde yapılan maliye politikalarının para politikalarıyla telafi edilmesi çeşitli yollarla olmaktadır. Bu yollar aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Seçimden önce maliye politikalarının yapılması, faiz oranlarının stabilizasyonu için para politikalarının devreye sokulmasına yol açar (Beck, 1987: 207).

- *Rogoff ve Sibert hipotezine* göre seçimden önce vergi azalışının yarattığı bütçe açığı senyorej parayla finanse edilmektedir (Berger ve Woitek, 1997: 15).
- M1 para stoğu kavramı, doğrudan merkez bankasının kontrolü altında değildir. Hükümetin seçimlerden dolayı genişletici maliye politikasında bulunması yapılan politikaların merkez bankası tarafından tolere edilmesi anlamına gelir. Bu yüzden maliye politikasıyla para politikası uyumcu yönde çalışır (Berger ve Woitek, 1997, 2001; Laney ve Willett, 1983).

Uyumcu para politikasının tespiti açısından bazı ülkelerde yapılan ampirik çalışmalar bulunmaktadır. Berger ve Woitek (1997, 2001) Almanya için yaptıkları çalışmada Alman merkez bankası parasal artışı hedeflemek yerine enflasyon ve çıktı seviyelerini dikkate almaktadır. Hükümetin yaptığı kamu harcamaları artışının parasal alanda desteklenmesi gerektiğinden M1 dalgalanmaları arz yönlü olmaktan ziyade talep yönlüdür. Ayrıca politik dalgalanmaları çıkararak hükümet olmasına rağmen merkez bankası bu durum nedeniyle suçlanır. Bir nevi merkez bankası günah keçisi pozisyonundadır (Berger ve Woitek, 1997, 2001). *Leertouwer ve Maier (2001)* 14 OECD ülkesi için yaptıkları analize göre seçimden önce merkez bankası faiz oranlarında manipülasyon yapmamaktadır. Merkez bankasının çıkarları seçim çıkarıyla örtüşmeyip buna bağlı olarak mali politikalar kaynaklı *pasif olarak bir para politikası* yapılmaktadır (Leertouwer ve Maier, 2001: 55). Laney ve Willett (1983) çalışmasında, “*Amerika Merkez Bankası*” (FED) tümüyle apolitik olsa bile genişletici maliye politikası, ekonomide istikrarın sağlanması adına para politikası yapılmasının zorunluluğunu ifade etmişlerdir. Bu durumdan hareketle FED, seçimsel ve edilgen bir şekilde parasal dalgalanmalara yol açmaktadır (Laney ve Willett, 1983: 54). Ayrıca FED’in maliye politikalarına uyumcu bir şekilde para politikalarıyla cevap vermesi, seçim öncesi beklenmeyen para politikası yoluyla ekonomide dalgalanmalara yol açmaktadır. FED para

politikasının esas aktörü olsa da politik parasal dalgalanmaların yaratılmasından sorumlu olmayabilir (Beck, 1987: 210-214). Ayrıca Frey ve Schneider (1981), Almanya için yaptığı testlerde seçim döneminde maliye politikalarının krediler yoluyla desteklendiğini bulgulamıştır.

İktisadi analizlerde yer alan “*Hoş Olmayan Monetarist Aritmetik Teorisi*¹⁷”ne göre, para ve maliye politikaları birbiriyle oldukça ilişkili olup bu politikaların birbirinden bağımsız olması düşünülemez (Eijffinger ve De Haan, 1996: 18). Bu bağlamda ulusal borçların, kamu gelirinden daha fazla artması seçim döneminde politik çıkarlardan dolayı daha barizdir. Bütçe açığı veren ülkelerde borç stoğunun faiz sarmalıyla büyümesi eninde sonunda para politikasına başvurulmasıyla sonuçlanır. Özellikle koalisyonla yönetilen ülkelerde, partilerin çok sayıda olması ve istikrarsız hükümetlerin varlığıyla birlikte bütçe açığı daha yüksek olup artışa meyilli olmaktadır. Koalisyonlu ve istikrarsız hükümetler zamanında sonuç olarak borç stokunun yüksekliğine ve bu durumun finansmanı için daha fazla para politika araçlarına başvurulduğu sonucuna ulaşılabilir (Roubini ve Sachs, 1989: 104). Yine Beck (1984) Amerika için yaptığı analizlerde, genişletici maliye politikasıyla birlikte GSMH’nin %1’i kadar bütçe açığı verilmesinin rezervleri %1,5 oranında arttırdığını tespit etmiştir (Beck, 1984: 810-812). Aslında bu durum maliye politikalarıyla para politikalarının birbirinden etkilendiğinin güzel bir göstergesidir.

2.4. Politik Parasal Dalgalanmaların Araçları

Politik parasal dalgalanmaların ülkelerdeki tespiti için birçok çalışma yapılmıştır. Çalışmalardan yola çıkılarak analizi yapılan para politikası araçları tespit edilebilir. Ancak

¹⁷ Sargent ve Wallace (1981)’nin “*Hoş Olmayan Monetarist Aritmetik Teorisi (Some Unpleasant Monetarist Arithmetic Theory)*”ne göre bütçe açıklarının sıkı para politikası uygulamasından dolayı borçlanma yoluyla finansmanı uzun dönemde enflasyona yol açacaktır. Bu durumun ortaya çıkabilmesi için borç stoğunun ulusal gelirden daha fazla artması gerekmektedir. Eğer gelir artışı, borç stoğundaki artıştan daha büyük olursa bütçe açığının yönetimi artan vergi gelirlerinden dolayı daha kolay olacağı için borçlanma sürdürülebilir olacaktır (Saçkan, 2006: 8).

bazı ülkelerin para piyasası gelişmişlik farklarının olması, söz konusu çalışmalarda bağımsız değişken olarak genellikle farklı para politikası araçları kullanılmasına yol açmaktadır. Ayrıca bir ülkede olan para politikası aracı diğer ülkelerde görülmeyebilir. Bu yüzden politik parasal dalgalanmaların tespitinde para politikasının ölçümü için hangi aracın seçileceği zor bir görev olmaktadır (Caporale ve Grier, 1998: 413). İlave olarak para politikası araçlarının birbiriyle etkileşiminin olması ve araçların ekonomiye etkisinin tespitinin zor olması birden fazla politika aracının kullanılmasına yol açabilir. Kohno ve Nishizawa (1990), Japonya’da başbakanın para politikası araçlarının ne yönde etkide bulunduğunu bilemediğinden politika karmasına başvurduğunu belirtmiştir. Bu yüzden politik parasal dalgalanmalarda birden fazla para politikası aracının kullanılması söz konusu olabilir (Kohno ve Nishizawa, 1990: 158).

Politik parasal dalgalanmalarla ilgili yapılan ampirik çalışmalarda daha çok dolaşımdaki nakit, M1, M2, M2Y, parasal taban ve kısa vadeli faiz oranları kullanılmıştır. Ancak tüm para politikalarının bir sonucu olan kısa vadeli faiz oranı değişiklik hızı bakımından diğerlerinden önde gelmektedir. Bu nedenle kısa vadeli faiz oranlarının incelenmesi politik parasal dalgalanmalar açısından önem taşımaktadır (Leertouwer ve Maier, 2001: 211-212).

Para politikalarının ölçülmesinde önde genel araçlardan biri M1 para stoğu kavramıdır. M1 para stoğu kavramı, likiditesi en yüksek olan para politikası aracıdır (Sekmen, 2012: 79). M1 para stoğunun içerisinde, dolaşımdaki nakit ve vadesiz mevduatlar bulunmaktadır. Dolaşımdaki nakdin oluşturulmasında merkez bankalarının doğrudan etkileri olsa da vadesiz mevduatın yaratılması konusu karmaşıktır. Vadesiz mevduatlar, merkez bankasının yönlendirmelerine göre bireylerin, ticari ve özel bankaların takdirine bağlı olarak oluşturulduğu için vadesiz mevduatların oluşturulmasında merkez bankası dolaylı bir etkiye sahiptir (Beck, 1982: 418). Dolayısıyla M1 para stoğunun içerisinde vadesiz mevduatlar yer

aldığı için M1 direkt olarak merkez bankasının kontrolü altında değildir (Beck, 1982; Grier, 1989: 377).

Merkez bankaları, açık piyasa işlemleri ve reeskont oranları doğrultusunda bankaların rezervlerini etkiler. Örneğin, reeskont oranının merkez bankası tarafından artırılması bankaların borçlanma maliyetini arttıracığından özel bankalar merkez bankasından alacağı borç miktarını azaltmaktadır. Bu durum yaratılan vadesiz mevduat miktarını olumsuz etkilemektedir (Beck, 1982: 417). Bunun yanı sıra reeskont oranı, ülkedeki para piyasaları açısından sinyal görevi üstlenir. Merkez bankasının reeskont oranını düşürmesi genişletici, reeskont oranını artırması daraltıcı para politikası anlamına gelir. Merkez bankası para politikası değişikliğinde reeskont oranı yanında daha esnek olan açık piyasa işlemi yolunu tercih edebilir. Borçlanma senetlerinin alımı ve satımı yoluyla yapılan bu işlemde, piyasadaki para miktarı yapılan politikaya göre etkilenir. Ancak açık piyasa işlemleri 1980-1990'lı yılların oldukça güçlü parasal aracı olmasına rağmen çoğu ülkede bulunmamaktadır (Leertouwer ve Maier, 2001: 39).

Merkez bankalarının politikaları sabit tutulduğu varsayımı altında para arzı, içsel olarak para talebine bağlı olarak değişir. Para talebini etkileyen etmenler arasında gelir seviyesi, enflasyon ve gelecekle ilgili bekleyişler mevcut olduğundan, özel kesimin davranışları da para arzının yaratılmasında etkili olacaktır (Grier, 1989: 377-380). Ayrıca merkez bankasının sıkı para politikaları yapması, M1 para arzını azaltacağı yerde arttırabilir. Bu nedenle hükümet eğer seçim döneminde M1 para stoğunu etkilemek isterse hükümet dışındaki iktisadi ajanları etkilemelidir. Ayrıca Amerika için yapılan çalışmalarda, seçime yakın dönemlerde M1 para arzından ziyade FED fon oranının değiştiği görülmektedir (Beck, 1982).

Para stoğu kavramları dışında para politikasının gidişatını bilmede faiz oranları önemli bir araçtır (Bernanke ve Blinder, 1992: 903). Özellikle politik konjonktür literatüründe seçim

döneminde çıkar gruplarını olumlu etkilemenin yolu faiz politikası olabilir. Seçimlerden önce merkez bankasınca faiz oranlarının düşürülmesi, *parasal aktarım mekanizmasıyla* ekonomide yatırım ve gelir seviyesinin artmasına işsizlik oranının azalmasına yol açar. Ancak kısa dönem faiz oranları doğrudan merkez bankaları tarafından etkilense de uzun dönem faiz oranları piyasa koşullarına bağlı olarak değişir. Dolayısıyla merkez bankasının uzun dönem faiz oranları üzerinde kontrol gücü kısa dönem faiz oranlarına göre daha az olmaktadır (Greenspan, 1993). Ayrıca politika uygulayıcıların seçim döneminde faiz oranlarını etkilemesi merkez bankası açısından *kredibilite* kaybına yol açar.

Merkez bankasının bağımsız olması, para politikalarının oluşturulma sürecinde hükümetin dışlanmasına yol açar. Ancak yasalar aracılığıyla kurum bağımsızlığına önem verilmesi, hükümet yönetimlerinin geleneksel politikalar dışında başka politikalar aramasına neden olmaktadır (Demertzis et al. 1999). Bunlardan en önemlisi, artan hükümet borçlarına bağlı olarak bu borcun finansmanında yerli finansmana sahip sektörler olan bankalarla iş birliğinde bulunulmasıdır. Bu durum politik parasal dalgalanmaların alt dalı sayılabilecek kredi dalgalanmalarına yol açar. Buna göre politik konjunktürde politika yapıcılar, seçimden önce hızlı kredi artışlarına yol açarak popülerliğini arttırmaya çalışırlar (Kern ve Amri, 2014). Panel veri çalışması kullanılarak 137 ülkede 1970-2008 yılları arasında seçim dönemleri ile kredi dalgalanmaları incelenmiştir. Sonuç olarak seçim öncesi dönemde *politik kredi dalgalanmaları* gözlemlenmiştir (Kern ve Amri, 2014: 1). Piyasada seçimden önce kredi dalgalanmalarının olabilmesi için finansal piyasaların genişliği ve ekonomide finansal açıklığın derecesi önemlidir.

Kredi dalgalanmalarının seçim dönemlerindeki seyri, özel ve kamu mülkiyetindeki bankalar açısından farklıdır. Merkez bankasının bağımsızlığı özelinde, hükümetin para politikalarından soyutlanması yönetimin, kamu mülkiyetindeki bankaları kullanarak piyasaya para enjekte etmesine yol açmaktadır. Jackowicz (2013), 1992-2008 yılları arasında 11

merkez ve Doğu Avrupa’da bulunan devlet mülkiyetindeki bankalar için kârlılık oranlarının seçim dönemlerinde azaldığını görmüştür (Kern ve Amri, 2014: 8). Dinç (2005) borçlanma üzerine yaptığı çalışmasında 1994-2005 yılları arasında devlet bankalarının özel bankalara göre borçlanma portföylerinin %11 daha fazla olduğunu tespit etmiştir (Dinç, 2005: 475). Kamu mülkiyetindeki bankalar, tabanın hem fikir olduğu politikaları finanse etme görevini üstlenmektedir. Örneğin Cole (2008)’nin yaptığı çalışmada, 1992-1999 yılları arasında kamu mülkiyetindeki bankaların seçim zamanında tarım kredilerinde %5-10 oranında artış yarattığını tespit etmiştir (Cole, 2008: 1).

Gelişmekte olan ülkelerde, hükümetin seçim kaygısıyla kamu mülkiyetindeki bankaları kullanması banka yöneticilerinin hükümetle olan yakınlığına bağlıdır. Khwaja ve Mian (2005) Pakistan temelli çalışmasında, hükümete yakın banka yöneticilerinin seçim döneminde, politik bağlantıları olmayan bankalara göre kredi miktarını daha fazla arttırdığını tespit etmiştir. Bu nedenle bankaların politik olarak fırsatçı amaçlara kurban edilmesi ve çeşitli araçlar kullanılarak bankalara müdahale edilmesi *banka hırsızlığından* öte bir olay değildir (Franzese, 2002). Ayrıca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, seçim dönemine bağlı olarak özel ve kamu mülkiyetindeki bankaların kârlılık oranları birbirinden farklıdır. Seçim döneminde kamu bankalarına daha fazla başvurulması, bu tür bankaların kâr maksimizasyonu hedeflerinin ikinci plana atılmasına yol açar. Yapılan çalışmalarda gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre devlet mülkiyetindeki bankaların kârlılık oranlarının az olduğu görülmüştür (Kern ve Amri, 2014: 8). Merkez bankası bağımsızlığının gelişmekte olan ülkelerde az olması, seçim dönemlerinde kamu mülkiyetindeki bankalardan daha çok merkez bankası kaynaklarına başvurulmasına neden olabilir. Gelişmiş ülkelerde merkez bankası bağımsızlığının daha yüksek oluşu kredi dalgalanmaları yoluyla politik parasal dalgalanmaların ön plana çıkmasına yol açabilir.

2.5. Politik Parasal Dalgalanma Modelleri

Politik dalgalanmaların temelinde, iktidarın görevde kalabilmek için yaptığı politikaların ekonomide yarattığı dalgalanmalar bulunmaktadır. Bu politikalarından biri de para politikasının seçimsel kaygılarla kullanılmasıdır. Ancak para politikalarının seçim döneminde değiştirilebilmesi iki etmene bağlı olarak değişir. Bu etmenlerden biri seçmenlere yönelik olarak yapılan politikaları içerirken, diğeri de parti anlayışına bağlı olarak eyleme geçirilen politikaları barındırmaktadır. Bu yaklaşımlar aşağıdaki şekliyle özetlenebilir (Beck, 1988: 370-375);

1. *Lider yönlü yaklaşımda* politika uygulayıcılar partinin temel anlayışına sadık kalarak politikalar yaparlar. Partinin çizgisine uyan politikaların eyleme geçirilmesi sonucunda ekonomide oluşacak etkilerle ilgili olarak seçmenleri ikna yoluna giderler.
2. *Seçmen yönlü yaklaşımda* amaç, seçmenlerin yoğunlukla tercih ettiği politikaların uygulanmasını sağlamaktır. Medyan seçmen teorisi temelinde, çıkar gruplarının istediği politikaları takip eden politikacılar bu yönde politikaları eyleme geçirerek ekonomiyi etkilemektedirler.

Politik konjonktürün alt dalı olan *politik parasal dalgalanmalar teorisi*, ülkelerdeki merkez bankasının bağımsızlığının artmasıyla önem kaybetmiştir. Ancak politik parasal dalgalanmalar teorisi merkez bankasının bağımsızlığı ve diğer kısıtlar olsa da ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle kurgusal yönde politik parasal dalgalanmalar temel olarak fırsatçı ve partizan yaklaşım metotlarıyla incelenebilir. Para politikasının politik kaygılardan dolayı etkilenmesinin ekonomiyi birkaç etkileşimi bulunmaktadır. Bunlar;

1. Para politikası, iktidarın yeniden seçilmesi için fırsatçı amaçlarla kullanılmakta mıdır? (Beck, 1987; Grier, 1987; Haynes ve Stone, 1989).
2. Para politikası sol ve sağ iktidar yönetiminde nasıl kullanılır? Parti yönetimlerinin para politikasını kullanma dereceleri nasıldır? (Alesina et al. 1992)
3. Baskı gruplarının politik parasal dalgalanmalardaki rolü hangi yollarla olmaktadır? (Havrilesky, 1993).
4. Para otoritelerinin yetenek sinyaline başvurmalarının politik açıdan ekonomiye etkileri nasıldır? (Sieg, 1997; 2001).
5. Seçim belirsizliğinin para piyasasında yarattığı değişiklikler nelerdir ve merkez bankasının politikaları nasıl değişmektedir?(Berger ve Woitek, 1999).
6. Politik parasal dalgalanmalarda merkez bankası başkanının ideoloji değişiklikleri ve bunun ekonomiye etkisi nasıldır? (Chappell ve Keech, 1986; Alesina ve Sachs, 1988; Vaubel, 1993, 1997).

2.5.1. Parasal Fırsatçı Dalgalanmalar

Parasal fırsatçı dalgalanmaların temelinde seçim zamanlarında iktidarın para politikalarını kullanarak yeniden seçilebilme amaçlarını bulundurmaktadır. Politik parasal dalgalanmaların fırsatçı yönü, merkez bankası başkanının genişletici para politikası yaparak reel geliri arttırıp işsizliği seçimden önce düşürmektir. Fırsatçı amaçlarla uygulanan para politikası için güçlü deliller vardır (Beck, 1987, 1991; Grier, 1987; Haynes ve Stone, 1989). Fırsatçı para dalgalanmaları yeni bir olgu değildir. Ayrıca toplumun bir kısmı ve ekonomistler, para arzı artışının kısa dönemli faydalarını bilirler. Bu nedenle iktidar seçim döneminde ekonomik göstergeleri düzeltme gayretiyle harekete geçer (Heckelman ve Wood, 2005: 333).

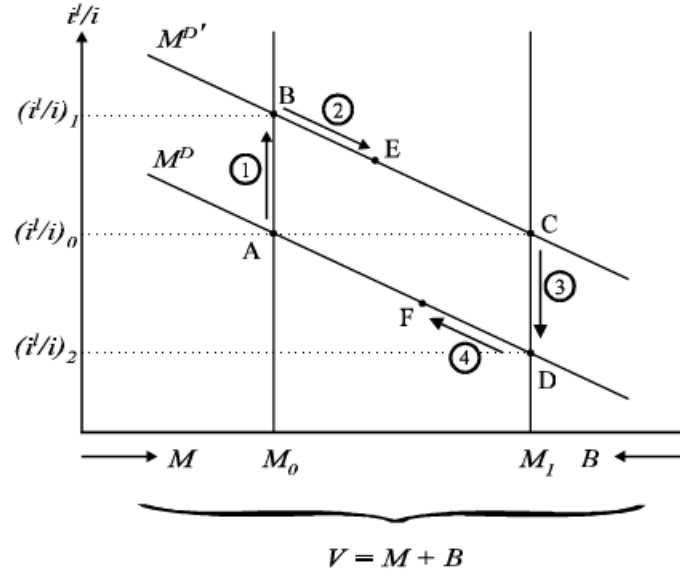
Fırsatçı amaçlarla yapılan politik parasal dalgalanmaları destekleyen “*Amerika Birleşik Devletleri*” (ABD) ve “*Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü*” (OECD) ülkelerinde az sayıda ampirik kanıt bulunmaktadır (Beck, 1987; Price, 1997). Bunun nedeni olarak ülkelerde çeşitli nedenlerle yapılan ulusal ve uluslararası sınırlamalar sayılabilir. Bu sınırlamalar aşağıdaki şekliyle özetlenebilir; (Leertouwer ve Maier, 2001: 36).

- 1. Ulusal Sınırlar:** Merkez bankasının bağımsızlığının ülke tarafından desteklenmesi fırsatçı amaçlarla para politikasının kullanılmasını engeller. Ancak merkez bankasının bağımsızlık derecesinin az olması sonucunda seçim zamanlarında fırsatçı amaçlarla yapılan maliye politikasını para politikası destekler. Buradaki politikalar uyumcu yöndedir. Öte yandan merkez bankasının otonom kimliği altında kendi çıkarları mevcuttur. Bu nedenle merkez bankasının eğer iktidarla çıkarları uyuşmazsa fırsatçı amaçlarla davranması beklenmeyebilir. Statüsel olarak merkez bankası bağımsız olsa bile hükümetin isteklerinin yapılması merkez bankası kanunlarında değişikliği mümkün hale getirebilir.
- 2. Uluslararası Sınırlar:** Standart iktisat teorilerine göre bir ülkede sabit kur şartları ve yüksek sermaye hareketliliğinin mevcut olması ülke tarafından otonom para politikasının yürütülmesini zorlaştırır. Dünya çapında 1970’li yıllarla birlikte sermaye hareketlerinin ülkeler arasında yoğunlaşması ve sabit kur rejimine dayalı organizasyonların varlığından dolayı daha sınırlı olarak para politikası uygulanmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak ekonomilerde parasal açıdan fırsatçı dalgalanmaları sınırlandırmaktadır.

Merkez bankası her ne kadar yasal açıdan bağımsız olsa da iktidarın seçimi kazanmak için para politikalarının oluşturulmasında etkisi olabilir. Seçimden önce hükümetin politik üyelerinin merkez bankası genel kurulunda bulunması, seçimden önce genişletici politikalar yapılmasına yol açmaktadır (Berger ve Woitek, 1997: 4). *Merkez bankası genel kurulunun yanı sıra merkez bankası başkanı atamasının hükümetin karar organlarından geçmesi merkez bankasını daha da politik hale getirmektedir*¹⁸. Bu nedenle hükümetin başı, merkez bankası başkanını telkin ve tavsiyelerle etkileyebilir. Bunun sonucunda politika uygulayıcıları ekonominin başı gibi davranarak para politikalarını daha politik hale getirmektedir (Havrilesky ve McGregor, 1993: 202-203). Merkez bankası seçim dönemlerinde apolitik halden politik hale geçerek faiz oranları, para stokları ve dolaylı olarak kredi miktarında değişiklikler yapmaktadır. Buna göre seçimlerden önce faiz oranlarının sabit olması veya yükselmesi merkez bankasının fırsatçı nedenlerle para politikası üzerine manipülasyondan kaçındığı anlamına gelir. Seçim öncesi faiz oranlarının azalışı merkez bankasının aktif olarak politik konjonktür sürecinde yer aldığını ifade eder (Goodhart, 1994: 1426-1427).

Fırsatçı amaçlarla seçim döneminde yapılan para politikaları, *seçim belirsizliği* temelinde incelenebilir. Merkez bankası, bu noktada seçimden önce değişen para talebine uyum sağlamak amacıyla ekonomideki faktörleri istikrarlı hale getirmeye çalışacaktır. Merkez bankasının seçim döneminde para piyasalarına müdahalesi, popüleritenin devamlılığı açısından hükümete yapılan bir politik destektir. Seçim öncesi para talebine bağlı olarak yapılan para politikaları aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Berger ve Woitek, 1999).

¹⁸ Merkez bankası genel kurulu ve başkanın (Governör) atama şartları TCMB özelinde incelenebilir. Buna göre 14 Ocak 1970 tarihli 1211 sayılı TCMB kanunu 14. maddeye göre bankanın pay sahipleri defterinde yazılı bulunan hissedarlar bankanın genel kurulunu teşkil etmektedirler. Madde 17'ye göre genel kurula başkan(Governör) başkanlık eder. Aynı kanunun 25 Nisan 2001 tarihli 4651 sayılı yasayla yapılan değişiklikle madde 19'a göre banka meclisi, başkan ile genel kurulca seçilecek altı üyeden kurulur. Yine aynı tarihte yapılan değişiklikle birlikte madde 22/A'ya göre para politikası kurulu (PPK), başkanın başkanlığı altında başkan yardımcıları, banka meclisince üyeleri arasından seçilecek bir üye ve başkanın önerisi üzerine müşterek kararlar atanacak bir üyeden oluşur. Hazine müsteşarı veya müsteşar yardımcıları oy hakkı olmaksızın katılabilir. 25 Ekim 1990 tarihli 3670 sayılı yasayla yapılan değişiklikle başkan (Governör), bakanlar kurulu kararıyla beş yıllık dönem için atanır. Sonuç olarak TCMB başkanının hükümet tarafından belirlenmesi ve buna bağlı olarak başkanın tüm banka kurullarına başkanlık yapması dolaylı olarak merkez bankasını politik hale getirdiği söylenebilir.

Şekil 13. Seçim Belirsizliği Temelinde Fırsatçı Parasal Dalgalanmalar

Kaynak: Berger ve Woitek, 1999: 22

Şekil 13'te seçim belirsizliği temelinde hükümetin popülaritesini korumak amacıyla yaptığı para politikaları görülmektedir. Seçim öncesi para talebindeki değişiklik belli etmenlere bağlı olarak değişmektedir (Berger ve Woitek, 1999: 10).

$$M^D = M^D \left(Y, \frac{i^L}{i}, D^{pol} \right) \quad (2.1)$$

Yukarıdaki (2.1) numaralı eşitliğe göre para talebinin i^L , Y ve D^{pol} etmenlerine bağlı olduğu görülmektedir. i^L , uzun dönemdeki faiz oranını göstermekte olup para tutmanın fırsat maliyetini ifade eder. Y reel gelir, D^{pol} politika kaynaklı değişkenlerin kukla değişkenidir. Buna göre enflasyon tercihlerinin politik partiler için farklılığı ve seçim belirsizliğinin olması, yatırımcının rasyonel olarak uzun dönemli finansal sözleşmelerden kaçınmalarına yol açmaktadır. Yatırımcıların bu nedenle menkul değerlerini kısa dönemde satması para talebinin artmasıyla sonuçlanır. Para talebinin artması faizleri $(i^L/i)_1$ seviyesine yükselterek Şekil 13'te ekonominin A noktasından B noktasına geçmesine neden olur. Faiz oranlarının yükselmesiyle ekonomi dar boğaza gireceğinden seçim öncesi dönemde fırsatçı amaçlarla

genişletici para politikaları uygulanır. Dolayısıyla yükselen faiz oranları azalır. Ekonomi B noktasından C noktasına doğru hareket eder. Seçimden sonra seçim belirsizliğinin azalmasıyla para talebi buna bağlı olarak azalış gösterir. Faiz oranlarının düşmesiyle birlikte seçimden sonra merkez bankası para arzını kısarak ekonomideki faiz oranlarını istikrara getirir (Berger ve Woitek, 1999: 10-12).

Öte yandan Berger ve Woitek (2001) “*Alman Merkez Bankası*” (*Bundesbank*) için yapmış olduğu çalışmada, Alman merkez bankasının politik konjonktür yaratmasına karşı çıkmaktadır. Çünkü piyasadaki para miktarı değişikliklerinin temel nedeni para talebinden kaynaklanmaktadır. Seçim sonuçlarının belirsizliği altında bireyler yatırımlarını yeniden ayarlayarak uzun vadeli yatırımlardan vazgeçip kısa vadeli yatırımlara doğru geçiş yaparlar. Bu durum para talebinde değişiklik yaratacağı için böyle bir ortamda parasal büyüme artışı merkez bankasının politik anlamda parasal konjonktür yarattığı anlamına gelmemektedir. Merkez bankası para talebi değişikliklerine karşı edilgen olarak para arzını arttırmaktadır (Berger ve Woitek, 2001: 618-625). Ancak merkez bankasının ekonomik istikrarı sağlamaya çalışması iktidarın ekonomik yönden başarısıyla örtüşmektedir.

Alman Merkez Bankası (Bundesbank), yasalarca güvence altına alınmış dünyanın en bağımsız merkez bankasıdır (Cukierman, 1992; 2005). Merkez bankasının bağımsızlığı, fırsatçı parasal dalgalanmalar açısından engel yaratmaktadır. Ancak merkez bankası bağımsızlığı her ne kadar parasal fırsatçı dalgalanmaları sınırlandırsa da yine de fırsatçı açıdan parasal dalgalanmalar görülmektedir. Alman Merkez Bankası, yasaların sınırlandırıcı etkisinden dolayı politik baskılara göğüs gerse de finansal sektörün para politikaları değişmelerine ayak uydurmaktadır (Caporale, 2003: 512).

Merkez bankası bağımsızlığının düşük enflasyon oranlarına yol açması, özellikle enflasyona karşı gönülsüz olan baskı gruplarından finansal sektörün çıkarına olmaktadır. Ancak seçimden önce genişletici para politikalarına bağlı olarak yapılan politikalar, merkez

bankası her ne kadar bağımsız olsa da enflasyon artışına yol açmaktadır. Merkez bankası ve ticari bankaların enflasyona yol açması, finansal sektörün kayıpları anlamına geldiği için bu durum finansal sektörün işine gelmemektedir. Bu yüzden finansal sektör, enflasyona karşı *muhafazakar merkez bankasının* yönetime gelmesi açısından baskıda bulunabilir (Hayo ve Hefeker, 2002: 665). Özellikle yapılan çalışmalarda, finans sektörünün *Alman Merkez Bankasına* baskısı olduğu görülmektedir (Maier et al. 2000: 1-8). Finansal sektörün, merkez bankası para politikalarına etkide bulunması politik parasal dalgalanmaların oluşmasını muhafazakar merkez bankası politikalarından dolayı engelleyebilir.

Ulusal finans piyasalarının yanında dışa açıklığın fazla olduğu ekonomilerde uluslararası finans piyasalarının önemi mevcuttur. Dolayısıyla fırsatçı amaçlarla yapılan para politikalarında uluslararası finans piyasalarının etkileri bulunmaktadır (Kern ve Amri, 2014). Söz konusu potansiyel yollar üç şekilde açıklanabilir;

1. Tam sermaye hareketliliğinde sermaye akışının *sterilize edilmemesi*, para politikalarının dışarıya tabi olmasına yol açar. Seçimsel amaçlı para genişlemesi sadece merkez bankasının bağımlı olmasına ve kurların esnek olmasına bağlıdır (Clark ve Hallerberg, 2000: 331).
2. Finansın globalizasyonu hükümetleri daha çok uluslararası finansa bağımlı kılar. Hükümetler, bu nedenle makro ekonomik politikaları uluslararası yatırımcıların tercihlerine göre şekillendirirler (Kaplan, 2013).
3. Seçim öncesinde yapılan genişletici politikalar, kısa dönemde ekonomik büyüme artışına karşın uzun dönemde finansal istikrarın bozulmasına neden olur. Finansal piyasalarda uzun vadede istikrarın sağlanabilmesi için düzenleyici politikaların yapılması gerekmektedir (Kern ve Mitchell, 2010).

Ulusal ve uluslararası finans sektörünün dışında merkez bankasına hükümetin dolaylı yoldan müdahalesi olabilir. Bu yollardan biri, hükümetin müdahalesi merkez bankasına telkin ve tavsiyeler şeklinde olmaktadır. Diğeri de hükümetin popülarite artışını sağlamak amacıyla toplumu ilgilendiren konuların, hükümet yetkilileri tarafından belli gecikmelerle gazeteye yazdığı makale sayısı ile da gerçekleşmektedir. *Havrilesky (1993)* Almanya için yaptığı çalışmasında, Alman merkez bankasıyla para politikaları değişikliği isteğinde olan hükümet yetkililerin gazeteye yazdığı makale sayısını ilişkilendirmektedir. Yapılan analizlerde “*Die Welt*”¹⁹ gazetesinde merkez bankasına baskı oluşturacak yazı sayısı önemsizken, “*Frankfurt Allgemeine Zeitung*”²⁰ ve “*Handelsblatt*”²¹ gazetelerinde oldukça önemli çıkmıştır (Maier et al. 2000: 8). Hükümetin merkez bankasıyla olan ilişkileri yasalarla düzenlense de toplumdaki baskı gruplarının merkez bankasıyla olan ilişkilerini düzenleyebilmek zordur. Bu nedenle merkez bankası, çıkar gruplarının isteklerine uygun olarak para politikasını ayarlayabilmektedir.

Parasal fırsatçı dalgalanmalar, asimetrik enformasyon temeliyle seçmen ve politika uygulayıcıları arasındaki bilgi farklılıklarıyla açıklanabilir. Bazı iktisadi ajanlar sınırlı, bazıları da sınırlı olmayan rasyonalite kapsamında hareket ederler (Sieg, 2001: 40). Asimetrik enformasyonun mevcudiyeti, merkez bankasının politikalarının seçmenlerce tam olarak bilinmemesine yol açar. Bu nedenle merkez bankası bağımsızlığı altında politikacılar, uyguladıkları parasal politikalarla seçmenlere *yetenek sinyali* yollayarak onları etkilemeye çalışır. Seçmenler söz konusu yetenek seviyesine göre oy verirler. Bu yetenek sinyalleri oluşturma çabası, merkez bankasının seçim dönemlerinde genişletici para politikası yapması anlamına gelir (Sieg, 2001: 41). Seçim döneminde yetenek sinyalleri, senyoraj geliri ve bütçe

¹⁹ “*Die Welt*”, Almanya’da yayımlanan tirajı 280.000 civarında olan gazetedir.

²⁰ “*Genel Frankfurt Gazetesi*” anlamına gelen kısaca FAZ olarak bilinen, Almanya’da yayımlanan 300.000 civarı tirajı olan günlük gazetedir.

²¹ “*Ticaret Senedi*” anlamına gelen ve 200.000 civarında tirajı olan Almanya’nın en iyi ekonomi gazetelerinden biridir.

açığının yönetilmesiyle ilgili olabilmektedir (Rogoff ve Sibert, 1988; Rogoff, 1990). Yetenek sinyali kapsamında seçim zamanının iki periyodu alttaki tabloyla ifade edilebilir.

Tablo 14. Para Politikaları Açısından Yetenek Sinyali

Merkez bankasının partizan tercihleri ve iktidarın yeteneklerini ϵ_t gözlemler. Buna göre enflasyonu π_t olarak ayarlar.	Seçmenler işsizliği u_t olarak gözlemler ve seçim yapılıır.	t döneminin kazananı 2 periyot süresince görevde kalır. Diğer seçim t+2 döneminde yapılacaktır. t+2 zamanında yeniden aynı olgular meydana gelir.
Periyot t	Seçim	Periyot t+1

Kaynak: Sieg, 2001: 42

Tablo 14'te para politikaları açısından seçmen ve politika uygulayıcıları arasındaki *yetenek sinyalinin* zamanlama sırası bulunmaktadır. Buna göre seçmenler, yüksek yeteneği tercih edeceğinden iktidar bu durumu kullanarak makro ekonomik faktörlerdeki iyileşmelerle seçmene yetenekleri konusunda sinyal yollar. Yetenek sinyalinin yollanmasında para politikasının kullanılması, merkez bankasının tercihlerine bağlı olarak değişir. Merkez bankası seçimden önce yeteneksiz partiyi genişletici para politikasıyla desteklerse politik parasal dalgalanmalar oluşacaktır. Hükümetin yetenekli olması durumunda seçimden önce el altındaki diğer politikalar kullanılabilir. Bu durumda merkez bankasının seçim döneminde para politikasına başvurması zayıflayacaktır (Sieg, 2001: 41).

Hükümetle seçmen arasındaki sinyal oyunu aşağıda yer alan denklem setiyle ifade edilebilir (Persson ve Tabellini, 1990).

$$u_t = (\pi_t^e - \pi_t) + u_n + \epsilon_t \quad (2.2)$$

Yukarıda yer alan (2.2) numaralı denklem setinde, t zamanındaki işsizlik (u_t) sırasıyla beklenen enflasyon ve gerçekleşen enflasyon arasındaki farka, doğal işsizlik ile mevcut hükümetin yeteneksizlik katsayısına (ϵ_t) bağlıdır. Yeteneksizlik (ϵ_t) *MA(1) sürecine*²² tabidir (Sieg, 1997: 504-505). Buna göre;

$$\epsilon_t = \mu_t + \mu_{t-1} \quad (2.3)$$

(2.3) numaralı denklemde yer alan ϵ_t yeteneksizlik katsayısı olasılık ağırlıklarına göre μ_t şeklinde dağıtılırsa aşağıdaki sonuçlara ulaşılır.

$$\mu_0 = 0 \text{ ve } \mu_t = \begin{cases} \mu < 0 & p \text{ ihtimalli} \\ \mu > 0 & 1 - p \text{ ihtimalli} \end{cases} \quad (2.4)$$

$$E(\mu_t) = p\mu + (1 - p)\mu = 0$$

(2.4) numaralı denklemin ilkinde, hükümet yeteneklerinin beklentilere bağlı olarak değişimi açıklanmaktadır. Olasılık araçları kullanılarak (2.4) numaralı denklemin son fonksiyonunda, hükümet yeteneğindeki beklenen değişimin sıfır olduğu belirtilmektedir. Ayrıca hükümet yetenekleri yanında seçmenler, ekonomik faktörler olan fiyat istikrarı ve yüksek istihdamı takip ederler. Çünkü rasyonel ve ileri görüşlü seçmenin amacı kayıp fonksiyonu minimize etmeye çalışmaktır. Buna göre seçmenin *kayıp fonksiyonu* aşağıdaki şekliyle ifade edilebilir (Sieg, 1997: 506).

²² MA, "Moving Average (Hareketli Ortalama)" ifadesinin kısaltmasıdır. MA(1) süreci, bir önceki dönemde rassal kalıntıların ağırlıklı ortalaması cinsinden değişimleri ifade etmektedir. $Y_t = \epsilon_t + \theta\epsilon_{t-1}$ denklem süreciyle MA(1) yapısı açıklanabilir (Sevüktekin ve Çınar, 2014: 163).

$$V = E \left[\sum_{t=1}^2 \vartheta^{t-1} (L(\pi_t, u) - KR_t) \right] \quad (2.5)$$

$$L(\pi_t, u_t) = \frac{\pi_t^2}{2} + \alpha u_t; \quad 0 < \vartheta < 1, \alpha > 0$$

(2.5) numaralı denklemde bulunan seçmenin kayıp fonksiyonu içinde hükümetin ekonomik performansı ve ideolojik farklılıklar yer almaktadır. Buna göre ϑ iskonto oranı olmak üzere α işsizlik eğilimini göstermektedir. R etmeni, t döneminde ideolojik açıdan tercihleri ifade etmektedir. Ancak seçmen tercihleri egzojen yapıda olup oylama kararında fırsatçı açılardan sadece hükümetin ekonomik başarısı bulunur. Zaten seçim sonuçları yalnızca ideolojiyle açıklanıyorsa politik konjonktür bu konuda açıklayıcı olma özelliğini yitirmektedir (Schultz, 1995).

Tablo 14 yeniden değerlendirildiğinde birinci periyotta merkez bankası, hükümet yeteneklerini (μ) gözlemlemektedir. Seçmenlerin bu durum hakkında bilgi eksikliği bulunmaktadır. Eğer hükümet yeteneklerinin gözlemlenmesi maliyetliyse seçmenler rasyonel olmalarına rağmen bilgisiz olurlar. Buna karşın merkez bankası ise bilgi edinme maliyeti düşük olan uzman ekonomistlerden oluşmaktadır. Ayrıca merkez bankasının bağımsızlığı ideolojik açıdan bir partinin yanında bulunmasına engel olmaz. Ancak seçmenler, merkez bankasının tercihlerini net olarak bilemediğinden merkez bankası görüşüne uygun olarak muhalefeti destekleyici bir para politikası uygulayabilir ya da iktidarın politikalarına uygun para politikası yapmayabilir. Aslında bu durum, merkez bankasının politik konjonktür içinde bulunabileceğini ifade eder (Sieg, 2001: 41-42)

İktidarın yeteneği ve merkez bankasının parti tercihi yapısı, merkez bankası üyeleri tarafından bilinip seçmenlerce bilinmiyorsa seçmenler 6 farklı merkez bankası yönetim ve

hükümet yapısıyla karşı karşıya kalmaktadır. Aslında bu durum merkez bankasıyla seçmen arasındaki *sinyal oyunu teorisini* göstermektedir (Sieg, 1997: 509).

Tablo 15. Sinyal Oyunu Teorisi

Merkez Bankası Tercih				
		İktidar	Muhalefet	Diğer
İktidar	Yetenekli	$\theta+c$	$\theta-c$	θc
	Yeteneksiz	$\theta+I$	$\theta-I$	θI

Kaynak: Sieg, 1997: 509

C, merkez bankasının bilgi setine dayalı beklentilerini ifade eder. θ bilgi tercihini ve hükümetin yeteneklerini yansıtır. Merkez bankasının işsizlik ve enflasyonla ilgili tercihleri parti seçimine bağlı olarak değişir. Bu nedenle merkez bankası, seçmenlere sinyal yollama görevinden sorumludur. Seçmenler, yetenekli hükümeti tercih edip yeteneksiz hükümeti seçmekten kaçınırlar. Merkez bankası ise amacı politik olarak nötr kalmaktır. θc , θI merkez bankasının politik nötrlüğünü ifade eder. Ancak merkez bankası politik olarak nötr olmayıp iktidarın yanındaysa $\theta+c$, $\theta+I$ tercihinde bulunur. Merkez bankası iktidara muhalefetse $\theta-c$, $\theta-I$ bilgi tercihinde bulunabilir (Sieg, 2001: 43).

Seçmenler, merkez bankasının seçimini bilemediğinden direkt olarak gözlemledikleri işsizlik oranının şimdiki seviyesinden kaçınmaya çalışırlar. Merkez bankasının yetenek sinyalleri yollaması para politikasının kullanımına neden olur. Bu durum sinyal yollama işleminin ekonomik kayıpları arttırdığını ifade eder (Sieg, 1997: 503-516). Ayrıca merkez bankası bağımsızlığı koşulu altında hükümetin, merkez bankasına müdahalesinin olmaması merkez bankasının tercihlerinin ön plana çıkmasına yol açmaktadır. Merkez bankasının, hükümetin yeniden seçilmesini desteklemesi ekonomik dalgalanmalara yol açacaktır.

Tüm bunların dışında kurumların ekonominin seviyesi hakkındaki tahminleri ve görüşleri seçim döneminde merkez bankasının para politikaları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Ülkeler açısından panel data kullanılarak yapılan çalışmada, merkez bankası bağımsızlığı mevcut olsa bile büyüme tahminlerinin kötü çıkması merkez bankasının fırsatçı amaçlarla genişletici para politikası yapmasını ifade etmektedir (Vaubel ve Reinhardt, 2010: 1). Ayrıca seçim döneminde merkez bankası, büyüme oranları tahminini temel alarak yaptığı para politikalarıyla hükümetin yeteneği hakkında sinyal yollamaktadır. Bu durum fırsatçı parasal dalgalanmalar kapsamına dâhil edilebilir.

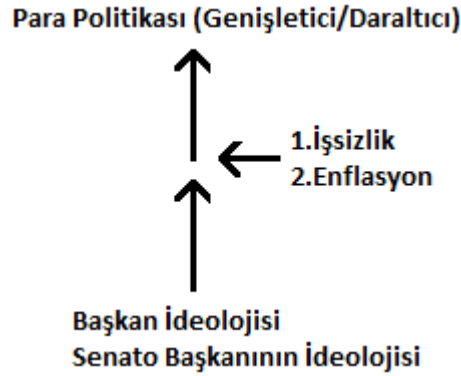
Merkez bankasının politik konjonktür etkilerini azaltmak için apolitik dengeyi önlemek adına araç bağımsızlığına sahip olması ancak amaç bağımsızlığına sahip olmaması gerektiği vurgulanmaktadır (Sieg, 1997: 513). Ancak amaç belirlenirken siyasi yönde politikalar belirlenebilir. Bu durumun ekonomik etkisizliği arttıracığı söylenebilir. Buna ilave olarak merkez bankasının bu belirsizliği ortadan kaldırmak için şeffaflık ve hesap verilebilirlik koşullarının sağlanması gerekmektedir (Fischer, 1995: 202).

2.5.1. Parasal Partizan Dalgalanmalar

Ülkelerde parti ve seçmen heterojenliğinin olması sonucunda seçim döneminde parti gruplarının hedef öncelikleri ortaya çıkar. Bu öncelikler partilerin hitap ettikleri grupların yapısına bağlı olarak değişir. Sağ parti grupları, sermaye sahiplerini temel alarak politika yaparlarken, sol parti grupları da işçi kesimin çıkarını sağlamaya yönelik politikaları eyleme geçirmektedirler. Dolayısıyla sağ ve sol partilerin ideolojik farklılıkları dikkate alındığında seçmen kitlelerinin eğilimine göre sol partiler, sağ görüşlülere göre daha genişletici politikalar yapmaktadır. Para politikaları çerçevesinde partizan farklılıklar, parasal genişlemelerin boyutunda etkili olduğu söylenebilir (Alesina et al. 1992: 17).

Para politikası eylemlerinin kısa dönemli dağıtımsal etkileri bulunmaktadır. Söz konusu yapılan para politikasının etkileri gelir gruplarını farklı şekilde etkilemektedir. Ayrıca dağıtımsal politikalar bir gruba fayda sağlarken diğer grup bu durumdan olumsuz etkilenebilir. Üst gelir grubunun kurala bağlı veya daraltıcı politikaları savunmaların nedeni oluşacak *enflasyonun, varlık değerlerini düşürmesinden* dolayıdır (Saeki ve Shull, 2003: 263-264). Alt gelir grubu ise genişletici para politikasından yanadır. Çünkü bu tür politikalar işsizliği direkt etkileyerek düşük gelirli ekonomik sınıfa fayda sağlar. Bu nedenle sol partiler tabanlarını desteklemek için genişletici para politikası yaparlarken sağ partiler sermaye sahiplerini enflasyonun olumsuz etkilerinden koruyabilmek için sınırlı para politikası yaparlar (Tempelman, 2008: 17). Partizan açıdan yapılan para politikası kararları ve alınan kararların süreç aktarımı aşağıdaki tablodan takip edilebilir.

Tablo 16. Partizan Para Politikalarında Süreç Aktarımı

Kaynak: Saeki ve Shull, 2003: 267-268

Tablo 16'da partizan para politikalarının oluşma süreci gösterilmektedir. Sosyal grupların heterojen olması varsayımı altında para politikalarının başı ideolojisine göre para politikalarını tasarlar. Ancak ideolojik etkenler yanında ekonomideki işsizlik ve enflasyon oranlarının seviyelerine göre para politikasının genişletici veya daraltıcı yönde olmasına karar verilir. Seçimden önce sol parti, kendi tabanının beklentilerine uygun bir şekilde işsizlik oranını azaltabilmek için genişletici para politikasını uygular. Ancak seçimden sonra

enflasyonun gecikmeli artışı, sol hükümeti daraltıcı politikalara sevk eder. Bir nevi sol hükümet, sağ hükümete yakınsar (Klose, 2012: 266-267). Bu durum aynı zamanda partizan ve fırsatçı amaçlarla partilerin politika karmasına başvurduğunu göstermektedir (Alesina et al. 1992: 18).

Seçim dönemlerinde hükümetin ideolojisinin merkez bankası politikalarına yansımalarıyla para politikası politik hale gelir. Partizan kökenli parasal dalgalanmaların nedenleri aşağıdaki gibi özetlenebilir; (Belke ve Potrafke, 2012: 1128)

1. Merkez bankası başkanının atama koşulları
2. Hükümetin arzuladığı para politikası hakkında sinyal vermesi
3. Zor kullanılarak üyelerin organizasyon değişiklikleri ile hükümetin yaptırımında bulunması

Partizan parasal dalgalanmaların en temel nedenlerinden biri merkez bankası üyelerinin hükümet tarafından atanmasıdır. Hükümetin kendi ideoloji ve çizgisine yakın merkez bankası kurulunu ataması, merkez bankasını partizan hale getirir. Aslında bu durum merkez bankasının seçim dönemlerinde iktidarın yeniden seçilmesine katkıda bulunur (Vaubel, 1993, 1997; Berger ve Woitek, 1997). Ayrıca önceden atanmış merkez bankası kurul üyelerinin tercihleri, partinin temel ideolojisine bağlı olarak farklılaşır. Atama yolu dışında diğer yol, hükümetin istediği tarzda para politikası sinyalini merkez bankasına yollamasıdır. Merkez bankasının bağımsızlığı varsayımı altında *sinyal iletimi* medya kullanılarak gerçekleştirilebilir (Belke ve Potrafke, 2012: 1127). Ayrıca para politikalarında partizanlığın son yolu, hükümetin zor kullanarak merkez bankası üyelerini ve kurulunu etki altına almasıdır. Merkez bankası kurul üyelerinin istihdam şartları ve yapı değişiklikleri zor kullanma yollarından olabilir (De Paso, 2000: 472).

Merkez bankasının bağımsızlığı, politik parasal dalgalanmalar açısından önem taşımaktadır. Merkez bankası bağımsızlığının yüksek olduğu ülkelerde partizan parasal dalgalanmalar zorlaşır. Ancak gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalarda merkez bankası bağımsızlığı olsa bile partizan dalgalanmaların görüldüğü tespit edilmiştir. Örneğin ABD’de *FED (Amerika Merkez Bankası)* politikalarının politik eylemlerden etkilenmesi, bütçe uygulamalarının yanında FED başkanı ve başkan üyelerinin tercihlerine bağlıdır (Beck, 1987: 194). Bunun nedeni, merkez bankası bağımsızlığı geçerli olsa bile hükümet tarafından yapılan atamalar siyasi etkiler taşımaktadır. Bu yüzden siyasi partinin partizan görüşüne bağlı olarak merkez bankası başkanının para politikası hakkındaki fikirleri oluşabilir.

Merkez bankası başkanının yanında hükümet tarafının merkez bankası yönetim kurulundaki oranı da önemlidir. Bu durum *Vaubel hipotezi* yardımıyla açıklanabilir. Hükümet, seçimden önceki dönemde merkez bankası yönetim kurulunda çoğunluğa sahipse veya iktidar partisinin seçim öncesi dönemde yönetim kurulunda çoğunluğu varsa seçimden önce merkez bankası seçimsel çıkarlardan ötürü para arzını arttırmaktadır (Vaubel, 1997: 203). Seçim döneminde merkez bankası kurulunun politik çoğunluğu, hükümetin kazanıp kaybetmesinde etkilidir. Dolayısıyla kurulun politik kararları, para politikası aracı olan M1 para arzı üzerinde etkisi bulunmaktadır (Vaubel, 1997; Berger ve Woitek, 1997). Dolayısıyla yeteneksiz ve yetenekli yönetimin merkez bankası kararlarını yönetmesi de farklılaşacaktır. Bu kıstaslar temel alınarak *Vaubel hipotezine göre* (Vaubel, 1993; 1997);

- *Eğer yeteneksiz hükümet*, merkez bankası kurulunda politik çoğunluğa sahipse ve parti tercihinin kurul üyeleri arasındaki ağırlığı yeterli derecedeysen para arzı artar.

- *Eğer yetenekli hükümet*, merkez bankası kurulu politik azınlığa sahipse ve parti tercihinin kuruldaki ağırlığı seçim öncesi yeterli derecedeysse para arzı azalır.

Yetenekli ve yeteneksiz iktidarın merkez bankasını üyeler yoluyla etkilemesine rağmen merkez bankasının partizanlığı gizlidir. Buna göre *Alman Merkez Bankası (Bundesbank)* politik olarak yansız olsa da bankanın kurulu olan *Zentralbankrat*'in²³ partizan tercihleri özel bir bilgidir. Dolayısıyla kolaylıkla tespit edilmesi güçtür. Merkez bankası kurulu kararları, hükümet yeteneklerine ve stratejik düşüncelere sahiptir (Sieg, 1997: 504-505). Ancak medyan seçmen teorisi temeline bağlı olarak para politikasının partizanlığı sağlam zemine oturtulabilir. Dolayısıyla para politikasının son otoritesi salt çoğunluk tarafından oluşursa kurulun partizan tercihi medyan üyenin tercihine bağlı olarak değişir (Vaubel, 1993, 1997; Lohmann, 1995; Sieg, 1997).

Bağımsız merkez bankasına sahip Almanya dışında Amerika Merkez Bankası (FED) bağımsız olmasına rağmen FED'in para politikalarını yürütmekle görevli olan *Federal açık piyasa komitesinin*²⁴ (FOMC) iktidarca atanması partizan etkiler taşır. İktidarın FOMC üyelerini atama yoluyla etkilemeleri, FED politikalarını partizan olarak etkiler. Reaksiyon fonksiyonları iktidardaki partinin görüşlerine göre değişir. Bu nedenle FOMC üyelerinin bireysel olarak reaksiyon fonksiyonları önem taşımaktadır. Dolayısıyla sağ ve sol iktidarın gelmesiyle para politikası değişiklikleri farklılaşacaktır. Ülkeler açısından yapılan ampirik bulgular, para politikasının partizan politik konjunktüre tabi olduğunu göstermektedir. Buna göre demokratik parti yönetimleri para politikasını genişletici, cumhuriyetçi partiler para politikasını daraltıcı olarak yönetmektedirler (Chappell et al. 1993: 185-186).

²³ Alman Merkez Bankası (Bundesbank)'ın en yüksek karar organıdır. Avrupa Merkez Bankası (ECB)'na geçilmesinden sonra 30 Nisan 2002 tarihinde alınan kararla söz konusu kurul yürürlükten kaldırılmıştır.

²⁴ Amerika Merkez Bankası (FED)'nin en önemli kurumlarından biri olup açık piyasa işlemlerinin düzenlenmesi görevini üstlenir. Söz konusu kurumun başkanlığını FED başkanı, yardımcılığını ise New York Federal Rezerv bankası başkanı yapar (Akyazı, 2001: 11).

Para otoritelerinde partizan etkileri araştıran bir takım çalışmalar vardır. *Chappell ve Keech (1986 ve 1988), Alesina ve Sachs (1988)* alışmalarında yeni seçilen yönetimin partizan tercihlerinin para politikasına yansısığı belirtilmektedir. ABD için yapılan çalışmalarda FED fon oranının partizan etkilerden dolayı değişip değişmediği araştırılmıştır. Buna göre FED fon oranı Cumhuriyetçi parti zamanlarında, Demokrat parti zamanlarına göre 0,50 puan daha fazla olmaktadır. Çalışmanın sonucu sol iktidar zamanında genişletici para politikasını desteklemektedir. Ancak başkanın doğrudan FED kararlarını etkilemesi zayıf olarak tespit edilmiştir (Chappell et al. 1993: 209).

Sol ve sağ parti zamanlarında partilerin *kayıp fonksiyonları* aşağıdaki formüllerle açıklanabilir. Buna göre sol parti (D) ve sağ parti (R) olmak üzere; (Chappell ve Keech, 1988: 107-122)

$$W_D = (m - g)^2 + \alpha_D (u - u_N) \quad (2.6)$$

$$W_R = (m - g)^2 + \alpha_R (u - u_N) \quad (2.7)$$

$$\alpha_D > \alpha_R > 0 ; \quad g > 0$$

Yukarıda yer alan (2.6) ve (2.7) numaralı formüllere göre $(m - g)$ para arzı artışının büyüme trendi arasındaki farkını, $(u - u_N)$ gerçekleşen işsizlik oranının doğal işsizlik oranından farkını ifade etmektedir. α_D, α_R sırasıyla sol ve sağ partilerin işsizlik sapmasına verdikleri önem derecesini ifade etmektedir. Buna göre sol parti, sağ partiye göre anlayışları gereği işsizlik sapmasına daha fazla önem vermektedir. Gerçekleşen işsizlik değişimi, para arzı artışının beklenen para arzı artışından farkı yoluyla açıklanabilir. Buna göre her iki parti için kayıp fonksiyon denklemine gerçekleşen ve beklenen para politikaları değişiklikleri eklenirse aşağıdaki çıktılara ulaşılır (Chappell ve Keech, 1988: 109).

$$u = u_N - b(M - M^E) \quad b > 0 \quad (2.8)$$

$$W_D = (m - g)^2 + \alpha_D b(M - M^E)$$

$$W_R = (m - g)^2 + \alpha_R b(M - M^E)$$

$$M_R = g + \alpha_R b/2; \quad M_D = g + \alpha_D b/2$$

$$M_D > M_R > M^E$$

(2.8) numaralı denklemlerde yer alan M , gerçekleşen para arzını ifade ederken M^E , beklenen para arzı artışını göstermektedir. Sonuçlara göre D partisinde, para arzı artışı beklenenin üzerinde gerçekleşmektedir. R partisinde ise durum tam tersi olup para arzı artışı beklenenin altındadır. Demokrat parti işsizliği düşürmek isterken, Cumhuriyetçiler enflasyonu düşürmek isterler. Amaç heterojenliği altında bu nedenle Demokrat parti, Cumhuriyetçilere göre daha genişletici para politikası yapar. Kısacası partilerin ideolojik farklılıkları para politikası değişiklikleri üzerinde etkiye sahiptir (Chappell ve Keech, 1988: 119).

Başkan partizanlığı modelinde, liberal politikacılar daha çok büyüme ile ilgili olduklarından enflasyona önem vermezler. Dolayısıyla bu amaçların gerçekleştirilmesi için genişletici politikalar yaparlar. Bu bağlamda ABD’de demokratik liderler, Cumhuriyetçilere göre daha liberaldir. Hibbs’in modelinde, demokrat başkanların daha genişletici politikalar yaptıkları tespit etmiştir. Ayrıca demokrat başkanların bireysel ve yönetsel farklılıklara tabi olduğu değerlendirilebilir (Caporale ve Grier, 1998: 411). Başkanın ideolojisinin yanında partizanlığın yönetim katmanlarına dağılması söz konusu olabilir. *Tepe demokrasi teorisi*, seçilmiş asıl olan politikacıların seçilmemiş olan bürokratlara etkide bulunması olarak bilinir (Wood ve Waterman, 1994). Tepe demokrasi teorisiyle seçilen başkanın ideolojisi üyelerine

daha rahat geçer. Başkanın ideoloji yapısı, alınacak kararda önemli olduğundan *ADA skoru*²⁵ ile ideoloji ölçülür. *ADA ölçütü*, Amerika için demokratik eylemler indeksini ifade eder. Liberal başkanların ADA skoru daha yüksek çıkarken, tutucu başkanların ADA skoru daha düşüktür. Eğer işsizlik dikkate alınıp işsizliğin azaltılması için politikalar yapılıyorsa liberal başkandan bahsedilebilir. Bunun yanı sıra yüksek gelirliler için enflasyonun kontrolü açısından tutucu başkana ihtiyaç duyulur. Ancak liberal başkanın FED’i etkileyerek genişletici politikaların uygulanması enflasyonu arttıracığı için ideolojik tercihlerin farklı olmasına yol açabilir. Yapılan çalışmalarda daha liberal başkanlar daha düşük FED fon oranına yol açarak para politikasını etkilemektedir. Düşük ADA skoruna sahip tutucu başkanlar döneminde, daraltıcı para politikasından dolayı işsizlik yüksek çıkmıştır. Banka senato komitesinin para politikası kararları ideolojik davranışa uygun sonuçlar vermektedir (Saeki ve Shull, 2003: 272-273; Caporale ve Grier, 1998: 410).

Bağımsız ve sonuç olarak apolitik olan FED açısından partizan parasal dalgalanmalar bürokratik bağımsızlık, başkan bağımsızlığı ve kongrenin bağımsızlığı yönüyle daha kapsamlı incelenebilir. Kamu tercihi teorisinde, *Niskanen modeli* paralelinde merkez bankalarında bürokrasinin bağımsızlığı mevcuttur. Bu yüzden merkez bankası güç ve refah konusunda seçim serbestliğine sahiptir. Ayrıca merkez bankası bilgi konusunda düşük maliyetlerle bilgiye ulaşan uzman ekonomistlerden oluşur (Cukierman, 1992). Bu açıdan bağımsız merkez bankası ile hükümet arasında *asimetrik enformasyona* bağlı olarak merkez bankasının partizan tercihleri farklılaşabilir.

Başkan ve kongrenin bağımsızlığı birbiriyle girift yapıya sahiptir. Başkanın kongre üyelerini atama konusu iki temel konuya bağlıdır. Bunlardan biri sektöre yakın olan kişileri ilgilendirmektedir. Buna göre çıkar gruplarının politik desteğinin alınması amacıyla tabanın

²⁵ *ADA*, Amerikalılar için demokratik eylemler organizasyonudur. Bu organizasyon 1947 yılında kurulmuş olup liberal politikaları teşvik ve telkin eder. Eleanor Roosevelt, John Kenneth Galbraith, Walter Reuther, Arthur Schlesinger ve Reinhold Niebuhr katkılarıyla kurulmuştur. Her yıl ADA yasama kurulu belirli bir alandaki yetkili için puan aralığı 0-100 arasında değişen oylamada bulunur (<http://www.adaction.org/>, 17/02/2017).

isteği doğrultusunda para politikaları yapılır. Diğer atama konusuysa partizan koşulları içerir. Partizan olan atamada politik destek sağlayacak politikalar azdır (Mixon ve Gibson, 2002: 363). Bunun sonucunda partizan ile fırsatçı amaçların bir karma olarak merkez bankalarının atama kararlarını etkilediği anlaşılmaktadır (Havrilesky ve Gildea, 1992: 399).

“Başkan, yeni kurulu atarken bir yanda partinin çıkarına uygun koşulları para politikası üzerine uygulayacak kişileri seçer. Diğer yandan da tabana yönelik eylemleri gözetken atamaları dikkate alır. “

Seçim etkisiyle merkez bankası atamalarının partizan açıdan farklılaşması *Havrilesky ve Gildea (1992)* modeliyle açıklanabilir. Modele göre önce partizan atamadan sonra görev süresi boyunca partizan olmayan atama yapılır. İlk atama para politikasının parti çıkarına hizmet eder hale getirirken, diğer atama doğrudan politik desteği maksimize etme amacı taşır. (Mixon ve Gibson, 2002: 364). Ayrıca partizan ve partizan olmayan atamanın iskonto edilmiş fayda farklılıkları atamaların çeşitlenmesine yol açar. Bu durum aşağıdaki gibi ifade edilebilir; (Havrilesky ve Gildea, 1992: 400-401)

“Partizan atamanın iskonto edilmiş beklenen faydası ile partizan olmayan atamanın iskonto edilmiş beklenen faydası görev süresine bağlı olarak azalış gösterir. Seçim dönemine yakın politik desteği sağlamak amacıyla partizan olmayan atamanın iskonto edilmiş faydası artacaktır. Böylece bir dönem boyunca partizan ve partizan olmayan atamalar birbirini takip eder.”

Hükümet ideolojisinin para politikası araçlarını etkilemesi ampirik yönden geniş araştırma konusudur (Alesina et al. 1997; Sakamoto, 2008). Sakamoto (2008) 18 OECD ülkesinde 1960-2001 yılları arasında panel veri kullanarak yaptığı çalışmasında, sol hükümetlerin daha genişletici para politikaları yaptığını tespit etmiştir. Ancak merkez bankası bağımsızlığı söz konusu olunca sol hükümet daraltıcı para politikası uygular. Bu durum sol partinin genişletici maliye politikasını dengelemek amacıyla daraltıcı para politikasını uygulamasını akla getirmektedir (Sakamoto, 2008: 240). Ayrıca bu noktada politik

dalgalanma yaratan politikaların uygulama sıralaması da önem taşımaktadır. Bu yönde düşünülürse merkez bankası bağımsızlığı altında sağ parti zamanında sol partiye göre daha az genişletici politikalar yapılacağından merkez bankasının daha fazla genişletici para politikası yapacağı çıkartılabilir. Merkez bankasının bağımsızlığı koşulu altında seçim döneminde sağ ve sol partinin ekonomik istikrarı korumaya çabalaması faiz oranları farklılaşmasıyla anlaşılabilir. 1980-2005 yılları arasında 23 OECD ülkesi için kısa dönem faiz oranı açısından yapılan çalışmada, merkez bankasının bağımsızlığının az olduğu durumda sol hükümetlerde, sağ hükümetlere göre faiz oranı daha düşüktür. Ancak merkez bankası bağımsızlığı şartları altında kısa dönem faiz oranı sol hükümetlerde, sağ hükümetlere göre daha fazladır. Bu durum merkez bankasının bağımsızlığı altında para politikası yerine maliye politikasına başvurulması ve bunun sonucunda faiz oranlarının artmasından kaynaklanabilir (Belke ve Potrafke, 2012: 1136-37).

2.6. Politik Parasal Dalgalanmalar Teorisiyle İlgili Olarak Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yapılan Ampirik Çalışmalar

Politik parasal dalgalanmaların nicel yönlü çalışmalarını *Tufte (1978)* başta olmak üzere *Laney ve Willett (1983)*, *Maloney ve Smirlock (1981)* oluşturmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için yapılan ampirik çalışmalarda hem maliye politikaları hem de para politikaları test edilmiştir. Ancak çoğu ülke için para politikaları özelinde yapılan çalışmalar mevcuttur. Genel olarak gelişmekte olan ülkelerde politik parasal dalgalanmalar daha kuvvetli, gelişmiş ülkelerde daha zayıf olarak tespit edilmiştir (Alpanda ve Honig, 2009: 15). Bunun temel nedeni ülkeler arasındaki ekonomik ve kurumsal farklılıklardır. Ayrıca para politikası araçlarının çok çeşitli olmasından dolayı yapılan çalışmalarda farklı parasal araçlar kullanılmıştır.

Gelişmiş ülkelerde politik parasal dalgalanmalar için yapılan çalışmalara örnek olarak Grier (1989), 1961-1982 dönemi için ABD’de M1 para arzının fırsatçı amaçlarla dalgalandığını tespit etmiştir (Grier, 1989: 376-389). Abrams ve Iossifov (2006), 1957-2004 yıllarında ABD için yaptığı çalışmalarında para politikası seçim öncesi artış yönlüdür. Tabii ki bunun gerçekleşebilmesi için FED başkanı ve iktidar partisi başkanının aynı politik görüşe sahip olması gerekmektedir (Abrams ve Iossifov, 2006: 14-15). Haynes ve Stone (1987), yaptığı analizlerde para kökenli politik konjonktür olsa da diğer döngüsel kanıtlardan daha zayıf olduğu görülmüştür. Alesina et al. (1997), Allen ve McCrickard (1991), De Haan ve Gormley (1997) ve Vaubel (1997) gelişmiş ülkeler için yaptıkları testlerde M1 para stoğu kavramını kullanarak politik parasal dalgalanmaları tespit etmişlerdir. Cowart (1978)’in yaptığı çalışmada ise Avrupa’da sol parti hükümetlerinin, sağ parti hükümetlerine göre daha fazla genişletici para politikası yaptığını tespit etmiştir. Bu durum parasal partizan dalgalanmaların varlığını göstermektedir. Cargill ve Hutchinson (1991) Japonya için interbank faiz oranlarını temel aldıkları çalışmasında, söz konusu değişkenin seçim öncesinde azaldığını tespit etmişlerdir. Bu durum seçimsel kârlılık açısından hükümetin genişletici para politikası kullandığını göstermektedir (Asutay, 2005: 6).

Bazı çalışmalar, gelişmiş ülkelerde politik parasal dalgalanmaları reddetmektedir. Woolley (1984) FED eylemlerinin seçim yönüyle bir bağlantısının olmadığını tespit etmiştir. Laney ve Willett (1983) politik parasal dalgalanma hipotezi ile ilgili karışık sonuçlar bulmuştur. Para politikaları seçimsel etkilerden etkilenmemektedir. Ancak para politikalarıyla maliye politikalarının seçim yönlü ilişkisi mevcuttur (Laney ve Willett, 1983: 53-69). Golden ve Poterba (1980), Luckett ve Potts (1980), Havrilesky (1985), Boschen ve Weise (2003) ve Grier (1987) yaptıkları çalışmalarda politik parasal dalgalanmalara rastlamamışlardır. Yine Alesina ve Roubini (1992), Beck (1987) ve Leertouwer ve Maier (2001) politik parasal dalgalanmalar ile ilgili bulguları ABD ve OECD ülkeleri için görememiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde politik parasal dalgalanmaların varlığını belirlemede veri azlığı sağlıklı bir şekilde teorinin tespit edilmesini zorlaştırmaktadır (Asutay, 2006: 2). Ancak dünya geneline bakıldığında parasal dalgalanmaların politik yönüyle ilgili olarak yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Hallerberg ve De Souza (2000) 10 Doğu Avrupa ülkesinde 1990-1999 dönemleri için yaptığı analizlerinde politik parasal dalgalanmaların varlığını tespit etmişlerdir. Bu testin sonuçlarına göre politik parasal dalgalanmaların, sermaye hareketlerinin serbest olması, esnek kurun mevcudiyeti ve para otoritelerinin hükümete bağlı olmasıyla ortaya çıktığı görülmektedir (Hallerberg ve De Souza, 2000: 1-34). Ayrıca politik parasal dalgalanmaların oluştuğu ortam bakımından Jong-Ho Park (2003) Kore için 1963-2000 yılları arasında yaptığı analize göre, Kore'nin demokratik uygulamalara geçtikten sonra parasal tabanın politik parasal dalgalanmalara uygun hareket ettiğini tespit etmiştir (Park, 2003: 1-113). Magloire (1997) 1960-1992 dönemi arasında Kamerun için yaptığı analizde M1 para arzının seçimsel dönemlerden etkilendiğini gözlemlemiştir (Magloire, 1997: 112-132). Block, Karen ve Singh (2003) 1980-1995 dönemini temel alarak 44 alt sahra ülkesini analiz etmiştir. Buna göre birden fazla partinin bulunduğu seçim yarışında partilerin para politikasını seçimsel kaygılarla manipüle ettiklerini tespit etmişlerdir. Ayrıca para politikası yanında seçim döneminde döviz kuru politikalarının da etkilendiği gözlemlenmiştir (Block et al. 2003: 444-468). Ancak bazı çalışmalar, gelişmekte olan ülkelerde politik parasal dalgalanmaların varlığını kabul etmemektedir. Buna göre Bastoni (2005) 16 Latin Amerika ülkesi için 1975-1997 yılları arasındaki verileri kullanarak yaptığı çalışmasında M2 para arzında politik parasal dalgalanmalar olduğunu reddetmiştir (Bastoni, 2005: 1-44). İlave olarak Drazen ve Eslava (2003) 1974-2000 yılları arasında Kolombiya'da M1 para arzı açısından politik parasal dalgalanmalara rastlamamışlardır (Drazen ve Eslava, 2003: 1-28).

Türkiye için yapılan politik parasal dalgalanmalarla ilgili çalışmalar bu paragraf altında toplanabilir. Buna göre Derin (2002) 1986-2000 yılları arasında Türkiye için yaptığı

çalışmasında, seçimsel etkilerden dolayı artan kamu harcamaları sonucunda para politikasının genişletici yönde yapıldığını tespit etmiştir. Söz konusu yapılan çalışmaya dayanarak uyumcu para politikasının yapıldığı söylenebilir (Derin, 2002). Kuzu (2001) 1977-2001 yılları arasında Türkiye için politik konjonktür dalgalanmalarını araştırmıştır. Otoresif süreçler ele alınarak para dolaşımı, M1 para stoğu, kamu sektörü bankalarının vermiş olduğu krediler ve tarım kredisi incelendiğinde seçimsel bazda merkez bankasının dalgalanmalar yarattığını söylemenin gerçekçi olmadığını belirtmektedir (Kuzu, 2001: 1-31). Telatar (2003) Türkiye için 1986-1997 yılları arasında probit-logit yöntemini kullanarak yaptığı analizde seçimsel amaçlarla genişletici para politikasına başvurulduğunu tespit etmiştir. Söz konusu yapılan çalışmaya göre seçimden önceki dönemde reel para arzı artmaktadır (Telatar, 2003: 24-39). Ergun (2000) 1985-1999 aylık verileri inceleyerek Türkiye için yaptığı çalışmada interbank faiz oranı, rezerv para, M1, M2 ve M2Y değişkenlerini test etmiştir. Buna göre seçimden önce para politikasının genişletici yönde yapıldığı sonucuna ulaşmıştır (Ergun, 2000: 6-32). Parlaktuna ve Bahçe (2006) 1980-2006 yılları arasında Türkiye için yaptıkları çalışmada bankalararası faiz oranının diğer reel sektör göstergelerine göre seçim döneminde daha fazla tepki gösterdiğini bulmuşlardır (Parlaktuna ve Bahçe, 2006). Asutay (2004, 2005) ve Erdoğan- Bozkurt (2009) Türkiye için yaptıkları çalışmalarda seçimden önceki dönemde fırsatçı amaçlarla M1 para stokunun arttığını, seçimden hemen sonra azaldığını tespit etmişlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE POLİTİK PARA ARZI DALGALANMALARI

3.1. Türkiye’de 1987-2016 Döneminde Siyasi ve Ekonomik Genel Perspektif

Çalışmanın konusu olarak Türkiye’de 1987-2016 yılları arasında yapılan genel seçimlerde politik parasal fırsatçı dalgalanmaların varlığı toplu bir şekilde analiz edilmeye çalışılacaktır. Söz konusu dönemde, Türkiye’de toplam 8 genel seçim yapılmıştır. Bu dönem zarfında yaşanan olaylardan dolayı (*1994, 2001, 2008 krizleri ve alınan önlemlerin etkisi*) para politikası araç ve amaçlarının farklılaşması söz konusu olmuştur. Dolayısıyla analize başlamadan önce ilgili dönem aralığında siyasi ve para politikası özelinde ekonomik gelişmelerin özetlenmesi gerekmektedir.

3.1.1. 1980-1990 Dönemi

1980 sonrası ekonomik gelişmeler, *24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararların* temelinde oluşturulmuştur. Bu nedenle bu tarih hem ekonomik hem de politik anlamda bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Temelinde ihracata dayalı büyüme rejiminin bulunması, ekonominin dışa açık hale getirilmesi ve serbest piyasa ekonomisinin işleyişine uygun olarak kamu sektörünün ağırlığının azaltılması bulunmaktadır. Bu kararların sonucunda özellikle ekonomik alanda 1980-1990 yılları arasında finansal alanda bir dizi liberalleşmeyi öngören uygulamalar göze çarpmaktadır. Politik arenada ise *24 Ocak kararlarının* ardından 1982 Anayasası yapılarak uygulamaya geçirilmiştir. Ayrıca 1982 anayasasıyla birlikte seçim periyodu değiştirilerek seçimlerin 5 yılda bir yapılması kararlaştırılmıştır. Bu anayasanın ilanından sonra yapılan ilk seçim 1983 yılında yapılan denetimli seçimdir. Denetimli seçim

askeri müdahale altında yapılmış ve bazı partilere izin verilirken bazılarına izin verilmemiştir²⁶. Bu nedenlerden dolayı 1983 yılı seçimlerinin demokratik ortamda yapılmadığı ifade edilebilir (Özkan, 2010: 150). Ayrıca bu çalışmada 1980 sonrası dönemde 1983 seçimlerinin incelenmemesinin temel nedeni denetimli seçimden dolayı demokratik olmayan sürecin ortaya çıkmasıdır.

1983 seçimlerinden sonra yapılan ikinci seçim, 1987 yılında gerçekleştirilmiştir. Kasım 1988 tarihinde yapılması gereken seçimler 1 yıl öne çekilerek Kasım 1987 tarihinde yapılmıştır. Denetimli seçim sürecinin ortadan kalkmasıyla birlikte tüm partiler seçimlere katılmıştır. Bu sayede demokratik ortamın oluştuğunu söylemek mümkündür. 1987 yılında yapılan seçimleri tek parti iktidarı olarak Anavatan partisi (ANAP) kazanmıştır. Erken seçim kararının 1 yıl öne çekilmesi her ne kadar popülist politikaları engelse de bu 1987 seçiminde ANAP'ın seçimden önce genişletici ve sermaye sahiplerine yönelik politikalar uyguladığı görülmektedir. Bu politikalara örnek olarak söz konusu dönemde KİT ürünlerine yapılacak zammın seçimden sonraya bırakılması, kamu açıklarının merkez bankası kaynaklarıyla finanse edilmesi gösterilebilir. Bu durum sonucunda seçim sonrası dönemde enflasyon %70'lere ulaşmıştır (Özkan, 2010: 152). Ayrıca 1987 seçimi öncesinde para piyasasındaki göstergeler de politik konjonktürün parasal anlamda oluştuğunu ifade etmektedir. 1987 seçimleri öncesinde reel M1 para stoğunda %22 oranında artış görülmüştür. Ayrıca yine aynı dönemde reel M2 para stoğunda %11 civarında yükselişler meydana gelmiştir. Seçim sonrasında ise reel M1 ve reel M2 para stoğu sırasıyla %24 ve %11 azalış göstermiştir. Reel merkez bankası kredileri ise 1987 seçimleri öncesinde %41 artış gösterirken seçim sonrası dönemde 1988 yılında %17 azaldığı görülmüştür (Balyemez, 2008: 124). 1987 seçimlerinden sonra seçim öncesi yapılan genişletici politikaların etkisiyle iç borç yüksek seviyelere çıkmıştır. Ayrıca iç ve dış borcun yönetiminde sorunlar yaşanmıştır (Aydemir, 2007: 107).

²⁶ Denetimli seçimler için izin verilen partiler Anavatan partisi (ANAP), Halk Partisi, Milliyetçi Demokratik Parti olup izin verilmeyen partiler ise Doğru Yol Partisi (DYP) ve Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP)'tir.

1980 – 1990 yılları arasında parasal ve finansal alanda yapılan düzenlemeler mevcuttur. Bunlardan ilki 1983 yılında bankalar üzerine yapılan düzenlemelerdir. Yapılan düzenlemeyle bankalar sıkı denetime tabi tutularak, faiz oranı denetiminde merkez bankası yetkili olarak seçilmiştir. 1985 yılıyla birlikte iç borç yönetimi yapılmaya başlanmıştır. İç borç yönetimi, hazinenin bankalarla birlikte tahvil ve bono alış satışında bulunmasıdır. Ancak bu dönemde hazinenin giderek para ve sermaye piyasalarıyla eklemlenmesi dengelerin kırılgan olmasına yol açmıştır. Hazine ve para piyasalarındaki ilişki çoğu zaman kötü niyetli olarak kullanılmıştır (Aydemir, 2007: 106; Erkişi, 2007: 195). 1980’li yılların sonunda KİT ürünlerinin zamlanması, bu kurumların borçlarını kapatmakta etkin olmamıştır. Dolayısıyla kamu kesimindeki kuruluşların borç ihtiyacı giderek artmıştır. Ayrıca bütçeden yapılan transferlerin azalmasıyla birlikte iç borç stoğu giderek yükselmiştir. Kamu harcamalarında seçimle beraber spekülasyona başvurulması ve yüksek faizle borçlanma yollarının zorlaşması merkez bankası kaynaklarının kullanılmasına yol açmıştır (Balyemez, 2008: 127; Özkan, 2010: 156). Bu durum seçimlerden önce maliye politikası yanında para politikasının da genişletici olarak kullanılmasını sağlamıştır.

1980-1990 dönemi arasında merkez bankasına bazı yetkiler tanınmıştır. 1983 tarihinde açık piyasa işlemleri yapma yetkisi verilmiştir. Ancak 1986 yılında açık piyasa işlemleri serbest hale getirilse de bu yolun uygulanması seçim sonrasına bırakılmıştır. Bu durum yine uygulamalar bakımından politik anlamda fırsatçılığın göstergesidir. Menkul kıymetler borsasının 1985 yılında kurulmasıyla finansal alanın serbestleştiği görülmüştür (Özkan, 2010: 154). Buna ilave olarak 1989 yılında alınan kararlar finansal ve ekonomik alanda serbestleşme daha da kuvvetlendirilmiştir. 1989 yılında çıkarılan 32 sayılı yasa ile “*Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu*” çıkarılmıştır²⁷. Bu kanunla birlikte yerli paranın tam *konvertibl* (çevrilgen) olması sağlanmıştır. Ayrıca finansal liberalizasyon çerçevesinde yabancı sermaye

²⁷ Türk parasının kıymetini koruma kanunu Türk parasının yabancı piyasalar karşısında değerini belirlemek, döviz ve döviz temsil eden belgelere işlemler ile dövizlerin tasarruf ve idaresine ve kambiyo işlemleriyle ilgili sınırlayıcı esaslar bu kanunla düzenlenmiştir (Resmi Gazete, 20249/89).

hareketleri serbest bırakılmıştır. Küresel finans sistemiyle birleşmenin sonucu olarak dış kırılmalıklar artmış ve spekülasyon ataklarının yaşanmasıyla yüksek faiz ve düşük kur politikaları görülmüştür (Aydemir, 2007: 108). Kamu kesimindeki borçlanmalarla birlikte faiz borç kısır döngüsünün görülmesi ve dış açıklığın yaşanmasıyla görülen spekülasyon atakları, hem iç hem de dış kırılmalığa yol açmıştır. Bu olumsuz durum 1990'lı yılların politik istikrarsızlığıyla birleşerek ekonomik krizlerin oluşmasına yol açmıştır.

3.1.2. 1990-2000 Dönemi

1990-2000 dönemi iç ve dış olumsuz etkilerin yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. 1990 yılında *Körfez krizinin* oluşmasıyla birlikte erken seçim kararı alınmıştır. 1991 yılındaki seçimlerle ANAP oy kaybederek yerini koalisyona bırakmıştır. ANAP'ın yerini koalisyona bırakmasının nedenleri olarak, kurucusu olduğu Özal'ın cumhurbaşkanı seçilmesi ve ekonomik olumsuzluklar sayılabilmektedir. 1991 yılındaki seçimlerle birlikte Doğru Yol Partisi (DYP) ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) koalisyonu iktidarı devralmıştır (Şanlısoy, 2007: 241-242). 1990 yılındaki Körfez savaşından dolayı uluslararası sermaye akışı zayıflamış ve petrol fiyatları yükselmiştir. Ekonomik yönden dış dengelerin bozulması, dış yardımlarla telafi edilmeye çalışılsa da merkez bankasının rezervleri söz konusu dönemde azalma göstermiştir (Özkan, 2010: 157). Körfez savaşından dolayı yabancı sermayenin azalması yeni kaynak arayışlarına yol açmıştır. Ancak verginin tabana yayılmaması, borçlanmanın vergi yoluyla kapatılmasını engellemiştir. Bu nedenle finansman açısından bu dönemde merkez bankası kaynaklarına başvurulmuştur. Sonuç olarak borcun borçla finansmanı ekonomik dengesizliğin artmasına yol açmıştır (Aydemir, 2007: 109-111).

1990-2000 döneminin ilk seçimi olan 1991 seçimi öncesinde yapılan popülist politikalar, politik konjonktürü ortaya çıkarmıştır. Seçimden önce işçi kesimin ve kamuda çalışan personelin maaşlarında artış yapılmıştır. Seçim öncesi verilen vaatlerle oluşan bütçe

açıkları seçim sonrasında borçlanma ile kapatılmaya çalışılmıştır. Sık olarak borçlanmadan sağlanan kaynakların plansız kullanımı, borçlanmanın daha da artmasına yol açmıştır. Bu yüzden merkez bankası kaynaklarına başvurulmuştur. Merkez bankası kaynaklarının kullanımı sonucunda bu dönemde döviz piyasasında bozulmalar görülmüştür. Bu nedenlerden dolayı 1990 yılında merkez bankası, para politikasını kamuoyuna açıklamamıştır (Özkan, 2010: 157-160).

Gerek iç ve gerekse dış istikrarsızlıkların yanısıra politika alanında koalisyondan dolayı yapısal kararların alınamaması 1994 krizine yol açmıştır. 1994 krizinin nedenleri birkaç başlıkta özetlenebilir. Bunlar *KİT ve bankaların yurt dışından borçlanmalarının açık pozisyonlara neden olması, kamu açıklarının borç faiz kısır döngüsünde daha büyük borçlanmalar yaratması ve bunun sonucunda merkez bankası yoluyla finansmanın gerçekleştirilmesi* sayılabilir (Erkişi, 2007: 199-200). 1994 krizinin ardından 5 Nisan kararları alınmıştır²⁸. 5 Nisan kararları başta merkez bankası, bankacılık ve sermaye piyasası, döviz kuru ve ücret politikaları gibi alanlarda ekonomik düzenlemeleri içermektedir. Bu düzenlemelerle birlikte bütçe açığının GSMH'a oranı %3 seviyelerine düşmesinin yanında dış ticaret açığı %36 civarında azalmıştır (Şanlısoy, 2007: 243-244).

Ülkemizde kamu kesiminin açıkları başka yollarla finanse edilemediğinden merkez bankası kaynakları finansman olarak kullanılmıştır. Merkez bankası sermayesinin %51'i devlete ait olması sonucunda merkez bankasının kamu bankası hüviyetini devam ettirmesi, iktidarın bu kaynakları amaçları dışında kullanmasına yol açmıştır²⁹ (Hızlı, 2012: 118). Ancak 1994 krizinden sonra yapılan düzenlemelerle merkez bankasının kademeli olarak bağımsız hale geldiği söylenebilir. Buna göre 1994 yılında yapılan merkez bankası kanununda yapılan düzenlemeyle hazinenin bütçe ödeneklerinin %15'ine kadar avans kullanımı, 1995 yılında

²⁸ 5 Nisan kararları kamu gelir-gider dengesinin sağlanması, ödemeler bilançosu açıklarının azaltılması, fiyat istikrarının sağlanması ve sürdürülmesi, KİT kuruluşlarının özelleştirilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın hedeflenmesi gibi amaçları taşımaktadır (Erkişi, 2007: 201).

²⁹ 14 Ocak 1970 tarihinde 1211 sayılı yasayla merkez bankası sermayesinin %51'i devlete aittir.

%12'ye düşürülmüştür. Ardından 1998 tarihinde, aşamalı olarak kısa vadeli avanslar %3 seviyesine kadar azaltılmıştır (Özkan, 2010: 161). Bu yolla merkez bankasının bağımsız hale gelmeye başladığı ve dolayısıyla merkez bankası kaynaklarına ulaşmanın fırsatçı amaçlarla engellendiği düşünülebilir. Ancak genellikle *aktif maliye ve pasif para politikası* bağlantısı zayıflasa da para politikası araçlarının çok çeşitli olması sebebiyle tam anlamıyla fırsatçı amaçlarla politik parasal dalgalanmaların engellenemediği söylenebilir.

1994 yılındaki krizden dolayı 1994 yılında yapılacak olan seçimler 1995 yılına ertelenmiştir. 5 Nisan kararlarının kısıtlayıcı etkileri olsa da seçimden önce politikacıların emeklilere zam sözü ve yine KİT ürünlerine yapılan zamların ertelenmesi popülist amaçlar taşımaktadır. 1994 krizi öncesi ANAP hükümeti ile birlikte yapılan ekonomik uygulamaların başarısızlığı seçmenlerin tercihlerinin değişmesine yol açmıştır. 1995 seçimlerinden DYP-Refah partisi galip gelmiştir. Refah partisinin ANAP'la koalisyon oluşturması başarısız olunca seçimlerden 2 ay sonra ANAP-DYP (ANAYOL) koalisyonu kurulmuştur. Ancak iki parti lideri arasında birliktelik kurulamayınca 28 Haziran 1996 tarihinde REFAHYOL hükümeti oluşmuştur. 28 Şubat sürecinde Erbakan'ın istifaya zorlanması sonucunda REFAHYOL hükümeti düşmüştür.³⁰ Bunun yerine Mesut Yılmaz'ın başbakanlığında ANASOL-D hükümeti kurulmuş olup 1999 seçimlerine kadar görevde kalmıştır³¹ (Aydemir, 2007: 112). Bu dönemde politik istikrarsızlığın yoğun olduğu görülmektedir. Politik istikrarsızlığın varlığı alınan kararların aksamasına yol açmıştır. Bu nedenle özellikle 1996 ve 1997 yılları para politikası istikrarın ve finansal dengelerin sağlanmasına yönelik eylemleri içermektedir (Özkan, 2010: 163).

1999 seçimleri, iç istikrarsızlıkların yanında dış kesimde yaşanan krizlerin etkilerini de taşımaktadır. 1997 yılında “*Uzakdoğu krizi*” ve bu krizin 1998 yılında “*Rusya krizini*”

³⁰ 28 Şubat süreci “ **Postmodern Darbe**” olarak adlandırılır. Ordu direkt olarak darbeye başvurmadan çeşitli yollarla hükümet değişimini sağlamıştır. 28 Şubat sürecinde laiklik karşıtı olması iddialarından dolayı 16 Ocak 1998 tarihinde Refah partisi kapatılmıştır (Akıncı, 2013: 49).

³¹ ANASOL-D hükümeti ANAP, DSP ve DTP gruplarının birleşimiyle oluşmuştur.

oluşturması teknolojik alanda yaşanan gelişmelerle birlikte krizler küresel hale gelmeye başlamıştır. Rusya ile ticari ilişkilerinin yoğun olması Rusya krizinden en fazla etkilenen ülkenin Türkiye olmasına yol açmıştır (Şanlısoy, 2007: 245). Dış alanda ekonomik krizler mevcutken, iç kesimde 28 Şubat müdahalesinin politik alanda oluşturduğu istikrarsızlıklar söz konusudur. Ayrıca tüm bunlara ilave olarak ülkenin sanayisinin yoğun olduğu bölgede 17 Ağustos 1999 ve 12 Kasım 1999 depremlerinin olması üretimi sekteye uğratmıştır. Sorunların çözümü açısından 1998 yılında hazine ile ilgili üçer aylık hedefler hazırlanmıştır. Ayrıca bu hedeflere uygun olarak merkez bankası, şeffaflık ve güvenilirliği arttırmak amacıyla parasal programlar hazırlamıştır. Yine aynı tarihte rezerv para istikrarını sağlamak için iç kredilerin kontrolüne gidilmiştir (Özkan, 2010: 165). Ancak 1999 yılının seçim yılı olmasından dolayı parasal program açıklanamamıştır. Yine seçimden önce yapılan popülist politikalar olarak kamu kesiminde çalışan personele %60 zam uygulamasında bulunulmuştur. Yine seçim öncesinde KİT ürünlerine yapılan zammın ertelenmesine gidilmiştir. Kamu açıklarının faiz sarmalına girerek daha da büyümesi sonucunda IMF yardımıyla “Enflasyonu Düşürme Programı” ilan edilmiştir³². Programın temel amacı sabit kur stratejisi temelinde enflasyonun kontrolünü sağlamak olsa da bu durum merkez bankasının rezervlerini azaltmıştır (Aydemir, 2007: 116).

1999 yılında yapılan seçimlerden Demokratik Sol Parti (DSP) ilk parti olarak çıkmış olup koalisyon kurma yetkisi bu partiye verilmiştir. Bunun sonucunda 90’lı yılların son koalisyonu olan DSP-MHP-ANAP koalisyonu görevi devralmıştır. İstikrarsızlıkların her alanda yoğun olarak yaşandığı bu dönemde IMF niyet mektuplarına dayalı politikalara uyulmaya çalışılmıştır. Ancak genel olarak 1990’lı yılların koalisyonla geçen iktidar dönemi

³² “Enflasyonu düşürme programı” enflasyon oranını düşürmek, kamu açıklarını azaltmak, özelleştirmeye hız vermek, reel faiz oranını düşürmek, kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması, sosyal güvenlik reformuna gitmek ve şeffaflığın sağlanması, bankacılık sisteminin sağlanması gibi temel hedefleri içermektedir (Erkişi, 2007: 204).

yapısal kararların alınmasını aksatmıştır. Bu dönemde büyüme genellikle yabancı sermaye yönlü olmuştur (Aydemir, 2007: 115).

3.1.3. 2000-2010 Dönemi

1990'lı yılların politika açısından sancılı geçmesi ve alınan kararların reformsal yapıda olmaması 2000'li yılların sonundan itibaren ekonomik krizin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Büyümenin kısa vadeli yabancı sermayeye bağlı olması ve politik istikrarsızlıklarda yabancı sermayenin kaçması krizin en temel nedenlerinden biridir. 1990'lı yılların ortalarından itibaren başlayan istikrarsızlıklar, 2000'li yıllarda bankacılık krizine yol açmıştır. *Egebank* ve *Yurtbank* yöneticilerinin gözaltına alınıp sorgulanmaları ile yaşanan finansal panik, repo faizlerinin tavan yapmasıyla sonuçlanmıştır. Gecelik borç faizleri 22 Kasım 2000 tarihinde 3 kat artış göstermiştir. Merkez bankası, rezervlerini kullanarak duruma müdahale etmiştir. Merkez bankası rezervlerini kullanarak krizi geçici olarak durdurursa da politik arenada cumhurbaşkanı ve başbakan arasında başlayan huzursuzluklar Şubat 2001 krizine yol açmıştır. Döviz kaçıışı tekrardan hız kazanmıştır. IMF'nin yardımıyla yapılan "*Enflasyonu Düşürme Programı*"nın temel şartlarından biri olan sabit döviz kuru kaldırılarak esnek döviz kuruna geçilmiştir. Ancak Türk lirası serbest piyasada yabancı paralar karşısında %40 değer kaybına uğramıştır (Özkan, 2010: 168).

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin oluşumu, temelde birden fazla nedene bağlanabilir. Bunlar; *iç borç yapısının hatalı kullanımı, yüksek oranlı cari açık, özelleştirmelerin sağlıklı yapılması, mali sistemde yapılan düzenlemelerin eksikliği, politik alandaki istikrarsızlıklar ve koalisyonla yönetimin yarattığı sorunlar* olarak sayılabilir. Bu yüzden krizin aşılabilmesi için gelir dağılımında adalet, vergi reformları gibi yapısal kararların alınması gerekmektedir. 2001 krizi ardından "*Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*"(GEGP) ilan edilmiştir. GEGP yanında IMF'nin desteği yeniden sağlanarak

anlaşma imzalanmıştır. GEGP'in içeriğinde bazı reformcu yapılanmalar söz konusudur. *Mali kesimin yeniden yapılandırılması, kamu finansmanının kuvvetlendirilmesi ve şeffaflığın sağlanması, ekonomide rekabet artışı yaratılması ve sosyal dayanışmanın sağlam zemine oturtulması* temel yapılanmalar olarak sayılabilir (Şanlısoy, 2007: 248-249).

Ekonomik istikrarsızlıklar ve politik belirsizliklerin sonucu olarak alınan önlemler seçim öncesinde yapılacak politikaları zora sokmuştur. Ancak koalisyon ve geçmiş partilerin performanslarından bunalan seçmen, 2002 yılında yapılan seçimlerde Ak Parti'yi (AKP) tek parti olarak iktidara getirmiştir. Dolayısıyla 11 yıl süren koalisyon dönemi, yerini tek parti dönemine bırakmıştır. AKP döneminde, GEGP ile alınan kararlara uyularak para ve finansal piyasalara istikrar kazandırılmıştır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) temel amaç olarak fiyat istikrarını seçmiştir. Bunun altyapısı olarak 25 Nisan 2001³³ tarihinde yeni bir merkez bankası kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunda, merkez bankasının *kamu kesimine kredi vermesi yasaklanmış olup* merkez bankası daha bağımsız hale gelmiştir (Aydemir, 2007: 120). Merkez bankasının bağımsızlığı mali alanda disiplini sağlamada etkili olmuştur. Yine 2005 yılında para politikası kurulu toplanarak politika kararlarının şeffaflığını sağlamak adına kamuoyuna duyurulması hedeflenmiştir. 2005 yılında paradan altı sıfırın atılmasıyla yerli paraya olan güven artmıştır. Ayrıca 2002 tarihinden sonra enflasyon hedeflemesine geçilerek esnek döviz kuru uygulamasına başlanmıştır. Hedeflere uyulsa da 2006 tarihinden sonra fiyat istikrarında sapmalar göze çarpmaktadır (Özkan, 2010: 169). AKP, tek partinin avantajını kullanarak yapısal alanda hızlı bir şekilde kararları hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu nedenle de ekonomide sorunlar en alt düzeye düşürülmüştür. Ancak cari açık, dış borç ve işsizlik problemlerinin çözülmesi engellenememiştir (Şanlısoy, 2007: 253).

³³ 25 Nisan 2001 tarihinde 4651 sayılı yasa ile TCMB; şeffaflığı ve hesap verilebilirliği artırılması, bankanın tek amacının fiyat istikrarı olması, Avrupa birliği normlarına uygun merkez bankası yasasının yapılması ve bankanın yetkileri çerçevesinde görevleri bağımsız olarak yerine getirmesi taslaklarının üzerinde durulmuştur (Çetin, 2016: 79).

2007 yılında cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde koltuğun kime devredileceği AKP'nin yaşadığı en büyük politik istikrarsızlığını yaratmıştır. Ahmet Necdet Sezer'in cumhurbaşkanı adayı olarak Abdullah Gül'ü göstermesi üzerine siyasi arenada fırtınaların kopması mecliste oylama sürecinin başlamasına yol açmıştır. Ancak Genelkurmay Başkanlığının “*e-muhtıra*”³⁴ yayınlaması üzerinde yargı yoluna gidilmiştir. Krizin çözülmesi açısından referandum yapılmış ve bunun sonucunda anayasa değişiklikleri yapılmıştır. Bunlardan biri genel seçimlerin 5 yıldan 4 yıla indirilmesi olup diğeri de cumhurbaşkanının halkoylamasıyla seçilmesini içermektedir (Koç, 2011: 8-9). Bu olayların ardından 2007 seçimi yapılmış ve tek parti olarak seçimin galibi AKP olmuştur. 2007 seçimi öncesinde AKP'nin güçlü olmasından dolayı popülist uygulamalardan öte iktidarını kuvvetlendirici politikaları uygulamıştır. Bu durum politik konjonktür teorisine uymaktadır³⁵ (Özkan, 2010: 172). Güçlü olmasından dolayı seçim ekonomisine düşmeyen bir ekonomide enflasyonla mücadelenin ana hedef olduğu sinyali verilmiştir. Fiyat istikrarının yanında ayrıca politika faiz oranı kullanılmıştır (Eryılmaz, 2014: 167).

3.1.4. 2010-2016 Dönemi

2011 seçimleri öncesinde politik arenada demokratikleşmeyi sağlamak için çaba sarf edilmiştir. Ekonomi açısından sağlam zemine oturtulan reform uygulamaları sonucunda 2008 yılında ABD'de başlayan ekonomik krizin Türkiye'yi az etkilemesi AKP'nin ekonomideki üstünlüğünü pekiştirmiştir. 2008 yılının ikinci yarısından sonra Türkiye'yi etkileyen küresel kriz, bankacılık sektörünü finansal piyasalardaki yapısal dönüşümlerden dolayı

³⁴ “*e-muhtıra*” Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı olarak seçilmesini engellemek amacıyla askeri cephenin düşüncelerini içeren bildirdir. Askeri kesim laikliğe yönelik tehditlerin olmasından dolayı AKP'nin adayının cumhurbaşkanı seçilmesine karşı çıkmaktadırlar (Akıncı, 2013: 53).

³⁵ Bu konu için birinci bölümde yer alan Schultz hipotezine bakılabilir.

etkilememiştir³⁶. Sadece ABD'den Avrupa'ya sıçrayan kriz, ihracata darbe vurduğundan dış ticaretin sekteye uğraması reel sektörü olumsuz etkilemiştir. Olumsuz gidişatın önlenmesi adına Ortadoğu ülkelerine ihracatın yapılması, krizin az zararlı atlatılmasını sağlamıştır (Bayrak ve Kanca, 2013: 7). Ancak göreve geldiği 2002 tarihinden bu yana ekonomik anlamda güveni sağlaması, kişi başına düşen gelirin arttırılması gibi etmenler 12 Haziran 2011 seçimlerinden AKP'nin üçüncü kez tek parti olmasını sağlamıştır.

2008 küresel krizle birlikte diğer ülkelerde olduğu gibi Avrupa'daki ülkeler krizin sıçramaması için genişletici politikalar uygulamışlardır. Ancak Avrupa Birliğindeki bazı ülkelerin bütçe yapılarının bozuk olması ve denetleme sorunlarından dolayı bütçe açığı yüksek olan ülkelerde borç yükü daha da artmıştır. Bunun sonucunda 2010 yılından itibaren birkaç yıl devam eden “Avrupa Borç Krizi” yaşanmıştır. Özellikle *PIIGS ülkelerinde*³⁷ bankalara verilen desteklerle birlikte borç yükünün artması bu ülkelerin borçlarını ödeyememe tehlikesini yaratmıştır. Ülkelerin içinde bulunduğu bu koşullardan dolayı *Avrupa Merkez Bankası (ECB)* ve *Uluslararası Para Fonu (IMF)* destek paketleri ve fonları yürürlüğe koymuştur (Eser ve Ela, 2015: 210-211). Avrupa ile ticari ilişkileri yüksek olan ülkemizde dış ticaretin yapısı bozulmuştur. Ancak ülkemizde iç talebin yüksek oluşu borç krizini engelleyen nedenlerden biri olmuştur (Ulusoy ve Ela, 2015: 396). “Avrupa Borç Krizi” 2011 seçimlerinin yanında 2015 seçimlerini de engellemiştir. En son 12 Haziran 2011 tarihinde yapılan genel seçimlerden 4 yıl sonra 7 Haziran 2015 seçimleri yapılmıştır. Seçimlerden önce AKP'nin kurucusu Recep Tayyip Erdoğan halkoylamasında 10 Ağustos 2014 tarihinde cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Bu durum ülke tarihinde doğrudan halkoylamasıyla cumhurbaşkanının tayin edildiği ilk seçimidir. 7 Haziran 2015 tarihinde yapılan genel seçimlerde ise hiçbir parti gerekli çoğunluğu sağlayamamıştır. Bu yüzden

³⁶ 2008 küresel krizi ABD'de konut piyasasında ortaya çıkan ve ardından türev araçlar aracılığıyla bankacılık sistemine sıçrayan etkileri uzun yıllar süren bir istikrarsızlık ortamıdır.

³⁷ *PIIGS* Euro bölgesindeki beş kırılğan ülke olan *Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya'nın* İngilizce baş harflerinin kısaltmasıdır.

koalisyon kurma çabalarına girişilmiştir. Ancak 45 günlük süre zarfında koalisyonun kurulamamasından dolayı anayasada belirtilen hükümler çerçevesinde seçimlerin yeniden tekrarlanması kararı alınmıştır. Yüksek Seçim Kurulu tarafından seçimlerin 1 Kasım 2015 tarihinde yapılması kararlaştırılmıştır. 7 Haziran 2015 seçimlerinde AKP büyük oy kaybı yaşamıştır. Bu durumun bir sonucu olarak 1 Kasım 2015 tarihine kadar iktidarın popülist politikalar uygulama ihtimalini arttırmıştır. Buna göre asgari ücretin net olarak 1000 TL seviyesinden 1300 TL'ye çıkarılması sözü ve emeklilere yılda 1200 TL ek destek sunulması popülist politikaların birkaçını oluşturmaktadır. 1 Kasım 2015 seçimlerinden AKP %49,4 oy oranıyla tekrar tek parti olarak iktidar olarak seçilmiştir.

Türkiye'de 2001 yılında yaşanan ekonomik krizle birlikte sermaye hareketliliğinin aniden kesilmesi (*sudden-stop*) veya azalması ve bu durumun yarattığı olumsuzluklar finansal istikrarı zedelemiştir. Bu nedenle 2001 yılıyla birlikte enflasyon hedeflemesine geçilerek 2002-2006 döneminde örtük, 2006 yılıyla birlikte açık enflasyon hedeflemesine geçiş yapılmıştır. Ayrıca fiyat istikrarı hedefine ulaşabilmek için temel para politikası aracı olarak *politika faiz oranı*³⁸ (*kısa vadeli faiz oranı*) kullanılmıştır (Kara, 2016: 85; Başçı ve Kara, 2011:2; Çetin, 2016: 64).

2008 yılında yaşanan küresel krizden önce ülkelerde yapılan para politikaları genellikle ve temel olarak fiyat istikrarını dikkate almaktadır. Ancak küresel krizin fiyat istikrarını hedefleyen politikalardan sonra oluşması, fiyat istikrarının yanında finansal piyasalarda istikrarı sağlayan politikaların yapılmasını zorunlu hale getirmiştir (Özatay, 2012:2). Çünkü finansal istikrarın dikkate alınmaması, TCMB'nin temel amacı olan fiyat istikrarını uzun vadede tehlikeye atmaktadır. Bu yüzden 2008 krizinden sonra TCMB, ekonomide oluşan riskleri minimize etmek amacıyla *yeni politika araçlarını* (*macro-*

³⁸ TCMB, politika faiz oranını 1 haftalık ve gecelik repo işlemleri ile belirlemektedir. Gecelik borç verme üzerinden yapılan işleme marjinal fonlama adı verilmektedir (Kara et al. 2015:3).

*prudential*³⁹) kullanmaya başlamıştır. Fiyat ve finansal istikrarı sağlamak amacıyla oluşturulan yeni politika araçları, politika faizine ilave olarak zorunlu karşılıklar ve faiz koridoru şeklindedir. Özellikle sermaye akışkanlığı ve cari açığı yüksek olan ülkelerde tek bir para politikası aracını kullanmak yerine araç karmaşı olarak düşük faiz politikası, yüksek zorunlu karşılıklar ve geniş faiz koridoru kullanılmıştır (Başçı ve Kara, 2011: 1-3).

Ülkeye sermaye giriş ve çıkışlarının olması küresel risk algısına göre değişmektedir. Küresel risk algısı *VIX*⁴⁰ (*volatilite endeksi*) ile gösterilir. *VIX* artışı sermaye miktarı azalışını, *VIX* düşüşü ise sermaye miktarı artışını ifade etmektedir (Cömert ve Türel, 2016: 31). Ekonominin hızlı büyüdüğü dönemlerde, ülkeye sermaye girişlerinin olması ülkelerdeki kurların değerlenmesine ve bilançoların bu durumdan olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Sermaye girişlerini engellemek amacıyla faizleri düşük tutmak gerekmektedir. Bu durum dış dengeleri sağlasa da iç dengeden ödün verilmesine sebep olacaktır. Çünkü düşük faiz oranı, kredi kanalı üzerinden talebin artmasına neden olacaktır. Dolayısıyla fiyat istikrarının da sağlanabilmesi için birden fazla politika aracının kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye’de 2010 yılının ortalarından itibaren 2 ara hedef oluşturulmuştur (Başçı ve Kara, 2011: 4). Bunlar;

1. Kısa vadeli sermaye girişini azaltma
2. Kredi genişlemesini yavaşlatma

Yukarıda yer alan ara hedefleri gerçekleştirebilmek için 2010 yılının sonuna doğru kısa vadeli faiz oranı azaltılmış ve zorunlu karşılık oranı arttırılarak kapsamı genişletilmiştir. Bu

³⁹ *Macro-prudential* kavramı makro ihtiyati politikalar olarak adlandırılır. Makro ihtiyati politikalar hakkında ayrıntılı bilgi için *Shoenmaker (2014)*’e bakılabilir. Makro ihtiyati politikaların gelişmekte olan ülkelere uygulanması hakkında *Lim et al. (2011)*, *Tovar et al. (2012)*, *Ostry et al. (2012)*, *Claessens et al. (2013)*, *Bruno ve Shin (2015)* kaynakları incelenebilir (**Kara, 2016: 85**).

⁴⁰ *VIX*, volatilite endeksi veya bazı kaynaklarda korku endeksi olarak bilinir. 1993 yılında oluşturulan endeks *Chicago borsası opsiyon takas işlemleri oynaklık endeksini* ifade eder. *VIX*, Chicago opsiyon borsası tarafından vadesine 22 gün kalmış olan opsiyon varlıklarındaki dalgalanmaları göstermektedir. Söz konusu endeks opsiyon fiyatlarındaki dalgalanmalardan yola çıkarak gelecekte beklenen dalgalanmaları açıklamaktadır (**Kaya, 2015:2**).

durum sermaye akımlarının dalgalanmasını engellerken kredi miktarını azaltmıştır (Başçı ve Kara, 2011: 8; Kara, 2016: 85). Yeni politika araçlarının uygulanması birbirini tamamlamış ve ayrıca iç-dış istikrar sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye’de 2008 küresel krizinden sonra oluşturulan yeni para politikası amaçları ve araçları aşağıda yer alan Tablo 17 yardımıyla incelenebilir.

Tablo 17. 2008 Krizinden Sonra Türkiye’de Para Politikası Amaç ve Araçlarının Zamana Göre Değişimi

	ESKİ YAKLAŞIM	YENİ YAKLAŞIM
AMAÇLAR	Fiyat İstikrarı	Fiyat istikrarı Finansal İstikrar
ARAÇLAR	Politika faiz oranı	Politika faiz oranı Faiz Koridoru Likidite yönetimi Zorunlu karşılık politikası Rezerv opsiyon mekanizması

Kaynak: TCMB, 2012

Tablo 17’de yer alan bilgiler ışığında 2008 krizinden sonra TCMB’nin amaç fonksiyonu fiyat istikrarının yanında finansal istikrarı da kapsamaktadır. Ayrıca araç değişkenleri olarak politika faizinin yanında faiz koridoru, likitide yönetimi, zorunlu karşılık politikası ve rezerv opsiyon mekanizması (ROM) gibi etmenlerin devreye girdiği görülmektedir. Araç değişkenlerinden faiz koridoru ve ROM dikkati çeken *geleneksel olmayan para politikası (unconventional monetary policy)*⁴¹ araçlarının güzel örneklerindedir.

TCMB’nin para politikası araçlarından biri olan *faiz koridoru*⁴² yardımıyla banka para piyasasının likiditesini ayarlamaktadır. Faiz koridorunun üst bandı gecelik borç verme, alt

⁴¹ *Geleneksel olmayan para politikaları (unconventional monetary policy)* hakkında daha fazla bilgi için *Medina ve Roldos (2014), Hoffman ve Löffler (2014), Frederico et al. (2014)*’e bakılabilir.

⁴² Faiz koridoru hakkında ayrıntılı bilgi için *Başçı ve Kara (2011), Kara (2012) ve Aysan et al. (2014)* bakılabilir.

bandı gecelik borç alma faizlerini göstermektedir. Bu koridor arasında kalan faiz ise 1 haftalık repo faizi olan politika faizini oluşturmaktadır. Politika faizi ilan edildikten sonra merkez bankası açık piyasa işlemleri (APİ) ile kısa vadeli faiz oranını bu seviyeye yakın olarak belirlemektedir⁴³. Bu nedenle faiz koridoru, pasif olarak politika faizinin hangi yönde değişeceğini söyleyen bir bant görevi üstlenmektedir. Ülkede geniş olarak tutulan faiz koridoru, fiyat ve finansal istikrardaki ödünleşmeleri engelleyerek sermaye hareketliliği ve kredi büyümesi üzerinde etkili bir araç olarak dikkat çekmektedir (Çetin, 2016: 86; Kara et al. 2015: 2-6).

Rezerv opsiyon mekanizması (ROM), diğer yeni para politikası araçlarından biridir. ROM, banka yükümlülüklerinin kalitesini artırma amacıyla TCMB tarafından ilk kez 2011 yılının Eylül ayında kullanılmıştır. ROM, bankalara mevduat olarak yatırılan Türk lirası (TL) cinsinden varlıklar için ayrılan zorunlu karşılıkların döviz ve altın olarak tutulması imkanına denir. Bu imkan, rezerv opsiyon katsayısı (ROK) ile belirlenir. ROK'un belirlenimi piyasadaki farklı etmenlere ve araçlara bağlı olmaktadır (Kara et al. 2015: 2). Sermaye akımlarının ülkeye girişiyle birlikte yabancı para maliyetinin düşük olması ticari bankaların ROM'u daha kolay ve az maliyetli olarak kullanmasına yol açar. Bu durumda ROM, hızlı kredi büyümesi ve TL'nin aşırı değerlenme riskini engeller. TCMB, piyasadaki şartlara bağlı olarak daha fazla döviz çekebilmek için ROK'u arttırabilir. Sermaye çıkışlarının olmasıyla yabancı fon kaynak maliyetinin artması durumunda bankalar, ROM'u kullanmakta zorlanırlar. Bu nedenle merkez bankası tarafından ROK'un indirilmesi etkin bir politika olacaktır. Ayrıca

⁴³ Para politikasının yönetilebilmesi açısından temelde 2 faiz ön plandadır. Bunlar *TCMB ortalama fonlama faizi* ve *bankalararası (interbank) piyasada oluşan gecelik faiz oranıdır*. TCMB ortalama fonlama faizi, merkez bankasının çeşitli kanallar aracılığıyla piyasaya aktardığı likitidenin ağırlıklı ortalama faizini göstermektedir. Bankalararası gecelik faiz oranı ise bankaların ve finansal kuruluşların Borsa İstanbul (BİST) ile yaptığı repo ve ters repo işlemlerinde geçerli olan faizdir (Kara et al. 2015: 6).

ROM kapsamında tutulan döviz ve altın TCMB tarafından satın alınmadığı için TCMB'nin brüt olarak döviz rezervlerinde artış olacaktır⁴⁴ (Çetin, 2016: 87).

3.2. Türkiye'de Politik Para Arzı Dalgalanmalarına İlişkin Bir Uygulama

Çalışmada, 1987-2016 yılları arasında politik parasal fırsatçı dalgalanmalar tespit edilmeye çalışılacaktır. 1987 seçimleriyle birlikte 2016 yılına kadar toplam sekiz adet genel seçim yapılmıştır. Genel seçimlerin bu çalışmada incelenmesinin temel nedeni, politik konjonktür teorilerinin diğer seçimlere (*yerel seçim, cumhurbaşkanlığı seçimi*) nazaran *daha iyi sonuçlar vermesinden* kaynaklanmaktadır⁴⁵.

Söz konusu çalışmada para politikası araçlarının analizi bakımından geleneksel fırsatçı politik konjonktür teorisinin kullanılmasının birkaç nedeni vardır. Özellikle ülkemiz açısından Türk seçmenin bekleyiş yapısı *rasyonel yapıda olmayıp adaptif yapıdadır* (Bulutay, 1970; Akarca ve Tansel, 2004; Asutay 2004, 2005, 2006; Parlaktuna ve Bahçe, 2006). Medya unsurunun seçim döneminde seçmenlere politika ile ilgili bilgileri ulaştırmada eksikliği, seçmen-politikacılar arası bilgi asimetrisi, rasyonel bekleyişlerin ülkemiz açısından geçerli olmadığını göstermektedir. Tüm bu etkenlerin yanı sıra seçmenlerin naif ve miyopik bekleyişlerde bulunması rasyonel politik konjonktür teorisinin ülkemiz açısından uygun olmadığını göstermektedir (Eryılmaz, 2014: 173).

Geleneksel ve rasyonel ayırımın yanı sıra teorinin partizan ve fırsatçı yönden analizi önem taşımaktadır. Politik partizan konjonktür teorisine göre genellikle sol partiler işsizliği, sağ partiler ise enflasyonu düşürme çabası içindedirler. Ancak ülkemizde sağ partilerin enflasyonu düşürme hedefinin yanında işsizliği de azaltma yönlü politikaları uyguladıkları

⁴⁴ Literatürde ROM'un döviz kuru ve kredi dalgalanmaları üzerindeki etkisini görmek amacıyla yapılan çalışmalar mevcuttur. *Oduncu et al. (2013)* ve *Fendoğlu (2013)* ayrı olarak yaptığı çalışmalara göre ROM'un TL üzerindeki dalgalanmaları azalttığı tespit edilmiştir. Ayrıca *Ermişoğlu (2013)* yaptığı çalışmada ROM'un kredi dalgalanmaları üzerinde azaltıcı etkisinin olduğunu belirlemiştir.

⁴⁵ Yerel seçimler açısından yapılan çalışmalar için *Turan (2008)*, *Aydemir (2007)*, *Öniş (2000)* ve *Asutay (2006)*'ya bakılabilir.

görülmektedir. Yine aynı şekilde sol partilerin politikaları, sağ partilerin politikalarına benzeyebilmektedir. Dolayısıyla partilerin partizanlık sınıflamasına uygun şekilde analizi doğru olmamaktadır (Akçoraoglu ve Yurdakul, 2004: 23). Ülkemizde politika araçları üzerinde partizan dalgalanmaların tespiti için yapılan çalışmalar da bu sonucu desteklemektedir (Sayan ve Berument, 1997; Çarkoğlu, 1995). Sayan ve Berument'in (1997) yaptığı çalışmaya göre Türkiye'de 1957-1994 dönemi arasında para politikası araçlarının sağ ve sol parti kesimine göre değişmediği tespit edilmiştir (Sayan ve Berument, 1997: 19). Tüm bu nedenlerden ötürü politik konjonktürün partizan modelleri ülkemiz açısından uygun olmadığından bu çalışmada partizan dalgalanmalar analiz dışı bırakılmıştır. Öte yandan partizanlığın Türkiye için mümkün olmaması *zayıf partizan model* olarak bilinen *fırsatçı ve partizan amaçların sentezi teorisinin* de incelenememesine neden olmaktadır. Sonuç olarak tüm politik konjonktür teorilerine bakıldığında, ülkemiz açısından sadece Nordhaus'un geleneksel fırsatçı politik konjonktür teorisinin uygun olduğu söylenebilir.

Türkiye açısından para politikalarının önemi büyüktür. Para politikaları yardımıyla “*fiyat istikrarını sağlama*” görevi temel olarak gerçekleştirilirken bu göreve ters düşmemek kaydıyla hükümetin büyüme ve istihdam politikaları desteklenmektedir (Özatay, 2012:1). Ancak merkez bankası, seçim dönemlerinde politika amaçları bir yana bırakılarak hükümetin yeniden seçilebilmesi için para politikası araçlarını ve dolayısıyla göstergelerini fırsatçı olarak değiştirilebilir. Bu nedenle çalışmada, para politikası göstergelerinin seçim dönemlerindeki hareketlerinin analizi yapılmaktadır. Ekonomik istikrarsızlıkların yorumlanması açısından çalışmanın katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Söz konusu çalışmada 1986:01 - 2016:05 döneminde Türkiye'de kullanılan para politikası göstergeleri politik parasal dalgalanmalar teorisi açısından test edilmiştir. Bu göstergeler; *dolaşımdaki para (M0)*, *M1 para arzı*, *M2 para arzı*, *M3 para arzı*, *interbank faiz oranı ve yurtiçi krediler* şeklindedir. Özellikle çalışmada, *para politikası göstergelerinin*

kullanılmasının nedeni merkez bankası müdahalelerinin politika göstergeleri üzerinde net etkisinin görülmesindedir. Para politikasının sonucunda, değişen etmenlerin incelenmemesinin temel sebebi ise politika araçlarının gecikmeli olarak amaç etmenleri (*enflasyon*⁴⁶, *işsizlik ve büyüme*⁴⁷) üzerinde etkili olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum seçim öncesi ve sonrası dönem için yanıltıcı bilgi vereceğinden politika amacı faktörleri çalışmada ele alınmamıştır.

Çalışmanın 1987 yılındaki seçimleri temel almasının nedeni, söz konusu tarihten önce yapılan seçimlerin askeri darbeler gibi *demokratik olmayan uygulamaları (askeri müdahaleler)* barındırmasından kaynaklanmaktadır. Fırsatçı amaçlarla ekonomi politikası araçlarının kullanılabileceği ilk seçimler 1987 yılı seçimlerini işaret etmektedir. Ayrıca çalışmaya konu olan aylık zaman serilerinin 1987 yılıyla birlikte daha düzgün ve sürekli olarak bulunabilmesi, bu dönem aralığının seçilmesi için bir diğer etmendir (Bakırtaş ve Koyuncu, 2005: 56-57).

Politik parasal dalgalanmalarının Türkiye açısından varlığını tespit etmede kullanılan para politikası göstergelerinden ilki *interbank faiz oranıdır*⁴⁸. Seçimsel dönemde yapılan politika değişikliklerine interbank faiz oranı daha hızlı uyum sağlamaktadır (Bakırtaş ve Koyuncu, 2005: 59). Bu nedenle sözü edilen faiz oranı seçimsel etkilerin görülebileceği bir para politikası göstergesidir. Çalışmada yer alan diğer *M1 para arzı*⁴⁹ faktörünün kullanılmasının nedeni, *parasal araçlardaki en likit varlık konumunda olmasından ve harcama eğilimini yansıtmasından dolayıdır* (Sekmen, 2012: 79). Ayrıca M1 para arzı direkt olarak TCMB tarafından kontrol edilen değişken olarak karşımıza çıkmaktadır (Derin, 2002:

⁴⁶ Para arzı artışı üretim üzerine kısa vadeli etkide bulunduktan sonra enflasyon seviyesini 12-18 ay gecikmeyle etkilemektedir (Friedman ve Goodhart, 2002: 58). Enflasyonun gecikmeli yapısından dolayı politik konjonktüre uygun hareket edip etmediğinin tespiti zor olmaktadır (Asutay, 2005).

⁴⁷ Para arzı artışının büyüme üzerindeki etkisi açık olmamakla birlikte kısa dönemli etkiler bakımından para arzı artışı 5-10 ay aralığında üretime etkide bulunmaktadır (Sekmen, 2012: 75).

⁴⁸ İnterbank faiz oranının diğer adı bankalararası para piyasası faiz oranıdır. Bankalar arasında likidite fazlası olan bankalarla likidite açığı olan bankalara göre oluşan faiz oranıdır.

⁴⁹ M1 para arzı, dolaşımdaki para ile vadesiz mevduatın toplamıyla oluşur (M1=Dolaşımdaki para+Vadesiz mevduat) (Sekmen, 2012: 79).

173; Telatar, 2001: 63). Yine politik parasal dalgalanmalarla ilgili yapılan çalışmalarda *M1 para arzının yoğun olarak kullanılmasının nedeni kolay ve çabuk erişilebilmesinden* kaynaklanmaktadır (Alesina, Roubini ve Cohen, 1997; Allen ve McCrickard, 1991; Vaubel, 1993). Bu yüzden politika kanadında alınacak kararların etkisi M1 para arzında daha rahat gözlemlenebileceği için modele dâhil edilmiştir.

Dolaşımdaki para (M0) ise çalışmada dikkate alınan bir diğer para politikası göstergesidir. Emisyon olarak da adlandırılan dolaşımdaki para, halkın ve firmaların (*ticari bankalar hariç*) elinde bulunan madeni ve kâğıt paraları göstermektedir (Yıldırım et al. 2012: 609). Emisyonun seçim dönemindeki değişkenliğinin yorumlanabilmesi için M0 para arzı analize katılmıştır. Ayrıca seçim öncesi dönemde, parti gruplarının seçim kampanyalarına dayanarak piyasaya para enjekte etmelerinin *para tabanında*⁵⁰ artışlara yol açacağı açıktır (Hızlı, 2012: 125). Buna paralel olarak para tabanının artması sonucunda M1 ve M2 para arzının da artacağı çıkarılabilir⁵¹. Yurtiçi krediler, politik parasal dalgalanmalarının tespit edilmesinde kullanılacak dolaylı göstergelerden biridir. Çünkü yurt içi krediler, merkez bankasının direkt kontrolü altında olmayıp piyasaya arz edilen fonlarla dolaylı olarak etkilenebilir. İktidar, seçim öncesi dönemde yurt içi kredileri arttırarak seçmenlerin daha rahat bir şekilde fonlara ulaşmasını sağlamaktadır.

Politik parasal dalgalanmalarla ilgili olarak yapılan çoğu çalışmada, M2Y para arzının ele alındığı görülmüştür (Hızlı, 2012; Erdoğan ve Bozkurt, 2009; Ergun, 2000; Derin, 2000). Ancak 2005 Aralık ayından itibaren uluslararası standarda uyum sağlamak amacıyla TCMB

⁵⁰ Literatürde parasal taban aynı zamanda “*baz para*” veya “*güçlü para (High-Powered Money)*” olarak adlandırılmaktadır. Parasal taban bu nedenle B veya H harfleriyle ifade edilmektedir.

⁵¹ Parasal taban(H veya B), ekonomideki nakit miktarı ile bankacılık sektöründe bulunan toplam rezervlerden oluşur. Para arzı tanımları olan M1 ve M2 parasal taban yardımıyla türetilir. Dolayısıyla merkez bankası para arzını kontrol edebilmek için para çoğaltanı ile parasal tabanı kullanır. Buna göre M1 para arzı m1 para çoğaltanı ile parasal tabanın çarpımına eşittir ($M1=m1.H$). M2 para arzı ise m2 para çoğaltanı ile parasal tabanın çarpımıyla ($M2=m2.H$) oluşur. M1 ve M2 para arzını belirleyen diğer etmenler m1 ve m2 para çoğaltanıdır. Her iki para çoğaltanı kavramı içerisinde nakit tercih oranı (c), vadesiz mevduat zorunlu karşılık oranı (r), vadeli mevduat tercih oranı (t) ve bankaların serbest rezerv oranı (e) bulunmaktadır. Buna göre m1 para çoğaltanı $(1 + c)/(c + e + r)$ formülüyle ifade edilmektedir. M2 para arzına ait olan m2 para çoğaltanı ise $(1 + c + t)/(c + e + r)$ ile gösterilmektedir (Sekmen, 2012: 80-83).

para arzı tanımlarında değişiklik yapmıştır. Buna göre M2Y para arzı içerisinde yer alan yabancı para cinsinden parasal yükümlülükler, vadelerine göre *M1 ve M2 para arzı tanımlarının* içerisinde gösterilmiştir. Çalışmanın yapıldığı dönem 2005 yılındaki değişiklikleri kapsadığından M2Y para arzı analizlerde kullanılmamıştır.

Çalışmada kullanılan son parasal etmen *M3 para arzıdır*. M3 para arzı tanımı içerisinde, M2 para arzı, repo ve para piyasası fonları bulunmaktadır (Yıldırım et al. 2012: 609). Seçim döneminde reponun ve para piyasası fonlarının değişimini incelemek amacıyla modele dâhil edilmiştir. Ayrıca M3 para arzı tanımının içerisinde bulunan resmi mevduat ve diğer mevduatlar dahilinde yer alan merkezi yönetime ait mevduatlar çıkarılmıştır. M3 para arzı tanımı içerisinde yer alan diğer genel yönetim mevduatları (*yerel yönetimler ve sosyal güvenlik kurumları*) vadelerine göre M1 ve M2 para arzı tanımları içerisinde gösterilmeye başlanmıştır⁵².

TCMB, 2008 küresel krizle birlikte yeni politika araçlarını kullanmaya başlamıştır. Söz konusu politika araçları; faiz koridoru, zorunlu karşılık politikaları ve rezerv opsiyon mekanizmasıdır. Ancak çalışmada yeni para politikası araçlarının analizi yapılmamıştır. Çünkü çalışmanın yöntemi olan ARMA ve ARIMA modelleri, daha uzun zaman serilerinde daha doğru sonuçlar vermektedir. Bu nedenle yeni politikaların testi için seçim sayısının ve verilerin az olması nedeniyle çalışma sürecinde yeni para politikalarının testi yapılamamıştır.

⁵² 2005 yılının Aralık ayından itibaren para arzı tanımlamaları yapılan düzenlemelerle aşağıdaki şeklini almıştır. Bunlar;

M1= Dolaşımdaki para + Vadesiz mevduat(TL, yabancı para)

M2= M1+ Vadeli mevduat (TL, yabancı para)

M3= M2+Repo+Para piyasası fonları

Ayrıca 2010 yılının Aralık ayından itibaren M3 para arzı tanımına Bankalarca TL üzerinden ihraç edilen ve vadesi 2 yıla kadar olan tahvil ve bonolar dâhil edilmiştir. Söz konusu denklemden yurtiçi bankaların portföyünde tutulanlar ile yurtdışı yerleşiklerin mülkiyetinde bulunanlar düşülmüştür (evds.tcmb.gov.tr/degisiklikler/news-tr-2007.html, Erişim tarihi: 21.03.2017)

Çalışmada analizi yapılan para politikası göstergeleri dolaşımdaki para (M0), M1 para arzı, M2 para arzı, M3 para arzı, yurt içi kredi ve interbank faiz oranının fırsatçı politik parasal konjonktür teorisine göre değişimi aşağıda yer alan Tablo 18 aracılığıyla incelenebilir.

Tablo 18. Parasal Faktörlerin Politik Parasal Konjonktür Teorisine Göre Beklenen Değişimi

Para Politikası Göstergeleri	Seçimden Önce	Seçimden Sonra
Dolaşımdaki Para (M0)	+	-
M1 Para Arzı	+	-
M2 Para Arzı	+	-
M3 Para Arzı	+	-
Yurtiçi Kredi Miktarı	+	-
İnterbank Faiz Oranı	-	+

Kaynak: Çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 18'deki bilgilere göre seçimden önce politik parasal fırsatçı politikalar çerçevesinde genişletici para politikaları yapılması söz konusudur. Buna göre dolaşımdaki para (M0), M1 para arzı, M2 para arzı, M3 para arzı ve yurt içi kredi miktarında seçimden önce artış, interbank faiz oranında ise azalış beklenmektedir. Seçimden sonra ise istikrarı sağlamak için seçimden önceki politikaları telafi edici olarak daraltıcı para politikasının uygulanması beklenmektedir. O halde dolaşımdaki para (M0), M1 para arzı, M2 para arzı, M3 para arzı ve yurt içi kredi miktarında seçimden sonra azalış, interbank faiz oranında artış olacağı tahmin edilmektedir.

Çalışmada politik parasal fırsatçı politikaların varlığının belirlenmesinde *Alesina, Cohen ve Roubini (1991, 1992)* çalışmalarındaki otoregresif süreç temel alınmıştır. Söz konusu çalışmalarında, OECD ve gelişmiş ülkeler açısından politika araçları ve politika çıktılarının analizinde kendiyile bağımlı hareketli ortalama (ARIMA) modelleri

kullanılmıştır⁵³. Bu modellerden yol çıkılarak politik konjonktür teorilerini test etmek için *mevsimsel kendiyle bağımlı hareketli ortalama modelleri olan SARIMA modelleri* çalışmada verileri analiz etmede kullanılmıştır. ARIMA model yapısı, yapısal modellere göre seçim döneminde yapısal modellemeyle ortaya çıkan hataları azaltmaktadır⁵⁴ (Eryılmaz, 2014: 176). İlave olarak yapısal modeller, güçlü ve endüstriyel ülkelerin analizi açısından daha uygun, gelişmekte olan ülkeler için daha az etkili olmaktadır (Özkan, 2010: 181). Bu nedenle ARIMA modelinin yapısal modellere göre üstünlüğü olduğundan söz konusu modelin kullanılması uygun görülmüştür.⁵⁵

ARIMA modellerinde serilerin analiz edilebilmesi için serinin eşit zamanlarla gözlenen değerinin kesikli ve durağan yapıda olması gerekmektedir. Bu nedenle durağanlık kavramı Box-Jenkins yönteminin önemli bir yapıtaşını oluşturmaktadır (Bircan ve Karagöz, 2003: 50). Dolayısıyla çalışmada kullanılan her bir seri için durağanlık testleri uygulanmıştır. Söz konusu serilerde durağanlık testi olarak Augmented Dickey Fuller (ADF), Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS), Ng-Perron ve iki kırılmalı yapısal birim kök testi olan Lee-Strazicich (2003) kullanılmıştır. Tüm bu işlemlerden sonra ARIMA model yapısına seçim öncesi ve sonrası dönemler için kukla değişkenlerin eklenmesi aşağıdaki modelle gösterilebilir. Buna göre;

$$Y_t = \delta + \phi_1 Y_{t-1} + \dots + \phi_p Y_{t-p} + \varepsilon_t + \theta_1 \varepsilon_{t-1} + \theta_2 \varepsilon_{t-2} + \dots + \theta_q \varepsilon_{t-q} + \sum_{j=1}^k \beta_j \cdot KUKLA_j \quad (3.1)$$

⁵³ Treisman ve Gimpelson (2001) tarafından Rusya için politik konjonktürün tespiti açısından yapılan çalışmada Alesina, Cohen ve Roubini (1991, 1992)'nin çalışmalarında kullandığı modele yakın bir model kullanılmıştır (Sezgin, 2005: 157).

⁵⁴ ARMA ve ARIMA modellemelerini George Box ve Gwilym Jenkins tarafından geliştirildiği için bu modellemelere ayrıca "Box-Jenkins yöntemi" de denilmektedir.

⁵⁵ Türkiye açısından politik dalgalanmaların tespiti için kullanılan ARMA ve ARIMA yöntemleri için Sezgin (2005), Özkan (2010), Asutay (2005), Derin (2002) ve Eryılmaz (2014) çalışmaları incelenebilir.

(3.1) numaralı modelde yer alan $KUKLA_j$ faktörü k sayıda ilave edilen seçim öncesi ve sonrasına ait kukla değişkeni göstermektedir. 1986:01-2016:05 dönemi arasında gerçekleşen 8 genel seçim dikkate alınarak belirlenen her para politikası aracı için toplam 6 kukla değişken kullanılmıştır⁵⁶. Çalışmada kullanılan 6 kukla değişken seçim ayı da dâhil olmak üzere seçimden önceki 12, 9, 6 ve 3 ayı; seçimden sonraki dönem için ise 3 ve 6 ayı ifade etmektedir. Politik konjonktür dalgalanmalarını test eden çalışmalarda kukla değişkenler genellikle seçim öncesi ve seçim sonrası dönem için oluşturulur. Çünkü teoride iktidarın seçimi kazanabilmek için iktisat politikası araçlarını değiştirerek ekonomik göstergelerde değişiklikler yaratması kukla değişkenlerle anlaşılabilir. Buna paralel olarak çalışmada politik parasal fırsatçı dalgalanmaların net olarak incelenebilmesi için para politikası göstergelerinin hem seçim öncesi hem de seçim sonrasındaki değişimleri incelenecektir. Seçim öncesindeki 1 yıllık dönemin temel alınmasının nedeni olarak, politik parasal fırsatçı dalgalanmaların başlama zamanının tespiti içindir. Seçim sonrası dönem için 6 aylık dönemin incelenmesindeki temel amaç serilerle ilgili varsayımların seçim sonrası dönemde gerçekleşip gerçekleşmediğinin kontrolü nedeniyle. Seçimden önce ve sonraki dönemler için belirlenen kukla değişkenlerin hangi dönemde başlayacağı ve biteceği konusunda literatürdeki çalışmalarda kesin bir uzlaşma yoktur. Bu nedenle çalışmada kukla değişkenlerin zamanlarının belirlenmesi kararı araştırmacıya aittir.⁵⁷

⁵⁶ Çalışmada 8 genel seçim yılları için seçimden önceki ve sonraki dönemler açısından tek kukla değişken kullanılmıştır. Literatürde her bir seçim yılı için ayrı olarak veya tüm seçimlerin etkisini içeren kukla değişkenle analiz yapan çalışmalar mevcuttur. Bu konuda karar verme yetkisi araştırmacıya aittir.

⁵⁷ Ayrıca *Box-Jenkins yönteminin* kukla değişkenlerle kullanılmasına literatürde “*Müdahale (Intervention) yöntemi*” denilmektedir. Müdahale analizi belli bir dönemde zaman serileri üzerinde çeşitli nedenlerle yapılan müdahalenin etkilerini analiz etmektedir. Özellikle serilerin üzerinde etkili olan doğal afetler, kriz, köklü politika değişikliklerinin yorumlanmasında müdahale analizinin payı büyüktür. Müdahale yönteminin oluşumu *ARIMA süreci ve müdahale zamanlarını gösteren kukla değişkenlerinin toplamından* meydana gelmektedir. Dolayısıyla müdahale yöntemi, ARIMA modelleme süreciyle paralellik göstermektedir (**Güvenek ve Alptekin, 2015: 29; Firuzan, 2010: 4-5**). Müdahale (Intervention) yöntemiyle ilgili yapılan çalışmalar için *Güvenek ve Alptekin (2015), Firuzan (2010) ve Özdemir et al. (2004)*’e bakılabilir.

3.2.1. Box-Jenkins Modelleri

Zaman serileri ekonomi ve finansla ilgili olan serilerin *zamana bağılı olarak* (saat, gün, ay ve yıl) değişimini gösteren sıralamalardır (Gürüş et al. 2013: 6). Bu tanıma göre zaman serilerinde belli bir ekonomik kavramla ilgili değerlerin eşit zaman aralıklarına bağılı olarak sıralanması söz konusudur. Zaman serisi analizinin kullanılmasındaki temel prensip, serilerin geçmiş değerlerine bakılarak geçmiş dönemin yorumlanmasının yanında gelecekle ilgili olarak çıkarımlarda bulunabilmektir. Bu noktadaki temel kısıt, zaman serisinin geçmiş hareketlerinin gelecek için de bir kestirim metodu olarak kullanılmasıdır. Ancak güvenilir bir öngörü yapabilmek için serilerin özelliğinin yanında geçmişle olan ilişkilerinin de yanlış olmaması gerekmektedir (Sevüktekin ve Çınar, 2014: 48).

Ekonometri biliminde analiz yapanlar ile zaman serisi konusunda çalışan uzmanlar arasında 1970'li yıllardan önce zaman serilerinin yapısı hakkında tam bir anlaşma yolu bulunmamaktaydı. Ekonometri biliminde çalışanlar genellikle iktisat teorisine uygun kuramsallıklar üzerinde durarak serinin kendi yapısının analizine soğuk bakmışlardır. Zaman serisi konusunda çalışanlar ise seri yapısındaki değişimlerin teori olmadan da açıklanabileceği üzerinde durmuşlardır. 1970'li yıllardan sonra bu iki görüş arasında fark azalarak serilerin analizinde Box-Jenkins yöntemleri gibi farklı analizler ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 2013: 6). Bu nedenle esas olarak zaman serileri analizlerinde verilerin kendi değeriyle ilgili çalışmaların başarılı ve kullanışlı olması zaman serilerinin önemli olmasını sağlamıştır. Zaman serilerinin analizinde doğru çıkarımlar yapılabilmesi için serilerle ilgili ayrımların özetlenmesi gerekmektedir. Buna göre zaman serilerinin deterministik ve stokastik olmak üzere iki bileşeni bulunmaktadır. Deterministik bileşende serilerin sabit, trend ve mevsimsel bileşenleri incelenmektedir. Stokastik bileşende ise serilerin durağan veya durağan dışı özelliği analiz edilir. Buna bağılı olarak aşağıdaki model yapısından bahsedilebilir (Akgül, 2003: 4).

$$Y_i = T + C + S + I \quad (3.2)$$

Yukarıdaki (3.2) numaralı modelde Y_i bağımlı değişken olmak üzere T trend yapısını, C konjonktürel dalgalanmaları ve S mevsimsellik yapısını göstermektedir. Bu üç terimin toplamı deterministik yapıyı ifade ederken, I ise stokastik yapıyı göstermektedir. İlgili zaman serisi bu etmenlerden birkaçını veya birini aynı anda içeriğinde bulundurabilir. Bu noktada zaman serilerinin stokastik bileşeninde dikkat edilmesi gereken en önemli konu serilerin durağanlık süreçleridir (Tarı, 2010: 375). Buna göre bir zaman serisinin durağan olduğunun anlaşılmasında serilerin sabit aritmetik ortalama, sabit varyans ve gecikme uzunluğu ile ilişik kovaryans önem taşımaktadır. Eğer söz konusu koşullar mevcut değilse serinin durağan olmadığı anlaşılır (Bozkurt, 2013: 6).

Tek bir ekonometrik faktöre bağlı olarak yapılan model yapıları tek değişkenli zaman serisi modelleri olarak bilinmektedir. Bu noktada zaman serileri modellemesinin temel amacı tek bir seriye ait gözlem değerlerinin dinamik veya zamana bağlı yapısını araştırmaktır. Bu sayede dinamik yapının yardımıyla geleceğe ilişkin ön raporlama sürecinin üretilmesi sağlanmaktadır (Sevüktekin ve Çınar, 2014: 48).

Zaman serilerinin analizinde sık kullanılan yöntem Box-Jenkins yöntemidir. Geleneksel ekonometrik modellere göre serinin durağanlığı, deterministik oluşumu ve gelecekle ilgili tahmin oluşturması bakımından tercih edilen bir yöntemdir (Bozkurt, 2013: 51). Yöntemin temel prensibi, serinin durağan olmasıdır. Yani Box-Jenkins yöntemi mevsimsel etkiden ve trendden arındırılmış seriler için uygun olmaktadır. Eğer seriler mevsimsel ve trend etkileri barındırıyorsa durağanlık süreçlerinin uygulanması gerekmektedir. Bir seriyi durağan hale getirebilmek için gelişmiş bilgisayar programları vasıtasıyla ve yöntemlerle serinin farkı alınır (Gujarati, 2005: 734). Box-Jenkins yönteminde temel olarak üç modelleme süreci söz konusudur. Bunlar; (Bozkurt, 2013: 51-52)

- a. Otoregresif (Kendiyle bağımlı) süreç yapısı (AR Süreci)
- b. Hareketli ortalama süreç yapısı (MA Süreci)
- c. Otoregresif (Kendiyle bağımlı) hareketli ortalama süreç yapısı (ARMA Süreci)

Söz konusu yukarıdaki süreç yapıları durağan olan serilere uygulanmaktadır. Ancak seriler durağan değilse seri için fark alınması gerektiğinden ARMA süreç yapısı ARIMA yapısı haline dönüşmektedir. ARIMA, otoregresif (kendiyle bağımlı) entegre hareketli ortalama anlamına gelmektedir. ARIMA sürecinde yer alan I (integrated) entegre derecesini göstermektedir. Seri durağan oluncaya kadar farkının alınması entegrasyonun kaçınıcı dereceden olduğunu ifade eder.

3.2.1.1. Mevsimsel Olmayan Box-Jenkins Modelleri

Zaman içerisinde periyodik olarak tekrarı olmayan modelleri ifade etmektedir. Mevsimsel olmayan modeller, kendi içerisinde 2 ana gruba ayrılmaktadır. Bunlar, doğrusal olan durağan modeller ve doğrusal durağan olmayan modeller şeklindedir. Her bir grubun kendi içerisinde alt modelleri barındırmaktadır. Doğrusal durağan modeller otoregresif süreç olan $AR(p)$, hareketli ortalama süreci $MA(q)$, otoregresif hareketli ortalama süreci $ARMA(p,q)$ alt modellerini kapsamaktadır. Doğrusal durağan olmayan model ise durağan olmayan hareketli ortalama süreci olan $ARIMA(p,d,q)$ modelini göstermektedir.

3.2.1.1.1. Otoregresif Süreç [AR(p)]

Zaman serisi modelleri, geleneksel ekonometrik modellerden farklıdır. Bu farklılık bağımlı değişkenin geçmiş değerlerle ilgili bilgileri içermesinden kaynaklanmaktadır. Buna

göre tek değişkenli zaman serisinin geçmiş değeri ve hata terimiyle olan ilişkisi aşağıdaki gibi modellenebilir. Buna göre (Sevüktekin ve Çınar, 2014: 147);

$$Y_t = f(Y_{t-1}, Y_{t-2}, \dots, \varepsilon_t, \varepsilon_{t-1}, \varepsilon_{t-2}, \dots) \quad (3.3)$$

(3.3) numaralı modele göre Y_t bağımlı değişken faktörü kendi geçmiş değerine ve hata terimine bağlı olarak değişir. Bu durum, ARIMA modellerinin ikili yapısını göstermektedir. ARMA veya ARIMA modellerinin ilk bileşeni AR(p) otoregresif süreci, MA(q) yapısı ise hareketli ortalama sürecini ifade etmektedir. AR(p) sürecindeki p katsayısı bağımlı değişkenin kendi geçmiş değerine bağlılık derecesini belirtmektedir. Dolayısıyla bağımlı değişken olan Y_t kendi adına konuşmuş olur. Buna göre AR(1) yapısı 1 gecikmeli ve kalıntıları temiz diziye sahip olan fonksiyonları göstermektedir. AR(1) modeli aşağıdaki gibi gösterilebilir (Gujarati, 2005: 736; Bozkurt, 2013: 53-54).

$$Y_t = \delta + \phi_1 Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.4)$$

$$\varepsilon_t \sim IID(0, \sigma^2)$$

Buna göre δ kesme terimini, ϕ_1 katsayısı ise -1 ile +1 arasında değişen faktörü, ε_t ise sıfır ortalamaya sahip sabit varyansta korelasyonsuz hata terimini ifade eder. Diğer ifadeyle Y_t değeri, bir önceki değerine ve hata terimine bağlı olmaktadır.

3.2.1.1.2. Hareketli Ortalama Süreci [MA(q)]

Zaman serilerinin genel özelliği incelendiğinde otoregresif süreçlerden farklı bir yapı olarak hareketli ortalama sürecine tabi olduğu söylenebilir. Kendi geçmiş değerlerinden öte olarak bağımlı değişken, bu süreçte geçmiş hata terimlerine bağlı hareket eder. Buna göre

zaman serisi, günlük değişmenin ortalaması sıfır ve sabit varyans şartlarıyla rassal değişkenlerin dizisi gibi davranabilir. Hareketli ortalama sürecinin kullanılma nedeni, serinin trend eğilimini yok etmektir (Sevüktekin ve Çınar, 2014: 163).

$$Y_{t+1} = \varepsilon_{t+1} + \theta_1 \varepsilon_t \quad (3.5)$$

(3.5) numaralı denklem hareketli ortalama süreci, olan MA yapısını ifade eder. Y_{t+1} faktörü bu tanımlamada şimdiki ve geçmiş hata teriminin ağırlıklı ortalamasını göstermektedir. Buna göre MA(q) için genel model aşağıdaki gibi gösterilebilir.

$$Y_t = \mu + \varepsilon_t + \theta_1 \varepsilon_{t-1} + \theta_2 \varepsilon_{t-2} + \dots + \theta_q \varepsilon_{t-q} \quad (3.6)$$

(3.6) numaralı modele göre hareketli ortalama süreci bir veya daha fazla geçmiş dönemdeki (denklemden q kadar geçmiş dönem) rassal kalıntıların ağırlıklı ortalaması cinsinden değişimlerini ifade etmektedir. Hata terimlerinin ortalaması sıfır ve varyansı sabittir. Bu nedenle söz konusu denklemden bir nevi beyaz gürültü sürecindeki hata terimi analiz edilmektedir. MA süreci aynı zamanda otokorelasyon fonksiyonu (ACF) ve kısmi otokorelasyon fonksiyonundaki (PACF) değişikliklere bakılarak tespit edilebilir. Buna göre otokorelasyon fonksiyonunda artış ve kısmi otokorelasyon fonksiyonundaki azalış geometrik yönde yse q derecesinde gecikme sayısı tespit edilebilir (Gujarati, 2005: 843).

3.2.1.1.3. Otoregresif Hareketli Ortalama Süreci [ARMA(p,q)]

Bir zaman serisi içerisinde otoregresif ve hareketli ortalama süreçleri ayrı bir şekilde ortaya çıkabileceği gibi bazı zaman serilerinde her ikisi de aynı anda bulunabilir. Otokorelasyon fonksiyonu ve kısmi otokorelasyon fonksiyonlarının gecikme değerleri AR ve MA süreçlerinin sırasıyla p ve q gecikme değerlerini belirlemektedir. Buna göre ARMA

sürecinde otokorelasyon ve kısmi otokorelasyon fonksiyonları sıfıra doğru yavaş bir şekilde azalmaktadır (Bozkurt, 2013: 57). O halde p ve q derecesinden ARMA (p,q) modellenmesi aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Sevüktekin ve Çınar, 2014: 175).

$$Y_t = \delta + \phi_1 Y_{t-1} + \dots + \phi_p Y_{t-p} + \varepsilon_t + \theta_1 \varepsilon_{t-1} + \theta_2 \varepsilon_{t-2} + \dots + \theta_q \varepsilon_{t-q} \quad (3.7)$$

Yukarıda yer alan (3.7) numaralı denklemde ϕ_1 faktöründen ϕ_p faktörüne kadar olan kısım otoregresif parametrelerin p değerini, θ_1 faktöründen θ_q faktörüne kadar olan kısım hareketli ortalama sürecinin parametrelerini göstermektedir. ε_t faktörü ise ortalaması sıfır ve varyansı sabit olan hata terimlerini ifade etmektedir.

$$Y_t = \delta + \phi_1 Y_{t-1} + \varepsilon_t + \theta_1 \varepsilon_{t-1} \quad (3.8)$$

(3.8) numaralı denklem genel olarak zaman serilerine ait değerlerin önceki değerleriyle hata teriminin geçmiş değerlerinin birleşimi ile oluşmaktadır. Buna istinaden ARMA(1,1) süreci yukarıdaki gibi modellenebilir.

3.2.1.1.4. Durağan Olmayan Otoregresif Hareketli Ortalama Süreci [ARIMA(p,d,q)]

Buraya kadar anlatılan AR(p), MA(q) ve ARMA(p,q) zaman serileri süreçlerinin durağan olup bu tür süreçlerin durağan serilere kullanılması uygun olmaktadır. Ancak zaman serileri incelendiğinde rassal yürüyüş süreci özelliği göstermesinden dolayı durağan dışı olma süreçleri oluşmaktadır. Durağan olmayan zaman serilerine AR(p), MA(q) ve ARMA(p,q) süreçleri uygulanması doğru olmayacağı için seriler durağan hale gelinceye kadar farkı alınması gerekmektedir. Özellikle finans ve ekonomi alanında zaman serilerinde stokastik süreçler söz konusu olduğundan birim kök testleriyle sınaması yapılmalıdır (Sevüktekin ve

Çınar, 2014: 183). Zaman serisinin durağan olup olmadığının tespiti için bazı testler yapılır. Bu testlere, zaman serilerinin dönüştürülme kısmında geniş olarak değinilecektir. Ancak serilerin basit anlamda durağanlığında korelogram yöntemi kullanılabilir. Bu yöntem görsel tespit yöntemi olup serinin otokorelasyon fonksiyonuna (ACF) bakılarak durağanlık elde edilmeye çalışılır. Otokorelasyon fonksiyonunda değerler yüksek seviyeden başlayıp yavaş bir şekilde azalıyorsa bu serinin durağan olmadığının göstergesi olmaktadır (Ertek, 1996: 383-384).

Fark alma işlemi sonucunda durağan olan seri, farkın sayısı kadar d dereceden durağan seri olarak kullanılır. Bu yüzden ARMA modelleri durağan olmayan serilerde ARIMA modeli haline gelir. ARIMA modelinde AR otoregresif süreci, MA hareketli ortalama sürecini ve I entegre (tümleşiklik) derecesini “*d mertebesinden*” ifade etmektedir (Bozkurt, 2013: 55). Buna göre durağan olmayan bir ARMA(p,q) modeli, ARIMA(p,d,q) modeli olarak yazılabilir. Örneğin ARIMA(p,d,q) modeli 1 derecede farkı alınarak durağan hale getiriliyorsa o zaman model ARIMA(p,1,q) olarak yazılabilir.

ARIMA(p,d,q) modelinde p ve q değerlerinin belirlenmesi için otokorelasyon (ACF) ve kısmi otokorelasyon (PACF) fonksiyonlarına bakılır. ARIMA(p,d,q) sürecinde her iki fonksiyon değerlerinin sıfıra doğru azalmaması durağan yapının olmadığını ifade eder. Seri durağan hale getirildikten sonra her iki fonksiyonun alacağı değerlerin geometrik olarak azalmasıyla p ve q değerleri elde edilir. Böylelikle ARIMA modelinde yer alan değişkenin bugünkü değeriyle geçmiş değerlerinin ağırlıklı toplamıyla, hata teriminin ağırlıklı toplamının bileşimini aşağıdaki model göstermektedir (Bozkurt, 2013: 57).

$$Y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \alpha_i Y_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_i e_{t-i} \quad (3.9)$$

Yukarıdaki (3.9) numaralı denklem dönüştürüldüğünde ve tüm kökler durağan haldeyse otoregresif hareketli ortalama sürecinden söz edilecektir. Ayrıca durağan olan bir

seri $AR(p)$ veya $MA(q)$ süreçlerinden birine sahipse yani karma bir süreç taşıyorsa yazılacak ARIMA modeli farklılaşacaktır. Buna göre zaman serisi $AR(p)$ süreci taşıyorsa o halde seri p ve d mertebesinden tümleşik otoregresif süreç olup $ARI(p,d,0)$ modeliyle ifade edilir. Eğer seri $MA(q)$ hareketli ortalama sürecine tabiyse seri d ve q dereceden tümleşik hareketli ortalama sürecini gösterir. Söz konusu model $IMA(0,d,q)$ şeklinde yazılır (Sevüktekin ve Çınar, 2014: 187-188).

$AR(p)$, $MA(q)$, $ARMA(p,q)$ ve $ARIMA(p,d,q)$ süreçlerinin otokorelasyon (ACF) ve kısmi otokorelasyon fonksiyonları (PACF) ile olan ilişkisi ve bu metotların kullanılmasıyla belirlenmesi aşağıdaki tabloyla özetlenebilir.

Tablo 19. AR, MA ve ARMA Süreçlerinin Otokorelasyon ve Kısmi Otokorelasyon Yapısı İle Belirlenimi

OTOKORELASYON YAPISI	SÜREÇ
Otokorelasyon fonksiyonunda üssel azalma	$AR(p)$ modeli. P değerini kısmi otokorelasyonun gecikmesi belirler.
Kısmi otokorelasyon fonksiyonunda üssel azalma	$MA(q)$ modeli. Otokorelasyon fonksiyonunun gecikmesi q değerini belirler.
Otokorelasyon ve kısmi otokorelasyon fonksiyonunda üssel azalma	$ARMA(p,q)$ modeli. Otokorelasyon fonksiyonu ve kısmi otokorelasyon fonksiyonunun gecikme değerleri p ve q değerlerini belirler.
Otokorelasyon ve kısmi Otokorelasyon fonksiyonunda tüm değerler sıfır	Seri tesadüfi değişkendir.
Belirli aralıklarla otokorelasyon ve kısmi otokorelasyon değerlerinin sıfırdan farklı olması (12, 24. Değerlerde)	Mevsimsel otoregresif terim içerir.
Otokorelasyon ve kısmi otokorelasyon değerlerinin sıfıra doğru azalmaması	Durağan değildir.

Kaynak: Bozkurt, 2013: 57

Tablo 19’da yer alan bilgilere göre otokorelasyon fonksiyonunda üssel azalma AR(p) modelini gösterirken kısmi otokorelasyon fonksiyonunda üssel azalma MA(q) modelini ifade etmektedir. Her iki fonksiyondaki üssel azalış ARMA(p,q) sürecinin olduğunu göstermektedir. Eğer otokorelasyon ve kısmi otokorelasyon fonksiyonunun aldığı tüm değerler sıfırsa seri tesadüfi değişken olmaktadır. Belli aralıklarda her iki fonksiyonun aldığı değerler sıfırdan farklı olması söz konusuysa sürecin mevsimsel yapı taşıdığı anlaşılır. Serilerin değerleri 12. ve 24. değerlerde farklılaşması mevsimsel otoregresif terimin olduğunu ifade etmektedir. Son olarak otokorelasyon ve kısmi otokorelasyon fonksiyonları değerleri bakımından bir zaman serisi için sıfıra doğru azalmıyorsa serinin durağan olmadığı anlaşılır.

3.2.1.2. Mevsimsel Box-Jenkins Modelleri

Mevsimsel dalgalanmalar, bir zaman serisi içerisinde tekrarlanan değişimleri ifade etmektedir. Zaman serilerinde mevsimsellik, özellikle aylık ve çeyrek yıllık serilerde daha yoğun görülme ihtimali bulunmaktadır. Bu nedenle bir zaman dilimi içerisinde birbirini tekrarlayan eylemlerin olması (*örneğin bayramlar ve özel günler gibi*) mevsimsel etkileri barındıran gözlemler içerisinde korelasyonun büyük olmasına yol açabilir. Bir zaman serisi durağan hale getirilse bile mevsimsel etkilerden dolayı durağanlık koşulları bozulabilir. Bu modellerle çalışabilmek için seriler durağan hale getirilmelidir. Serilerin farkı alınarak trend eğiliminden arındırılması ve ayrıca mevsimsel fark ile serideki mevsimsel etkilerden arındırılması gerekir (Polat, 2009: 55).

3.2.1.2.1. Mevsimsel Otoregresif Hareketli Ortalama Süreci [ARIMA(p,d,q)(P, D, Q)_m]

Mevsimsel olan ARIMA modellerinin oluşumu aşağıdaki gibi ifade edilebilir⁵⁸.

⁵⁸ *Mevsimsel (Seasonally)* olan modeller *mevsimsel otoregresif (SAR)*, *mevsimsel hareketli ortalama (SMA)*, *mevsimsel otoregresif hareketli ortalama (SARMA)* şeklinde ifade edilmektedir. Mevsimsel modellerin *ACF* ve

$$ARIMA(p, d, q)(P, D, Q)_s \quad (3.10)$$

Üstte yer alan modelin (p, d, q) kısmı mevsimsellik içermeyen bölümünü, (P, D, Q) ise mevsimsellik taşıyan bölümünü göstermektedir. Bu denklemde yer alan çarpım ilişkisinden hareketle $p(P)$ otoregresif süreç olan (AR) bileşeni gecikme sayısını, $d(D)$ serileri durağan hale getirmek için fark sayısını, $q(Q)$ hareketli ortalama süreci olan (MA) bileşeni gecikme sayısını göstermektedir. Denklemin dışında yer alan s operatörü mevsimsel olarak gözlemlenen serinin değerini ifade eder. Aylık zaman serilerinde $s=12$ ve çeyrek yıllık zaman serilerinde $s=4$ değerini alır. Mevsimsel olan zaman serileri için model belirlenim süreci mevsimsel olmayan zaman serileriyle aynı olmaktadır (Polat, 2009: 55).

3.2.2. Box-Jenkins Modelinin Belirlenmesi

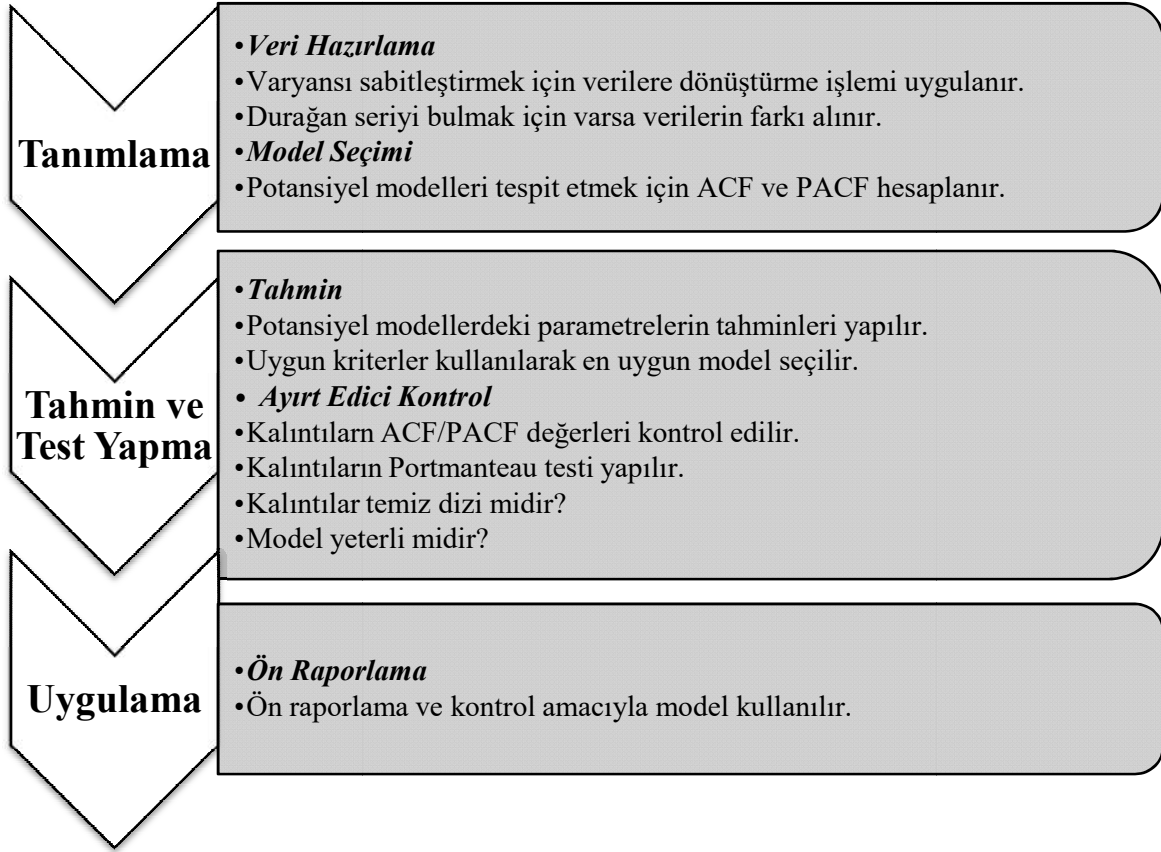
Ekonomi ve finansla ilgili olan zaman serilerinde tahmin ve öngörü amacıyla Box-Jenkins modeli kullanılır. Söz konusu yöntem, ekonomi ile ilgili zaman serilerinin olasılık özelliklerini “*Bırakın veriler konuşsun*” felsefesiyle çözmeyi amaçlar. Bir bağımlı değişkeni açıklayan bağımsız değişkenler yerine bağımlı değişkenin geçmiş değeri ve olasılık taşıyan hata terimiyle açıklanmaktadır (Gujarati, 2005: 735). Söz konusu metot üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar (Özkan, 2010: 182) ;

1. Tanımlama,
2. Tahmin ve test yapma,
3. Uygulama aşamalarından oluşur.

Söz konusu Box-Jenkins model kurma işlerliğinin aşamaları aşağıda yer alan Tablo 20 yardımıyla analiz edilebilir.

PACF yorumları mevsimsel olmayan modellerle aynıdır. Ayrıca *ARIMA modelleri* bazı kaynaklarda *SARIMA* olarak gösterilebilmektedir.

Tablo 20. Box-Jenkins Model Kurma İşlerliği

Kaynak: Sevüktekin ve Çınar, 2014: 189'dan yararlanılmıştır.

Tanımlama aşaması veri hazırlama ve model seçimi olmak üzere ayrı iki alt kısımdan oluşmaktadır. Serilerin varyansını sabit hale getirebilmek için verilere dönüştürme işlemi uygulanır. Ardından serilerin durağan olup olmadığının analizi yapılır. Ekonomik serilerde ilk olarak durağanlık yapısına bakıldıktan sonra durağan ise kendi haliyle test edilir. Durağan olmayan zaman serilerinde olasılıksal ve deterministik bileşenler ortadan kaldırılmaya çalışılır. Kısacası seriler durağan değilse fark alma işlemiyle durağanlık sağlanır (Sevüktekin ve Çınar, 2014: 190). *Bu çalışmada serilerin durağanlık analizlerinde Eviews 8 paket programı yardımıyla Augmented Dickey Fuller (ADF), Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS), Ng-Perron testleri yapılmıştır. Gauss programı aracılığıyla iki kırılmalı yapısal birim kökün tespiti açısından Lee-Strazicich (2003) testinden yararlanılmıştır.* Serilerin

logaritması alındıktan sonra durağan olmayan zaman serilerine bir kez fark alınarak seriler durağan hale getirilmiştir. Bu konu ileride verilerin durağanlık testleri başlığı altında ayrıntılı incelenecektir. Tanımlama aşamasındaki diğer bir aşama seriler durağan hale getirildikten sonra Box-Jenkins modellerinden hangisinin uygulanacağına karar verilmesidir. Burada AR, MA veya ARMA model yapıları kullanılabilir. Söz konusu modeller için p ve q değerleri açısından olası tanımlamalar yapılır. AR(1), AR(2), MA(1), MA(2), ARMA(1,1) model tanımlamalarında, p ve q değerleri yüksek ise derecelerin uygun seviyesine kadar p ve q değerleri değiştirilir. Bu noktada hesaplamalar açısından p ve q gecikme değerlerinin belirlenmesinde Eviews 8 paket programı kullanılmıştır. Ayrıca sözü edildiği üzere AR(p) sürecinin derecesi bu süreçle uyumlu olan oto ilgileşim fonksiyonu (ACF) ile belirlenmektedir. Otokorelasyon fonksiyonu azalarak kayboluyorsa AR(p) modeli geçerlidir. MA(q) sürecinin derecesi yine MA(q) yapısına uygun olarak kısmi otokorelasyon fonksiyonu (PACF) ile belirlenmektedir. Kısmi otokorelasyon fonksiyonu azalarak kayboluyor ise MA(q) süreci geçerli olmaktadır. Eğer her iki süreç aynı anda oluyorsa o halde ARMA(p,q) modeli geçerli olacaktır (Sevüktekin ve Çınar, 2014: 193). Son olarak model tanımlanırken en az sayıda parametreyle model belirlenmeye çalışılır. “Sadelik yasası” gereği Box-Jenkins metodu az sayıda parametre taşıyan modelde daha iyi sonuçlar vermektedir (Eryılmaz, 2014: 189).

ARIMA model kurma işleminde kullanılan Box-Jenkins yönteminde ikinci aşama, tahmin ve test yapma aşamasıdır. Bu aşama, ayırt edici kontrol ve tahmin alt dallarını içerir. Bu aşamanın en önemli yanı, modelde yer alan parametrelerin tahmininin yapılmasıdır. Tahmin aşamasındaki yöntemlerden biri, olağan en küçük kareler yöntemi olup diğeri de “En Küçük Kareler Yöntemi” (EKK) olmaktadır. Bunların tespitinde yöntem olarak manuel araçlardan ziyade gelişmiş ekonometrik programlar kullanılır. MA(q) süreci modelde yer almıyorsa AR(p) süreci mevcutsa en küçük kareler yöntemi (EKK) kullanımı uygundur. AR

sürecinden farklı olarak MA(q) sürecinden en çok benzerlik yöntemi kullanılır. Modelin AR ve MA derecesini belirlemek için t ve F istatistiklerine bakılır. Ekonometrik programın önerdiği gecikme sayısından başlanmak suretiyle gecikme sayıları azaltılarak model tahmin edilir. En anlamlı değeri veren modelin seçilmesine gayret edilir. Bu yöntemler uygulandıktan sonra uygun kriterler kullanılarak en iyi model belirlenir. Model seçim kriterinde diğer araçlar yardımcı araç olarak kullanılabilir. Bu araçlar şu şekildedir (Sevüktekin ve Çınar, 2014: 197-200);

1. **R^2 Katsayısı:** Aday modellerin R^2 değerlerine bakarak uygun modeller tespit edilebilir. Ancak standart belirlenim katsayısının model için genel yararı olmayabilir. Çünkü modelde yer alan parametrelerin sayısının artmasıyla R^2 anlamlılık düzeyi artar. Bu sorunun çözümü için düzeltilmiş R^2 yapmak ve modelleri buna göre karşılaştırmak gerekir.
2. **F İstatistiği Testi:** Modelin genel olarak tüm faktörler hesaba katılarak anlamlılığını ölçen testtir. Ayrıca model için hangi derecenin uygun olup olmamasında kullanılır.
3. **AIC İstatistiği:** Akaike bilgi kriteri olarak adlandırılır. Model uyum iyiliğini ölçer. Modeldeki değişken sayısını dikkate alarak ölçüm yaptığından küçük parametrelili denklemlerde AIC daha iyi sonuçlar vermektedir. Model seçiminde AIC seviyesi en düşük olan model tercih edilmesi gerekir.
4. **SIC İstatistiği:** Schwarz bilgi kriteri olarak bilinir. Ayrıca Bayes bilgi kriteri (BIC) olarak adlandırılır. AIC ile aynı paralelde uyum iyiliği ölçülür. Büyük parametrelili modeller için SIC, AIC istatistiğinden daha uygundur. Yine aynı şekilde AIC istatistiğinde olduğu gibi en düşük SIC seviyesine sahip model en uygun model olmaktadır.

Tüm bu testler yapıldıktan sonra model ileriye yönelik tahmin yapılmasında kullanılır. Bu noktada zaman serisi ön raporlama ve kontrol amaçlı olarak kullanılır. Serinin iyi açıklanabilmesi için Q ve LB test istatistikleri yanında otokorelasyon katsayısının anlamlı olup olmadığına bakılır. Normallik testleriyle model güçlü hale getirilir (Bozkurt, 2013: 59).

3.3. Verilerin Derlenmesi

Bu tezin ekonometrik analiz kısmında kullanılan para politikası araçları ile ilgili veriler *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) elektronik veri dağıtım sistemi*, *Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü (BUMKO)*, *FRED (St. Louis Federal Rezerv Bankası)* ve *IFS (Uluslararası Finansal İstatistik) verileri* aracılığıyla elde edilmiştir. Çalışmada 1986: 01 – 2016: 05 dönemleri arasında *dolaşımdaki para (M0)*, *M1 para arzı*, *M2 para arzı*, *M3 para arzı*, *interbank (bankalararası) faiz oranı* ve *yurtiçi kredi miktarı* aylık verileri kullanılmıştır. Verilerin aylık olarak ele alınmasının nedeni aylık verilerin, çeyrek yıllık verilere ve yıllık verilere göre daha iyi sonuçlar vermesinden kaynaklanmaktadır (Tutar ve Tansel, 2004: 15). Özellikle politik konjonktür teorisiyle ilgili yapılan çalışmalarda aylık verilerin tutarlı olmasından dolayı çalışmada verilerin her birinin aylık olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca her bir serinin mevsimsel olarak birim kök içerip içermediği kukla değişken yöntemiyle Eviews 8 paket programı kullanılarak test edilmiştir. Sonuç olarak çalışmada kullanılan verilerle ilgili mevsimsel birim köke rastlanılmamıştır.

Ayrıca çalışmada serilerin 1986:01 döneminden başlamasının nedeni, 1987 yılında yapılan seçim öncesi politik konjonktürün tespiti içindir. Bunun yanında 1987 seçimi öncesindeki seçimlerin analiz dışı bırakılmasının nedeni olarak, çalışmaya konu olan serilerdeki veri eksikliğinin yanında, sıklıkla askeri darbe gibi demokratik olmayan uygulamaların varlığından dolayıdır. 1983 seçimlerinde denetimli seçimin yapılmasından

dolayı politik konjonktürü doğru bir şekilde yorumlamak adına analiz 1987 yılındaki seçimleri temel almaktadır (Özkan, 2010: 150).

3.4. Durağanlık Analizleri

Çalışmada para politikası araçlarıyla ilgili zaman serilerinin Box-Jenkins yöntemiyle analiz edilebilmesi için durağan olmayan serileri durağan hale getirmek gerekir. Serilerin durağan olup olmadığının tespiti için birim kök testleri uygulanır. Birim kök testleri için gelişmiş programlarla yapılan çok sayıda test vardır. Ancak çalışmada analizi yapılan serilerin birim kök testlerinde literatürde en çok kullanılan testlerden yararlanılmıştır. Bunlar; *Genişletilmiş Dickey-Fuller Testi (ADF)*, *Kwiatowski-Phillips-Shin-Schmidt (KPSS) birim kök testi*, *Ng-Perron testi* ve *iki kırılmalı yapısal birim kök testi olan Lee-Strazicich (2003) testidir*. Yukarıda sayılan testlerden her birinin kendine has özellikleri, avantajları ve dezavantajları bulunur. Bu yüzden birim kökü tespit etmede birden fazla test yaparak durağanlık sürecini sağlama almak faydalı olacaktır.

3.4.1. Birim Kök Testlerinin Yapısı

Ng-Perron Testi

Ng-Perron testi, Phillips-Perron testinin genişletilmiş halidir. Bunun için serilerin hata terimlerindeki boyut çarpıklıkları (*size distortion*) M test yapısıyla düzeltilmiştir. Ayrıca model uyum iyiliğini ölçen bilgi ölçütlerinden *AIC* ve *SIC* modifiye edilerek M testleri, MIC haline dönüştürülmektedir. Bu dönüştürme işlemiyle birlikte Phillips-Perron testinde yer alan Z_α ve Z_t testleri düzeltilerek MZ_α ve MZ_t testleri halini almaktadır. Ng-Perron ilk test istatistiği olan MZ_α testi, Phillips-Perron testinde yer alan Z_α faktörünün düzeltilmiş halidir⁵⁹. Z_α ve MZ_α için hesaplanan test istatistiğinin mutlak değerli hali, kritik değerlerden büyükse serinin durağan olduğu anlaşılır. Bu etmenler dışında Ng-Perron testinde MSB ve

⁵⁹ MZ_α testi $MZ_\alpha = Z_\alpha + (T/2)(\phi - 1)^2$ formülüyle hesaplanmaktadır. Phillips-Perron testindeki $T(\phi - 1)$ istatistiği düzeltilerek MZ_α test istatistiği elde edilmiştir.

MPT olmak üzere ayrı iki test istatistiği bulunur. MSB test istatistiği içerisinde Bhargava testinin düzeltilmiş hali yer almaktadır⁶⁰. Ng-Perron test istatistiğinin son değerlendirme analizi MPT istatistiğidir. Bu istatistik, ADF-GLS testinin düzeltilmiş halini ifade eder. MSB ve MPT istatistiğinin farkı olarak sıfır hipotezinde birim kökün varlığı test edilir. MSB ve MPT değerinin hesaplanan istatistiği, kritik değerinden daha az olması durumunda seri durağan olacaktır (Sevüktekin ve Çınar, 2014: 380-381).

Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Testi

Dickey-Fuller (DF) testinde serinin hata payları arasında korelasyon ilişkisini bulunmadığı varsayılmıştır. Ancak serinin hata payları arasında korelasyon ilişkisi olabilir. Bu nedenle sorunun çözülmesi için bağımlı değişkenin geçmiş dönemdeki değeri, eşitliğin sağ tarafına atılarak ADF testi ortaya çıkmıştır. Söz konusu testte uygun gecikme sayısının belirlenmesi oldukça önemlidir. Bunun için AIC ve SIC yöntemlerine başvurulur (Bozkurt, 2013: 41-42). Seri için H_0 hipotezi seride birim kök olduğunu (durağan olmadığını), H_1 hipotezi serinin durağan olduğunu göstermektedir. Dickey-Fuller için hesaplanan kritik değerler ADF testi için geçerlidir. Seri için hesaplanan istatistik değerlerinin mutlak hali, kritik değer mutlak halinden büyük çıkması durumunda H_0 hipotezi reddedilir. Serinin durağan olduğu anlaşılır.

Kwiatowski-Phillips-Shin-Schmidt (KPSS) Testi

KPSS testinin uygulanmasındaki amaç, serinin *deterministik trendden* arındırılmasıdır (Kwiatowski et al. 1992: 159). KPSS testi, *Lagrange çarpanı (LM)* testiyle benzerlik göstermektedir. Ancak KPSS testinin LM testini temel alması, *KPSS testinde oluşturulan birim kök hipotezini standart birim kök testlerindeki hipotezlerden farklılaştırmaktadır*. H_0

⁶⁰ MSB test istatistiği $Z_\alpha = MSB * MZ_\alpha$ formülüyle hesaplanmaktadır.

hipotezi serinin *durağan olduğunu (birim kök olmadığını)*, H_1 hipotezi ise seride *birim kökün varlığını* ifade etmektedir. Eğer seri için H_0 hipotezi geçerliyse serinin trend durağan olduğunu göstermektedir. Buna göre seri için hesaplanan LM değeri, kritik değerden küçük olursa H_0 hipotezi kabul edilir. Yani buna göre seri durağan olur. Hesaplanan LM değeri, kritik değerden büyük olursa H_0 hipotezi reddedilir. Serinin durağan olmadığı anlaşılır (Sevüktekin ve Çınar, 2014: 376-377).

Lee-Strazicich (2003) İki Kırılmalı Yapısal Birim Kök Testi

Zaman serilerinin birim kök testinde yaygın olarak kullanılan testler (*ADF, KPSS, NG-Perron*) serilerde oluşan yapısal kırılmaları dikkate almadığı için eleştirilmiştir. Özellikle ekonomik krizlerin, krizlerin ardından yapılan reformcu politikaların, savaş ve barış dönemlerinde seride oluşan kırılmaların dikkate alınmaması serilerin durağanlık konularında yanlış yorumlanmasına yol açabilir. Bu yüzden birim kök testlerinin ileri versiyonları türemiştir. Bunlar; *Perron (1989), Christiano (1992), Zivot ve Andrews (1992), Banerjee, Lumsdaine ve Stock (1992), Perron ve Vogelsang (1992), Lumsdaine ve Papell (1997), Perron (1997), Vogelsang ve Perron (1998), Lee ve Strazicich (2003, 2004)* olarak sayılabilir (İğde, 2010: 24). Perron (1989), zaman serilerinde tek kırılmalı ve kırılma zamanının bilindiği durumlarda geçerli olur. Ancak kırılma zamanı tam olarak bilinmiyorsa test uygulanamamaktadır. Bu yüzden Perron (1989) çalışmasının eksik yönlerini *Christiano (1992), Zivot ve Andrews (1992), Banerjee, Lumsdaine ve Stock (1992), Perron ve Vogelsang (1992), Lumsdaine ve Papell (1997), Perron (1997), Vogelsang ve Perron (1998)* gidermiştir. Söz konusu bu testler tek kırılmayı temel alan ve kırılma zamanının içsel olarak belirlenim yöntemlerini uygulamaya çalışmışlardır (İğde, 2010: 74-75). Sözü edilen yapısal birim kök testlerinden başka Lee ve Strazicich-LS (2003, 2004) bir veya iki kırılmanın varlığını temel

olarak birim kök testini oluşturmuşlardır. İki kırılmanın varlığı altında birim kök sınaması yapıldığından Lee ve Strazicich (2003) diğer yapısal kırılmalı birim kök testinden üstündür.

Yapısal kırılmanın varlığı bilindiği halde yapısal kırılmaların modelden dışlanması, serilerin durağanlığı hakkında yanıtıcı bilgiler vermektedir. Bu nedenle Lee ve Strazicich (2003, 2004) serilerdeki kırılma zamanlarını içsel olarak ele almaktadır. Ayrıca birim kök boş hipotezine dayanılarak bir veya iki kırılmanın varlığındaki metodu ele almışlardır. Lee-Strazicich analizi, Lagrange çarpanı (LM) uygulamalarına dayanmaktadır. Ayrıca bu analiz Schmidt ve Phillips (1992)'in Lagrange çarpanı vasıtasıyla Zivot-Andrews (ZA) birim kök testini tek kırılmalı, Lumsdaine ve Papell (LP) birim kök testini iki kırılmalı olması yönünden geliştirmiştir. Tek kırılmalı birim kök testi için kritik değerler Lee-Strazicich (2004) tablo yardımıyla, iki kırılmalı birim kök testi için kritik değerler Lee-Strazicich (2003) tablo yardımıyla elde edilmektedir. Seriler için hesaplanan test istatistiğinin mutlak değeri, tabloda yer alan mutlak olarak kritik değerinden büyük olursa serilerin yapısal kırılma altında durağan olduğu anlaşılır (Yılancı, 2009: 330-331).

Lee ve Strazicich yapısal kırılmalı birim kök testinde model A, B ve C olmak üzere üç model tipi bulunmaktadır. Model A serilerin düzeydeki kırılmasını, model B eğimde kırılmayı ve model C hem düzey hem de eğimde kırılmayı ifade etmektedir. Hem düzey hem de eğimde kırılmayı dikkate alan model C, testte yer alan diğer modellerden üstündür (Tıraşoğlu, 2014: 75). Düzeyde tek kırılmalı model olan model A için regresyon denklemi aşağıdaki gibidir.

$$\begin{aligned} Y_t &= \delta' Z_t + X_t \\ X_t &= \beta X_{t-1} + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (3.11)$$

Yukarıda (3.11) numaralı denklemlerde Y_t bağımlı değişkeni, Z_t bağımsız değişkeni ε_t kalıntı terimini ifade etmektedir. Yukarıdaki regresyon denklemi dönüştürüldüğünde model A

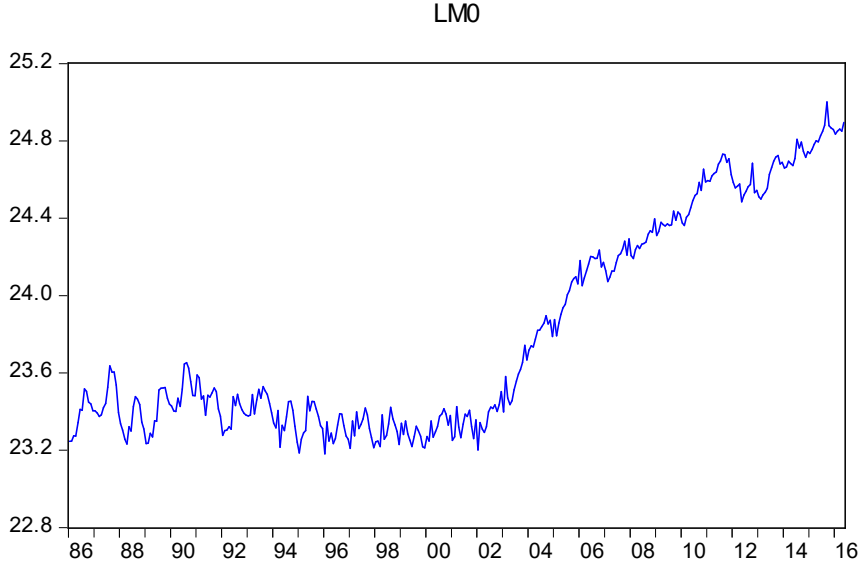
$Z_t = [1, t, D_{1t}]'$ şeklini almaktadır. Denklemden yer alan D_{1t} yapısal kırılmayı dikkate almaktadır. $t \geq T_B + 1$ için 1, diğer durumlarda sıfır değerini almaktadır. Model C'yi etkileyen dışsal değişkenlerin eklenmesiyle ise $Z_t = [1, t, D_{1t}, DT_{1t}]'$ biçimini alır. DT_{1t} , eğimde yapısal kırılmayı göstermektedir. $t \geq T_B + 1$ için $t - T_B$ değerini, diğer durumlarda sıfır değerini alır.

Lee-Strazicich (2003) iki kırılmalı birim kök testinde, regresyon denklemini dönüştürdüğünde model A için $Z_t = [1, t, D_{1t}, D_{1t}, D_{2t}]'$ ve model C için $Z_t = [1, t, D_{1t}, DT_{1t}, DT_{2t}, D_{2t}]'$ biçimini almaktadır. Model A için D_{jt} düzey değerinde yapısal kırılmaları gösteren kukla değişkeni, T_{Bj} iki kırılmanın tarihlerini göstermektedir. $j=1,2$ olduğu durumda $t \geq T_{Bj} + 1$ iken D_{jt} 1 değerini alır. Diğer durumlarda ise sıfır değerini almaktadır. Model C için düzeydeki kırılma D_{jt} , eğimdeki kırılma ise DT_{jt} kukla değişkeni ile temsil edilir. $t \geq T_{Bj} + 1$ için D_{jt} , 1 değerini alırken diğer durumlarda sıfır değerini almaktadır. DT_{jt} ise $t \geq T_{Bj} + 1$ iken $t - T_{Bj}$, diğer durumlarda sıfır değerini alır (Arı ve Özcan, 2015: 33-34).

3.4.2. Birim Kök Testlerinin Serilere Uygulanması

M0 Para Arzı

Çalışmada para politikası göstergelerinden 1986:01 – 2016:05 dönemine ait dolaşımdaki para (M0) serisinin reel hali kullanılmıştır. Söz konusu serinin nominal hali 2010 temelli tüketici fiyat endeksine bölünerek reel hale dönüştürülmüştür. Ardından serinin logaritması alınarak seri LM0 haline getirilmiştir. Dolaşımdaki para (M0), emisyon banknot ve madeni para miktarının çıkarılması ile bulunur. Para politikasının hangi yönde değiştiği dolaşımdaki para (M0) miktarı ile tespit edilebilir.

Şekil 14. LM0 Serisinin Zamana Göre Değişimi

Şekil 14'te yer alan LM0 grafiği incelendiğinde 2002 yılıyla birlikte sağa yukarı doğru pozitif eğilim ve trendin varlığı görülmektedir. Bu durum serinin durağan olmadığına dair bir gösterge niteliğindedir. Durağanlığın tespiti açısından sözü edilen üç ayrı birim kök testleriyle (*ADF*, *KPSS* ve *Ng-Perron*) sınaması yapılmış olup durağanlık testinin sonuçları Tablo 21'de görülmektedir.

Tablo 21. LM0 Düzey Değeri Birim Kök Test Sonuçları

Birim Kök Testleri	ADF Testi	KPSS Testi	Ng-Perron Testi			
			MZa	MZt	MSB	MPT
LM0	-1,71 (-3,98)	0,53 (0,21)	-3,09 (-23,8)	-1,14 (-3,42)	0,37 (0,14)	27,17 (4,03)

NOT: Parantez içindeki değerler %1 seviyesindeki kritik değerleri göstermektedir. LM0 değişkeninin ADF birim kök testinde, SIC kriterine göre 12 gecikme tespit edilmiştir. KPSS testinde ise otomatik olarak Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 15 band genişliği belirlenmiştir. Ng-Perron testinde SIC kriterine göre 5 gecikme tespit edilmiştir.

Tablo 21’de yer alan LM0 ile ilgili birim kök testlerinin sonuçlarına bakıldığında, ADF birim kök testinde seriyle ilgili hesaplanan değerin mutlak hali, kritik değerin mutlak halinden küçük olduğundan seride birim kökün olduğu görülmektedir. Yine KPSS birim kök testinde LM değeri kritik değerden büyük olduğundan H_0 hipotezi reddedilerek serinin düzey değerde durağan olmadığı görülmektedir. Son olarak Ng-Perron testinde MZa, MZt test istatistiklerinin mutlak hali, kritik değerin mutlak halinden küçük olması ve MSB, MPT test istatistiklerinin kritik değerden büyük olması serinin düzey değerde birim kökün varlığını göstermektedir.

Tablo 22. LM0 Düzey Değerinin İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları

Seri	Model	Gecikme	Kırılma Zamanları	λ	t istatistiği	Kritik Değer
LM0	Model A	1	1994M3, 2003M1	0,3; 0,6	-2,46	-4,54*
	Model C	1	2002M1, 2005M10	0,4; 0,6	-7,53	-6,45*

*: Tabloda yer alan kritik değerler %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir. Kritik değerler Lee ve Strazicich 2003’den alınmıştır.

LM0 serisinde yapısal kırılmalar olabileceği düşüncesiyle Gauss 10 paket programı kullanılarak serinin Lee ve Strazicich (2003) iki kırılmalı birim kök analizi yapılmıştır. Buna göre düzeyde kırılmayı gösteren model A için hesaplanan t istatistiğinin mutlak değeri, kritik değerin mutlak halinden küçük olduğundan model A açısından serinin durağan olmadığına ulaşılabılır. Hem düzeyde hem eğimde kırılmayı gösteren model C hesaplanan t istatistiğinin mutlak değeri, kritik değerin mutlak halinden büyük olduğundan model C açısından serinin durağan olduğu anlaşılmıştır. Ancak yapısal kırılmayı dikkate almayan *geleneksel birim kök testleri (ADF, KPSS ve NG-Perron) ve iki kırılmalı Lee-Strazicich (2003) birim kök testi* sonuçlarına göre genel eğilim, seride birim kökün varlığını gösterdiğinden serinin bir farkı alınarak serinin durağan hale getirilmesine karar verilmiştir. Serinin bir farkı alındıktan sonra yapılan birim kök testi sonuçları aşağıda yer alan tabloyla gösterilmektedir.

Tablo 23. LM0 Birinci Farkının Birim Kök Test Sonuçları

Birim Kök Testleri	ADF Testi	KPSS Testi	Ng-Perron Testi			
			MZa	MZt	MSB	MPT
dLM0	-4,69 (-3,98)	0,10 (0,21)	-86,96 (-23,8)	-6,58 (-3,42)	0,07 (0,14)	1,06 (4,03)

NOT: Parantez içindeki değerler %1 seviyesindeki kritik değerleri göstermektedir. dLM0 değişkeninin ADF birim kök testinde, SIC kriterine göre 11 gecikme tespit edilmiştir. KPSS testinde ise otomatik olarak Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 36 band genişliği belirlenmiştir. Ng-Perron testinde SIC kriterine göre 5 gecikme tespit edilmiştir.

LM0 değişkeninin birinci farkı alındıktan sonra yapılan ADF birim kök testinde hesaplanan değerlerin mutlak hali, kritik değerlerin mutlak halinden büyük olduğundan serinin birinci farkta durağan olduğu anlaşılmaktadır. KPSS testinde LM değeri, kritik değerden küçük olduğundan serinin birinci farkta durağan olduğu görülmektedir. Ng-Perron birim kök testinde ise MZa, MZt değerleri mutlak olarak kritik değerden büyük ve ayrıca MSB, MPT değerleri kritik değerden küçük olduğundan serinin birinci farkta durağan olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 24. LM0 Birinci Farkının İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları

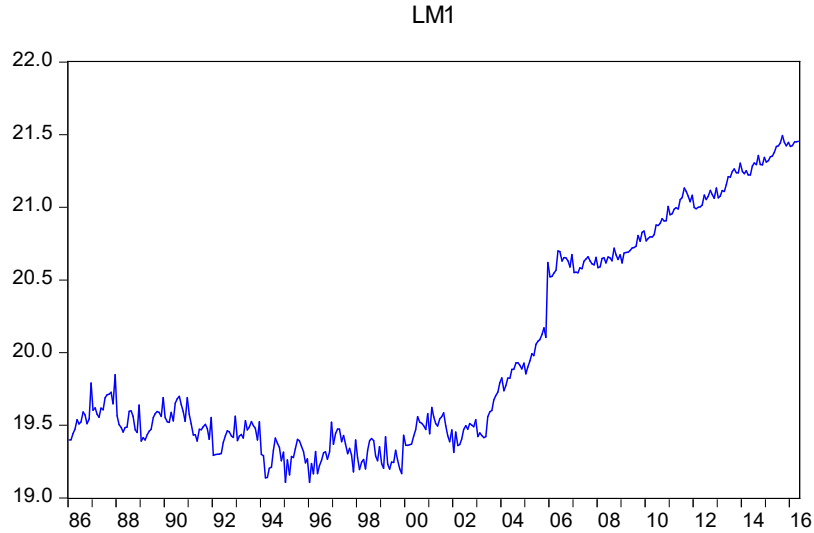
Seri	Model	Gecikme	Kırılma Zamanları	λ	t istatistiği	Kritik Değer
dLM0	Model A	0	1994M10, 2001M9	0,3; 0,6	-25,229	-4,54*
	Model C	0	1989M3, 1989M11	0,2; 0,4	-25,156	-6,16*

*: Tabloda yer alan kritik değerler %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir. Kritik değerler Lee ve Strazicich 2003'den alınmıştır.

Lee ve Strazicich (2003) iki kırılmalı birim kök testinde, hem model A hem de model C için hesaplanan t istatistiğinin mutlak değeri, kritik değerden büyük olduğundan LM0 serisi birinci farkta durağan olduğu tespit edilmiştir.

M1 Para Arzı

Çalışmada kullanılan bir diğer seri, 1986:01-2016:05 dönemine ait aylık reel M1 para arzı miktarıdır. Serinin nominal hali, 2010 baz yılı tüketici fiyat endeksine bölünerek reel hali elde edilmiştir. Ardından serinin logaritması alınarak seri LM1 haline dönüştürülmüştür. M1 para arzı, dolaşımdaki para ile vadesiz mevduatların toplamından oluşmaktadır. Ayrıca M1 para arzı likit varlıklardan oluştuğu için dar tanımlı para arzı olarak bilinir.

Şekil 15. LM1 Serisinin Zamana Göre Değişimi

Şekil 15'te yer alan LM1 grafiği incelendiğinde tıpkı LM0 serisinde olduğu gibi 2002 yılıyla birlikte sağa yukarı doğru pozitif eğilim ve trendin varlığı görülmektedir. Bu durum serinin durağan olmadığına dair bir sinyaldir. *ADF*, *KPSS* ve *Ng-Perron* sınaması yapılmış olup durağanlık testinin sonuçları Tablo 25'te görülmektedir.

Tablo 25. LM1 Düzey Değeri Birim Kök Test Sonuçları

Birim Kök Testleri	ADF Testi	KPSS Testi	Ng-Perron Testi			
			MZa	MZt	MSB	MPT
LM1	-1,97 (-3,98)	0,54 (0,21)	-2,97 (-23,8)	-1,11 (-3,42)	0,37 (0,14)	28,02 (4,03)

NOT: Parantez içindeki değerler %1 seviyesindeki kritik değerleri göstermektedir. LM1 değişkeninin ADF birim kök testinde SIC kriterine göre 12 gecikme tespit edilmiştir. KPSS testinde ise otomatik olarak Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 15 band genişliği belirlenmiştir. Ng-Perron testinde SIC kriterine göre 12 gecikme tespit edilmiştir.

Tablo 25'te yer alan LM1 serisinin düzey değeri, birim kök testlerinin sonuçlarına bakıldığında ADF birim kök testinde seriyle ilgili hesaplanan değer, mutlak değer olarak kritik değerden küçük olduğundan seride birim kökün olduğu görülmektedir. Yine KPSS birim kök testinde LM değeri, kritik değerden büyük olduğundan serinin düzey değerde durağan olmadığı anlaşılmaktadır. Son olarak Ng-Perron testinde MZa, MZt mutlak değerlerinin kritik değerden küçük olması ve MSB, MPT test istatistiklerinin kritik değerden büyük olması serinin düzey değerde birim kökün varlığını göstermektedir.

Tablo 26. LM1 Düzey Değerinin İki Kıırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları

Seri	Model	Gecikme	Kırılma Zamanları	λ	t istatistiği	Kritik Değer
LM1	Model A	1	1991M12, 2005M11	0,2; 0,6	-1,98	-4,54*
	Model C	1	1997M11, 2005M9	0,4; 0,6	-4,95	-6,45*

*: Tabloda yer alan kritik değerler %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir. Kritik değerler Lee ve Strazicich 2003'den alınmıştır.

Tablo 26'da LM1 serisinin Lee ve Strazicich (2003) iki kırılmalı birim kök analizi yapılmıştır. Buna göre düzeyde kırılmayı gösteren model A için, düzey ve eğimde kırılmayı gösteren model C için hesaplanan t istatistiğinin mutlak değeri, mutlak kritik değerinden

küçük olduğundan her iki model açısından serinin durağan olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Seri için yapılan geleneksel birim kök testleri (*ADF*, *KPSS* ve *NG-Perron*) ve iki kırılmalı Lee-Strazicich birim kök testinin sonuçları birim kökün varlığını gösterdiğinden serinin bir farkı alınarak serinin durağan hale getirilmesine karar verilmiştir. Serinin bir farkı alındıktan sonra yapılan birim kök testi sonuçları aşağıda yer alan tabloyla gösterilmektedir.

Tablo 27. LM1 Birinci Farkının Birim Kök Testi Sonuçları

Birim Kök Testleri	ADF Testi	KPSS Testi	Ng-Perron Testi			
			MZa	MZt	MSB	MPT
dLM1	-4,70 (-3,98)	0,07 (0,21)	-827,96 (-23,8)	-20,89 (-3,42)	0,02 (0,14)	0,10 (4,03)

NOT: Parantez içindeki değerler %1 seviyesindeki kritik değerleri göstermektedir. dLM1 değişkeninin ADF birim kök testinde, SIC kriterine göre 11 gecikme tespit edilmiştir. KPSS testinde ise otomatik olarak Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 17 band genişliği belirlenmiştir. Ng-Perron testinde AIC kriterine göre 14 gecikme tespit edilmiştir.

LM1 değişkeninin birinci farkı alındıktan sonra yapılan ADF, KPSS ve Ng-Perron birim kök testlerinde, serinin birinci farkta durağan olduğu ve birim kök olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 28. LM1 Birinci Farkının İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları

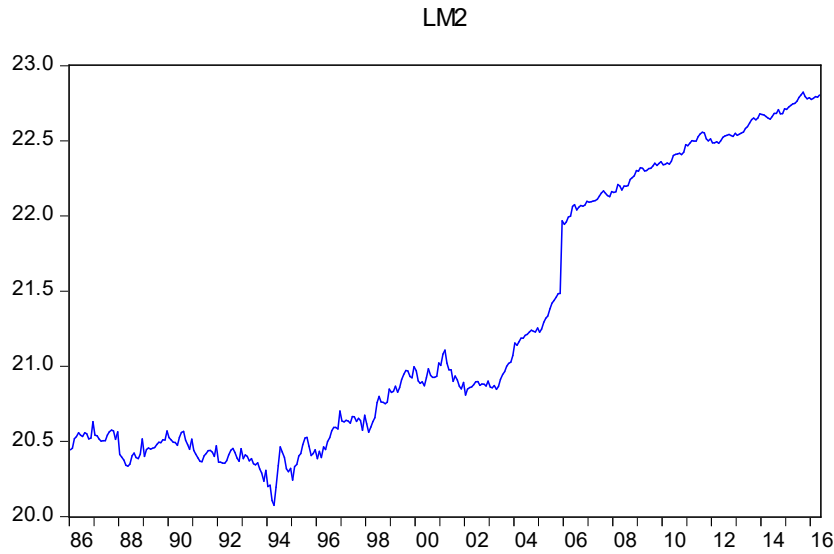
Seri	Model	Gecikme	Kırılma Zamanları	λ	t istatistiği	Kritik Değer
dLM1	Model A	2	2004M10, 2006M9	0,6; 0,7	-11,277	-4,54*
	Model C	2	2005M10, 2006M4	0,6; 0,8	-24,004	-6,32*

*: Tabloda yer alan kritik değerler %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir. Kritik değerler Lee ve Strazicich 2003'den alınmıştır.

LM1 serisi, Lee ve Strazicich (2003) iki kırılmalı birim kök testinde hem model A hem de model C için hesaplanan t istatistiğinin mutlak değeri, kritik değerden büyük olduğundan birinci farkta durağan olduğu tespit edilmiştir.

M2 Para Arzı

Çalışmada ilgili dönemde kullanılan diğer seri, reel M2 para arzı miktarıdır. Söz konusu serinin nominal hali 2010 baz yılı tüketici fiyat endeksine bölünerek reel hale dönüştürülmüştür. Ayrıca serinin logaritması alınarak LM2 serisi elde edilmiştir. M2 para arzı, dolaşımdaki para, vadesiz mevduat ve vadeli mevduatların toplamından oluşur. Para politikalarının seçim zamanındaki seyri M2 para arzıyla anlaşılabilir.

Şekil 16. LM2 Serisinin Zamana Göre Değişimi

Şekil 16’da yer alan LM2 grafiği incelendiğinde, 2003 yılıyla birlikte sağa yukarı doğru pozitif eğilim ve trendin varlığı görülmektedir. Bu durum serinin durağan olmadığını bir göstergesi olabilir. Bu nedenle *ADF*, *KPSS* ve *Ng-Perron* sınaması yapılmış olup durağanlık testinin sonuçları Tablo 29’da görülmektedir.

Tablo 29. LM2 Düzey Değerinin Birim Kök Testi Sonuçları

Birim Kök Testleri	ADF Testi	KPSS Testi	Ng-Perron Testi			
			MZa	MZt	MSB	MPT
LM2	-1,95 (-3,98)	0,46 (0,21)	-1,86 (-23,8)	-0,90 (-3,42)	0,48 (0,14)	44,58 (4,03)

NOT: Parantez içindeki değerler %1 seviyesindeki kritik değerleri göstermektedir. LM2 değişkeninin ADF birim kök testinde SIC kriterine göre 0 gecikme tespit edilmiştir. KPSS testinde ise otomatik olarak Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 15 band genişliği belirlenmiştir. Ng-Perron testinde SIC kriterine göre 0 gecikme tespit edilmiştir.

Tablo 29’da yer alan LM2 serisinin düzey değeri birim kök testinin sonuçlarına bakıldığında, ADF birim kök testinde seriyle ilgili hesaplanan değer, mutlak değer olarak kritik değerden küçük olduğundan serinin durağan olmadığı görülmektedir. Yine KPSS birim kök testinde LM değeri, kritik değerden büyük olduğundan serinin düzey değerde birim kökün var olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak Ng-Perron testinde MZa, MZt mutlak değerlerinin kritik değerden küçük olması ve MSB, MPT test istatistiklerinin kritik değerden büyük olması serinin düzey değerde birim kökün varlığını göstermektedir.

Tablo 30. LM2 Düzey Değerinin İki Kırılımlı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları

Seri	Model	Gecikme	Kırılma Zamanları	λ	t istatistiği	Kritik Değer
LM2	Model A	0	1991M12, 2005M11	0,2; 0,6	-1,65	-4,54*
	Model C	0	1993M4, 2005M11	0,2; 0,6	-4,69	-6,41*

*: Tabloda yer alan kritik değerler %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir. Kritik değerler Lee ve Strazicich 2003’den alınmıştır.

Tablo 30’da LM2 serisinin Lee ve Strazicich (2003) iki kırılımlı birim kök analizi yapılmıştır. Buna göre düzeyde kırılmayı gösteren model A için, düzey ve eğimde kırılmayı gösteren model C için hesaplanan t istatistiğinin mutlak değeri, kritik değerinin mutlak halinden

küçük olduğundan her iki model açısından ilgili seri düzey değerinde durağan değildir. Sonuç olarak seri için yapılan *geleneksel birim kök testleri (ADF, KPSS ve NG-Perron)* ve *iki kırılmalı Lee-Strazicich (2003) birim kök testinin sonuçları birim kökün varlığını gösterdiğinden serinin bir farkı alınarak serinin durağan hale getirilmesine karar verilmiştir.* Serinin bir farkı alındıktan sonra yapılan birim kök testi sonuçları aşağıda yer alan tabloyla gösterilmektedir.

Tablo 31. LM2 Birinci Farkının Birim Kök Testi Sonuçları

Birim Kök Testleri	ADF Testi	KPSS Testi	Ng-Perron Testi			
			MZa	MZt	MSB	MPT
dLM2	-20,56 (-3,98)	0,10 (0,21)	-180,61 (-23,8)	-9,50 (-3,42)	0,05 (0,14)	0,50 (4,03)

NOT: Parantez içindeki değerler %1 seviyesindeki kritik değerleri göstermektedir. dLM2 değişkeninin ADF birim kök testinde SIC kriterine göre 0 gecikme tespit edilmiştir. KPSS testinde ise otomatik olarak Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 6 band genişliği belirlenmiştir. Ng-Perron testinde SIC kriterine göre 0 gecikme tespit edilmiştir.

LM2 değişkeninin birinci farkı alındıktan sonra yapılan ADF, KPSS ve Ng-Perron birim kök testlerinde serinin birinci farkta durağan olduğu ve birim kök olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 32. LM2 Birinci Farkının İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları

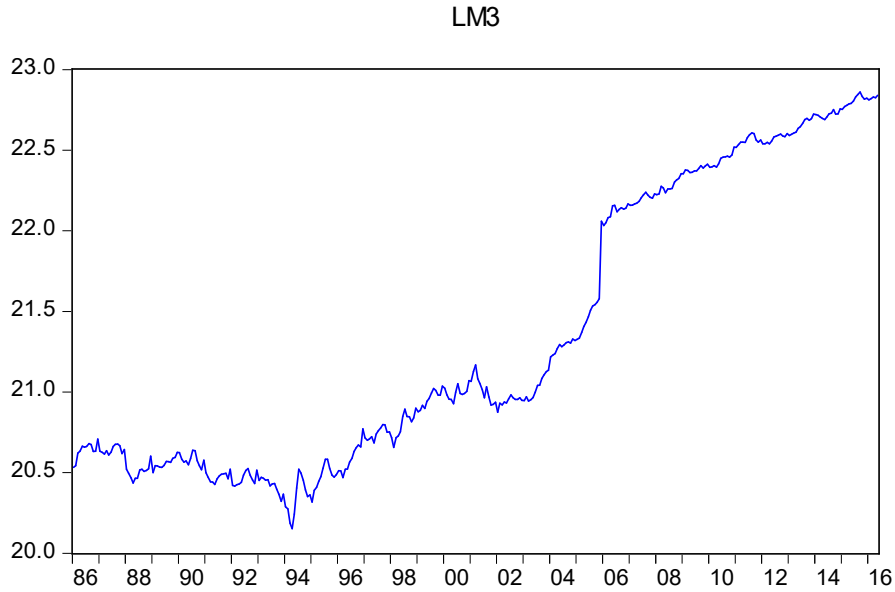
Seri	Model	Gecikme	Kırılma Zamanları	λ	t istatistiği	Kritik Değer
dLM2	Model A	0	1994M4, 2003M4	0,2; 0,5	-21,913	-4,54*
	Model C	0	2005M9, 2005M12	0,6; 0,8	-24,811	-6,32*

*: Tabloda yer alan kritik değerler %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir. Kritik değerler Lee ve Strazicich 2003'den alınmıştır.

LM2 serisi için yapılan Lee ve Strazicich (2003) iki kırılmalı birim kök testinde hem model A hem de model C için hesaplanan t istatistiğinin mutlak değeri, kritik değerden büyük olduğundan birinci farkta durağan olduğu tespit edilmiştir.

M3 Para Arzı

Çalışmada 1986:01-2016:05 dönemi için analizi yapılan diğer para politikası göstergesi, reel M3 para arzı miktarıdır. Söz konusu serinin nominal hali, 2010 baz yılı tüketici fiyat endeksine bölünerek reel hale getirilmiştir. Ayrıca serinin logaritması alınarak LM3 serisi elde edilmiştir. M3 para arzı, M2 para arzına ilave olarak repo ve para piyasasındaki fonlardan oluşmaktadır. En geniş para arzı tanımı olup para piyasası fonları ve reponun seçim zamanlarında değişiminin incelenmesi amacıyla modele dâhil edilmiştir.

Şekil 17. LM3 Serisinin Zamana Göre Değişimi

Şekil 17’de yer alan LM3 grafiği incelendiğinde, 1994 yılıyla birlikte sağa yukarı doğru pozitif eğilim ve trendin varlığı görülmektedir. Bu durum serinin durağan olmadığını

bir sinyali olabilir. Bu nedenle *ADF*, *KPSS* ve *Ng-Perron* sınaması yapılmış olup durağanlık testinin sonuçları Tablo 33’te görülmektedir.

Tablo 33. LM3 Düzey Değerinin Birim Kök Testi Sonuçları

Birim Kök Testleri	ADF Testi	KPSS Testi	Ng-Perron Testi			
			MZa	MZt	MSB	MPT
LM2	-1,89 (-3,98)	0,45 (0,21)	-1,59 (-23,8)	-0,83 (-3,42)	0,52 (0,14)	51,49 (4,03)

NOT: Parantez içindeki değerler %1 seviyesindeki kritik değerleri göstermektedir. LM3 değişkeninin ADF birim kök testinde SIC kriterine göre 0 gecikme tespit edilmiştir. KPSS testinde ise otomatik olarak Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 15 band genişliği belirlenmiştir. Ng-Perron testinde SIC kriterine göre 0 gecikme tespit edilmiştir.

Tablo 33’te yer alan LM3 serisinin düzey değeriyle ilgili ADF birim kök testinde seriyle ilgili hesaplanan değer, mutlak değer olarak kritik değerden küçük olduğundan serinin durağan olmadığı görülmektedir. Yine KPSS birim kök testinde LM değeri, kritik değerden büyük olduğundan serinin düzey değerde birim kökün var olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Ng-Perron testinde MZa, MZt mutlak değerlerinin kritik değerden küçük olması ve MSB, MPT test istatistiklerinin kritik değerden büyük olması, serinin düzey değerde birim kökün varlığını göstermektedir.

Tablo 34. LM3 Düzey Değerinin İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları

Seri	Model	Gecikme	Kırılma Zamanları	λ	t istatistiği	Kritik Değer
LM3	Model A	0	1991M12, 2005M11	0,2; 0,6	-1,45	-4,54*
	Model C	0	1993M4, 2005M11	0,2; 0,6	-4,52	-6,41*

*: Tabloda yer alan kritik değerler %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir. Kritik değerler Lee ve Strazicich 2003’den alınmıştır.

LM3 serisi için Lee ve Strazicich (2003) iki kırılmalı birim kök testi değerleri Tablo 34’de gösterilmiştir. Hem model A hem de model C açısından hesaplanan t istatistiğinin mutlak değerli hali, kritik değerden küçük olduğu için serinin durağan olmadığı anlaşılmaktadır. Diğer birim kök testlerinde de serinin durağan olmadığı tespit edildiğinden serinin birinci farkı alınmış, ikinci farkın olması ihtimaline karşı yeniden durağanlık testlerine tabi tutulmuştur.

Tablo 35. LM3 Birinci Farkının Birim Kök Testi Sonuçları

Birim Kök Testleri	ADF Testi	KPSS Testi	Ng-Perron Testi			
			MZa	MZt	MSB	MPT
dLM3	-18,74 (-3,98)	0,11 (0,21)	-181,39 (-23,8)	-9,52 (-3,42)	0,05 (0,14)	0,50 (4,03)

NOT: Parantez içindeki değerler %1 seviyesindeki kritik değerleri göstermektedir. LM3 değişkeninin ADF birim kök testinde SIC kriterine göre 0 gecikme tespit edilmiştir. KPSS testinde ise otomatik olarak Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 5 band genişliği belirlenmiştir. Ng-Perron testinde SIC kriterine göre 0 gecikme tespit edilmiştir.

LM3 değişkeninin birinci farkı alındıktan sonra yeniden yapılan ADF, KPSS ve Ng-Perron birim kök testlerinde, serinin birinci farkta durağan olduğu ve birim kök olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 36. LM3 Birinci Farkının İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları

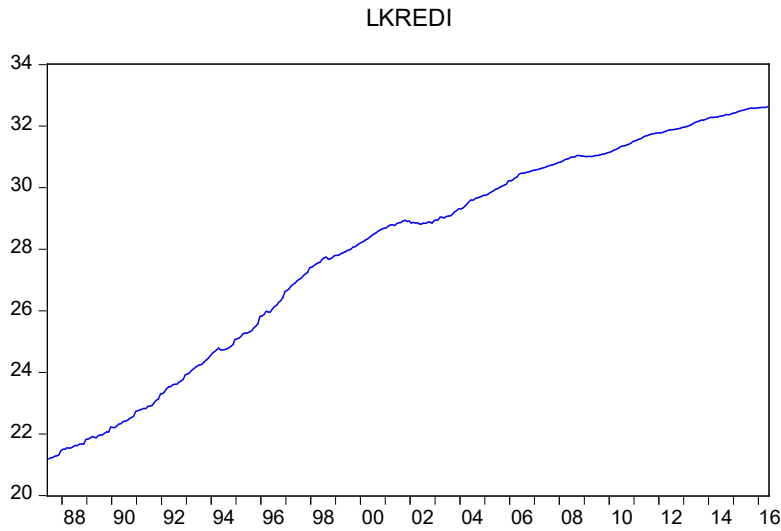
Seri	Model	Gecikme	Kırılma Zamanları	λ	t istatistiği	Kritik Değer
dLM3	Model A	0	1994M2, 1994M5	0,2; 0,2	-19,782	-4,54*
	Model C	0	2005M9, 2005M12	0,6; 0,8	-22,927	-6,32*

*: Tabloda yer alan kritik değerler %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir. Kritik değerler Lee ve Strazicich 2003’den alınmıştır.

Lee ve Strazicich (2003) iki kırılmalı birim kök testinde farkı alınan LM3 serisinin hem model A hem de model C için hesaplanan t istatistiğinin mutlak değeri, kritik değerden büyük olduğundan birinci farkta durağan olduğu tespit edilmiştir.

Yurtiçi Kredi Seviyesi

Çalışmada 1986:01-2016:05 dönemi için analizi yapılan para piyasasına ait diğer faktör, nominal yurtiçi kredi miktarıdır. Serinin logaritması alınarak LKREDİ serisi elde edilmiştir⁶¹. Bankacılık sektörü piyasadaki kredi miktarını değiştirerek seçim dönemlerinde arzulan para miktarını değiştirebilir. Yurtiçi kredi miktarının seçim dönemlerinde nasıl bir yol izlediğini görmek amacıyla çalışmaya dâhil edilmiştir.

Şekil 18. LKREDİ Serisinin Zamana Göre Değişimi

Şekil 18’de yer alan LKREDİ serisinin grafiği incelendiğinde, ilgili dönem boyunca sağa yukarı doğru pozitif eğilim ve trendin varlığı görülmektedir. Bu durum serinin durağan

⁶¹ Yurtiçi kredi miktarını reel hale dönüştürmek için literatürdeki çalışmalarda Yurtiçi Kredi/GSYİH formülü kullanılmıştır. Ancak Türkiye için aylık GSYİH verileri bulunamadığından söz konusu dönüştürme işlemi uygulanamamıştır. Serinin logaritması alınarak serinin dönüştürülmesi sağlanmıştır.

olmadığının bir sinyali olarak algılanabilir. Bu nedenle *ADF*, *KPSS* ve *Ng-Perron* sınaması yapılmış olup durağanlık testinin sonuçları Tablo 37’de görülmektedir.

Tablo 37. LKREDİ Düzey Değerinin Birim Kök Testi Sonuçları

Birim Kök Testleri	ADF Testi	KPSS Testi	Ng-Perron Testi			
			MZa	MZt	MSB	MPT
LKREDİ	-0,98 (-3,98)	0,54 (0,21)	-0,98 (-23,8)	-0,97 (-3,42)	0,99 (0,14)	223,4 (4,03)

NOT: Parantez içindeki değerler %1 seviyesindeki kritik değerleri göstermektedir. LKREDİ değişkeninin ADF birim kök testinde SIC kriterine göre 12 gecikme tespit edilmiştir. KPSS testinde ise otomatik olarak Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 15 band genişliği belirlenmiştir. Ng-Perron testinde Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 6 band genişliği belirlenmiştir.

Tablo 37’de yer alan LKREDİ serisinin düzey değeriyle ilgili ADF birim kök testi sonuçlarına göre hesaplanan değer, mutlak değer olarak kritik değerden küçük olduğundan ilgili serinin durağan olmadığı görülmektedir. LKREDİ serisinin KPSS birim kök testinde LM değeri, kritik değerden büyük olduğundan serinin düzey değerde birim kökün var olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca seri açısından Ng-Perron testinde MZa, MZt mutlak değerlerinin kritik değerden küçük olması ve MSB, MPT test istatistiklerinin kritik değerden büyük olması düzey değerde birim kökün olduğunu göstermektedir.

Tablo 38. LKREDİ Düzey Değerinin İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları

Seri	Model	Gecikme	Kırılma Zamanları	λ	t istatistiği	Kritik Değer
LKREDİ	Model A	3	1990M2, 1998M11	0,2; 0,4	-0,99	-4,54*
	Model C	3	1996M5, 2003M2	0,4; 0,6	-3,45	-6,45*

*: Tabloda yer alan kritik değerler %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir. Kritik değerler Lee ve Strazicich (2003)’den alınmıştır.

LKREDİ serisi için Lee ve Strazicich (2003) iki kırılmalı birim kök testi değerleri Tablo 38’de gösterilmiştir. Hem model A hem de model C açısından hesaplanan t istatistiğinin mutlak değerli hali, kritik değerden küçük olduğu için serinin durağan olmadığı anlaşılmaktadır. Diğer birim kök testlerinde de serinin durağan olmadığı tespit edildiğinden serinin birinci farkı alınmış, ikinci farkın olması ihtimaline karşı yeniden durağanlık testlerine tabi tutulmuştur.

Tablo 39. LKREDİ Birinci Farkının Birim Kök Testi Sonuçları

Birim Kök Testleri	ADF Testi	KPSS Testi	Ng-Perron Testi			
			MZa	MZt	MSB	MPT
dLKREDİ	-2,53 (-3,98)	0,16 (0,21)	-207,96 (-23,8)	-10,19 (-3,42)	0,04 (0,14)	0,43 (4,03)

NOT: Parantez içindeki değerler %1 seviyesindeki kritik değerleri göstermektedir. LKREDİ değişkeninin ADF 1. Fark birim kök testinde SIC kriterine göre 11 gecikme tespit edilmiştir. KPSS testinde ise otomatik olarak Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 6 band genişliği belirlenmiştir. Ng-Perron testinde Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 5 band genişliği belirlenmiştir.

LKREDİ serisinin birinci farkı alındıktan sonra yeniden yapılan ADF birim kök testinde serinin durağan olmadığı anlaşılmıştır. Bu yüzden ikinci farkı alınarak yapılan ADF testinde serinin durağan hale geldiği görülmektedir. KPSS ve Ng-Perron birim kök testlerinde serinin birinci farkta durağan olduğu ve birim kök olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 40. LKREDİ Birinci Farkının İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları

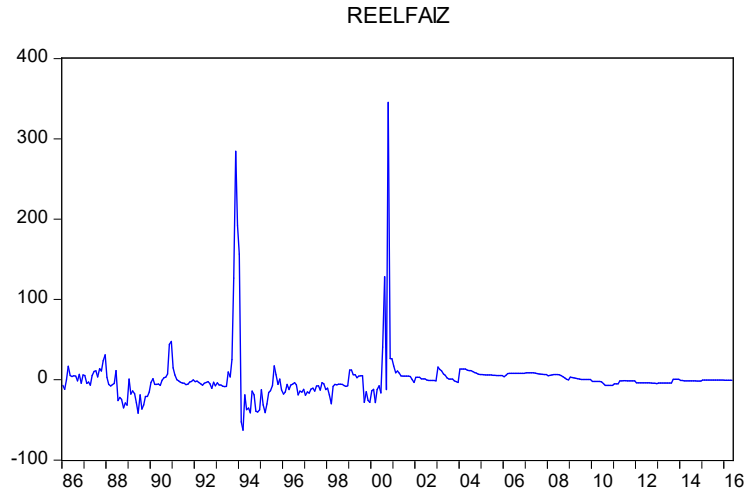
Seri	Model	Gecikme	Kırılma Zamanları	λ	t istatistiği	Kritik Değer
dLKREDİ	Model A	2	1998M5, 2006M5	0,4; 0,6	-8,153	-4,54*
	Model C	2	1989M10, 1996M11	0,2; 0,4	-10,056	-6,16*

*: Tabloda yer alan kritik değerler %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir. Kritik değerler Lee ve Strazicich (2003)’den alınmıştır.

Tablo 40’ta Lee ve Strazicich (2003) iki kırılmalı birim kök testinde farkı alınan LKREDİ serisinin hem model A hem de model C için hesaplanan t istatistiğinin mutlak değeri, kritik değerden büyük olduğundan birinci farkta durağan olduğu tespit edilmiştir.

Bankalararası (İnterbank) Faiz Oranı

Çalışmada kullanılan son veri 1986:01-2016:05 dönemine ait bankalararası reel faiz oranıdır. Söz konusu seriyi elde etmek için aylık nominal faiz oranından her yıl için 12 aylık ortalama enflasyon oranı çıkarılmıştır⁶². Bazı yıllarda reel faiz oranı negatif değer aldığından serinin logaritması alınmamıştır⁶³. Bankalararası faiz oranı, likidite fazlasına sahip olanlarla likidite açığına sahip olan bankalararasındaki fon oranını gösterir. Çalışmada bankalararası faiz oranının kullanılmasının nedeni para politikası ile ilgili değişikliklerin etkisini hızlıca göstermesindedir.

Şekil 19. REELFAİZ Serisinin Zamana Göre Değişimi

⁶² Nominal faizi reel faize dönüştürmede kullanılan yöntem için *Gürgür ve Karaca (2007)*’ye bakılabilir.

⁶³ Doğrusal olmayan seriler logaritma ile doğrusal hale getirilebilmektedir. Ancak logaritma sadece pozitif değerli seriye uygulanmaktadır.

Şekil 19’da yer alan reel faiz serisinin grafiği incelendiğinde, 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerden dolayı seride aykırı değerler (outlier) bulunmaktadır. 1994-2001 aykırı değerleri dışında seride trende rastlanılmadığından ilgili yıl aralığında serinin durağan olduğu net olarak anlaşılmamaktadır. Bu yüzden seride birim kökün olup olmadığının anlaşılması için *ADF*, *KPSS* ve *Ng-Perron* testleri ile serinin sınaması yapılmış olup durağanlık testinin sonuçları Tablo 41’de görülmektedir.

Tablo 41. REELFAİZ Düzey Değeri Birim Kök Testi Sonuçları

Birim Kök Testleri	ADF Testi	KPSS Testi	Ng-Perron Testi			
			MZa	MZt	MSB	MPT
REELFAİZ	-8,68 (-3,98)	0,06 (0,21)	-241,17 (-23,8)	-10,98 (-3,42)	0,04 (0,14)	0,37 (4,03)

NOT: Parantez içindeki değerler %1 seviyesindeki kritik değerleri göstermektedir. REELFAİZ değişkeninin ADF birim kök testinde, SIC kriterine göre 3 gecikme tespit edilmiştir. KPSS testinde ise otomatik olarak Barlett-Kernel tekniğiyle Newey-West 8 band genişliği belirlenmiştir. Ng-Perron testinde SIC kriterine göre 3 gecikme tespit edilmiştir.

Tablo 41’de yer alan REELFAİZ serisinin ADF birim kök testi sonucuna göre seriyle ilgili hesaplanan değer, mutlak değer olarak kritik değerden büyük olduğundan serinin düzey değerinin durağan olduğu görülmektedir. Seriyle ilgili olarak yapılan KPSS birim kök testine göre LM değeri, kritik değerden küçük olduğundan serinin düzey değerde birim kökün var olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca seri açısından Ng-Perron testinde MZa, MZt mutlak değerlerinin kritik değerden büyük olması ve MSB, MPT test istatistiklerinin kritik değerden küçük olması, serinin düzey değerde birim kökün var olmadığını göstermektedir.

Tablo 42. REELFAİZ Düzey Değerinin İki Kırılmalı Lee-Strazicich (2003) Birim Kök Testi Sonuçları

Seri	Model	Gecikme	Kırılma Zamanları	λ	t istatistiği	Kritik Değer
RFAİZ	Model A	3	1993M9, 1993M11	0,3; 0,3	-9,44	-4,54*
	Model C	3	2000M9, 2001M5	0,4; 0,6	-13,09	-6,45*

*: Tabloda yer alan kritik değerler %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir. Kritik değerler Lee ve Strazicich (2003)'den alınmıştır.

REELFAİZ serisi için Lee ve Strazicich (2003) iki kırılmalı birim kök testi değerleri Tablo 42'de gösterilmiştir. Hem model A hem de model C açısından hesaplanan t istatistiğinin mutlak değerli hali, kritik değerden büyük olduğu için serinin durağan olduğu görülmektedir. Bu yüzden ilgili seriye fark alma işlemi uygulanmamıştır.

3.5. Seçim Dönemlerine İlişkin Kukla Değişkenler

Çalışmada, 1986: 01-2016: 05 dönemi analiz edildiğinden bu döneme denk gelen seçimler açısından para politikası göstergeleri test edilmiştir. Söz konusu çalışmada 29 Kasım 1987, 20 Ekim 1991, 24 Aralık 1995, 18 Nisan 1999, 3 Kasım 2002, 22 Temmuz 2007, 12 Haziran 2011 ve 1 Kasım 2015 genel seçimlerinin toplu etkileri dikkate alınmıştır. Ayrıca diğer seçimlere (yerel seçim, cumhurbaşkanlığı seçimi) nazaran genel seçimlerin politik konjonktür teorilerinde daha iyi sonuçlar vermesinden dolayı ilgili çalışmada genel seçimler incelenmiştir. Konuyla ilgili yapılan benzer çalışmalar genel seçimleri dikkate aldığından ve yerel seçimlerle ilgili veri eksikliği nedeniyle yerel seçimler çalışmadan dışlanmıştır⁶⁴.

Çalışmada 8 genel seçim döneminin para politikası göstergeleri üzerindeki toplu etkilerini değerlendirmek amacıyla seçim öncesi ve sonrası dönem için toplam 6 kukla değişken belirlenmiştir. 6 kukla değişken, seçim öncesi 1 yıllık dönemdeki (üçer aylık periyotlarla) 4 kukla değişken, seçim sonrası 6 aylık dönemdeki (üçer aylık periyotlarla) 2 kukla değişken olarak dağılmaktadır. Bunun için seçimden önceki 3, 6, 9 ve 12 aylar için ve

⁶⁴ Literatürde para politikası göstergeleri ve genel seçim ilişkisini inceleyen çalışmalar için Asutay (2004, 2005), Erdoğan ve Bozkurt (2009), Telatar (2003), Kuzu (2001), Eryılmaz (2014) ve Derin (2002)'e bakılabilir.

seçim sonrası 3 ve 6 aylar için kukla değişkenler belirlenmiştir⁶⁵. Seçim öncesindeki 1 yılın ve seçim sonrasındaki 6 ayın ele alınmasının nedeni olarak parasal etmenlerdeki değişikliklerin politik parasal fırsatçı dalgalanmaların varsayımlarına uyup uymadığının kontrolü içindir. Tüm bu bilgilerden sonra çalışmada kullanılan kukla değişkenler *EB12*, *EB9*, *EB6*, *EB3*, *EA3*, *EA6* şeklindedir. Kukla değişkenlerin tanımlamaları aşağıdaki gibidir⁶⁶;

- **EB12=1** İlgili dönemde yapılan 8 seçim döneminde (seçim ayı dâhil olmak üzere) seçimlerden önceki 12 ay, aksi halde **EB12=0**
- **EB9=1** İlgili dönemde yapılan 8 seçim döneminde (seçim ayı dâhil olmak üzere) seçimlerden önceki 9 ay, aksi halde **EB9=0**
- **EB6=1** İlgili dönemde yapılan 8 seçim döneminde (seçim ayı dâhil olmak üzere) seçimlerden önceki 6 ay, aksi halde **EB6=0**
- **EB3=1** İlgili dönemde yapılan 8 seçim döneminde (seçim ayı dâhil olmak üzere) seçimlerden önceki 3 ay, aksi halde **EB3=0**
- **EA3=1** İlgili dönemde yapılan 8 seçim döneminde seçimlerden sonraki 3 ay, aksi halde **EA3=0**
- **EA6=1** İlgili dönemde yapılan 8 seçim döneminde seçimlerden sonraki 6 ay, aksi halde **EA6=0**

3.6. Analiz Sonuçları ve Genel Değerlendirme

Para politikası göstergelerinin her biriyle ilgili olarak *Mevsimsel Box-Jenkins yönteminin* aşamaları takip edilmiştir. Bu nedenle, ilk önce seriler durağanlık testlerinden geçirilerek durağan olmayan seriler açısından fark alınmış ve seriler durağan hale getirilmiştir. Ardından 1986: 01 – 2016: 05 dönemleri arasında yapılan 8 seçim dönemi

⁶⁵ Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında kukla değişkenlerin belirlenimi ile ilgili genel geçer bir kural yoktur. Kukla değişkenlerin belirlenimi araştırmacının kararına bağlı olarak değişmektedir.

⁶⁶ Buna göre çalışmada toplu etkiler incelendiğinden kullanılan kukla değişkenler ilgili döneme denk gelen 8 genel seçim olan 29 Kasım 1987, 20 Ekim 1991, 24 Aralık 1995, 18 Nisan 1999, 3 Kasım 2002, 22 Temmuz 2007, 12 Haziran 2011 ve 1 Kasım 2015 genel seçimlerinin etkisini içermektedir.

dikkate alınarak tüm seçim dönemlerinin etkisini içeren, seçim öncesi ve sonrası için kukla değişkenler oluşturulmuştur. Kukla değişkenlerin oluşturulma sürecini takiben seriler, ekonometrik bilgisayar programı olan Eviews 8 (*Automatic ARIMA selection*) kullanılarak seriye uygun SARIMA modelleri ile tespit edilmiştir. Serilerle ilgili en uygun modelin belirlenmesi sürecinde Box-Jenkins yönteminde olduğu üzere *AIC bilgi kriterinin en düşük olmasına* dikkat edilmiştir.

DOLAŞIMDAKİ PARA (M0)

1986: 01-2016: 05 dönemi için aylık dolaşımdaki para (M0) tüm seçim dönemlerinin toplu etkisi dikkate alındığında seçim öncesi ve sonrası belirlenen 6 kukla değişkenin herbiri için en uygun model yapısı SARIMA (4,1,4) (12,0,12) olarak belirlenmiştir.

Tablo 43. Dolaşımdaki Para (M0) Serisi İçin Mevsimsel ARIMA Analiz Sonuçları

Dolaşımdaki Para (M0)						
	EB12	EB9	EB6	EB3	EA3	EA6
EN UYGUN MODEL	SARIMA (4,1,4)(12,0,12)	SARIMA (4,1,4)(12,0,12)	SARIMA (4,1,4)(12,0,12)	SARIMA (4,1,4)(12,0,12)	SARIMA (4,1,4)(12,0,12)	SARIMA (4,1,4)(12,0,12)
Katsayı	0,004 (0,001)	0,005 (0,003)	0,005 (0,001)	0,005 (0,001)	0,007 (0,000)	0,008 (0,000)
Kukla	0,005 (0,255)	0,002 (0,605)	0,001 (0,840)	0,006 (0,446)	-0,026 (0,003)	-0,016 (0,006)
AR(4)	0,856 (0,000)	0,855 (0,000)	0,855 (0,000)	0,854 (0,000)	0,851 (0,000)	0,855 (0,000)
MA(4)	-0,984 (0,000)	-0,984 (0,000)	-0,984 (0,000)	-0,984 (0,000)	-0,984 (0,000)	-0,983 (0,000)
SAR(12)	0,351 (0,000)	0,352 (0,000)	0,353 (0,000)	0,355 (0,000)	0,349 (0,000)	0,351 (0,000)
SMA(12)	0,333 (0,000)	0,327 (0,000)	0,324 (0,000)	0,327 (0,000)	0,344 (0,000)	0,342 (0,000)
F-Olasılık Değeri	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
ADJ R²	0,32	0,32	0,32	0,32	0,34	0,33
AIC	-3,146	-3,143	-3,142	-3,143	-3,167	-3,163

NOT: Tabloda yer alan parantez içinde yazan değerler katsayıların olasılık değerlerini göstermektedir.

Politik parasal fırsatçı dalgalanmaları teorisine göre, iktidar yeniden seçilebilmek amacıyla seçimden önce genişletici para politikası ve seçimden hemen sonra daraltıcı para politikası yapmaktadır. Buna göre *dolaşımdaki para (M0) miktarının seçimden önce artması ve seçimden sonra azalması beklenmektedir*. Tablo 43'deki sonuçlar incelendiğinde Türkiye'de söz konusu dönemler arasındaki 8 genel seçimin toplu etkilerine bakıldığında M0 para arzının seçimlerden 12 ay önce arttığı, seçimlerden hemen sonraki 6 aylık dönemde azaldığı görülmektedir. Tabloda yer alan *EB12, EB9, EB6 ve EB3 modelleri* seçim öncesi dönemleri göstermektedir⁶⁷. Söz konusu modellerde yer alan kukla değişkenlerin aldığı değerlerin pozitif olması, dolaşımdaki para (M0) yoluyla genişletici para politikası yapıldığının göstergesidir. Ayrıca seçim öncesi için belirlenen kukla değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Ancak politik konjunktür teorisi varsayımlarının politika araçları üzerindeki etkisini belirlemek zor olduğundan seriyle ilgili kukla değişkenler istatistiksel olarak anlamsız çıksa bile kukla değişkenin sahip olduğu işaretin teoriye uygun olması politik konjunktür dalgalanmalarının geçerli olduğunun bir işareti olabilir (Özkan ve Tarı, 2011: 234). Seçim sonrası dönemler için EA3 ve EA6 olarak belirlenen modellerde kukla değişkenlerin aldığı işaretin negatif olması, dolaşımdaki para (M0) özelinde daraltıcı para politikası yapıldığını ifade etmektedir. Ayrıca seçim sonrası belirlenen kukla değişkenlerin istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. *Sonuç olarak Türkiye'de ilgili dönemde yapılan seçimlerde para politikası göstergelerinden olan dolaşımdaki para (M0) miktarı, politik fırsatçı parasal dalgalanmalar teorisinin varsayımlarına uymaktadır.*

⁶⁷ Çalışma oluşturulmadan önce teze hazırlık aşamasında para politikası göstergelerinin her seçim dönemi için tekil etkileri ekonometrik yönden incelenmiştir. Ancak her seçim döneminde çalışmada kullanılan para piyasası göstergelerinin *otoregresif süreçleri (AR, MA, ARMA ve ARIMA)* istatistiksel olarak anlamsız, seçimlerin toplu etkileri anlamlı çıktığından toplu etkilere bakılmıştır. Ancak çalışmada her seçim dönemi incelenmediğinden ilgili seçim dönemlerine denk gelen ekonomik gelişmelerin analizi yapılamamıştır.

M1 PARA ARZI

1986:01-2016:05 dönemi için aylık M1 para arzı serisi açısından tüm seçim dönemlerinin toplu etkisi dikkate alınmıştır. Model için belirlenen seçim öncesi 4 kukla değişken olan EB12, EB9, EB6 ve EB3 için en uygun model yapısı SARIMA (7,1,7) (6,0,6), seçim sonrası 2 kukla değişken olan EA3 ve EA6 için SARIMA (8,1,8) (12,0,12) şeklindedir.

Tablo 44. M1 Para Arzı Serisi İçin Mevsimsel ARIMA Analiz Sonuçları

	M1 Para Arzı					
	EB12	EB9	EB6	EB3	EA3	EA6
EN UYGUN MODEL	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (8,1,8) (12,0,12)	SARIMA (8,1,8) (12,0,12)
Katsayı	0,002 (0,964)	0,005 (0,902)	0,009 (0,835)	-0,000 (0,984)	0,020 (0,000)	0,023 (0,000)
Kukla	0,010 (0,000)	0,010 (0,000)	0,011 (0,000)	0,021 (0,000)	-0,021 (0,002)	-0,014 (0,000)
AR(7)	0,958 (0,000)	0,957 (0,000)	0,957 (0,000)	0,956 (0,000)		
AR(8)					0,778 (0,000)	0,815 (0,000)
MA(7)	-0,974 (0,000)	-0,973 (0,000)	-0,973 (0,000)	-0,968 (0,000)		
MA(8)					-0,906 (0,000)	-0,958 (0,000)
SAR(12)					0,942 (0,000)	0,936 (0,000)
SAR(6)	0,983 (0,000)	0,983 (0,000)	0,983 (0,000)	0,983 (0,000)		
SMA(12)					-0,935 (0,000)	-0,947 (0,000)
SMA(6)	-0,981 (0,000)	-0,981 (0,000)	-0,981 (0,000)	-0,978 (0,000)		
F-Olasılık Değeri	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
ADJ R²	0,30	0,30	0,30	0,30	0,54	0,55
AIC	-2,625	-2,629	-2,631	-2,618	-3,032	-3,048

NOT: Tabloda yer alan parantez içinde yazan değerler katsayıların olasılık değerlerini göstermektedir.

Çalışmada kullanılan diğer para politikası göstergesi M1 para arzıdır. Fırsatçı amaçlara bağlı olarak iktidar seçim öncesinde genişletici para politikası, seçimden sonra daraltıcı para politikasını uygulamaktadır. *Buna göre M1 para arzı, para piyasasındaki en likit parasal tanımlama olduğundan seçim öncesinde artması, seçim sonrasında ise azalması beklenmektedir.* Türkiye’de söz konusu dönem aralığında toplam 8 genel seçim yapılmıştır. Genel seçimlerin M1 para arzı üzerindeki etkileri Tablo 44 yardımıyla analiz edilebilir. Buna göre tabloda M1 para arzının seçimlerden 1 yıl (12 ay) önce arttığı görülmektedir. EB12 otoregresif modelindeki kukla değişkenin aldığı değer pozitifdir. Yine söz konusu seriyle ilgili seçim öncesi 9, 6 ve 3 ay önceki (EB9, EB6, EB3) kukla değişkenlerin işareti pozitifdir. Bu durum seçimler öncesi dönem boyunca genişletici para politikalarının varlığını kanıtlamaktadır. Ayrıca seçim öncesi dönemdeki kukla değişkenlerin istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. 8 genel seçim sonrası yapılan politikaların M1 para arzı üzerindeki etkilerine bakıldığında, M1 para arzının azaldığı anlaşılmaktadır. EA3 ve EA6 modellerinde yer alan kukla değişkenlerinin işaretine bakıldığında negatif değer aldığı görülmektedir. Bu duruma dayanarak, seçimlerden hemen sonra daraltıcı para politikalarının uygulandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca EA3 ve EA6 modellerinde yer alan kukla değişkenlerinin istatistiksel olarak %1 seviyesinde anlamlı olduğu görülmektedir. *Sonuç olarak ilgili dönemde Türkiye’de yapılan seçimlerde para politikası göstergesi olan M1 para arzı, miktarı politik fırsatçı parasal dalgalanmalar teorisinin varsayımlarına uymaktadır.*

M2 PARA ARZI

Türkiye’nin 1986: 01-2016: 05 dönemi için aylık M2 para arzı serisi açısından tüm 8 seçim dönemlerinin toplu etkisi dikkate alınmıştır. M2 para arzı, ilgili dönüşümlerden geçirilerek ve birim kök olduğundan 1 farkı alınarak otoregresif sürece tabi tutulmuştur. M2 para arzı serisi için belirlenen seçim öncesi 4 kukla değişken olan EB12, EB9, EB6 ve EB3

için, seçim sonrası 2 kukla değişken olan EA3 ve EA6 için en uygun model SARIMA (7,1,7) (6,0,6) olarak seçilmiştir.

Tablo 45. M2 Para Arzı Serisi İçin Mevsimsel ARIMA Analiz Sonuçları

	M2 Para Arzı					
	EB12	EB9	EB6	EB3	EA3	EA6
EN UYGUN MODEL	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)
Katsayı	0,001 (0,924)	0,002 (0,864)	0,002 (0,869)	-0,001 (0,944)	0,005 (0,724)	0,007 (0,567)
Kukla	0,004 (0,000)	0,004 (0,000)	0,005 (0,000)	0,008 (0,000)	-0,012 (0,000)	-0,005 (0,000)
AR(7)	0,923 (0,000)	0,921 (0,000)	0,922 (0,000)	0,924 (0,000)	0,928 (0,000)	0,920 (0,000)
MA(7)	-0,971 (0,000)	-0,970 (0,000)	-0,971 (0,000)	-0,969 (0,000)	-0,975 (0,000)	-0,971 (0,000)
SAR(6)	0,980 (0,000)	0,980 (0,000)	0,980 (0,000)	0,980 (0,000)	0,980 (0,000)	0,980 (0,000)
SMA(6)	-0,980 (0,000)	-0,980 (0,000)	-0,980 (0,000)	-0,979 (0,000)	-0,980 (0,000)	-0,982 (0,000)
F-Olasılık Değeri	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
ADJ R²	0,22	0,22	0,22	0,22	0,23	0,23
AIC	-3,588	-3,589	-3,589	-3,581	-3,600	-3,598

NOT: Tabloda yer alan parantez içinde yazan değerler katsayıların olasılık değerlerini göstermektedir.

Türkiye için 1986: 01-2016: 05 döneminde seçimsel etkiler açısından analizi yapılan diğer seri, M2 para arzıdır. Politik fırsatçı parasal dalgalanmalar teorisine göre, iktidar seçim öncesinde genişletici para politikası, seçimden sonra daraltıcı para politikası yapmaktadır. *Bu varsayımdan hareketle M2 para arzının seçimden önce artacağı, seçimden hemen sonra azalacağı beklenmektedir.* Sözü edilen dönemler arasında 8 genel seçim döneminin seçim öncesi ve sonrası yapılan para politikalarına bağlı olarak M2 para arzının değişimi, Tablo

45'te yer alan veriler yardımıyla değerlendirilebilir. Buna göre M2 para arzının seçimlerden 1 yıl önceki (12 ay önce) dönemden itibaren arttığı görülmektedir. EB12, EB9, EB6 ve EB3 otoregresif modellerindeki kukla değişkenlerin aldığı değer pozitiftir. Bu durum M2 para arzının arttığı ve dolayısıyla toplu etkiler bakımından genişletici para politikası yapıldığının göstergesidir. İlave olarak seçim öncesi dönemdeki modellerde yer alan kukla değişkenler, istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Söz konusu dönemde 8 genel seçim sonrası yapılan para politikaları çerçevesinde M2 para arzının azaldığı görülmektedir. Bu durum tabloda EA3 ve EA6 modellerinde yer alan kukla değişkenlerin negatif değer almasından anlaşılabilir. Seçimlerden hemen sonra M2 para arzının azalması, daraltıcı para politikalarının yapıldığını göstermektedir. Ayrıca EA3 ve EA6 modellerinde bulunan kukla değişkenlerin istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. *Sonuç olarak ilgili dönemde Türkiye'de yapılan seçimlerde para politikası göstergesi olan M2 para arzı miktarı, politik fırsatçı parasal dalgalanmalar teorisinin varsayımlarına uymaktadır.*

M3 PARA ARZI

Türkiye'nin 1986: 01-2016: 05 dönemi için aylık M3 para arzı serisi açısından tüm 8 seçim dönemlerinin toplu etkisi dikkate alınmıştır. M3 para arzı serisi, ilgili dönüşümlerden geçirilerek ve birim kök olduğundan 1 farkı alınarak otoregresif sürece tabi tutulmuştur. M3 para arzı serisi için belirlenen seçim öncesi kukla değişkenler olan EB12, EB9, EB6 için en uygun model SARIMA (8,1,8) (6,0,6), EB3 kukla değişkeni için SARIMA (7,1,7) (6,0,6) olarak belirlenmiştir. Seçim sonrası 2 kukla değişken olan EA3 ve EA6 için en uygun model SARIMA (8,1,8) (6,0,6) olarak seçilmiştir. En uygun model belirlenimi esnasında AIC değerlerinin en düşük olmasına dikkat edilmiştir.

Tablo 46. M3 Para Arzı Serisi İçin Mevsimsel ARIMA Analiz Sonuçları

M3 Para Arzı						
	EB12	EB9	EB6	EB3	EA3	EA6
EN UYGUN MODEL	SARIMA (8,1,8) (6,0,6)	SARIMA (8,1,8) (6,0,6)	SARIMA (8,1,8) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (8,1,8) (6,0,6)	SARIMA (8,1,8) (6,0,6)
Katsayı	-0,013 (0,549)	-0,012 (0,578)	-0,002 (0,873)	-0,001 (0,938)	-0,017 (0,570)	0,002 (0,837)
Kukla	0,009 (0,000)	0,009 (0,000)	0,011 (0,000)	0,008 (0,000)	-0,027 (0,000)	-0,011 (0,000)
AR(8)	0,933 (0,000)	0,934 (0,000)	0,913 (0,000)		0,941 (0,000)	0,912 (0,000)
AR(7)				0,929 (0,000)		
MA(8)	-0,968 (0,000)	-0,968 (0,000)	-0,939 (0,000)		-0,975 (0,000)	-0,952 (0,000)
MA(7)				-0,970 (0,000)		
SAR(6)	0,981 (0,000)	0,981 (0,000)	0,976 (0,000)	0,976 (0,000)	0,984 (0,000)	0,976 (0,000)
SMA(6)	-0,984 (0,000)	-0,984 (0,000)	-0,956 (0,000)	-0,980 (0,000)	-0,986 (0,000)	-0,970 (0,000)
F-Olasılık Değeri	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
ADJ R²	0,17	0,17	0,14	0,14	0,18	0,17
AIC	-3,674	-3,677	-3,644	-3,638	-3,686	-3,675

NOT: Tabloda yer alan parantez içinde yazan değerler katsayıların olasılık değerlerini göstermektedir.

Türkiye için çalışmanın yapıldığı dönem olan 1986:01 – 2016:05 aralığında analizi yapılan diğer parasal faktör, M3 para arzıdır. Buna göre politik fırsatçı dalgalanmalar teorisine göre iktidar partisi seçimden önce genişletici, seçimden hemen sonra ekonomik istikrarı sağlamak adına daraltıcı para politikaları uygulamaktadırlar. *Bu yüzden temel hipotez teorisinin varsayımlarına uygun olarak, M3 para arzının seçimden önce artacağı, seçimden hemen sonra azalacağı beklenmektedir.* Çalışmanın yapıldığı dönemler arasında toplam 8 genel seçimin M3 para arzı üzerindeki etkileri seçim öncesi ve seçim sonrası kukla değişkenlerle elde edilmiştir. Bu etkiler Tablo 46’da yer alan veriler yardımıyla değerlendirilebilir. Tablodaki verilere göre M3 para arzıyla ilgili seçimden önce kukla

değişkenler olan EB12, EB9, EB6 ve EB3'ün aldığı değerler pozitifdir. Bu durum, 8 genel seçimin toplu etkilerine göre söz konusu dönemde seçimlerden önce genişletici para politikası yapıldığının göstergesidir. Ayrıca seçim öncesi dönemdeki modellerde yer alan kukla değişkenlerin istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Seçim sonrası dönem için tablodaki veriler incelendiğinde, M3 para arzıyla ilgili kukla değişkenler olan EA3 ve EA6'nın aldığı değerler negatiftir. Söz konusu dönemde 8 genel seçim sonrası yapılan para politikaları çerçevesinde, M3 para arzının azaldığı görülmektedir. Bu durum seçimlerden hemen sonra daraltıcı para politikalarının yapıldığını göstermektedir. Ayrıca EA3 ve EA6 modellerinde bulunan kukla değişkenlerin istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. *Sonuç olarak ilgili dönemde Türkiye'de yapılan seçimlerde para politikası göstergesi olan M3 para arzı miktarı, politik fırsatçı parasal dalgalanmalar teorisinin varsayımlarına uymaktadır.*

YURT İÇİ KREDİ

Türkiye'nin 1986:01-2016:05 dönemi için aylık yurt içi kredi miktarı serisi açısından tüm 8 seçim dönemlerinin toplu etkisi dikkate alınmıştır. Yurt içi kredi miktarı serisi, ilgili dönüşümlerden geçirilerek ve birim kök olduğundan 1 farkı alınarak otoregresif sürece tabi tutulmuştur. Yurt içi kredi miktarı serisi için belirlenen seçim öncesi kukla değişkenler olan EB12 için en uygun model SARIMA (9,1,9) (12,0,12), EB9, EB6 ve EB3 için SARIMA (7,1,7) (6,0,6) olarak belirlenmiştir. Seçim sonrası 2 kukla değişken olan EA3 ve EA6 için en uygun model SARIMA (7,1,7) (6,0,6) olarak seçilmiştir. En uygun modelin seçiminde, en düşük AIC kriterinden yararlanılmıştır. En uygun modellerin istatistiksel verileri aşağıda yer alan Tablo 47 yardımıyla incelenebilir.

Tablo 47. Yurt İçi Kredi Miktarı Serisi İçin Mevsimsel ARIMA Analiz Sonuçları

Yurt İçi Kredi Miktarı						
	EB12	EB9	EB6	EB3	EA3	EA6
EN UYGUN MODEL	SARIMA (9,1,9) (12,0,12)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)	SARIMA (7,1,7) (6,0,6)
Katsayı	0,019 (0,000)	0,002 (0,541)	0,003 (0,358)	0,005 (0,203)	0,003 (0,459)	0,005 (0,217)
Kukla	-0,008 (0,007)	0,003 (0,000)	0,003 (0,000)	0,008 (0,000)	-0,009 (0,000)	-0,004 (0,000)
AR(9)	-0,752 (0,000)					
AR(7)		0,881 (0,000)	0,877 (0,000)	0,868 (0,000)	0,886 (0,000)	0,876 (0,000)
MA(7)		-0,963 (0,000)	-0,961 (0,000)	-0,950 (0,000)	-0,968 (0,000)	-0,962 (0,000)
MA(9)	0,906 (0,000)					
SAR(12)	0,916 (0,000)					
SAR(6)		0,950 (0,000)	0,950 (0,000)	0,950 (0,000)	0,950 (0,000)	0,950 (0,000)
SMA(12)	-0,916 (0,000)					
SMA(6)		-0,974 (0,000)	-0,974 (0,000)	-0,973 (0,000)	-0,973 (0,000)	-0,975 (0,000)
F-Olasılık Değeri	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
ADJ R²	0,47	0,40	0,41	0,41	0,41	0,41
AIC	-4,413	-4,286	-4,294	-4,301	-4,288	-4,296

NOT: Tabloda yer alan parantez içinde yazan değerler katsayıların olasılık değerlerini göstermektedir.

Türkiye için 1986:01 – 2016:05 döneminde analizi yapılan diğer parasal faktör yurt içi kredi miktarıdır. Buna göre politik fırsatçı dalgalanmalar teorisine göre iktidar partisi seçimden önce genişletici, seçimden hemen sonra ekonomik istikrarı sağlamak adına daraltıcı para politikaları uygulamaktadırlar. *Söz konusu teorisinin varsayımlarına uygun olarak temel hipotez yurt içi kredi miktarının seçimden önce artacağı, seçimden hemen sonra azalacağı şeklindedir.* Çalışmanın yapıldığı dönemler arasında toplam 8 genel seçimin yurt içi kredi miktarı üzerindeki etkileri, seçim öncesi (EB12, EB9, EB6, EB3) ve seçim sonrası (EA3 ve EA6) kukla değişkenlerle elde edilmiştir. En uygun modellerin istatistiksel sonuçları, Tablo 47’de yer alan veriler yardımıyla değerlendirilebilir. Tablodaki verilere göre yurt içi kredi

miktariyla ilgili seçimden önce kukla değişkenler olan EB12'nin aldığı değer negatif, EB9, EB6 ve EB3'ün aldığı değerler pozitifdir. Buna göre 8 genel seçimin toplu etkilerine bakıldığında, seçimlerden 1 yıl önce (*EB12 kukla değişkeni*) yurt içi kredi miktarının azaldığı, ancak seçimlerden önce 9, 6 ve 3 ay önce (*EB9, EB6 ve EB3 kukla değişkeni*) yurt içi kredi miktarının arttığı söylenebilir. Yani yurt içi kredi miktarı, seçimlerden 9 ay önce artmaya başlamaktadır. Bu durum seçim öncesi teoriyle ilgili varsayımları kanıtlamaktadır. Ayrıca seçim öncesi dönemdeki modellerde yer alan kukla değişkenlerin istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Seçim sonrası dönem için tablodaki veriler incelendiğinde yurt içi krediyle ilgili kukla değişkenler olan EA3 ve EA6'nın aldığı değerler negatiftir. İlgili dönemde 8 genel seçim sonrası yapılan para politikaları çerçevesinde yurt içi kredi miktarının azaldığı görülmektedir. Bu durum seçimlerden hemen sonra daraltıcı para politikalarının harekete geçirildiğini göstermektedir. Ayrıca EA3 ve EA6 modellerinde bulunan kukla değişkenlerin istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. *Sonuç olarak ilgili dönemde Türkiye'de yapılan seçimlerde para politikası göstergesi olan yurt içi kredi miktarı, politik fırsatçı parasal dalgalanmalar teorisinin varsayımlarına uymaktadır.*

BANKALARARASI FAİZ ORANI

Türkiye'nin 1986:01-2016:05 dönemi için aylık bankalararası (interbank) faiz oranı serisi açısından tüm 8 seçim dönemlerinin toplu etkisi dikkate alınmıştır. Bankalararası (interbank) faiz oranı serisi ilgili dönüşümlerden geçirilerek ve birim kök olmadığından farkı alınmamıştır. Söz konusu seri *mevsimsel durağan otoregresif süreç olan SARMA* yöntemine göre modellenmiştir. Seri için belirlenen seçim öncesi kukla değişkenler olan EB12 için en uygun model SARMA (8,0,8) (4,0,4); EB9 için SARMA (8,0,8) (12,0,12); EB6 için SARMA (5,0,5) (12,0,12); EB3 için SARMA (2,0,6) (6,0,6) olarak belirlenmiştir. Seçim sonrası 2 kukla değişken olan EA3 ve EA6 için en uygun model sırasıyla SARMA (5,0,5) (12,0,12) ve

SARMA (2,0,4) (12,0,12) olarak seçilmiştir. En uygun modelin seçiminde en düşük AIC kriterinden yararlanılmıştır. En uygun modellerin istatistiksel verileri aşağıda yer alan Tablo 48 yardımıyla incelenebilir.

Tablo 48. Bankalararası Faiz Serisi İçin Mevsimsel ARIMA Analiz Sonuçları

	Bankalararası Faiz Oranı					
	EB12	EB9	EB6	EB3	EA3	EA6
EN UYGUN MODEL	SARMA (8,0,8) (4,0,4)	SARMA (8,0,8) (12,0,12)	SARMA (5,0,5) (12,0,12)	SARMA (2,0,6) (6,0,6)	SARMA (5,0,5) (12,0,12)	SARMA (2,0,4) (12,0,12)
Katsayı	1,753 (0,007)	2,344 (0,000)	-0,162 (0,871)	1,039 (0,258)	3,266 (0,058)	3,379 (0,038)
Kukla	0,268 (0,210)	0,746 (0,118)	3,719 (0,140)	6,170 (0,171)	-6,237 (0,017)	-4,075 (0,183)
AR(8)	0,859 (0,000)	0,826 (0,000)				
AR(5)			0,922 (0,000)		0,917 (0,000)	
AR(2)				0,413 (0,000)		0,492 (0,000)
MA(4)						-0,220 (0,000)
MA(8)	-0,993 (0,000)	-0,988 (0,000)				
MA(5)			-0,995 (0,000)		-0,991 (0,000)	
MA(6)				-1,007 (0,000)		
SAR(4)	-0,930 (0,000)					
SAR(12)		-0,848 (0,000)	0,887 (0,000)		0,884 (0,000)	0,890 (0,000)
SAR(6)				0,948 (0,000)		
SMA(4)	0,997 (0,000)					
SMA(12)		0,998 (0,000)	-0,999 (0,000)		-0,999 (0,000)	-0,999 (0,000)
SMA(6)				-0,014 (0,795)		
F-Olasılık Değeri	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
ADJ R²	0,11	0,17	0,13	0,19	0,13	0,27
AIC	9,665	9,603	9,639	9,563	9,640	9,467

NOT: Tabloda yer alan parantez içinde yazan değerler katsayıların olasılık değerlerini göstermektedir.

Türkiye için 1986:01 – 2016:05 döneminde analizi yapılan diğer parasal faktör bankalararası (interbank) faiz oranıdır. Politik fırsatçı dalgalanmalar teorisine göre, iktidar partisi seçimden önce genişletici, seçimden hemen sonra ekonomik istikrarı sağlamak adına daraltıcı para politikaları uygulamaktadırlar. *Teorinin varsayımlarına uygun olarak temel hipotez, bankalararası faiz oranının seçimden önce azalacağı, seçimden hemen sonra artacağı şeklindedir.* Çalışmanın yapıldığı dönemler arasında toplam 8 genel seçimin bankalararası faiz oranı üzerindeki etkileri, seçim öncesi (EB12, EB9, EB6, EB3) ve seçim sonrası (EA3 ve EA6) kukla değişkenlerle elde edilmiştir. En uygun modellerin istatistiksel sonuçları Tablo 48’de yer alan veriler yardımıyla değerlendirilebilir. Tablodaki verilere göre bankalararası faiz oranının ilgili seçimden önce kukla değişkenler olan EB12, EB9, EB6 ve EB3’ün aldığı değerler pozitifdir. Buna göre 8 genel seçimin toplu etkilerine bakıldığında seçimlerden 1 yıl önceki süreçte bankalararası faiz oranının arttığı görülmektedir. Ayrıca seçim öncesi dönemdeki modellerde yer alan kukla değişkenlerin, istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. Seçim sonrası dönem için tablodaki veriler incelendiğinde, bankalararası faiz oranıyla ilgili kukla değişkenler olan EA3 ve EA6’nın aldığı değerler negatiftir. İlgili dönemde 8 genel seçim sonrası yapılan para politikaları çerçevesinde, bankalararası faiz oranının azaldığı görülmektedir. Buna göre elde edilen sonuç bankalararası faiz oranı için politik konjontürün beklentileri ile uyumlu değildir. Ayrıca EA3 ve EA6 modellerinde bulunan kukla değişkenlerin, istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. *Sonuç olarak ilgili dönemde Türkiye’de yapılan seçimlerde, para politikası göstergesi olan bankalararası faiz oranı politik fırsatçı parasal dalgalanmalar teorisinin varsayımlarına uymamaktadır.*

Elde edilen tüm sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde Türkiye ile ilgili olarak bu konuda literatürde bulunan yapılan diğer çalışmalarla örtüşmektedir. Derin (2002), Türkiye için yaptığı çalışmasında seçimden dolayı artan kamu harcamalarının finansmanı olarak

uyumcu şekilde para politikasının kullanıldığını tespit etmiştir. Buna göre Türkiye’de seçimlerden önce genişletici para politikası uygulanmaktadır. Telatar (2003), 1986-1997 döneminde Türkiye için yaptığı analizde seçimden önceki dönemde reel para arzının arttığını tespit etmiştir. Ergun (2000), 1985-1999 yılları arasında Türkiye için aylık olarak incelediği verilerde M1, M2, M2Y ve interbank faiz oranının seçimlerden önce genişletici para politikasına uygun olarak hareket ettiği sonucuna ulaşmıştır. Asutay (2004, 2005) ve Erdoğan, Bozkurt (2009), Türkiye için yaptıkları çalışmalarda para politikası araçlarının fırsatçı amaçlarla kullanıldığını tespit etmişlerdir.

Genel olarak bu çalışmada 1986:01 - 2016:05 yılları arasında Türkiye’de toplam 8 seçim dönemi toplu olarak değerlendirilerek seçim öncesi ve sonrası dönemde para politikası göstergelerindeki değişiklikler gözlemlenmiştir. Çalışmanın sonucunda, Türkiye’de ilgili yıllar arasında *dolaşımdaki para (M0)*, *M1 para arzı*, *M2 para arzı*, *M3 para arzı*, *yurt içi kredi miktarının seçimden önce arttığı ve seçimden sonra azaldığı* tespit edilmiştir. Sözü edilen para piyasası göstergelerindeki bu değişiklik, politik parasal fırsatçı dalgalanmaları kanıtlamaktadır. Ancak *çalışmada yer alan diğer gösterge olan bankalararası (interbank) faiz oranı seçimden önce artıp ve seçim sonrası dönemde azaldığından teorisinin varsayımlarıyla örtüşmemektedir*. Bankalararası faiz oranı sonuçlarına göre, faiz oranı seçimsel kaygılarla değiştirilmesi zor olan bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü faiz oranı, gerek iç ve gerekse dış faktörlerdeki değişimlere oldukça açıktır. Dolayısıyla iktidarların, faiz oranını para arzı gibi direkt olarak kontrol etmeleri çok da kolay olmamaktadır. Çünkü faiz oranı para politikasının bir aracı olmaktan ziyade para politikasının sonucudur. Genellikle iktidarlar, seçim zamanında fırsatçı amaçlarla direkt olarak kontrol edebilecekleri araçları tercih ederler. Çünkü politika araçlarıyla istenilen sonucu almak oldukça kolaydır. Bu nedenle faiz oranı açısından durum değerlendirildiğinde, literatürde çokça değinilen vurguya uygun bir sonuç elde edildiği görülmektedir.

Türkiye’de 1986:01 -2016:05 dönemi için yapılan bu çalışma 8 seçim döneminin toplu etkilerini göstermektedir. 8 seçim döneminin 3’ü (1991, 1995, 1999 seçimleri) koalisyon döneminin özellikle siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkları içerisinde geçmiştir. Koalisyon döneminin başarısız ekonomi politikalarına ilave olarak 90’lı yılların popülist uygulamalarıyla birlikte bütçenin açık vermesi ve bu açığın merkez bankası kaynaklarıyla finanse edilmesine yol açmıştır. Ayrıca hazine cephesi, 1980’li yıllardaki politikaların da etkisiyle giderek para ve sermaye piyasalarıyla yakınlaşmış ve bu yakınlaşma çoğu kez kötüye kullanılmıştır. Bütçe açığının borçlanma stoğu ile finansmanı sonucunda iç borç stoğu büyümüş ve bu durum faiz oranının istikrarsız hale gelmesine yol açmıştır (Aydemir, 2007: 106; Balyemez, 2008: 107). Sıklıkla süregelen bu durum, peşi sıra 1994 krizinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla faiz oranlarını etkileyen birçok etkenin olması bu değişkeni politik amaçlarla kontrol etmenin güç olduğunu göstermektedir. Bu durum çalışmanın sonuçlarında bankalararası faiz oranının politik parasal fırsatçı dalgalanmalar teorisine uymamasının bir nedeni olarak gösterilebilir. Para arzı daha kolay kontrol edilebildiğinden kriz zamanlarında yönetimi daha rahat olmaktadır. Bu yüzden para arzı faktörlerinde politik konjonktür varsayımları daha net olarak görülmektedir.

1989 yılında çıkarılan 32 sayılı yasa olarak adlandırılan “*Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu*” ile yerli para yabancı paralar karşısında tam konvertibl hale gelmiştir. Finansal serbestleşme, çerçevesinde yabancı sermaye hareketlerinin serbestliği sonucunda iç kırılganlığın yanında dış kırılganlıklar da artmıştır. Özellikle bu dönemle birlikte, sıcak para hareketliliğini ülkeye çekmek için yüksek faizin uygulanması döviz kurunun düşmesine yol açmış, dış kırılganlıklar daha da yükselmiştir (Aydemir, 2007: 108). Bu dönemde faizlerin yabancı sermaye hareketliliğini ayarlama da kullanılması, faizlerin volatilitelerini arttırmıştır. Dolayısıyla dış gelişmelerin varlığı, faizlerin seçim kaygısıyla kontrol edilmesini güçleştirdiğini göstermektedir.

2001 krizinden sonra “*Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP)*” ile birlikte ekonomide yapısal kararlar uygulanmaya başlanmıştır. Kamu finansmanının sağlam hale getirilmesi, mali kesimin yeniden yapılandırılması, para piyasaları açısından yapılan düzenlemeler bu programla birlikte uygulanan kararları göstermektedir (Şanlısoy, 2007: 248-249). Özellikle GEGP ile alınan kararların uygulanıp alınan hedeflere sadık kalınması, finansal piyasalara istikrar getirmiştir. 25 Nisan 2001 tarihinde yeni bir merkez bankası kanunuyla birlikte kamu kesimine verilen kısa vadeli avanslar kaldırılarak merkez bankası bağımsız hale getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca merkez bankasının temel hedef olarak fiyat istikrarını seçmesi, merkez bankasını enflasyonu engellemek için yeni bir hedefleme arama yoluna itmiştir. Bunun sonucunda, Türkiye’de 2002 tarihiyle birlikte enflasyon hedeflemesine geçilerek esnek döviz kuru politikası uygulanmaya başlanmıştır. Enflasyon hedeflemesini sağlamak amacıyla kısa vadeli faiz oranı olan politika faizi kullanılmıştır. Bu paralelde merkez bankasının bağımsız olmasıyla birlikte politik konjonktür teorilerinin geçerliliğinin zayıflayacağı veya sona ereceği literatürde değinilen bir konudur. Ancak bu çalışmada 1986 - 2016 dönemindeki 8 seçimin para politikası göstergeleri açısından analizi yapılmıştır. Dolayısıyla çalışmada, 2001 sonrası ve öncesinin analizi yapılamadığından tam olarak merkez bankası bağımsızlığının para politikası göstergeleri üzerindeki etkisi analiz edilememiştir. Buna ilave olarak çalışmada, ilgili serilerin analizinde mevsimsel ARIMA modellemesi kullanılmıştır. Toplu bir şekilde 8 seçimin analizi ile birlikte yukarıda yer aldığı üzere anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak, her bir seçim dönemi açısından içerisinde bulunduğu koşullar analiz edilememiştir. Örneğin, 2001 krizi sonrasında GEGP ile alınan istikrar programlarının uygulanması ve 25 Nisan 2001 tarihiyle birlikte TCMB’nin bağımsızlığını ilan etmesi Türkiye’yi yapısal bir dönüşüme uğratmıştır. Buna dayanılarak 1986-2016 yılları arasındaki 8 seçimin 4’ü 2001 yılından önce, diğer 4 seçim ise 2001 yılından sonra yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre *dolaşımdaki para (M0)*, *M1 para arzı*,

M2 para arzı, M3 para arzı ve yurt içi kredi miktarı para piyasası göstergelerinde politik parasal dalgalanmalarının bulunması, 2001 yılından önce politik kaygılardan ötürü daha yoğun olarak para politikasına başvurulması olasılığını gösterebilir. Söz konusu varsayımların gerçekleşme ihtimali bankalararası faiz oranı için de geçerli olabilmektedir.

Öte yandan 2008 küresel kriziyle birlikte fiyat istikrarının tek başına yeterli olmadığı görülmüştür. Ekonomide yabancı sermaye hareketliliğinin aniden durması (sudden-stop) ile birlikte ülkede döviz kurunun artması, finansal piyasanın istikrarsız olmasına yol açmıştır. Bu nedenle faizlerin düşürülmesiyle sıcak sermaye hareketliliğinin daha dengeli hale gelmesi için bir yol olarak seçilebilir. Ancak faiz oranlarının düşük olması iç talebin artmasına ve fiyat istikrarından vazgeçilmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, 2008 küresel krizden sonra TCMB'nin belirlediği amaç ve araçlarda farklılaşmaya gidildiği görülmektedir. Buna göre fiyat istikrarının yanında finansal istikrar hedef olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu istikrar karmasını sağlayabilmek için politika faizinin yanında, faiz koridoru, rezerv opsiyon mekanizması (ROM), zorunlu karşılık politikalarıyla likiditenin yönetimi sağlanmaya çalışılmıştır. Sözü edilen tüm gelişmeler faiz oranlarının programlar çerçevesinde yürütüldüğünü göstermektedir. Bu durum hükümetin seçim dönemlerinde fırsatçı amaçlarla faiz oranlarının kullanılmasını engelleyeceği söylenebilir.

2008 küresel krizinden sonra, fiyat ve finansal istikrarının önem kazanmasıyla ülkemizde faiz koridoru ve ROM gibi yeni para politikası araçları kullanılmaya başlanmıştır. Söz konusu araçlar açısından vadenin kısa olması ve dikkate alınacak seçim döneminin az olması analiz yapılmasını engellemiştir. Bu nedenle gelecekte politik parasal dalgalanmalar ile ilgili yapılacak çalışmalarda yeni politika araçlarının dikkate alınması teorisinin test edilmesi açısından faydalı olacaktır.

SONUÇ

Politik iktisat, temelleri oldukça eskiye dayanan ve özünde iktisat ile siyasetin ilişkisini barındıran bir inceleme alanıdır. Özellikle iktisat ve siyaset bilimlerinin birbirini etkilemesi literatürü geliştirmiş ve ilgili ekoller tarafından incelenmesini sağlamıştır. Ekollerin iktisadi görüşlerine paralel olarak geliştirilen teorilerle politik iktisat kabuk değiştirmiş ve gelişimini sürdürmüştür. İkinci dünya savaşından sonra uygulamaya konulan politikalarla ekonomide kamunun payının yükselmiş olması, iktisat-siyaset ilişkisini daha da kuvvetlenmiştir. Ancak 1970'li yıllarla birlikte dünya çapında yaşanan istikrarsızlıklardan dolayı devletin ekonomideki konumu ve politikacıların davranışları sorgulanmaya başlanmıştır. *Devletin içsel olarak incelenmesi kamu tercihi teorisiyle birlikte olmuştur.*

Kamu tercihi teorisi, politika kararlarının incelenmesinde iktisadın araç ve yöntemlerini kullanmaktadır. Bu yöntem ve tekniklere ilave olarak, ayrıca devletin dışsal konumu içsel hale gelmiştir. Çünkü Neo-Klasiklerin piyasa mekanizması anlayışında, ekonomide ortaya çıkması muhtemel sorunları çözen otomatik mekanizma vardır. Piyasa mekanizmasının gücünün yetmediği zamanlarda devlet, piyasa aksaklıklarını düzelteren “*hayırsever diktatör*” görevindedir. Ancak devletin ekonomide bulunduğu konumun içsel olması ve iktisat politikası araçlarını yönetebilmesi, özellikle “*seçim dönemlerinde hayırsever diktatör olma misyonunun*” kötüye kullanılmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla kamu tercihi teorisi Neo-Klasik ekolün “*piyasa başarısızlığı*” anlayışına karşıt olarak “*devletin başarısızlığı*” teorisini öne sürmüştür. Kamu tercihi ekolünün bir uzantısı olarak ortaya çıkan *yeni politik iktisat ekolü* çıkar heterojenliğini temel alan çalışmalarla bu alandaki gelişimin sürmesini sağlamıştır. Ayrıca *çıkart heterojenliği* yanında politika ile ilgili kavramların açıklanmasında *asimetrik enformasyon temelli asil-vekil teoremlerinin ve bekleyişlerin* analize dâhil edilmesi yeni politik iktisadın bu alana yaptığı katkıları ifade etmektedir. Dolayısıyla

1970’li yıllarla birlikte siyaset ve iktisat ilişkisi kamu tercihi teorisine dayanan yeni politik iktisat anlayışı temelinde yeniden incelenmiştir.

Bu tezin temel amacı, Türkiye’de 1987-2016 yılları arasında yapılan genel seçimlerin para politikası araçları üzerinde yarattığı etkiler bakımından “*Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorisinin*” geçerli olup olmadığının incelenmesidir. Genel seçimlerin bu çalışmada ele alınmasının nedeni politik konjonktür teorilerinin diğer seçimlere nazaran daha iyi sonuçlar göstermesinden dolayıdır. Ayrıca çalışmada rasyonel beklentileri içeren modern modellerin kullanılmamasının nedeni olarak *Türkiye’de bulunan seçmenin miyopik ve naif beklentilere sahip olmasındandır*. Türkiye’deki partilerin sağ veya sol parti anlayışı etrafında politikalarda bulunmaması ve seçmenlerin de buna dikkat etmemesi, partizan modellerin çalışmadan dışlanmasına yol açmıştır. Çünkü Türkiye’de sağ partilerin seçim zamanında kullandıkları iktisat politikaları sol partilere benzeyebilmektedir. Buna ilave olarak partizanlığın Türkiye için geçerli olmamasından dolayı *fırsatçı ve partizan amaçların sentez teorisi olan zayıf partizan teori* bu çalışmada incelenememiştir.

Çalışmada, 1987-2016 yılları arasında para politikası göstergeleri olan *dolaşımdaki para (M0), M1 para arzı, M2 para arzı, M3 para arzı, bankalararası (interbank) faiz oranı ve yurt içi kredi miktarının* Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorisi açısından analizi yapılmıştır. Sözü edilen göstergelerin kullanılmasının nedeni, ilgili çalışmalarda çoğunlukla bu göstergelerin analizinin yapılması ve merkez bankasının uyguladığı para politikası değişikliklerinin çalışmada kullanılan göstergeler üzerinde etkisinin görülmesindedir. Para politikası sonucunda değişen enflasyon, işsizlik ve büyüme gibi etmenlerin kullanılmamasının nedeni, politika araçlarının gecikmeli olarak etkide bulunması ve politik konjonktür teorisinin varsayımlarının net anlaşılmasındandır. Dolayısıyla Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorisinin varsayımlarına göre, iktidarın seçimden önce genişletici para politikası uygulayacağı beklenmektedir. Buna göre *dolaşımdaki para (M0), M1 para arzı, M2 para arzı,*

M3 para arzı ve yurt içi kredi miktarında seçimden önce artış, bankalararası (interbank) faiz oranında ise azalış öngörülmektedir. Seçim sonrası dönemde ise ekonomik istikrarı sağlama adına seçim öncesi politikaları telafi etmek için daraltıcı para politikası yapılacağı tahmin edilmektedir. Bu yüzden seçimden sonra dolaşımdaki para (M0), M1 para arzı, M2 para arzı, M3 para arzı ve yurt içi kredi miktarında azalış, bankalararası (interbank) faiz oranında ise artış olacağı beklenmektedir. Çalışmada yer alan para politikası göstergelerinin analizinde ve politik konjonktürün varlığının belirlenmesinde, Alesina, Cohen ve Roubini (1991, 1992) çalışmalarında kullandığı otoregresif süreç temel alınmıştır. Çalışmalarında gelişmiş ülkeler açısından politika araçlarının analizinde kendiyile bağımlı hareketli ortalama (ARIMA) modelleri kullanılmıştır. ARIMA modellerinin, yapısal modellerden dolayı ortaya çıkan hataları minimize etmesi ve gelişmekte olan ülkeler için uygun olması avantajlarından dolayı kullanılması uygun görülmüştür. Dolayısıyla bu modellerden yola çıkılarak tezin çalışma kısmında parasal göstergelerin analizinde, mevsimsel kendiyile bağımlı hareketli ortalama modelleri olan SARIMA modellerinden faydalanılmıştır.

Genel olarak bu çalışmada, 1987-2016 yılları arasında Türkiye’de toplam 8 seçim dönemi toplu olarak değerlendirilerek seçim öncesi ve seçim sonrası dönemdeki değişiklikler kukla değişken yöntemiyle analiz edilmiştir. *Çalışmanın sonucunda dolaşımdaki para (M0), M1 para arzı, M2 para arzı, M3 para arzı ve yurt içi kredi miktarının seçimden önce arttığı ve seçimden sonra azaldığı tespit edilmiştir. Sözü edilen para piyasası göstergelerindeki bu değişiklikler ilgili dönemde Türkiye’de politik parasal fırsatçı dalgalanmaları kanıtlamaktadır. Ancak çalışmada yer alan diğer para piyasası göstergesi olan bankalararası (interbank) faiz oranının seçimden önce artıp seçim sonrası dönemde azaldığı görülmüştür. Dolayısıyla bankalararası faiz oranı politik parasal fırsatçı dalgalanmaları teorisinin varsayımlarına uymamaktadır. Bankalararası faiz oranı gerek iç gerekse dış faktörlere bağlı bir değişken olduğundan seçimsel kaygılarla değiştirilmesi oldukça zor olmaktadır. Ayrıca*

genellikle iktidar, seçim döneminde fırsatçı amaçlarla direkt olarak kontrol edebilecekleri araçları tercih etmektedir. Buna dayanılarak iktidar, kontrolü kolay olan politika araçlarıyla istenilen sonucu almak için çabalamaktadır. Bankalararası faiz oranı değerlendirildiğinde literatürde çokça değinilen vurguya uygun bir sonuç elde edildiği görülmektedir.

Elde edilen tüm sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde çalışmanın sonuçları Türkiye ile ilgili olarak bu konuda yapılan diğer çalışmalarla örtüşmektedir. Derin (2002), Telatar (2003), Asutay (2004, 2005) ve Erdoğan-Bozkurt (2009)'un Türkiye için yaptıkları çalışmalarda parasal göstergelerin fırsatçı amaçlarla kullanıldıklarını tespit etmişlerdir. Ancak ilgili çalışmanın sonuçları Türkiye ile ilgili olarak yapılan bazı çalışmalara kısmen uymaktadır. Ergun (2000), 1985-1999 yılları arasında Türkiye için yaptığı analizde M1, M2, M2Y ve bankalararası (interbank) faiz oranının seçimlerden önce genişletici para politikasına uygun hareket ettiğini tespit etmiştir. Bankalararası (interbank) faiz oranı açısından durum farklılık arz etmektedir. Bunun temel nedeni olarak, *çalışmalarda temel alınan dönemlerin farklılıkları, kullanılan ekonometrik yöntemlerin farklı olması, durağanlık analizlerinde kullanılan testlerin çalışmalarda standart olmaması, ilgili dönemlerde ülkede yaşanan politik ve ekonomik farklılıklar* sayılabilir. Bu yüzden ülkelerde her döneme ait olan koşulların farklı olmasından dolayı çalışmaların sonuçlar bakımından birbirinden farklılık göstermesi olağan bir durumdur.

Türkiye'de 1987-2016 yılları arasında bulunan, 90'lı yıllar koalisyon döneminin siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkları içerisinde geçmiştir. Koalisyon dönemlerinde iktisat politika araçlarının etkin kullanılmamasının bir sonucu olarak, bütçe açık vermiş ve bütçe açığı merkez bankası kaynaklarıyla finanse edilmiştir. Ayrıca 1980'li yıllarla birlikte hazinenin para piyasalarıyla daha yakın ilişki kurmasının sonucu olarak bu ilişkinin kötüye kullanımı çoğu kez krize neden olmuştur. Bütçe açığının borçlanma ile finansmanı, iç borç sarmalına yol açarak faiz oranının istikrarsız hale getirmiştir. *Sonuç olarak faiz oranını etkileyen birçok*

etmenin bulunması, politik amaçlarla kontrolünün zor olduğunu göstermektedir. Bu durum, bankalararası faiz oranının politik parasal fırsatçı dalgalanmalar teorisine uymamasının bir nedeni olarak gösterilebilir. Bankalararası faiz oranına nazaran para arzı daha kolay kontrol edilebildiğinden kriz zamanlarında yönetimi daha kolay olmaktadır. Bu yüzden para arzı faktörlerinde politik konjunktür varsayımları daha net bir şekilde görülmektedir.

1989 yılında çıkarılan 32 sayılı yasa olarak bilinen “Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu” ile birlikte Türk lirası yabancı paralar karşısında tam konvertibl olması sağlanmıştır. Yabancı sermaye hareketliliğinin serbestliğiyle birlikte Türkiye'nin yapısına uygun iç kırılganlıklara ilave olarak dış kırılganlıklar da yaşanmaya başlanmıştır. Bu dönemde iç tasarruf eksikliğini gidermek için dış kaynaklara başvurulması ve bunun için faiz oranlarının yükseltilmesi, Türk lirasının değerlenmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda ikiz açıklar görülmüştür. *Dolayısıyla dış ekonomik gelişmelerin varlığı ve alınan önlemlerin faizlerin seçim kaygısıyla kontrol edilmesini güçleştirdiği söylenebilir.*

2001 krizinden sonra “*Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP)*” ile birlikte ekonomide kamu finansmanının sağlamlaştırılması ve para piyasaları açısından düzenlemelere gidilmiştir. Bu kararları takiben 25 Nisan 2001 tarihinde alınan kararla merkez bankasının bağımsız hale getirilip temel hedef olarak fiyat istikrarı seçilmiştir. Ayrıca bu amaca uygun olarak 2002 tarihinde enflasyon hedeflemesine geçilmiş ve esnek döviz kuru politikasının yanı sıra kısa vadeli faiz oranı olan politika faizi kullanılmıştır. Buna dayanılarak, merkez bankası bağımsızlığıyla birlikte politik konjunktür teorilerinin ortaya çıkma ihtimallerinin azalacağı veya sona ereceği belirtilmektedir. Ancak yapılan çalışmada 1987-2016 yılları arasındaki 8 seçimin, para politikası göstergeleri açısından analizi yapılmıştır. Türkiye’de merkez bankasının bağımsızlığını kazandığı 2001 yılı öncesi ve sonrasının analizi yapılmadığından, merkez bankası bağımsızlığının politik konjunktür üzerinde ne derece etkili olduğu incelenememiştir. Ancak yapısal kararların alındığı 2001

sonrası dönem, tezde incelemesi yapılan 30 yıllık dönemi seçimler bakımından ikiye ayırmaktadır. Buna göre 1987-2016 yılları arasındaki 8 seçimin 4'ü 2001 yılından önce, diğer 4 seçim ise 2001 yılından sonra yapılmıştır. Sonuç olarak dolaşımdaki para (M0), M1 para arzı, M2 para arzı, M3 para arzı ve yurt içi kredi miktarı göstergelerinde politik parasal dalgalanmaların bulunması, 2001 yılından önce politik kaygılardan ötürü daha yoğun olarak para politikasına başvurulma olasılığını ifade edebilir.

Ayrıca 2008 küresel kriziyle birlikte fiyat istikrarının tek başına yeterli olmaması nedeniyle fiyat istikrarının yanında finansal istikrar da hedef olarak belirlenmiştir. Bu istikrar karmasına ilave olarak TCMB'nin belirlediği amaç ve araçlarda farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Ekonomide yabancı sermaye hareketliliğinin aniden durmasının ortaya çıkardığı iç problemleri giderebilmek amacıyla politika faizinin yanında faiz koridoru, rezerv opsiyon mekanizması (ROM) ve zorunlu karşılık politikaları kullanılmıştır. Sözü edilen tüm gelişmeler, faiz oranlarının programlar etrafında yönetildiğini ve kurumların yapısal olarak faiz oranını politik amaçlarla kullanılmasını engellediğini göstermektedir.

Son olarak 2008 küresel krizinden sonra kullanılan yeni para politikası araçları açısından vadenin kısa olması ve analizi yapılacak seçim döneminin az olmasından dolayı politik konjonktür teorisi açısından testi yapılamamıştır. Bu nedenle gelecekte politik parasal dalgalanmalar ile ilgili yapılacak çalışmalarda yeni politika araçlarının dikkate alınması teorisinin anlaşılabilmesi açısından yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- ABRAMS B.A. – P. IOSSIFOV (2006), “Does the Fed Contribute to a Political Business Cycle?”, **Public Choice**, Vol 129, ss. 249–262.
- ADACTION, <http://www.adaction.org/pages/publications/voting-records.php>, (Erişim Tarihi: 17.02.2017).
- AKARCA Ali T. – Aysıt TANSEL (2004), “Economic Performance and Political Outcomes: An analysis of the 1995 Turkish Parliamentary Election Results” **ERC Working Paper in Economic 04/01**, ss. 1- 22.
- AKARCA Ali T. – Aysıt TANSEL (2006), “Economic performance and political outcomes: An analysis of the Turkish parliamentary and local election results between 1950 and 2004 “, **Public Choice**, ss. 77–105.
- AKÇAGÜNDÜZ E. (2010), “Kamu Tercihi Teorisi ve Türkiye Üzerine Olan Etkisi Üzerine Bir İnceleme”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2
- AKÇORAOĞLU Alpaslan - Funda YURDAKUL (2004), “Siyasal Ekonomi Açısından Büyüme, Enflasyon ve Bütçe Açıkları: Türkiye Üzerine Bir Uygulama, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 59- 1, ss. 1- 25.
- AKDOĞAN A. (2006), **Kamu Maliyesi**, Gazi Kitabevi, 11. Baskı, Ankara.
- AKERMAN Johan (1947), “Political Economic Cycles”, **Kyklos**, Sayı:1, ss.107-117.
- AKGÜL Işıl (2003), **Zaman Serileri Analizi ve ARIMA Modelleri**, Der Yayınları, İstanbul.
- AKINCI A. (2013), “Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve e-muhtıra”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 2013, Cilt 15, Sayı 2, ss.39-58.
- AKTAN Can (2002), **Anayasal İktisat**, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- AKTAN C. – A. KESİK– F. KAYA (2010), “Mali Kurallar, Maliye Politikası Yönetiminde Yeni Bir Eğilim”, **Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı**, No 408, <http://www.mud.org.tr/uploads/yuklemeler/MaliKurallar.pdf>, (Erişim Tarihi: 17.06.2016).
- AKYAZI Haydar (2001), “TC Merkez Bankası ile FED Karşılaştırılması”, **Bankacılar Dergisi**,https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve../HaydarAkyazis.3_Mart2001.doc, (Erişim Tarihi: 17.06.2016).
- ALESINA Alberto - Jeffrey SACHS (1986), “Political Parties and The Business Cycles in the United States. 1948-1984”, **NBER Working Paper**, No 1940.
- ALESINA Alberto – Allan DRAZEN (1991), “Why are Stabilizations Delayed?”, **American Economic Review**, 81(5), ss. 1170-1188.

- ALESINA Alberto – Alex CUKIERMAN (1990), “The Politics of Ambiguity”, **Quarterly Journal of Economics**, 105(4), ss.829-850.
- ALESINA Alberto (1987), “Macroeconomic Policy in a Two-Party System as a Repeated Game”, **The Quarterly Journal of Economics**, 102 (3), ss.651- 678.
- ALESINA Alberto (1988), “Macroeconomics and Politics”, **NBER Macroeconomics Annual**, editor Stanley Fischer, Volume 3, ss. 13- 62.
- ALESINA Alberto - Gerald D. COHEN - Nouriel ROUBINI (1993), “Electoral Business Cycle in Industrial Democracies”, **European Journal of Political Economy**, 9, ss.1- 23.
- ALESINA Alberto- John LONDREGAN - Howard ROSENTHAL (1993), “A Model of the Political Economy of the United States”, **American Political Science Review**, 87(1), ss. 12- 33.
- ALESINA Alberto- Howard ROSENTHAL (1989) “Partisan Cycles in Congressional Elections and the Macroeconomy,” **American Political Science Review**. June, Vol.83, No.2, ss.373- 398.
- ALESINA Alberto - Nouriel ROUBINI (1990), “Political Cycles OECD Economies”, **NBER Working Paper Series, Working Paper**, No. 3478.
- ALESINA Alberto - Nouriel ROUBINI (1992), “Political Cycles in OECD Economies”, **The Review of Economic Studies**, No. 59, ss. 663-688.
- ALESINA Alberto - Jeffrey D. SACHS (1988), "Political Parties and the Business Cycle in the United States, 1948- 1984". **Journal of Money, Credit and Banking**. Vol.20, No.1, February, ss. 63- 82.
- ALESINA Alberto- Lawrence H. SUMMERS (1993) “Central Bank Independence and Macroeconomic Performance: Some Comparative Evidence”, **Journal of Money, Credit and Banking**. Vol.25, No.1, ss.151- 162.
- ALESINA Alberto- Howard ROSENTHAL (1995), **Partisan Politics, Divided Government, and the Economy**, Cambridge University Press, USA.
- ALESINA Alberto- Nouriel ROUBINI- Gerald D. COHEN (1997), **Political Cycles and the Macroeconomy**, The MIT Press, İngiltere.
- ALESINA A. – R. PEROTTI (1995), “Fiscal Expansions and Fiscal Adjustments in OECD Countries”, **NBER Working Paper**, No. 5214, <http://www.nber.org/papers/w5214.pdf>, (Erişim Tarihi: 17.05.2016).
- ALESKEROV Fuad - Hasan ERSEL - Yavuz SABUNCU (2010), **Seçimden Koalisyonu Siyasal Karar Alma**, Efil Yayınları, Ankara.
- ALLEN S. - D. L. McCRICKARD (1991), “The Influence of Elections on Federal Reserve Behaviour”, **Economics Letters**, 37(1), ss. 51–55.

- ALPANDA S. - A. HONIG (2009). “The Impact of Central Bank Independence on Political Monetary Cycles in Advanced and Developing Nations.” **Journal of Money, Credit and Banking**, 41(7), ss. 1365–1389.
- ALPANDA S. - A. HONIG (2010). “Political Monetary Cycles and De Facto Ranking of Central Bank Independence”. **Journal of International Money and Finance**, 29(6), ss. 1003–1023.
- ANDRIKOPOULOS Andreas – Ioannis LOIZIDES – Kyprianos PRODRMIDIS, (2004), “Fiscal Policy and Political Business Cycles in the EU”, **European Journal of Political Economy**, Vol. 20, ss.125-152.
- ARESTIS P. – P. HOWELLS (1996), “Theoretical Reflections on Endogenous Money: The Problem with Convenience Lending”, **Cambridge Journal of Economics**, Vol. 20, ss. 539-551.
- ARESTIS P. (1992), "The Theory of Money, Credit and Finance", P.Arestis (der.), **The Post-Keynesian Approach to Economics içinde**, Aldershot, UK: Edward Elgar, ss. 179-203.
- ARI A. – B. ÖZCAN (2015), “Tüketim-Gelir Oranının Durağanlığı: Türkiye Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 33, Sayı 3, ss. 23-46.
- ARNONE M. – B. LAURENS – J. F. SEGALOTTO (2007), “Central Bank Autonomy: Lessons From Global Trends”, **IMF Working Paper**, No. 88.
- ASLAN Murat - Semih BİLGE (2009), “Türkiye’de 1950–2006 Döneminde Bütçe Gelir-Gider Yönetimi Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Tek Parti ve Koalisyon Hükümetlerinin Karşılaştırması, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.14, S.3 ss.265- 288.
- ASUTAY Mehmet (2004), “Searching For Opportunistic Political Business Cycles in Turkey”, **24th Annual Conference of the Public Choice Society**, Berlin, 15- 18 April.
- ASUTAY Mehmet (2005), “Political Monetary Cycles: The Political Manipulation of Monetary Policy Instruments and Outcomes in Turkey”, **25th Annual Conference of the Public Choice Society, Durham**, 31 Mart- 3 Nisan.
- ASUTAY Mehmet (2006), “Deconstructing and Moderating the Functioning and Consequences of Political Manipulation of the Economy in Turkey”, **26th Annual Meeting of the European Public Choice Society**, Turku, Finlandiya, 20- 23 Nisan.
- AYDEMİR Göksen (2007), Türkiye’de Politik Konjonktür Dalgalanmaları Kapsamında Seçmen Davranışlarının Analizi (1987- 2004), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- BACKUS D. – J. DRIFFILL (1985), “Inflation and Reputation”, **American Economic Review**, June.

- BAKIRTAŞ İbrahim (1998), “Politik-Ekonomik Dalgalanmalar Kuramı Kapsamında Türkiye’deki Politik Yapının Ekonomi Üzerindeki Etkisi”, **D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi**, Cilt:13, Sayı: II, ss.47- 63.
- BAKIRTAŞ İbrahim - Cüneyt KOYUNCU (2005), “Politik Dalgalanmalar Yaklaşımı Çerçevesinde Türkiye’deki Seçimlerin Ekonometrik Analizi”, **Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 19, Nisan, Sayı 1, ss. 55- 66.
- BALEIRAS R. – V. SANTOS (2000), “Behavioral and Institutional Determinants of Political Business Cycles”, **Public Choice**, 104(1-2), ss.121-147.
- BALYEMEZ A. Sinan (2008), “Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Kamu Maliyesine Yansımaları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Manisa.
- BASTONI Marta (2006), “Does IMF Induce Political Business Cycle?”, <https://papyrus.bib.umontreal.ca/xmlui/bitstream/handle/1866/323/a1.1g1048.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (Erişim tarihi: 17.06.2016).
- BAŞÇI Erdem - Hakan KARA (2011). “Finansal İstikrar ve Para Politikası”, **TCMB Çalışma Tebliği**, No: 11/08, Mayıs.
- BATOOL I. – G. SIEG, (2009), “Pakistan, Politics and Political Business Cycles”, **Economics Department Working Paper Series**, No 7, ss. 1-20.
- BAYRAK Metin - Osman Cenk KANCA (2013), “Türkiye’de 1970- 2011 Yılları Arasında Oluşan Ekonomik ve Siyasi Gelişmelerin Seyri”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı: 35, Mart – Nisan, ss. 1- 20.
- BECK N. (1982), “Presidential Influence on the Federal Reserve in the 1970s”, **American Journal of Political Science**, Vol. 26, No. 3, ss. 415-445.
- BECK N. (1984), “Domestic Political Sources of American Monetary Policy: 1955-1982”, **The Journal of Politics**, 46(3), ss. 786-817.
- BECK N. (1987), “Elections and FED: Is There Political Monetary Cycle?”, **American Journal of Political Science**, Vol 31, No 1, ss. 194-216.
- BECK N. (1988), Politics and Monetary Policy. Ed.Thomas D.Willett, **Political Business Cycles**. Durham and London: Duke University Press.
- BELKE N. – N. POTRAFKE (2012), “Does Government Ideology Matter in Monetary Policy? A Panel Data Analysis for OECD Countries”, **Journal of International Money and Finance**, Vol. 31, ss. 1126-1139.
- BEN-PORATH Y. (1975), “The Years of Plenty and the Years of Famine--a Political Business Cycle?”, **Kyklos**, 28(2), ss. 400-403.

- BERGER Helge- Ulrich WOITEK (1997), "Searching for Political Business Cycle in Germany, **Public Choice**, University of Münich.
- BERGER H. – U. WOITEK (1999), "Further Observations on the Political Business Cycle in German Monetary Aggregates", **CES**, University of Munich and University of Glasgow.
- BERGER H. – U. WOITEK (2001), "The German Political Business Cycle: Money Demand Rather Than Monetary Policy", **European Journal of Political Economy**, 17(3), ss. 609-631.
- BERNANKE B. – A. BLINDER (1992) "The Federal Funds Rate and the Channels of Monetary Transmission", **American Economic Review**, Vol 82, ss. 901-921.
- BERNHARD W. – D. LEBLANG (1999), "Democratic Institutions and Exchange Rate Commitments", **International Organisation**, 53(1), ss. 71-97.
- BERUMENT H. (1998),"Central Bank Independence and Financing Government Spending", **Journal of Macroeconomics**, Vol. 20, No. 1, ss. 133-151.
- BİRCAN H. – Y. KARAGÖZ (2003), "Box-Jenkins Modelleri ile Aylık Döviz Kuru Tahmini Üzerine Bir Uygulama", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), ss. 49-62.
- BLOCK S. A. - P. M. VAALER, (2004). "The Price of Democracy: Sovereign Risk Ratings, Bond Spreads and Political Business Cycles in Developing Countries". **Journal of International Money and Finance**, 23(6), ss. 917–946.
- BLOCK Steven A. (2002), " Political Business Cycles, Democratization and Economic Reform: The Case of Africa", **Journal of Development Economics**, 67, ss. 205-228.
- BLOCK Steven- Burkhard N. SCHRAGE- Paul M.VAALER (2003), "Demokratization's Risk Premium: Partisan and Opportunistic Political Business Cycle Effects on Sovereign Ratings in Developing Countries", **William Davidson Working Paper**, No:546, Şubat.
- BLOCK S. – K. FERREE– S. SINGH (2003),"Multiparty Competition, Founding Election and Political Business Cycle in Afrika", **Journal of African Economies**, 12(3), ss. 444-468.
- BLOMBERG S. Brock- Gregory D. HESS (2001), "Is The Political Business Cycle For Real?", **CESifo Working Paper**, No 415, 1- 37.
- BOZKURT H. (2013), **Zaman Serileri Analizi**, Ekin Yayınevi, Bursa.
- BRENDER Adi - Allan DRAZEN (2005), Political Budget Cycles in New versus Established Democracies", **Journal of Monetary Economics**, 2005, Vol.52 (7), ss.1271- 1295.

- BRENDER Adi – Allan DRAZEN (2013), “Elections, Leaders and The Composition of Government Spending”, **Journal of Public Economics**, No. 97, ss.18-31.
- BREUSS F. (1980), “The Political Business Cycle: An Extension of Nordhaus’s Model”, **Empirica**, 7(2), ss. 223-259.
- BROWNSTONE D. – I. FRANCK – G. CARRUTH (1980). **The VNR Dictionary of Business and Finance**, Van Nostrand Reinhold, NewYork.
- BUCHANAN James M. (1979), *What Should Economists Do?*, Indianapolis: Liberty Press.
- BUCHANAN James M. (1987), “The Constitution of Economic Policy”, **American Economic Review**, American Economic Association, Vol 77(3), ss. 243-250
- BUCHANAN James M. (2003), “Public Choice: The Origins and Development of a Research Program”, ss. 1- 13.
- BUCHHOLZ David (1999), “Incentives: Are They Really Zero Sum? Accountability, **The Newsletter of the Business Incentives Clearinghouse**, ss. 1-5.
- BULUTAY T. (1970), “Türk Toplumsal Hayatında İktisadi ve Siyasal Gelişmeler”, **Economic and Political Developments in Turkish Social Life**, SBF dergisi, Vol 25, ss. 79-119.
- BUSSIERE M. – C. MULDER (2000), “Political Instability and Economic Vulnerability”, **International Journal of Finance and Economics**, Vol. 5, ss.309-330.
- CAPORALE T. – K. B. GRIER (1998), “A Political Model of Monetary Policy with Application to the Real Fed Funds Rate”, **Journal of Law and Economics**, Vol. 41, No. 2, ss. 409-428.
- CAPORASO James – David LEVINE (1992), **Theories of Political Economy**, Cambridge University Press, Chapter 3, UK.
- CAPORALE T. (2003), “Political Pressure, Rhetoric and Monetary Policy”, **The Economic Record**, Vol. 79, ss. 512-526.
- CARLSEN F. (1997). “Opinion Polls and Political Business Cycles: Theory and Evidence for the United States”. **Public Choice**, 92(3-4), ss. 387–406.
- CHAPPELL Henry W. Jr.- William R. KEECH (1986), “Party Differences in Macroeconomic Policies and Outcomes”, **The American Economic Review**, Vol. 76, No. 2, Papers and Proceedings of the Ninety-Eighth Annual Meeting of the American Economic Association, May, ss. 71- 74.
- CHAPPELL Henry W. Jr.- William R. KEECH (1988), “ The Unemployment Rate Consequences of Partisan Monetary Policies”, **Southern Economic Journal**, Vol. 55, No. 1, July, ss. 107- 122.

- CHAPPELL H. – R. R. MCGREGOR- T. HAVRILESKY (2010), “Partisan Monetary Policies: Presidential Influence Through the Power of Appointment”, **Quarterly Journal of Economics**, 108(1), ss. 185-218.
- CHOWDHURY A. R. (1993), “Political Surfing over Economic Waves: Parliamentary Election Timing in India”, **American Journal of Political Science**, 37(4), ss.1000-1118.
- CLARK William Roberts – Mark HALLERBERG (2000), “Mobile Capital, Domestic Institutions and Electorally Induced Monetary and Fiscal Policy”, **American Political Science Review**, No:48/3, ss.323-346.
- COLE S. (2008), “Financial Development Bank Ownership and Growth. Or Does Quantity Imply Quality?”, <http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/09-002.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.08.2016).
- CÖMERT H. – O. TÜREL (2016), “Finansal Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Para Politikalarının Evrimi 1980-2014”, <http://www.erc.metu.edu.tr/menu/series16/1613.pdf>, (Erişim Tarihi: 17.06.2016).
- CUKIERMAN, A. - A. H. MELTZER (1986). “A Positive Theory of Discretionary Policy, the Costs of Democratic Government and the Benefits of a Constitution”. **Economic Inquiry**, 24(3), ss. 367–388.
- CUKIERMAN A. – S. WEBB– B. NEYAPTI (1992), “Measuring the Independence of Central Banks and Its Effect on Policy Outcomes”, **The World Bank Economic Review**, Vol. 6, No. 3, ss. 353-398.
- CUKIERMAN A. (1994), “Central Bank Independence and Monetary Control”, **The Economic Journal**, Vol. 104, No. 427, ss. 1437-1448.
- CUKIERMAN A. (2005), “Central Bank Independence and Monetary Policy Making Institutions-Past, Present and Future”, <http://www.tau.ac.il/~alexcul/pdf/lecture.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.06.2016).
- ÇARKOĞLU A. (1995), “Election Manifestos and Policy-Oriented Economic Voting”, **European Journal of Political Research**, Vol 27, ss. 293-317.
- ÇETİN M. Ö. (2016), “TCMB Para Politikası Uygulamalarının Gelişimi”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt 8, Sayı 14, ss. 67-101.
- DAHLBERG M. – E. MORK (2011), “Is There An Election Cycle in Public Employment? Separating Time Effects from Election Years Effects”, **CESifo Economic Studies**, ss. 1-19.
- DE HAAN J. – W. KOOI (2001), “Does Central Bank Independence Really Matter? New Evidence For Developing Countries Using a New Indicator”, **Journal of Banking and Finance**, Vol 24(4), ss. 643-664.

- DE PASO G. (2000), “Partizan Appointments to the Central Bank: Policy Uncertainty and the Democratic Deficit”, **Journal of Macroeconomics**, Vol. 22, ss. 471-489.
- DEMERTZIS M. – A. H. HALLETT – N. VIEGI (1999), “An Independent Central Bank Faced with Elected Governments”, **Centre for Economic Policy Research**, Discussion Paper 2219.
- DERİN İbrahim (2002), Do Political Business Cycles Exist in Turkey?, The Faculty of Claremont Graduate University (Yayınlanmamış Doktora Tezi), California.
- DİNC S. (2005), “Politicians and Banks: Political Influences on Government-Owned Banks in Emerging Countries”, **Journal of Financial Economics**, Vol 77, ss. 453–479.
- DORNBUSH Rudriger (1986), “Exchange Rate Economics”, **NBER Working Paper**, No. 2071, ss. 1-43.
- DORNBUSCH R. (1987), “Exchange Rates and Price”, **American Economic Review**, Vol. 77, No. 1, ss. 93-106.
- DOWNS A. (1957), “An Economic Theory of Political Action in a Democracy”, <https://www.ou.edu/uschina/gries/articles/IntPol/downs%201957.pdf>, (Erişim tarihi: 17.05.2016).
- DRAZEN Allan (2000), **Political Economy in Macroeconomics**, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- DRAZEN Allan (2001), “The Political Business Cycle After 25 Years”, **NBER Macroeconomics Annual 2000**, editor Ben S. Bernanke and Kenneth Rogoff, ss. 75- 138.
- DRAZEN A. – M. ESLAVA (2003), “The Political Business Cycle in Colombia on the National and Regional Level”, **Archivos De Economía, República de Colombia Departamento Nacional de Planeación Dirección de Estudios Económicos**, Documento:215, ss. 1-28.
- DREHER A. - R. VAUBEL (2004), “Do IMF and IBRD Cause Moral Hazard and Political Business Cycles? Evidence from panel data”, **Open Economies Review**, 15(1), ss. 5-22.
- DREHER A. – R. VAUBEL (2009), “Foreign Exchange Intervention and the Political Business Cycle: A Panel Data Analysis”, **Journal of International Money and Finance**, Vol. 28, ss. 755-775.
- DUCH R.M. – R. STEVENSON (2005), “Context, Competence and the Economic Vote”, <http://www.raymond Duch.com/economicvoting>, (Erişim Tarihi: 17.05.2016).
- EASTERLY W. – S. FISCHER (2001), “Inflation and the Poor”, **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol 33(2), ss. 160-178.
- EDİZDOĞAN N. (2004), **Kamu Maliyesi**, Ekin Kitapevi, 8. Baskı, Bursa.

- EĞİLMEZ M. – E. KUMCU (2004), **Ekonomi Politikası**, Remzi Kitapevi, 5. Baskı, İstanbul.
- EIJFFINGER S. – J. DE HAAN (1996), “The Political Economy of Central Bank Independence”, **Special Papers of International Economics**, No. 19, ss. 1-92.
- ERDOĞAN Seyfettin (2004), **Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi Perspektifi ile Siyaset- Ekonomi İlişkileri**, Değişim Yayınları, İstanbul.
- ERDOĞAN Seyfettin- Hilal BOZKURT (2009), “Demokratik Rejimlerde Politik Parasal Konjonktür Hareketleri: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 10 (2), ss. 204- 216.
- EREN Ercan - Melike BİLDİRİCİ (2001), “Türkiye’de Siyasal ve İktisadi İstikrarsızlık; 1980- 2001”, **İktisat, İşletme ve Finans**, Ekim, Yıl: 16, Sayı: 187, ss. 27- 43.
- ERGUN Mine (2000), “Electoral Political-Business Cycles in Emerging Markets: Evidence from Turkey”, **Russian and East European Finance and Trade**, Vol. 36, No. 6 (Nov. – Dec.), ss. 6- 32.
- ERKİŞİ Kemal (2007), Seçim Çevrimleri Teorileri: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme (1950- 2006), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- ERTEK Tümay (1996), **Ekonometriye Giriş**, Beta Yayınları, İstanbul.
- ERYILMAZ F. (2014) “Politik Konjonktür Teorileri Işığında Türk İktisat Politika Çıktılarının Analizi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- ESER L. – M. ELA (2015), “Avrupa Borç Krizi: Nasıl, Neden ve Nereye?”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 10(1), ss. 209-232.
- FİRUZAN Esin (2010), “Türkiye Petrol Fiyatları Oynaklığının Modellenmesi”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonomi ve İstatistik Dergisi**, Sayı: 12, ss. 1-17
- FISCHER Stanley (1995), “Central Bank Independence Revisited”, **American Economic Review**, Vol. 85, ss. 201-206.
- FRANZESE R. J. (2002), “Electoral and Partisan Cycles in Economic Policies and Outcomes”, **Annual Review of Political Science**, Vol 5, ss. 369–421.
- FREY B. S. - H. J. RAMSER (1976), “The political business cycle: a comment”, **Review of Economic Studies**, 43(3), ss. 553–555.
- FREY B. – F. SCHNEIDER (1981), “Central Bank Behavior: A Positive Empirical Analysis”, **Journal of Monetary Policy**, Vol 7, ss. 291-315.
- FREY Bruno S. - Friedrich SCHNEIDER (1978), “A Politico-Economic Model of the United Kingdom”, **The Economic Journal**, Vol. 88, No. 350, June, ss. 243- 253.

- FREY B. – L. LAU (1968), “Towards a Mathematical Model of Government Behavior”, *Zeitschrift Für Nationalökonomie*, Vol. 28, ss. 355-380.
- FRIEDMAN M. – C. GOODHART (2002), “Money, Inflation and Constitutional Position of the Central Bank”, **The Institute of Economic Affairs**, ss. 1-127.
- GARFINKEL M – A. GLAZER (1994), “Does Electoral Uncertainty Cause Economic Fluctuations?”, **American Economic Review**, 84, ss. 169-173.
- GERSBACH H. – V. HAHN (2005) “Voting Transparency in a Monetary Union”, **CEPR Discussion Paper**, No. 5155.
- GHEZZI Piero – Ernesto STEIN – Jorge STREB (2000), “Real Exchange Rate Cycles Around Elections”, **CEMA Working Papers**, No. 174, ss. 1-33.
- GREENSPAN A. (1993), “Testimony of Alan Greenspan Before the Committee on Banking, Finance and Urban Affairs”, **US House of Representatives**, US Government Printing Office.
- GRIER K. B. (1987). “Presidential Elections and Federal Reserve Policy: An Empirical Test.” **Southern Economic Journal**, 54(2), ss. 475–486.
- GRIER, K. B. (1989). “On the Existence of a Political Monetary Cycle” **American Journal of Political Science**, 33(2), ss. 376–389.
- GROSSMAN J. – O. HART (1983), “An Analysis of the Principal Agent Problem”, **Econometrica**, Vol 51, No 1, ss. 7-45.
- GOODHART C. (1994), “What Should Central Banks Do?”, **Economic Journal**, Vol 104, ss. 1424-1436.
- GORDON R. (2013), “The Phillips Curve is Alive and Well”, **NBER Working Papers**, No.19390, ss. 1-57.
- GUJARATI D. (2005), **Temel Ekonometri**, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- GÜRGÜR Tuğrul – Orhan KARACA (2007), “Türkiye’de Reel Faiz Oranlarını Belirleyen Faktörler”, **UEDTP**, 2 (3), 1-32.
- GÜRİŞ S. – E. ÇAĞLAYAN– B. GÜRİŞ (2013), **Eviews ile Temel Ekonometri**, Der Yayınları, İstanbul.
- GÜVENEK B. – V. ALPTEKİN (2015), “Turistlere Yönelik Terör Saldırısının Turizme Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 1, ss. 21-38
- HALLERBERG M. – L. DE SOUZA (2000), “The Political Business Cycles of EU Accession Countries,” **Tinbergen Institute Discussion Papers**, No 085/02.

- HAVRILESKY Thomas M. - John A. GILDEA (1992), "Reliable and Unreliable Partisan Appointees to the Board of Governors", **Public Choice**, Vol. 73, ss. 397-417.
- HAVRILESKY T. – R. R. MCGREGOR (1993), "Partisan Monetary Policies: Presidential Influence Through the Power of Appointment", **The Quarterly Journal of Economics**, 108(1), ss. 185-218.
- HAVRILESKY T. (1993), **The Pressures on American Monetary Policy**, Kluwer Academic Publishers, USA.
- HAYNES S.E. – J. A. STONE (1989), "An Integrated Test for Electoral Cycles in the U.S. Economy", **The Review of Economics and Statistics**, Vol 71(3), ss. 426-434.
- HAYNES S. - J. STONE (1987), "Should Political Models of the Business Cycle be Revived?", University of Oregon, **Working Paper**, No. 8716.
- HAYO B. – C. HEFEKER (2001), "Do We Really Need Central Bank Independence?", <http://econwpa.repec.org/eps/mac/papers/0103/0103006.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.06.2016)
- HAYO B. – C. HEFEKER (2002), "Reconsidering Central Bank Independence", **European Journal of Political Economy**, Vol 18, ss. 653-674.
- HECKELMAN Jac J.- Hakan BERUMENT (1998), "Political Business Cycles and Endogeneous Elections", **Southern Economic Journal**, 64(4), ss. 987- 1000.
- HECKELMAN J. – J. WOOD (2005), "Political Monetary Cycles Under Alternative Institutions: The Independent Treasury and The Federal Reserve", **Economics and Politics** 0954, Vol 17, No 3, ss. 331-350.
- HEIDHUES P. – J. LAGERLOF (2003), "Hiding Information in Electoral Competition", **Games and Economic Behavior**, 42, ss. 48-74.
- HIBBS Douglas A. (1977), "Political Parties and Macroeconomic Policy", **The American Political Science Review**, Vol. 71, No. 4, December, ss. 1467- 1487.
- HIBBS Douglas A. (1981), "Contemporary Political Economy: An Overview" **Contemporary Political Economy**, editör D. A. Hibbs ve H. Fassbender, North Holland Publishing Company.
- HIBBS Douglas A. (1986), "Political Parties and Macroeconomic Policies and Outcomes in the United States", **The American Economic Review**, Vol. 76, No. 2, Papers and Proceedings of the Ninety-Eighth Annual Meeting of the American Economic Association, May, ss. 66- 70.
- HIBBS Douglas A. (1987), **The American Political Economy Macroeconomics and Electoral Politics**, Harvard University Press, İngiltere.
- HIBBS Douglas A. (1992), "Partisan theory after fifteen years", **European Journal of Political Economy** 8, ss. 361- 373.

- HIBBS Douglas A. (1994), “The Partisan Model of Macroeconomic Cycles: More Theory and Evidence for The United States”, **Economics And Politics**, March, Volume 6, 1- 23.
- HINICH Melvin – Michael MUNGER (1994), **Ideology and Theory of Political Choice**, Ann Arbor: University of Michigan Press, USA.
- HIROI T. (2009), “Exchange Rate Regime, Central Bank Independence and Political Business Cycles in Brazil”, **Studies in Comparative International Development**, 44(1), ss.1-22.
- HIZLI Hurşit (2012), **Politik Parasal Çevrimler ve Ekonominin Kurumsal Yapısı**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- İĞDE Esra (2010), “Yapısal Değişiklik Altında Birim Kök Testleri ve Bazı Makro İktisadi Değişkenler Üzerinde Uygulamalar”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana.
- İŞİK Sayım (2000), “Para Arzının Endojenliği Tartışması: Türkiye Örneği”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- İŞİK Sayım (2003), “Keynes Para Arzının Belirlenmesinde Bir Endojenist Miydi?”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Kış Sayısı, (Gazi Üniversitesi, İktisat Bölümü), Ankara.
- İŞİK S. - H. KAHYAOĞLU (2009), “Para Arzının İçselliği Hipotezi: Türkiye’den Bulgu”, **Anadolu International Conference In Economics**, June 17-19, Eskisehir, Turkey.
- ITO T. (1990), “The Timing of Elections and Political Business Cycles in Japan”, **Journal of Asian Economics**, 1(1), ss. 135-156.
- KALDOR N. (1989), "Orgins of the New Monetarism", F. Targetti, F. Thirwal ve A. P (der.), **Futher Essays on Economic Theory and Policy** içinde, New York: Holmes-Meier, ss.160-177.
- KALECKI Michael (1943), “Political Aspects of Full Employment”, **Political Quarterly**, ss. 1- 9.
- KARA H. (2016), “A Brief Assessment of Turkey's Macroprudential Policy Approach: 2011-2015”, **Central Bank Review**, Vol. 16, ss. 85-92.
- KARA H. – O. ASLANER - U. ÇIPLAK (2015), “Reserve Options Mechanism: Does it Work Automatic Stabilizer?”, **Central Bank Review**, Vol. 15, ss.1-18.
- KARACA O. (2003), “Türkiye’de Koalisyon Hükümetleri, Tek Parti Hükümetleri ve Ekonomi”, **İktisat, İşletme ve Finans**, 207(18).
- KAPLAN S. (2013), **Globalization and Austerity Politics in Latin America**, Cambridge University Press.

- KAYA E. (2015), “Borsa İstanbul 100 Endeksi ile Zımi Volatilite (VIX) Endeksi Arasındaki Eş bütünleşme ve Granger Nedensellik”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 17 (28), ss. 1-6.
- KERN A. – C. MITCHELL (2010), “Policy Paradigms as Part of the Landscape: How do Policy Paradigms Influence Attempts to Govern Transition?”, <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=kern-mitchell-paper-irspm-2010-policy-paradigms-as-part-of-the-landscape.pdf&site=264>, (Erişim Tarihi: 20.08.2016).
- KERN A. – P. AMRİ (2014), “Political Credit Cycles-Myth or Reality?”, SSRN: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2865817, (Erişim Tarihi: 17.05.2016).
- KLOSE J. (2012), “Political Business Cycles and Monetary Policy Revisited – An Application of a Two Dimensional Asymmetric Taylor Reaction Function”, **International Economy Policy**, Vol. 9, ss. 265-295.
- KOÇ Yaşar Taşkın (2011), “12 Eylül’den 12 Haziran’a Siyasi Partiler Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti)”, **Seta Analiz**, Mayıs, ss. 1- 24.
- KOHNO M. – Y. NISHIZAWA (1990). “A Study of the Electoral Business Cycle in Japan: Elections and Government Spending on Public Construction”, **Comparative Politics**, Vol. 22, No. 2, ss. 151-166.
- KRAMER Gerald (1971), “Short Term Fluctuations in US Voting Behavior 1896-1964”, **The American Political Science Review**, Vol. 65, No. 1, ss. 131-143.
- KRUEGER A – I. TURAN. (1993), “The politics and economics of Turkish policy reform in the 1980’s” **In Political and Economic Interactions in Economic Policy Reform: Evidence from Eight Countries**, ed. R Bates, A Krueger, ss. 333-386.
- KUŞTEPELİ Y. – G. ÖNEL (2005), “The Effects of Political Fragmentation on Fiscal Deficits İn Turkey”, **1. International Conference on Business, Economics and Management**, Yaşar University, 16-18 June.
- KUZU Yasemin (2001), “Political Business Cycle in the Turkish Economy: 1977-2001”, www.econturk.org/Turkey2003html, (Erişim Tarihi: 17.5.2016).
- KWIATKOWSKI D. (1992), “Testing the Null Hypothesis of Stationary Against the Alternative of a Unit Root: How Sure are we that Economic Time Series Have a Unit Root?”, **Journal of Econometrics**, Vol. 54, ss. 159-178.
- LANEY Leroy - Thomas WILLETT, (1983), "Presidential Politics, Budget Deficits and Monetary Policy in the United States; 1960-1976." **Public Choice** 40 (January 1983), ss. 53-69.
- LAVOIE M. (1984), “The Endogenous Flow of Credit and the Post Keynesian Theory”, **Journal of Economic Issues**, Vol. 18, No. 3, ss. 771-797.

- LEEPER E. M. - T. B. WALKER (2011), “Fiscal Limits in Advanced Economies”, **Economic Papers: A Journal of Applied Economics and Policy**, 30(1), ss. 33–47
- LEERTOUWER E.- P. MAIER (2001), “Who Creates Political Business Cycles? Shoulds Central Bank be Blamed?”, **European Journal of Political Economy**, Vol 17(3), ss. 445-463.
- LEIJONHUVFUD Axel (1988), “Did Keynes Mean Anything? Rejoinder to Yeager”, **Cato Journal**, Vol 8, ss. 209-217.
- LEWIS-BECK Michael S. (1988). **Economics and Elections: The Major Western Democracies**. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- LEWIS-BECK M. – M. PALDAM (2000), “Economic Voting: An Introduction”, **Electoral Studies**, ss. 113-121.
- LINDBECK Assar (1976), “Stabilization Policy in Open Economies and Endogenous Policy”, **American Economic Association**, May, ss. 1- 20.
- LINDBLOM Charles E. (1977), **Politics and Markets**, The World’s Political-Economic Systems, Newyork.
- LOHMANN S. (1995), “The Signaling Model of Competitive Political Pressure”, **Economics-Politics**, Vol 7, ss. 181-206
- LOHMANN S. (1998), “Rationalizing The Political Business Cycle: A Workhorse Model”, **Economics and Politics**, Vol. 10, No. 1.
- MACRAE C. Duncan (1977), “A Political Model of the Business Cycle”, **Journal of Political Economy**, Vol. 85, No. 2, April, ss. 239- 263.
- MAGLOIRE, F. S. (1997), “Political Monetary Cycles and Independence of the Central Bank in a Monetary Union: An Empirical Test for a BEAC Frane zone Member Country”, **Journal of African Economies**, 6(1), ss. 112-132.
- MAIER P. - J.DE HAAN- J. STURM (2000),”Political Pressure on the Bundesbank: An Empirical Investigation Using the Havrilesky Approach”, <http://www.philipp-maier.de/download/JOM.pdf>, (Erişim Tarihi: 17.05.2016).
- MALONEY J – A. PICKERING– K. HADRI (2003), “Political Business Cycles and Central Bank Independence”, **The Economic Journal**, Vol 113, ss. 167-181
- McCALLUM Bennett T. (1978), “The Political Business Cycle: An Empirical Test”, **Southern Economic Journal**, Vol. 44, No. 3, January, ss. 504- 515.
- MEVORACH Barush (1989), “The Political Monetary Business Cycle: Political Reality and Economic Theory”, **Political Behaviour**, Vol. 11, No. 2, ss.175-188.
- MILLER G. (1998), “A Interest Group Theory of Central Bank Independence”, **The Journal of Legal Studies**, Vol 27, No 2, ss. 433-453.

- MINSKY H. (1992), "Financial Instability Hypothesis", The Levy Economics Institute, <http://www.levyinstitute.org/pubs/wp74.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017).
- MISHKIN F. (2000), **Para Teorisi ve Politikası**, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- MIXON G. – M. GIBSON (2002), "The Timing of Partisan and Nonpartisan Appointments to the Central Bank: Some New Evidence", **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol. 34, No. 2, ss. 361-375.
- MOORE B. (1986), "How Credit Drivers the Money Supply: The Significance of Institutional Developments", **Journal of Economic Issues**, Vol 20.
- MOORE B. (1989), "The Endogeneity of Credit Money", **Review of Political Economy**, ss. 65-93.
- MOSLEY P. (1976), "Towards a Satisficing Theory of Economic Policy", **The Economic Journal**, Vol 86, ss. 59-72.
- MUELLER Dennis (1976), "Public Choice: A Survey", **Journal of Economic Literature**, Vol 14, No 2, ss. 395-433.
- MUELLER Dennis C. (1989), **Public Choice**, Cambridge University Press, London.
- MUELLER Dennis C. (1997), **Perspectives on Public Choice (A Handbook)**, Cambridge University Press, London.
- MUSCATELLI A. (1998), "Inflation Contracts and Inflation Targets Under Uncertainty: Why We Might Need Conservative Bankers?", **Working Papers**, No 9801, University of Glasgow.
- NELL K. (2000), "Is Low Inflation a Precondition For Faster Growth? The Case of South Africa", **Studies in Economics**, No.11
- NIEHANS Jürg (1985), "International Debt with Unenforceable Claims", **Economic Review**, Federal Reserve Bank of San Francisco, ss. 65-79.
- NORDHAUS William D. (1975), "The Political Business Cycle", **Review of Economic Studies**, Vol.42, ss. 169- 189.
- NORDHAUS William D. (1989). "Alternative Approaches to the Political Business Cycles", **Brooking Papers on Economic Activity**, Vol.2, 1- 68.
- OĞUZ Fuat (2003), **Mülkiyet Hakları Bir Ekonomik Analiz**, Roma Yayınları, İstanbul.
- OLTERS, J.-P. (2001), "Modeling Politics with Economic Tools: A Critical Survey of the Literature" **IMF Working Paper**, No. 01/10.
- ÖZDEMİR Ö. – B. EWING – J. KRUSE (2004), "Disaster Losses in the Developing World: Evidence From the August 1999 Earthquake in Turkey", **TEK Discussion Paper**, 2004/19

- ÖZKAN Gülçin (1998), “Partisan Business and Budget Cycles With Separate Fiscal and Monetary Authorities”, **The Manchester School Review**, Vol. 66, No. 2, pp. 178-195.
- ÖZKAN Filiz (2010), **Politik Konjonktür Dalgalanmaları (Türkiye Analizi)**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kocaeli.
- ÖZKAN F. – R. TARI (2011), “Türkiye’de Seçim Dönemlerinin Politik Konjonktürel Dalgalanmaları Teorisi Çerçevesinde Analizi”, http://iibf.erciyes.edu.tr/dergi/sayi36/013_ozkan-tari.pdf, (Erişim Tarihi: 20.08.2016).
- ÖZATAY F. (2012). “Para Politikasında Yeni Arayışlar”, **İktisat İşletme ve Finans**, Vol. 27, ss. 51-75.
- ÖZDEMİR İ. (2010), “Merkez Bankacılığında Teminat Sistemleri”, <http://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/ipekozdemir.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.08.2016)
- PALDAM Martin (1979), “Is There An Election Cycle? A Comparative Study of National Accounts.” **Scandinavian Journal of Economics**. 81, ss. 323- 342.
- PALDAM Martin (1997), **Political Business Cycles**, in Mueller D. 1997, ed. Perspectives on Public Choice, A Handbook Cambridge University Press, Cambridge, ss. 342-379.
- PALLEY T. (1994), “Competing Views of the Money Supply Process: Theory and Evidence”, **Metroeconomica**, 45(1), ss. 67–88.
- PARK J. H. (2003), “The Economy and Political Elections in Korea”, **A Dissertation Presented to the Faculty of the Graduate School**, University of Missouri, Columbia.
- PARLAKTUNA İnci - Abdullah Burhan BAHÇE (2006), “Politik Konjonktür Dalgalanmalarının Ekonomi Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1980-2006)”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(2), ss. 1- 18.
- PERSSON Torsten- Guido TABELLINI (1990), **Macroeconomic Policy, Credibility and Politics**, Harwood Academic Publishers.
- PERSSON Torsten- Guido TABELLINI (2000), **Political Economics Explaining Economic Policy**, The MIT Press, London.
- PRICE S. (1997), “Political Business Cycles and Macroeconomic Credibility: A Survey”, **Public Choice**, 92(3-4), 407–427.
- PRICE S. (1998), “Comment on The Politics of the Political Business Cycle”, **British Journal of Political Science**, 28(1), ss.201-209.

- POLAT Özgür (2009), Türkiye'nin Dış Ticaret Verilerinin Öngörüsünde Yapay Sinir Ağları ve Box-Jenkins Modellerinin Karşılaştırmalı Analizi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kocaeli.
- PRZEWORSKI A. – J. RAYMOND (2000), “The Effect of IMF Programs on Economic Growth”, **Journal of Development Economics**, Vol. 62, ss. 385-421.
- PRZEWORSKI A. (2014), **Kapitalizmde Devlet ve Ekonomi**, Heretik Yayınları, Ankara.
- RICHARDS D. (1986), “Unanticipated Money and the Political Business Cycle”, **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol 18, No 4, ss. 447-457.
- RIKER W. – P. ORDESHOOK (1968), “A Theory of the Calculus of Voting”, **The American Political Science Review**, Vol. 62(1), ss.25-42.
- ROGOFF K. (1985), “ The Optimal Degree of Commitment to an Intermediate Monetary Target”, **Quarterly Journal of Economics**, Vol 100, ss. 1169-1189.
- ROGOFF Kenneth -Anne SIBERT (1986), “Elections And Macroeconomic Policy Cycles”, **NBER Working Paper No. 1838**, ss. 1- 44.
- ROGOFF Kenneth -Anne SIBERT (1988), “ Elections and Macroeconomic Policy Cycles”, **The Review of Economic Studies**, Vol. 55, No. 1, January, ss. 1- 16.
- ROGOFF Kenneth (1990), “Equilibrium Political Budget Cycles”, **The American Economic Review**, Vol. 80, No. 1, March, ss. 21- 36.
- ROUBINI N. – J. SACHS, (1989), “Government Spending and Budget Deficits in the Industrial Countries”, **Economic Policy**, Vol. 4, No. 8, ss. 100-132.
- ROUSSEAS S. (1985), "A Markup Theory of Bank Loan Rates", **Journal of Post Keynesian Economics**, 8(1), ss. 135- 144.
- ROUSSEAU J. J. (2008), **Siyasal Fragmanlar: Ekonomi Politik Üzerine Söylev**, Say Yayınları, İstanbul.
- SAEKI M. – S. SHULL (2003), “Who Influences the FED? Presidential versus Congressional Leadership”, **Journal of Public Policy**, Vol 23(3), ss. 261-278.
- SAÇKAN O. (2006), “Genel Fiyat Düzeyinin Belirlenmesinde Para ve Maliye Politikası Dominant Rejimler: Türkiye Örneği 1988-2005”, <http://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/oguzhansackan.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.08.2016).
- SAKAMOTO T. (2008), **Economic Policy and Performance in Industrial Democracies – Party Governments, Central Banks and the Fiscal-monetary Policy Mix**, Routledge, London and New York.
- SAYAN Serdar - Hakan BERUMENT (1997), “Türkiye'de Siyaset, Ekonomik Popülizm ve Hükümetler”, ss. 1- 21.

- SAYER S. (2000). "Issues in New Political Economy: An Overview", **Journal of Economic Surveys**, 14(5), ss. 513-526.
- SCHUKNECHT Ludger (1996), "Political Business Cycles and Fiscal Policies in Developing Countries", **Kyklos**, 49(2), ss. 155-170.
- SCHUKNECHT Ludger (2000), "Fiscal Policy Cycles and Public Expenditure in Developing Countries", **Public Choice**, 102, ss. 115–130.
- SCHULTZ Kenneth A. (1995), "The Politics of the Political Business Cycle", **British Journal of Political Science**, Vol. 25, No. 1, January, ss. 79- 99.
- SCHUMPETER Joseph (1975), **Capitalism, Sosalism and Democracy**, Routledge, USA.
- SEKMEN F. (2012), **Para Teorisi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- SEVÜKTEKİN M. – M. ÇINAR (2014), **Ekonometrik Zaman Serileri Analizi**, Dora Yayınevi, Bursa.
- SEZGİN ŞENNUR (2005), Politika ve Ekonomi İlişkisi: Türkiye’de Politik Konjonktürel Dalgalanmalar ve Ekonomik Oy Verme, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Eskişehir.
- SEZGİN ŞENNUR (2007), "Türkiye’de Politik Konjonktürel Dalgalanmalar: 1950- 2003 Dönemi, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 62- 2, ss. 135- 154.
- SEZGİN ŞENNUR (2010), "Defence Spending And Political Business Cycles in Turkey", **Ege Akademik Bakış**, 10 (2), ss. 487- 502.
- SHELTON C. (2005), "Essay on the Political Economy of Fiscal and Monetary Policy", The Committee on Graduate Studies, **UMI Papers**, Stanford University.
- SHELTON C. A. (2012), The Information Content of Elections and Varieties of the Partisan Political Business Cycle. **Public Choice**, 150, ss. 209–240.
- SIEG G. (1997), "A Model of Partisan Central Banks and Opportunistic Political Business Cycles", **European Journal of Political Economy**, Vol. 13, ss. 503-516.
- SIEG G. (2001), "A Political Business Cycle with Boundedly Rational Agents", **European Journal of Political Economy**, Vol. 17, ss. 39-52.
- SNOWDON Brian- Howard R. VANE (1999), **Modern Macroeconomics: Its Origins, Development and Current State**, Edward Elgar Publishing, USA.
- SNOWDON B - V. HOWARD (2012), **Modern Makroekonomi**, Efil Yayınevi, Ankara.
- STEIN Ernesto – Jorge STREB (2004), "Elections and Timing of Devaluations", **Journal of International Economics**, No. 63, ss.119-143.

- STURM Jan-Egbert – Jacob DE HAAN (2001), “Inflation in Developing Countries: Does Central Bank Independence Matter?”, **CESifo Working Paper**, No. 511, ss.1-18.
- ŞANLISOY Selim (2007), Ekonomi Politika Etkileşiminin Süreç Politikası Açısından Analizi: Türkiye Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- ŞANLISOY Selim (2010), “Politik İstikrarsızlık- Ekonomik Süreç Politikaları Etkileşimi”, **Sosyo Ekonomi**, Temmuz- Aralık, ss. 191- 214.
- TARI Recep (2010), **Ekonometri**, Umuttepe Yayınları, İzmit.
- TCMB (2012), “Merkez Bankası Bağımsızlığı”, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/5ad2e20a-6e8a-4282-809f-b1da6d0b9c72/01.pdf?MOD=AJPERES>, (Erişim Tarihi: 17.06.2016).
- TELATAR Funda (2000), “Parlamentar Sistemlerde Politik Devresel Dalgalanmalar: Teori ve Türkiye için Bir Uygulama” **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı 4, ss. 133- 154.
- TELATAR Funda (2001), “Politik Devresel Dalgalanmalar Işığında Demokrasi- Siyaset- Ekonomi İlişkisi: Türkiye Örneği”, **İktisat, İşletme ve Finans**, Ekim, Yıl: 16, Sayı 187, ss. 57- 66.
- TELATAR F. (2003), “Political Business Cycle in the Parliamentary Systems: Evidence from Turkey”, **Emerging Markets Finance and Trade**, 39(4), ss. 24 – 39.
- TELATAR F. (2004), **Politik İktisat Politikası**, İmaj Yayınevi, Ankara.
- TEMPELMAN J. (2008), “The Depoliticization of Monetary Policy”, **Business Economic**, Vol 43, ss. 16-22.
- TIRAŞOĞLU Muhammed (2012), “HEGY Mevsimsel Birim Kök Testi: Türkiye’de Tüfe ve Tüfe Harcama Grupları İçin Bir Uygulama, **Kırklareli Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, ss. 49- 66.
- TREISMAN Daniel - Vlademir GIMPELSON (2001), “ Political Business Cycless and Russian Elections or the Manipulations of “chudar”, **British Journal of Political Science** 31, ss. 225- 246.
- TUFTE E. R. (1978), **Political Control of the Economy**, Princeton: Princeton University Press, USA.
- TUTAR İbrahim - Aysıt TANSEL (2000), “Political Business Cycles, Institutional Structure and Budget Deficits in Turkey”, **Working Paper 2019**, ss. 1- 19.
- ULUSOY A. – M. ELA (2015), “Avrupa Borç Krizi ve Türkiye İçin Öneriler”, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/84812>, (Erişim Tarihi: 17.06.2016).

- VAN DEN HAUWE, L. (1999), "Public Choice, Constitutional Political Economy and Law and Economics", <http://reference.findlaw.com/lawandeconomics/0610-public-choice-constitutional-political-economy-and-law-and-economics.pdf> (Erişim tarihi: 18.05.2016).
- VAUBEL R. (1991), "Problems at the IMF", **Swiss Review of World Affairs**, 40(12), ss. 20–22.
- VAUBEL R. (1993), "Eine Public-Choice-Analyse der Deutschen Bundesbank und ihre Implikationen für die Europäische Währungsunion", In D. Duwendag and J. Siebke (Eds.), **Europa vor dem Eintritt in die Wirtschafts- und Währungsunion**, ss. 23-79.
- VAUBEL R. (1997), "The Bureaucratic and Partisan Behavior of Independent Central Banks: German and International Evidence", **European Journal of Political Economy**, Vol. 13, ss. 201-224.
- VAUBEL R. – B. REINHARDT (2010), "Do Elections and Dependence Affect the Growth Forecast of the Central Bank?", https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1711257, (Erişim Tarihi: 17.05.2016).
- VREELAND J. (1999), "The IMF: Lender or Last Resort or Scapegoat?", **Prepared for the International Studies Association Conference**, Omni Shoreham Hotel, Washington, DC, February 16–21.
- VOLKERING B. – Jacob DE HAAN (2001), "Fragmented Government Effects on Fiscal Policy: New Evidence", **Public Choice**, Vol 109, ss. 221-242.
- WALSH C. (1995), "Is New Zealand's Reserve Bank Act of 1989 an Optimal Central Bank Contract?", **Journal of Money, Credit and Banking**, Vo. 27, No. 4, ss. 1179-1191.
- WALTER S. (2006), "Policy Responses to Speculative Attacks Before and After elections", **CIS Working Paper**, No 19.
- WHITELEY P. (1986), "Macroeconomic Performance and Government Popularity in Britain: The Shot Run Dynamics", **European Journal of Political Research**, Vol 14, ss. 45-61.
- WOOD D. – R. WATERMAN (1994), "Bureaucratic Dynamics: The Role of Bureaucracy in a Democracy", **American Review of Public Administration**.
- WOOLLEY J. (1982), "Political Factors in Monetary Policy", **The Political Economy of Monetary Policy**, Ed. D. Hodgman, Conference Series No. 26, ss. 178-204.
- YAY Turan (2004), "Avusturya İktisat Okulunun Tarihsel Gelişimi ve Metodolojisi", **Piyasa**, Sayı 11, ss. 1-29.

YILANCI Veli (2009), “ Yapısal Kırılmalar Altında Türkiye İçin İşsizlik Histerisinin Sınanması”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 10(2), ss. 324-335.

YILDIRIM N. (2011), **Politik İş Çevrimi Modelleri**, Geçit Kitapevi, İstanbul.

YILDIRIM K. – D. KARAMAN– M. TAŐDEMİR (2012), **Makroekonomi**, Seçkin Kitapevi, 10. Baskı, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Ahmet Emrah TAYYAR		
Doğum Yeri ve Yılı	İstanbul - 1985		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce - Almanca		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lise	1996	2003	Şehit Osman Altinkuyu Anadolu Lisesi
Lisans	2003	2007	Uludağ Üniversitesi
Yüksek Lisans	2009	2011	Marmara Üniversitesi
Doktora	2012	2017	Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı	
1.			
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:	Tayyar, A. E. (2017). Political exchange rate fluctuations specific to fixed exchange rate regimes: A Case Study on Turkey, Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu , Economy Series, Issue 2, pp. 4-14.		
Diğer:			
İletişim (e-posta):	etayyar77@hotmail.com ; ahemtay@gmail.com ;		
	Tarih	25.09.2017	
	İmza	Ahmet Emrah Tayyar	
	Adı Soyadı		

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	AHMET EMRAH TAYYAR
Tez Adı	POLİTİK PARA ARZI DALGALANMALARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ
Enstitü	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Anabilim Dalı	İKTİSAT
Tez Türü	DOKTORA
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. HÜLYA KANALICI AKAY
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindkiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 25/09/2017

İmza :

